

**T.C.
ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI**

**CİHAT KAVRAMININ SİYASAL ŞİDDET ARACI
OLARAK KULLANILMASININ YAPISALCI
ANALİZİ: EL KAİDE ÖRNEĞİ**

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

Samet BAYSAL

BURSA-2013

**T.C.
ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI**

CİHAT KAVRAMININ SİYASAL ŞİDDET ARACI OLARAK KULLANILMASININ YAPISALCI ANALİZİ: EL KAİDE ÖRNEĞİ

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

Samet BAYSAL

**Danışman:
Yrd. Doç. Dr. Sertaç SERDAR**

BURSA-2013

T.C.
ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Kamu Yönetimi Anabilim Dalında 701115010 numaralı Samet BAYSAL'ın hazırladığı "Cihat Kavramının Siyasal Şiddet Aracı Olarak Kullanılmasının Yapısalcı Analizi: El Kaide Örneği" konulu Yüksek Lisans Tezi çalışması ile ilgili tez savunma sınavı, 10/07/2013 günü 10:30-12-30 saatleri arasında yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin/çalışmasının..... (başarılı/başarısız) olduğuna (oybirliği/oy-~~çokluğu~~) ile karar verilmiştir.

Üye
(Tez Danışmanı ve Sınav Komisyonu Başkanı)

Yrd. Doç. Dr. Sertaç SERDAR
Uludağ Üniversitesi

Üye

Doç.Dr. Derda KÜÇÜKALP
Uludağ Üniversitesi

Üye

Yrd.Doç.Dr. Sezgin KAYA
Uludağ Üniversitesi

10/07/2013

ÖZET

Yazar Adı ve Soyadı : Samet BAYSAL
Üniversite : Uludağ Üniversitesi
Enstitü : Sosyal Bilimler Enstitüsü
Anabilim Dalı : Kamu Yönetimi
Bilim Dalı : Siyaset ve Sosyal Bilimler
Tezin Niteliği : Yüksek Lisans Tezi
Sayfa Sayısı : VIII+191
Mezuniyet Tarihi :/....../20...
Tez Danışmanı : Sertaç SERDAR

CİHAT KAVRAMININ SİYASAL ŞİDDET ARACI OLARAK KULLANILMASININ YAPISALCI ANALİZİ: EL KAİDE ÖRNEĞİ

Bu çalışmada; El Kaide'nin cihat anlayışı ve cihat kavramını siyasal şiddet aracı olarak nasıl kullandığı ele alınmaktadır. Öncelikli olarak şiddet, siyasal şiddet ve terörizm kavramı araştırılmış, El Kaide terör örgütünün tarihi ve eylemleri incelenmiştir. Ardından İslam dininin cihat kavramına yaklaşımı incelenmiş ve El Kaide'nin cihat anlayışı ile arasındaki farklar tespit edilmiştir. Son olarak, El Kaide'nin cihat anlayışını şekillendiren unsurlar yapısalcı yöntemle analiz edilmeye çalışılmıştır. Özellikle Haricilik, Selefilik, Vahhabilik ve küresel cihat konuları değerlendirilmeye alınmış ve Teymiye, Abdulvahhab ve Abdullah Azzam isimli kişilerin El Kaide'nin cihat anlayışına olan katkıları tespit edilmiştir.

Anahtar Sözcükler:

Şiddet, Siyasal Şiddet, Terörizm, El Kaide, Cihat, Haricilik, Selefilik, Vahhabilik, Küresel Cihat

ABSTRACT

Name and Surname : Samet BAYSAL
University : Uludağ University
Institution : Social Science Institution
Field : Public Administration
Branch : Political and Social Science
Degree Awarded : Master
Page Number : VIII+191
Degree Date :/....../20....
Supervisor : Sertaç SERDAR

STRUCTURALIST ANALYSIS OF USING THE CONCEPT OF JIHAD AS AN INSTRUMENT OF POLITICAL VIOLENCE : EXAMPLE OF AL-QAEDA

In this study; understanding of al-Qaeda's jihad and how to use of the concept of jihad as a means of political violence are discussed. As a priority, the concepts of Violence, political Violence and terrorism are researched and studied history and actions of the terrorist organization al-Qaeda. After that, Approach to the concept of jihad in Islam are examined and Al-Qaeda's jihad with an understanding of the differences between the approach has been found. Finally, elements that have shaped the understanding of al-Qaeda's jihad is analyzed by the structuralist method. Especially Kharijism, Salafism, Wahhabism, and the global jihad subjects were evaluated and the person's contribution, named Taymiyyah, Abdulvahhab and Abdullah Azzam, to the understanding of al-Qaeda's jihad have been identified.

Keywords:

Violence, Political Violence, Terrorism, Al Qaeda, Jihad, Kharijism, Salafism, Wahhabism, the Global Jihad

ÖNSÖZ

“İnsana fazladan bahşedilen ‘akıl’, onu diğer hayvanlardan daha tehlikeli bir canavar yapar...” diyen Hannah Arendt, bu cümlesiyle insan ile hayvan arasındaki çizginin şiddet üzerinden belirlediğini ve şiddetin akılla birleştiği zaman insanın tüm hayvanlardan daha tehlikeli bir yaratığa dönüşeceğini tasvirini yapmaya çalışmıştır. Nitekim insanlık tarihindeki bütün şiddet olayları, Arendt’in bu tespiti doğrulayacak şekilde devam etmiş ve halen devam etmektedir. Arendt’in şiddete karşı bilimsel mücadelesinden hareketle, bu noktada bizlere düşen görev ise şiddetin var olmaya çalıştığı bütün alanlardaki istismar kapılarını kapatmaktır.

Bu çalışmanın konusu olan *cihat* kavramı ve bu kavramın siyasal şiddet aracı olarak kullanılmasına yönelik yapılmaya çalışılan analiz, yukarıda bahsedilen düşünce ile hazırlanmaya çalışılmış ve şiddete karşı verilen mücadelede yer alınmaya çabalanmıştır. Son yılların en büyük problemlerinden birisi olan küresel terörün dini meşruiyet ile birleşmesi 11 Eylül saldırıları gibi felaketlerle sonuçlanabilmektedir. Bu çalışmada genelde dini, özelde İslam dinini istismar ederek hareket eden El Kaide örgütünün cihat kavramı üzerinden gerçekleştirmiş olduğu şiddet hareketlerinin perde arkasına ışık tutulmaya çalışılmış, İslam dininin cihat kavramına yüklediği gerçek mana ile El Kaide’nin benimsemiş ve suiistimal etmiş olduğu cihat manası şiddet özelinde ayrıştırılmaya çalışılmıştır.

Öncelikli olarak bütün hayatım boyunca kendisini örnek almaya çalıştığım, Polis Akademisi’nden hocam ve aynı zamanda dayım olan Prof.Dr. Bülent ÇİÇEKLİ’ye, mesleki alanda pratiğini gerçekleştirmeye çalıştığım şiddete karşı mücadelenin akademik anlamda da gerçekleşmesine fırsat tanıdıkları için Uludağ Üniversitesi Kamu Yönetimi bölümündeki kıymetli hocalarım adına Sn. Prof.Dr. Ali Yaşar SARIBAY’a ve Doç.Dr. Derda KÜÇÜKALP’e teşekkürlerimi sunar; bütün çalışma boyunca danışman hocalık göreviyle yetinmeyerek gerek akademik anlamda ufkumu genişletmesi, gerek bilgi/kültür birikimi ile önümü aydınlatması, gerekse samimiyet ve içtenliği ile motivasyonumu sürekli zirvede tutmasından dolayı danışman hocam Sn. Yrd.Doç.Dr. Sertaç SERDAR’a teşekkürlerimin yanı sıra minnettarlığımı sunarım.

Ayrıca çalışmanın öncesinde ve sonrasında desteklerini esirgemeyen meslektaşlarım Sn. Ömer DEVELİOĞLU, Özgür ÖZTÜRK, Beyhan GÜRBÜZ ve Emre ÖZTÜRK’e; yüksek lisans eğitimim ve tez çalışmam boyunca sürekli yanımda olan ve yardımlarını esirgemeyen kıymetli dostlarım Alp CAMIZ ve Bekir Enes ARI’ya, çalışma boyunca bana sabrederek desteğini hiçbir zaman esirgemeyen Emel TARIM’a ve hiç şüphesiz bu noktaya gelmemde maddi/manevi emeği sonsuz olan kıymetli ailem adına biricik yeğenim Mustafa Recep GÖKKURT’a teşekkür ve minnettarlığı bir borç bilirim.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa No.
TEZ ONAY SAYFASI.....	ii
ÖZET.....	iii
ABSTRACT.....	iv
ÖNSÖZ.....	v
İÇİNDEKİLER.....	vi
KISALTMALAR DİZİNİ.....	ix
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM GENEL KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1. ŞİDDET.....	5
1.1 Şiddet Kavramı.....	5
1.2 Şiddetin Sınıflandırılması	10
1.3 Şiddetin Sebepleri.....	12
2.SİYASAL ŞİDDET.....	15
2.1 Siyasal Şiddet Kavramı.....	16
2.2 Siyasal Şiddetin Sınıflandırılması.....	18
2.3 Kurucu İktidar, Kamusal Alan ve Siyasal Şiddet.....	22
3.TERÖRİZM.....	29
3.1 Terörizm Kavramı.....	30
3.2 Terörizm Tipleri.....	35
3.3 Terörizm Dalgaları ve Çeşitleri.....	37

İKİNCİ BÖLÜM SİYASAL ŞİDDET KULLANAN BİR ÖRGÜT OLARAK EL KAİDE

1.Soğuk Savaş Dönemi, Küreselleşme ve Siyasal İslam'ın Yükselişi.....	44
2.Kavram Olarak El Kaide.....	46
3.El Kaide'nin Ortaya Çıkışı.....	49
4.Usame Bin Ladin'in Hayatı.....	55
5.El Kaide'nin Amacı, Stratejisi ve Eylemleri.....	70
5.1 El Kaide'nin Amacı.....	70
5.2 El Kaide'nin Yapılanması.....	71
5.2.1 Merkez-Çekirdek El Kaide.....	73
5.2.2 Yerel İslami Gruplar.....	74
5.2.3 El Kaide İdeolojisinden Etkilenen Gruplar.....	74
5.3 El Kaide'nin Eylemleri.....	75
6. Sonuç.....	79

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM CİHAT KAVRAMI ve EL KAİDE’NİN CİHAT ANLAYIŞI

1. CİHAT KAVRAMI.....	82
1.1 Kavram Olarak Cihat.....	82
1.2 Mücadele ve Mücahit Unsuru.....	88
1.3 Entelektüel Cihat: İctihat.....	88
1.4 Cihadın Amacı ve Unsurları.....	89
1.5 Cihat Çeşitleri.....	91
1.5.1 İlim ile Cihat.....	92
1.5.2 Mal ile Cihat.....	93
1.5.2.1 Allah Yolunda Yapılan Savaş İçin Mali Cihat.....	93
1.5.2.2 Muhtaçlara Yönelik Mali Cihat.....	94
1.5.2.3 İlim Yolundaki Mali Cihat.....	95
1.5.3 Savaş ile Yapılan Cihat.....	95
1.5.4 Dil ile Cihat.....	96
1.6 Cihat ile Savaşın Farkları.....	97
1.7 Cihat-Terörizm İlişkisi.....	99
2.EL KAİDE’NİN CİHAT ANLAYIŞI.....	103
2.1 Rol Model olarak Hariciler.....	107
2.2 Selefilik ve İbn-i Teymiye.....	114
2.2.1 Selefilik’in Ortaya Çıkışı.....	114
2.2.2 İbn-i Teymiye ve Radikal/Cihadi Selefilik.....	117
2.3 Vahhabilik Akımı ve Abdolvahhab.....	129
2.3.1 Vahhabilik’in Ortaya Çıkışı ve Etkileri.....	130
2.3.2 Vahhabilik ve Siyasal Şiddet.....	136
2.4 Küresel Cihat ve Abdullah Azzam.....	141
2.4.1 Abdullah Azzam’ın Hayatı.....	142
2.4.2 Küresel Cihat.....	145
2.4.3 Mücahit Üst Kimliği ve Şehitlik Motivasyonu.....	150
2.4.4 Örnek Lider/Önder Olarak Azzam.....	154
SONUÇ.....	159
KAYNAKLAR.....	171
ÖZGEÇMİŞ.....	191

KISALTMALAR

Kısaltma	Bibliyografik Bilgi
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
a.e.	Aynı eser
a.g.e.	Adı Geçen Eser
a.g.m.	Adı Geçen Makale
a.y.	Aynı yer
b.a.	Eserin bütününe atıf
Bkz.	Bakınız
CIA	The Central Intelligence Agency
C.	Cilt
çev.	Çeviren
DHKP/C	Devrimci Halkın Kurtuluşu Partisi/Cephesi
der.	Derleyen
ed.	Editör
FBI	Federal Bureau of Investigation (Federal Soruşturma Bürosu)
İBDA/C	İslami Büyük Doğu Akıncıları Cephesi
h.	Hicrî
haz.	Hazırlayan
md.	Madde
NATO	North Atlantic Treaty Organization
nu.	Numara
PKK	Partiya Karkerên Kurdistan- Kürdistan İşçi Partisi
p.	Page
S.	Sayı
s.	Sayfa
ss.	Sayfadan sayfaya
ty.	Basım tarihi yok
v.dğr.	Ve diğerleri
vb.	Ve benzeri
vd.	Ve devamı
Vol.	Volume
USA	The United States of America
TBMM	Türkiye Büyük Millet Meclisi
vs.	Vesaire
y.y.	Basım yeri yok

GİRİŞ

İnsanlığın var olduğu günden bu yana, yaşamsal alanın bir parçası ve toplumun neredeyse her aşamasında var olan olgulardan bir tanesi şiddettir. Niteliği, çeşidi, boyutu ne olursa olsun şiddet herhangi bir şekilde kendisine var olacak bir alan bulmuş ve çoğunlukla insanlar tarafından yine başka insanlara yönelik olarak uygulanmıştır. Hem öznesi, hem de objesi insan olan şiddetin niteliği zamansal algılar çerçevesinde çeşitliliği uğramış olsa dahi, hangi çağda olursa olsun toplumsal bir hastalık niteliğini üzerinden atamamıştır. Bu açıdan ele alındığı zaman, şiddeti ortadan kaldırmaya yönelik şiddete karşı net bir tavır sergilemek insanlık ve doğal olarak insanlık üzerinden bütün doğa için gerekli olmaktadır.

Şiddetin toplumları en derinden etkileyen türlerinden bir tanesi ise siyasal şiddettir. Herhangi bir şekilde içerisinde veya sonuçlarında siyasi amaç taşıyan her türlü şiddet eylemleri siyasal şiddeti oluşturmaktadır. Tarih boyunca yönetilme olgularının var olduğu öngörüldüğünde, siyasal şiddetin tıpkı şiddet gibi insanlığa yönelik hamleleri yıllar boyunca devam etmiştir. Değişen toplumsal fenomenler veya algılar üzerinden siyasal şiddetin anlamlandırılması değişebilmekte, çözüm arayışlarına yönelik çalışmalar da buna paralel olarak farklılık göstermektedir. Siyasal şiddetin günümüzde en yaygın ve insanlığa en çok zarar veren çeşidi ise terörizmdir. Günümüzde bütün dünyadaki tehdit algılamaları içerisinde ilk sıralarda yer almakta bulunan terörizm, içerisinde bulunduğumuz çağın en önemli ve ölümcül hastalıklarından birisi olarak nitelenmektedir.

11 Eylül saldırılarının ardından bütün dünya terörizmin acı yönünü bir kez daha görmüş ve saldırılarda hayatını kaybeden veya yaralanan insanlar dışında milyonlarca insan bu saldırılardan psikolojik olarak etkilenmiştir. Özellikle Amerika Birleşik Devletleri gibi savunma sanayisi yönünden oldukça güçlü olan bir ülkenin kendi toprakları üzerinden dünya tarihindeki en büyük terörist saldırılardan birisine maruz kalması, terörizmin engellenmesi konusundaki zorlukları tekrar gündeme getirmiş ve tüm dünyada terörizm algılamalarının yeniden şekillenmesine neden olmuştur. 11 Eylül saldırıları ile terörizmin küreselleştiği gerçeğini dünya kamuoyu kabullenmiştir.

11 Eylül saldırılarını gerçekleştiren El Kaide terör örgütü Afganistan topraklarından başlattığı hareketle militanlarına intihar eylemleri yaptırmış ve küresel terörizmin gelmiş olduğu tehlikeli aşamayı göstermiştir. El Kaide'yi diğer örgütlerden ayıran en önemli unsur

ise, küresel bir örgüt olarak varlığını devam ettirmenin yanı sıra eylemlerini İslam dinine dayandırarak İslam'ın önemli bir emrini yerine getirdiğini iddia etmiş olmasıdır. Tüm dünyaya cihat yaptığını ilan eden Usame Bin Ladin, başta ABD ve çeşitli Batılı ülkelere yönelik tehditlerini devam ettirmiş ve sonrasında birçok ülkede eylemler gerçekleşmiştir. İslam dininde ayrı bir öneme sahip olan *cihat* kavramının, El Kaide tarafından dillendirilerek eylemlerini İslam dini üzerinden meşrulaştırması, militanlarının her birisinin içerisinde bulunduğu örgütsel süreci cihat olarak kabul etmesi, şüphesiz dünyada İslam dinine bakış açısını olumsuz yönde değiştirmiş ve İslam dini yeteri kadar bilmeyen insanların bilinçaltlarına İslamiyet'in terörizmle birlikte anıldığı uyarılar gönderilmiştir.

Bu çalışmada araştırılan konu ise, El Kaide'nin eylemlerini meşrulaştırdığı ve militanlarının örgütsel eğitim süreçlerinde kullandığı cihat kavramının, İslam dini içerisindeki cihat kavramı ile aynı noktalarda bulunup bulunmadığı ve arasındaki muhtemel farklılıklardan hareketle, El Kaide'nin siyasal şiddet aracı olarak cihat kavramını nasıl kullandığıdır. İslam dininin temel kaynaklarına göre öngördüğü cihat kavramı ile El Kaide'nin benimsemiş olduğu cihat anlayışının arasındaki temel farklar ve El Kaide'nin cihat anlayışını şekillendiren unsurlar tarihsel kökenleri ile birlikte tespit edilmeye çalışılmıştır. Sadece El Kaide örgütü değil, neredeyse bütün dini istismar eden terör örgütleri için anahtar unsur olan cihat kavramının araştırılması, kavramın şiddete dönük yeniden yapılandırılmasına yönelik analizlerin yapılması, şiddetin kendisini gerçekleştirebileceği alanların tespiti ve engellenmesi adına büyük önem taşımaktadır.

Çalışmada kavramlar üzerinden, kavramların alt birimleri ve tarihsel gelişimleri arasındaki ilişkilerin araştırılmasından hareketle, bilimsel araştırma yöntemi olarak yapısalcılık yöntemi benimsenmiş ve cihat kavramına yönelik yapısalcı bir analiz yapılmaya çalışılmıştır. Yapılardan hareketle dilsel ve toplumsal fenomenlerin daha iyi anlaşılabilmesi temel tezine dayanan yapısalcılık, dilbilimden, kültür araştırmalarına, halk masallarına ve edebiyat metinlerine kısaca tüm anlatı (*narrative*) türlerine kadar, geniş bir alanda uygulanmasını gördüğümüz, farklı anlamlar yüklense de genel olarak yapının belirleyiciliğinden hareket eden felsefî ve toplumsal problemleri bu belirleyici yapı kavramından hareketle açıklamaya çalışan yaklaşım olarak tanımlanabilir. Başlı başına kavrama yüklenen anlam değişmesi ve göstergenin sunmuş olduğu mesajların farklı algılanmasında suiistimale açık bir halde bulunan cihat kavramına yapısalcı bir yaklaşımla

yapılacak olan bir analizin kavramın dönüşümünü algılama adına faydalı olacağı düşünülmektedir.

Çalışmanın ilk bölümü olan “Genel Kavramsal Çerçeve” isimli bölümde çalışmaya esas teşkil etmekte bulunan temel kavramlar *Şiddet*, *Siyasal Şiddet* ve *Terörizm* konularının genel hatları ile ele alınmaya çalışılmış, arasındaki bağlantılar ve günümüze yansımaları tespit edilmeye çalışılmıştır. Özellikle *Siyasal Şiddet*e yönelik teorilerden hareketle El Kaide örgütünün cihat anlayışını ve cihat kavramının siyasal şiddet aracı kullanılmasını kavrayabilmek adına, siyasal şiddet aygıtları ve çeşitli siyaset bilimcilerin bu aygıtlara olan yaklaşımları ele alınmıştır.

Çalışmanın ikinci bölümü olan “Siyasal Şiddet Kullanan Bir Örgüt Olarak El Kaide” isimli bölümde, El Kaide örgütünün kurulduğu dönem içerisindeki siyasi gelişmeler ve bu gelişmelerin İslam dünyasına olan etkileri, El Kaide’nin kuruluş süreci ve yapısı incelenmiştir. El Kaide’nin kurucu lideri Usame Bin Ladin’in hayatı irdelenerek El Kaide’ye yönelik kurulma ve eylemsel dönem içerisindeki uygulama ve yaptırımları tespit edilmeye çalışılmış ve El Kaide’nin gerçekleştirmiş olduğu eylemler üzerinden, El Kaide’nin stratejisi, amacı ve yöntemleri araştırılarak cihat kavramı üzerinde ortaya çıkardığı hareketlilik mercek altına alınmaya çalışılmıştır.

Çalışmanın üçüncü bölümü olan “Cihat Kavramı ve El Kaide’nin Cihat Anlayışı” isimli bölümde, öncelikle cihat kavramının temel İslami kaynaklara göre tanımlaması ve günümüz uygulamaları, İslam dini içerisindeki durum ve pozisyonu, Kur’an ve hadisler üzerinden cihat çeşitleri ve yöntemleri araştırılmaya çalışılmış, İslam dininin cihat kavramına yüklediği mana ve çerçevesi çizilmeye çalışılmıştır. Bölümün diğer kısmı olan El Kaide’nin Cihat Anlayışı isimli kısımda, öncelikli olarak İslam tarihi içerisinde El Kaide’ye benzerlik gösteren ve ilk şiddet hareketlerini yerine getiren Hariciler incelenmiştir. Haricileri şiddete yönelten sebepler üzerinden El Kaide’ye dönük benzerlikler tespit edilmeye çalışılmış ve El Kaide’nin cihat anlayışına olan etkileri araştırılmıştır. Hemen ardından El Kaide’nin ideolojisi olarak bilinen Selefi-Vahhabi akımlardan Selefilik akımı ele alınmış, tarihsel kökleri ve ortaya çıkış şekilleri ile Selefiliğin cihat kavramında meydana getirdiği değişikliklerle ve bunun şiddete yönelik kullanılma modelleri irdelenmiştir. Özellikle, radikal selefilik konusu daha kapsamlı bir şekilde ele alınmaya çalışılarak, Teymiye’nin cihat algısı üzerinden El Kaide’nin cihat

anlayışına yapmış olduğu dönüşümler mercek altına alınmıştır. Bunun ardından, Vahhabilik akımı incelenmeye çalışılmış ve Abdulvahhab'ın Selefilik kurumundan hareketle geliştirmiş olduğu Vahhabilik akımının günümüze yansımaları tespit edilmiştir. Bunun yanı sıra, El Kaide'nin cihat anlayışına olan etkileri ile sosyal yaşantılarına yönelik uygulamaları açıklanmaya çalışılmıştır. Vahhabilik akımı ve El Kaide'nin cihat anlayışına katkılarının ardından, El Kaide'nin baş ideologu olarak nitelenen Abdullah Azzam'ın hayatı incelenerek, El Kaide'nin kuruluş sürecindeki etkileri ele alınmış, El Kaide'nin cihat anlayışındaki meydana getirdiği dönüşümler irdelenmiş ve bütün bunları pratiğı dökme şekli araştırılmıştır. Ayrıca, Azzam ile birlikte Küresel Cihat olgusu ele alınmış ve El Kaide'ye sağlamış olduğu hareket alanı değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Son olarak, çalışmanın sonuç bölümünde ise cihat kavramı ve El Kaide'nin cihat anlayışına yönelik yapısalcı analizler tespit edilerek, teori ile birleşen hususları ve çalışmaya yönelik değerlendirmeler sunulmuş, cihat kavramının siyasal şiddet aracı olarak kullanılmasına yönelik tespitler sıralanmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

GENEL KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1. ŞİDDET

Çalışmanın bu aşamasında şiddet kavramının çeşitli kaynaklara göre yapılan tanımlamaları ve şiddet kavramına yönelik yapılmış çalışmalardaki temel yaklaşımlar açıklanacak, konumuzla doğrudan bağı bulunan ve siyasal şiddete kaynaklık eden unsurlar ele alınacaktır.

1.1 Şiddet Kavramı

Şiddet kavramı insanlık tarihi boyunca yaşamın ve toplumsal yapılanmaların her alanında kendini göstermiş bir olgudur. Ataerkil toplumlarda insanların yaşamlarını devam ettirme ve besin temin etme sürecinde varlık göstermeye başlayan şiddet, doğaya hükmetme sürecinin ardından insanlara hükmetme aracına kadar çeşitli aşamalarda kendisine yer bulmuş çok geniş bir kavramdır.

Şiddet kelimesi dilimize Arapça'dan geçmiş olmakla birlikte Arapça *Şedden* kökünden gelmektedir. Temel Osmanlıca sözlüklerde sertlik, katılık, sıkılık, fazlalık, inandırma, sözle yola getirme yerine kaba kuvvete başvurma şeklinde tanımlanmaktadır¹. Oxford English Dictionary'de şiddet; bedene zor uygulama, bedensel zedelenmeye neden olma, kişisel özgürlüğü zor yoluyla kısıtlama, bozma ya da uymama, rahatça gelişmesine ya da tamamlanmasına engellemek üzere bazı doğal süreçlere, alışkanlıklara vb. yersiz kısıtlama getirme, anlamın çarpıtılması, büyük güç, sertlik ya da haşinlik, kişisel duygularda sertlik, tutkulu davranışlara ya da dile başvurma şeklinde çeşitli anlamlarda ve geniş bir alanda tanımlanmıştır². Şiddet kelimesi Batı literatürüne Latince *Violentia*, *Violentus*, *Violare* kelimelerinden girmiştir. *Violentia*; şiddet, sert ya da acımasız kişilik, güç anlamlarını taşımaktadır. *Violance* fiili ise şiddet kullanarak davranmak, değer bilmemek, kurallara karşı gelmek anlamlarına gelmektedir³. *Violentus*; cebirli, kuvvetli, hiddetli, sert, zorlu, taşkın anlamlarına gelmektedir. Francis Wade'e göre *violentus* kelimesi *bir şeyin yapılma tarzını* vurgularken; *violare* kelimesi, incitmek, zarar vermek, bozmak, lekelemek, tecavüz etmek, zorlamak, çiğnemek, ihlal etmek anlamlarına gelmekte

¹ Ferit Develioğlu, **Osmanlıca ve Türkçe Lügat**, Aydın Kitabevi, Ankara, 1993, s.997

² Mark Hobart, "Şiddet ve Susku: Bir Eylem Siyasetine Doğru", **Cogito**, Sayı:6-7, 1996, s.51

³ Yves Michaud, **Şiddet**, Çev. Cem Muhtaroglu, İletişim Yayınları, İstanbul, 1991, s.8

ve *yapılan şeyi* vurgulamaktadır⁴. Burada sözcüğün bir anlamında kuvvet fiili yatarken, diğer anlamında ise ihlal etmek fiilinin yattığı gözlenmektedir⁵. Öte yandan kelime anlamları açısından bakıldığında Fransızca ile İngilizce arasında ilgi çekici bir fark vardır. İngilizce’de şiddet genel olarak *fiziksel bir saldırı veya yasadışı bir haksızlık* olarak tanımlanırken, Fransızca’da buna *rıza göstermesini sağlamak için birisine baskı uygulama* tanımı eklenmektedir. Yani fiziksel olmayan bir şiddetin de var olabileceği vurgulanmaktadır⁶.

Başka bir kaynakta şiddet; temel dürtü veya varoluş gereği, savunma veya karşı savunma harici daha çok insanlarda ve topluluk halinde yaşayan hayvanlarda grup içi otorite sağlamak için diğerinin varlığını tehdit unsuru görmek ve onu bu konuda denemek, daha doğrusu sindirmek için karşı tarafa uygulanan zarar vermeye yönelik psikolojik davranış türü olarak açıklanmıştır⁷. Ayrıca Türk Dil Kurumu Türkçe Genel Sözlükte şiddet kelimesini; bir hareketin veya gücün derecesi, sertlik, hız, bir hareketten doğan güç, karşıt görüşte olanlara kaba kuvvet kullanma, kaba güç, duygu veya davranışta aşırılık olarak tanımlamaktadır⁸.

Şiddetin kişilere ve fikirlere yönelik fiziksel veya dolaylı baskı ve zor içermesinin yanı sıra onun kime karşı uygulandığı ve hangi amaca hizmet ettiği sorularının sorulması tanımlamaların çok farklı şekilde ele alınması ile sonuçlanmıştır⁹. Şiddet kavramının çeşitlenmesinin altında yatan başka bir etken ise toplumun sürekli değişime uğrayan bir yapıya sahip olması ve bu nedenle şiddetinde sürekli dönüşüme uğramasıdır¹⁰. Ayrıca şiddetle alakalı olarak göze çarpan ilk durum ise tanımlamaların belli eylemleri gerçekleştirenlere değil, şiddete maruz kalan ya da tanık kişilere göre olan kavramlar olmasıdır¹¹.

⁴ Francis Wade, “On Violence”, **The Journal of Philosophy**, vol.68, No.12, p.370

⁵ Yücel Dursun, “Şiddetin izini Sürmek: Şiddet Nedir?”, **Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi**, Sayı:12, 2011 Güz, y.y, s.3

⁶ Elisabeth Copet-Rougier, “Başsız Bir Toplumda Görünen ve Görünmeyen: Kamerundaki Mkakolar”, **Antropolojik Açidan Şiddet**, Der. David Riches, Çev. Dilek Hattatoğlu, Ayrıntı Yayınevi, İstanbul , 1989, s.69

⁷ tr.wikipedia.org/wiki/Şiddet (Erişim Tarihi: 25.10.2012)

⁸ TDK, **Türkçe Sözlük**, Kolektif Yay., 2011, Ankara

⁹ Cihat Özsoz, “Şiddetin Tanımlanması ve Simgesel Şiddet”, **Sosyoloji Notları**, Ankara, 2009, s.23

¹⁰ Artun Ünsal, “Genişletilmiş Bir Şiddet Tipolojisi”, **Cogito**, Sayı 6-7: Şiddet, İstanbul,1996, s.34

¹¹ David Riches, “Şiddet Olgusu”, **Antropolojik Açidan Şiddet**, Der. David Riches, Çev. Dilek Hattatoğlu, Ayrıntı Yayınevi, İstanbul, 1989, s.12

Ünsal şiddet kavramını sertlik, sert ve katı davranış, kaba kuvvet kullanma olarak tanımlarken; şiddet olayları ise insanları sindirmek, korkutmak için yaratılan olay ya da girişimler olarak tanımlamaktadır¹². Şiddet kavramı siyasal, sosyal ve ekonomik sistemlerin veya sömürge yönetimlerinin varlığını karşılayan ve yürürlükteki sistemin ancak karşı şiddetle ortadan kalkacağını ve yeni bir düzene geçileceğini savunan Marksist, sendikalist vb. görüşlerle de ortaya konulmaktadır. Ayrıca şiddeti yücelten, ona olumlu bakan faşizm gibi görüşler de vardır¹³. Ünsal ayrıca anlam açısından şiddeti dar anlam ve geniş anlam olarak ikiye ayırmaktadır. Dar anlamıyla şiddet; fiziksel şiddetin insanların bedensel bütünlüğüne karşı dışarıdan yöneltilen, sert ve acı verici bir edimdir. Mala, cana, sağlığa, bedensel bütünlüğe, birey özgürlüğüne karşı bir tehdit oluşturması söz konusudur. Burada da yaralama, ırza tecavüz, yağma, adam kaçırma gibi başkasına yönelmeler olabildiği gibi, intihar girişimleri biçiminde bireyin kendine yönelik eylemleri de söz konusudur¹⁴. Öte yandan şiddetin çatışan çıkarları olan taraflar arasındaki sosyal ilişki olarak tanımlandığı da görülmektedir¹⁵.

Şiddete yönelik hukuki tanımlamalara bakacak olursak; Dönmezer'e göre şiddet; gücün, kuvvetin hukuka aykırı olarak kullanılmasıdır. O halde, şiddet kuralla zıtlaşan insana özgü eylemdir. Şiddete başvurmada, toplumsal normlara, hukuk kurallarına saldırı niyeti, kastı vardır. Bu sebeple, örneğin, dikkatsizce trafik kurallarını ihlal ederek yaralanmalara, ölümlere sebebiyet veren kimsenin taksirli eylemi, şiddet sayılmaz. Yine aynı sebeple, cebir ve kuvvetin savaş kuralları çerçevesinde kullanılması şiddet değildir. Kolluğun (güvenlik kuvvetlerinin), kanunların tanıdığı sınırlar içinde kalarak görevi gereği kullandığı kuvvet, şiddet oluşturmaz. Kanunların tanıdığı sınırın güvenlik güçlerince aşılması durumundan sonra yapılan uygulamalar ise şiddettir¹⁶.

Yves Micaud'un yapmış olduğu tanımlama şiddete yönelik yapılan tanımlalar içerisinde en geniş ve kapsamlı tanımlalar arasında bulunmaktadır. Micaud'a göre şiddet; bir karşılıklı ilişkiler ortamında taraflardan birinin veya birkaçının doğrudan veya dolaylı,

¹² Ünsal, **a.g.m.**, s.29

¹³ **a.e.**, s.29-30

¹⁴ **a.e.**, s.32

¹⁵ Doğu Ergil, "Şiddetin Kültürel Kökenleri", **Bilim ve Teknik**, Sayı 399, 2001, s.40, Aktaran: Faruk Kocacık, "Şiddet Olgusu Üzerine", **C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, Cilt 2, Sayı 1, y.y, t.s, s.2

¹⁶ Sulhi Dönmezer, "Çağdaş Toplumda Şiddet ve Mafya Suçları", **Cogito**, Sayı 6, y.y, 1996, s. 215; Aktaran: Muhammet Çakır, **İslam Hukuk Açısından Şiddet ve Terör Olgusu**, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Adana, 2007, s.29

toplu veya dağınık olarak, diğerlerinin tamamının veya birkaçının bedensel bütünlüğüne veya törel (ahlaki, moral, manevi) bütünlüğüne veya mallarına veya simgesel ve kültürel değerlerine, oranı ne olursa olsun zarar verecek şekilde davranması olarak tanımlamaktadır¹⁷.

Şiddet kavramının kuvvet anlamı üzerinden yapılan tanımlamalarına değinecek olursak; Dewey, şiddet tanımında kuvvetin (*force*) üç kavranışını ayırt eder: Güç yada enerji (*power*), zorlayıcı kuvvet (*coercive force*) ve şiddet (*violence*). Güç yada enerji hedefleri gerçekleştirme ve yapmadaki kapasite, yapabilme gücüdür. Şiddet ise, yanlış kullanımlı kuvvet, güç ya da enerjidir. Enerjinin, amaçları gerçekleştirmenin ve yapmanın yerine bozması ve parçalaması durumunda şiddetin olduğunu belirtir. Zorlayıcı ya da baskılayıcı kuvvetin ise, enerji ve kuvvet olarak güç ile şiddet olarak güç arasında bir konum işgal ettiğini ifade eder. Dolayısıyla Dewey'in şiddet tanımının enerji ya da gücün negatif ve pozitif kullanımından yola çıkılarak yapıldığı görülmektedir. Enerjinin negatif kullanımı kuvvet, şiddetken, pozitif kullanımı şiddet değildir¹⁸. Dewey, bir dinamiti kayaları patlatmak yerine insanları havaya uçurmak için kullanılmasının, sonucu üretim yerine kayıp ve bunun da kurucu değil yıkıcı olmasından dolayı şiddet olduğunu belirtir¹⁹. Bufacchi ise şiddet ve kuvvet ilişkisinin literatürde en çok tartışılan konu olduğunu belirtir²⁰. Bunun nedeni belki fenomenin ilk görünümünün kuvvet üzerinden olması ya da tanımın soyut değil ama somut olması olabilir ama nedeni ne olursa olsun şiddetin kuvvet tabanlı tanımı dar çerçeveli bir tanım olarak bulunur²¹.

Şiddet tanımlamalarının ihlal etme kavramı üzerinden yapılan tanımlamalarında en önde gelen isimlerden biriside Garver'dır. Garver, şiddet eyleminde bir şekilde bir şeyin ihlal edildiğini belirtir. Bu ihlal edilen şeyin de kişiselliğe ait olan haklar olduğunu, yani kişi haklarının ihlal edildiğini söyler²². Garver, insani ilişkilerde kuvvet ile şiddetin aynı anlamda olmadığını belirtir. Bunu kuvvetin şiddetsiz kullanımlarından açıkça anlayabileceğimize işaret etmiştir. Örneğin yapay solunum, ameliyat ve dişçilik örnekleri

¹⁷ Michaud, **a.g.e.**, s.11

¹⁸ John Dewey, "Middle Works 1899-1924: Volume 10", **Southern Illinois University Press, USA**, pp.245-246- Aktaran: Dursun, **a.g.m.**, s.5

¹⁹ Dursun, **a.g.m.**, s.5

²⁰ Vittorio Bufacchi, "Two Concept of Violence", **Political Studies Review**, vol 3, y.y, t.s, p.195

²¹ Dursun, **a.g.m.**, s.6

²² Newton Garver, "On violence", **Philosophical Issues: A contemporary Introduction**, Ed. James Rachels, Frank A. Tillman, Harper&Row Publishers, New York, t.s, pp.223-224

kuvvetin olduğu ama şiddetin olmadığı örneklerdir. Oysa şiddette haklar ihlal edilir ve haklar da iki yönlüdür. Bir yanda, kişinin vücuduna yönelik bir hak ihlali diğer yandan onun saygınlığına yönelik hak ihlali vardır. Yani, kişilerin var olan, beden hakkı, otonomi hakkı, eylemlerinin sonuçlarıyla uğraşma hakkı ve üretme hakkı gibi hakların ihlali söz konusudur²³.

Garver, şiddetin ya kurumsal ya da kişisel olduğunu ve açık ya da gizlice olabileceğini de belirtir. Buna göre de 4 tür şiddet vardır: *Açık Kişisel Şiddet*, *Açık Kurumsal Şiddet*, *Gizli Kişisel Şiddet*, *Gizli Kurumsal Şiddet*. Örnekleri de sırasıyla, Açık kişisel şiddete; soygun, tecavüz, öldürme, Açık kurumsala; savaş, isyan, Gizli kişisel şiddete; saygınlık ihlali, korkutmalar, Gizli kurumsala; kölelik, kolonyal baskı, getto hayatı verilmektedir²⁴.

Şiddetin, gerek tarihsel kökenleri gerekse toplumlar veya kültürler tarafından algılanış şekillerindeki farklılıklardan kaynaklı olarak, tanımlamalar oldukça geniş bir zemine yayılmaktadır. Bu durum şiddetin anlamının etnografik bir değişken olarak kabul edilmesi fikriyle paralellik gösterir. Sonuçta şiddet olarak tanımlanan her davranış, her kültürde farklı bir değere, farklı bir algıya veya farklı bir tanıma denk düşecektir. Bu sayede A toplumu için şiddet olan davranış, B toplumu için bir saygı göstergesi olabilecektir²⁵. Yani her kültür kendi anlamlarını oluşturur ve yaşatır, her biri kendi şiddetini uygular ve her birinin kendi terimleriyle incelenmesi gerekir²⁶. Buna paralel olarak şiddetin her toplumda ve her dönemde var olduğu ve var olacağı kabul edilen olgusal bir gerçektir. Şiddetin niteliğinin ve niceliğinin toplumun yapısına göre farklılık göstermesinin yanında, aynı toplum yapısında zaman içinde değişiklik gösterebilir. Şiddetin nitelik ve niceliklerinde meydana gelen değişimler genel olarak, sosyal değişme süreci ile ilişkilidir²⁷.

Fakat hangi tanımlamalarda olursa olsun, şiddetin doğurduğu sonuç açısından bütün tanımlamalarda asgari ortaklık oluşturacak durum ise kimlik üzerine inşa olmaktadır. Nitekim şiddete uğrayan cephesinden yapılan tanımlamalarda daha belirgin olarak ortaya

²³ Dursun, **a.g.m.**, s.8

²⁴ Joseph Betz, "Violence: Garver's Definition and a Deweyan Correction", **Ethics**, Vol 87. No:4, pp. 342-343, Aktaran: Dursun, **a.g.m.**, s.8

²⁵ Özsöz, **a.g.m.**, s.25

²⁶ John Corbin, "İspanya'da Ayaklanmalar: Casas Viejas 1933 ve Madrid 1981", **Antropolojik Açidan Şiddet**, Der. David Riches, Çev. Dilek Hattatoğlu, Ayrıntı Yayınevi, 1989, İstanbul, s.45

²⁷ İbrahim Balcıoğlu, **Şiddet ve Toplum**, Bilge Yayınları, İstanbul 2001, s. 18

çıkacağı üzere şiddete maruz kalan ötekidir. Ters açıdan konuyu ele alacak olursak; ötekileştirme ve ayrıştırma araçları açısından en önemli kavramlardan birisi şiddet olarak ortaya çıkmaktadır. Buna paralel olarak; Keane'nin her durumda şiddetin, şiddete maruz kalanın ötekiliği kabul edilen, saygı gören bir özne olmaktan çıkarılıp sadece potansiyel olarak bedenine zarar verebilecek, hatta ortadan kaldıracabilecek bir nesne olarak ele alındığı ilişkisel eylem²⁸ olarak yaptığı tespit değerlendirmeyi destekleyecek durumdadır.

1.2 Şiddetin Sınıflandırılması

Şiddet tanımlamalarına genel bir göz attıktan sonra şiddetin sınıflandırmaları ve sebepleri konusu bakmakta fayda vardır. Şiddet; toplumsal bir olgu olmasının yanı sıra bireyden kitleye; hatta kamuya uzanan bir olgudur. Bu nedenle şiddetin sınıflandırılması ve sebepleri de çeşitli sosyal bilimlere göre değişkenlik gösterebilmektedir. Şiddet; psikolojik yönüyle, sosyal yönüyle, ahlaksal yönüyle ve siyasal yönüyle incelenebilir. Şiddet toplumsal bir sorundur. Bu nedenle şiddetin tek bir nedene indirgenerek algılanması, bilimsel gerçeklerle bağdaşmayacaktır²⁹.

Bazı siyasal bilimcilere göre şiddet 6 açıdan ele alınabilir:

- Birincisi ülke kültüründen kaynaklanan şiddet eylemleridir. Buna göre ırksal, etnik, dinsel, bölgesel çeşitlilik içinde çıkar çatışmalarının yüzyıllarca süregeldiği bir ortamda içe dönüklük, yabancı düşmanlığı, sevgi ve nefret duygularının bileşimi ortaya çıkan gerginlikleri ve çeşitli şiddet eylemlerini simgeler.
- İkinci grupta devrimci ve karşıdevrimci şiddet eylemleri yer almaktadır.
- Üçüncü grup, askeri darbelerin yol açtığı şiddet eylemleridir.
- Dördüncü grup öğrencilerin şiddet eylemleridir.
- Beşinci grup ayrılıkçı şiddet eylemlerini,
- Altıncı grup da seçim dönemlerinde patlak veren eylemleri içermektedir³⁰.

Şiddet suça yönelik olup olmamasına göre de sınıflandırılabilir. Cinayet, hırsızlık, silahlı saldırı, soygun, tecavüz, soykırım vb. suç sayılan şiddet örnekleri vardır. Fakat

²⁸ John Keane, **Şiddetin Uzun Yüzyılı**, Çev. Bülent Peker, Dost Kitabevi, Ankara, 1998, s.68

²⁹ Mahmut Tezcan, "Bir Şiddet Ortamı Olarak Okul", **Cogito**, Sayı 6-7, 1996, s.107

³⁰ Faruk Kocacık, "Şiddet Olgusu Üzerine", **C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, Cilt 2, Sayı 1, s.3

enflasyon, yoksulluk, eğitimsizlik, yönetimde kayırma, beklenti ve çıkarları uğruna modern çete denilebilecek bir biçimde bir araya gelinerek bazı yöneticilerin baskı ve zorlama ile yerinden ayrılmasının sağlanması, trafik kazaları, çevre tahribi vb. suç sayılmayan şiddet biçimleri de vardır³¹.

Chesnais şiddeti, *özel* ve *kolektif* şiddet olmak üzere iki şekilde ele almıştır. *Özel* başlığı altında suç, intihar ve kazalar sayılmaktadır. Kolektif şiddet başlığı altında ise, devlet terörizmi ve Batılı devletlere karşı girişilen terörist eylemler sayılmaktadır. Williams, kolektif şiddeti bireysel şiddetten ayırt etmektedir. *İç savaşlar, devrimler, gerilla savaşları, ayaklanmalar, isyanlar, siyasal tasfiyeler, soykırım, şiddet içeren grevler, düzenin korunması için keyfi zor kullanılması, planlı katliamlar, başkaldırımlar, siyasi idamlar ve suikastlar*, kolektif şiddet içinde yer alırlar. Cinayet, yaralama, tecavüz, saldırı, yıkıcılık ile bireylere ve mülkiyete karşı yapılan saldırılar da bireysel şiddet içerisinde değerlendirilmektedir³².

Şiddete yönelik yapılan sınıflandırmalardan en kapsamlı olanları arasında gösterilen Jean-Claude Chesnais'in sınıflandırması çalışmaya ışık tutması açısından önemlidir. Chesnais'in İnterpol verilerinden faydalananarak yapmış olduğu sınıflandırma şu şekildedir:

I- Özel Şiddet

1. Cürümsel Şiddet

- a) Ölümle sonuçlanan: Cinayetler, suikastler, zehirlemeler (Ebeveyn ya da çocuk öldürmeleri dâhil), idamlar v.b.
- b) Bedensel: Bilerek darbe ve yaralamalar.
- c) Cinsel: Irza geçmeler.

2. Cürümsel Olmayan Şiddet

- a) İntihar (İntihar ve intihar teşebbüsleri)
- b) Kaza (Araba kazaları dahil)

II- Kolektif Şiddet

1. Vatandaşların İktidara Karşı Şiddeti

³¹ Ergil, **a.g.m.**, s.40

³² Çakır, **a.g.m.**, s.24

a) Terör

b) Grevler ve ihtilaller

2. İktidarın Vatandaşlara Karşı Şiddeti

a) Devlet terörü

b) Endüstriyel şiddet (İş kazaları)

3. Son Kertede Şiddet: Savaş³³

1.3 Şiddetin Sebepleri

Şiddet sınıflandırmalarının ardından şiddetin altında yatan sebepler ve temel yaklaşımlara bakmakta fayda vardır. Şiddetin çeşitliliğinin doğal bir sonucu olarak şiddetin sebeplerinde ve açıklayıcı kuramlarda da tıpkı tanımlamalarında olduğu gibi farklılık ve çeşitlilik oluşmuştur. Günümüzde şiddet olayları veya suçları; biyoloji, psikoloji, psikiyatri ve sosyoloji gibi farklı disiplinler tarafından analiz edilmektedir³⁴. Şiddetin bu disiplinlerin her biri tarafından ayrı ayrı çözümlenmesi, şiddet davranışının çok boyutlu ve kompleks bir karakteristiğe sahip olduğunu göstermektedir. Söz konusu disiplin ve kuramların her biri, şiddet olgusunu farklı açılardan çözümlemektedir.

Biyolojik yaklaşım, şiddet davranışının temelinde genelde beyin işleyişine bağlı olarak kimyasal ve hormonal etkileşimleri görmektedir. Bu çerçevede biyoloji disiplini şiddet tutumlarını; diyet, alerjiler, hormonal düzensizlikler, testosteron gibi bio-kimyasal faktörler, beyin bozuklukları ve tümör gibi nöropsikolojik faktörler ile XYY sendromu gibi genetiksel faktörler üzerinden analiz etmektedir³⁵.

Psikolojik ve psikiyatrik yaklaşım ise şiddet fenomenini; bireyin zihinsel süreci, psikopatolojik sendromlar, içgüdüsellik, egosantrizm, rijitlik, hiperaktiflik, zekâ düzeyi, zihinsel rahatsızlıklar, kişilik bozuklukları ve sinirlilik gibi kişilik özellikleri ekseninde açıklamaktadır³⁶. Sosyolojik yaklaşım ise şiddet eylemini önemli ölçüde; yaşam biçimini

³³ Ünsal, **a.g.m.**, s.32

³⁴ Zahir Kızmaz, “Şiddetin Sosyo-Kültürel Kaynakları Üzerine Sosyolojik Bir Yaklaşım”, **Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt:16 Sayı:2, Elazığ, 2006, s.248

³⁵ Terry Banks ve James M.Dabbs, “Salivary Testosterone and Cortisol in a Delinquent and Violent Urban Subculture”, **Journal of Social Psychology**, vol. 136, Issue 1, 1996: Aktaran: Kızmaz, **a.g.m.**, s.247

³⁶ Larry Siegel, **Criminology: Theories, Patterns, and Typologies**, Wadsworth, USA: Aktaran: Kızmaz, **a.g.m.** s.248

belirleyen değerler yapısı, toplumsal ve kurumsal yapı, sosyalleşme süreci ve bireyler arası ilişkiler biçimi üzerinden analiz etmektedir.

Şiddetin temelinde yer alan saldırganlık güdüsü de değişik biçimlere bürünebilecek bir davranıştır. Saldırganlığın temelinde ve gelişiminde hangi tür kişilik özelliklerinin, hangi tür toplumsal ve çevresel etmenlerle etkileşime girdiğini incelemek oldukça güçtür. Ancak bilinen odur ki, diğer tüm insan davranışlarında olduğu gibi, insandaki saldırganlık ve bunun şiddete dönüşmesi, kişinin psikolojik ve toplumsal gelişiminin, nörolojik ve hormonal yapısının etkileşimiyle ortaya çıkmaktadır³⁷.

Şiddetin toplum içinde, toplum tarafından nasıl sunulduğu ve nasıl kabul gördüğü önemlidir. Çünkü kabul gören şiddet meşrudur. Hatta şiddet genellikle bir yaşam biçimi olarak benimseniyorsa sorun olarak görülmez ve sorun çözmenin bir aracı olarak onay görür³⁸. Bu şekilde bir şiddet olayının ortaya çıkışı ve sonuçlanması başka bir şiddet hareketinin başlangıcı olabilmektedir. Belki de meşru görülen ilk şiddet hareketi zincirleme devam edecek ve nihayetinde kolektif şiddete dönüşebilecek şiddetin hareketlerinin de ilk halkasını oluşturmaktadır.

Geleneksel sayılmayacak ancak gelişimini tamamlayamamış ülkelerde dev boyuttaki iç ve dış güçler, kültür kaymaları, kuralsızlık (*anomi*) nedeniyle uyumsuzluklar ve sorunlar yaşanmaktadır. Yabancılaşma, kendini boşlukta hissetme veya değersizleşme duyguları ile beslenen toplu öfke, toplumun alt kesimlerinde ani şiddete dönüşebilmektedir³⁹. Bu şekilde büyük değişimlere uğrayan gelişmekte olan ülkelerde ortaya çıkan, fakat henüz yapıcı ve yaratıcı hedeflere yöneltilmemiş sosyal enerji, kendine karşı şiddet, aile içi şiddet, kan davası, namus cinayetleri, trafik kazaları, adak ve kurban teşhiri, zorla bekâret kontrolleri, dövüşme, kaba güç gibi belirtilen şekillerde geçici şiddet türlerine bürünebilir⁴⁰. Bu şiddet biçimleri kalıcı bir şiddet kültürünün oluşmasına ve şiddetin yapılaşmasına neden olmaktadır.

Şiddete yönelik yaklaşımlarda şiddetin kurucu kimlik unsuru olarak karşımıza çıktığı sosyo-kültürel durumlar da dikkate değer ölçütlerde etkisini göstermektedir. Bireyler bazen yaşanan olumsuzlukları veya gelişmeleri kendi statülerine ve prestijlerine

³⁷ Konrad Lorenz, "Saldırganlığın Spontanlığı", *Cogito*, Sayı 6-7. Kış-Bahar. 1996 s.167

³⁸ Ergil, *a.g.m.*, s.40

³⁹ *a.e.*, s.41

⁴⁰ *a.e.*, s.41 ve Kocacık, *a.g.m.*, s.5

yöneltilmiş bir eylem olarak algılamaktadırlar. Geleneksel değerlerin dominant olduğu yerleşim yerlerinde prestij ve statüye karşılık gelen kavram *şeref* kavramıdır. Ülkemizde de şeref olgusu, bireylerin toplumsal statüsünün en üst tanımı olarak karşımıza çıkmaktadır. Başka bir deyişle, şeref kavramı toplumumuzda önemli bir kurucu kimlik unsuru veya önde gelen bir kimliksel bileşen işlevini görmektedir. Bu nedenle bazı basit ayrıntılar bile, önemli şiddet davranışını tetikleyebilmektedir⁴¹. Ayrıca kan davası gibi alt kültüre ait unsurlar şeref kavramının bileşeni olarak kurucu kimlik oluşturabilmekte ve şiddeti hem meşru kılıp hem de aidiyet oluşturacak kimliksel bileşen olabilmektedir. Öte yandan öç alma veya cezalandırma isteği gibi unsurlar kişilerin kendi adaletlerini kendilerinin sağlaması arayışına götürebilmektedir. Bunun doğal bir sonucu olarak şiddet meşruiyet kazanabilmektedir⁴².

Wolfgang ve Ferracuti; sorunların şiddet kullanılarak çözümünü öngören değerlerin revaçta olduğu bölgelerde şiddet alt-kültürünün var olduğunu ileri sürerek, şiddet pratiklerinin temelinde bir kültürel yapıyı görmektedir. Bu kültür aynı zamanda kişiler arası sorunların çözümünde bireyleri şiddet kullanmaya yöneltmekte veya teşvik etmektedir. Ayrıca onlara göre, şiddet kodları bir öğrenme sürecinde Sutherland tarafından geliştirilen *farklılaştırıcı birlik* (*differential association*) perspektifinin öngördüğü biçimde kazanılmaktadır⁴³. Sutherland tarafından geliştirilen *farklılaştırıcı birlik* kuramı şiddet davranışını, bireylerin kendilerini eşleştirdiği bir grup veya arkadaş ortamında, öğrenildiğini varsaymaktadır. Bu kuramın bir anlamıyla çete oluşumlarını başarılı düzeyde çözümleyen ender kuramlardan biri olduğu söylenebilir⁴⁴.

Şiddet alt-kültürünün üyesi olan bireyler egemen kültürün bazı değerlerini paylaşmakla birlikte, sorunları çözmede şiddet kullanmayı tercih etmektedirler. İlginç olan ve aynı şekilde şiddeti cazip kılan unsur; şiddet davranışlarını gerçekleştiren bireylerin kendi grup veya akran oluşumları içerisinde suçlu olarak stigmatize edilmemeleridir. Çünkü şiddet olgusu bu gruplarda veya toplumlarda, yanlış bir eylem olarak değerlendirilmenin ötesinde, bir *kişisel onur* unsuru olarak görülmektedir. Şiddet; bir

⁴¹ Kızmaz, **a.g.m.**, s.248

⁴² Ayrıntılı bilgi için bkz. Kızmaz, **a.e.**

⁴³ Marvin Wolfgang ve Franco Ferracuti, "The Subculture of Violence", **Sage**, London -Aktaran: Kızmaz, **a.g.m.**, s.255

⁴⁴ Kızmaz, **a.g.m.**, s.255

cesaret, güç gösterimi ve statüyü koruma aracıdır⁴⁵. Bu teorilere dayanarak şiddete ilişkin değer ve davranış kodlarının, daha çok çete veya akran oluşumları gibi bir grupsal bağlam içerisinde ortaya çıktığı rahatlıkla ileri sürülebilir.

Şiddet türlerinden konumuz olan siyasal şiddete geçmeden önce çizilmeye çalışılan genel çerçeve göstermektedir ki; şiddet gerek tanımlamaları, gerek altında yatan sebeplerin açıklanması gerekse üzerinde çalışma şekilleri açısından; birçok disiplin veya bilimsel yöntemi içinde barındıran değişken ve mekanik bir kavram olarak karışımıza çıkmaktadır. Kimi zaman amaç haline gelen şiddet, çoğunlukla maddi veya manevi edinimlerin sağlanması için en büyük araç haline gelmekte; bununda ötesinde farklı kodlamalar ve kaynaklarla meşruiyet kazanabilmektedir. Nitekim siyasal alanın oluşmasından devlet otoritesinin gösterilmesine, çeşitli siyasal yapıların kurulmasından tersine yıkılması veya ortadan kaldırılmasına, egemen bilincinin sindirilmesinden toplumların yönlendirilmesine kadar uzanan daha geniş bir çerçevede kendini gösteren bir şiddet unsuru daha vardır ki; bu da en üst tanımlamasıyla siyasal şiddet olarak karşımıza çıkmaktadır.

2. SİYASAL ŞİDDET

Bir önceki bölümde detaylandırmaya çalışılan şiddet olgusunun siyasi amaçlara yönelik olarak kullanılması veya sonuçlanması durumunda ortaya siyasal şiddet kavramı çıkmaktadır. Siyasal şiddet, içerisinde herhangi bir şekilde siyasi amaçlar veya siyasi sonuçlar barındıran her türlü şiddet eylemleri gibi geniş bir tanımlama yapmak mümkündür. Tıpkı şiddet kavramında olduğu gibi siyasal şiddet kavramını da içerisinde psikolojiden sosyolojiye, siyaset biliminden kriminoloji bilimine, felsefeden dini ritüellere kadar birçok anlatı veya bilim dalını barındırabilmektedir. Çalışmamızın bu aşamasında siyasal şiddetin genel çerçevesi çizilmeye çalışılacak, tanımlamalar ve yaklaşımlar üzerinden şiddetin siyasal sistemler, siyasal alanın oluşması, iktidarın meşrulaştırılması ve yeni iktidarların kurulması gibi konularda oynadığı rollere değinilmeye çalışılacaktır.

2.1 Siyasal Şiddet Kavramı

İnsanlık, var olduğu günden bu yana yönetme ve yönetilme olgularıyla iç içe bulunmuştur. Dünyanın çok farklı ve birbirinden uzak yerlerinde ve belki de birbirlerinin

⁴⁵ Siegel, **a.g.e.**, s.y

varlığından haberdar bile olunmadığı dönemlerde dahi kurulan yerel sistemlerde (*kabileler, beylikler vb.*) çok farklı meşruiyet hakları ile yönetenler ve yönetilenler ortaya çıkmıştır. İlkel kabile hayatlarından günümüz modern demokrasilerine kadar birçok yönetim şekli meydana gelmiş; bunun yanı sıra mevcut yönetimi yok sayan, yaptırımlarına engel olmaya çalışan veya mevcut düzeni yıkmaya veya bölmeye çalışan ve yerine kendi yönetim şekillerini kurma amacı güden gruplar türemiştir. Bu gruplar kimi zaman faaliyetlerini mevcut düzenin içerisinde ve kanunlarınca suç sayılmayacak nitelikte yürütürken, büyük bir çoğunlukla siyasal yapı içerisinde suç sayılacak faaliyetlere girenlerin sayısı oldukça fazladır. Siyasi bir örgütlenme olan devletin ortaya çıkmasıyla beraber siyasi suçlarda ortaya çıkmış, devletin getirdiği ve koruduğu siyasal düzenin ihlaline yönelik hareketler *siyasal suç* olarak ele alınmıştır⁴⁶. Devletin koruduğu düzene karşı, devletin varlığına karşı işlenen her suç siyasal suç olarak görülmüştür⁴⁷. Siyasal suç, çeşitli toplum veya kültürlerle göre değişkenlik gösterebilmektedir. Ancak içerisinde şiddet barındıran siyasi suçlar ise her daim bütün ülkelerin risk algılamalarında en büyük paya sahip olmuştur.

Nieburg geniş bir tanımlamayla siyasal şiddeti uygulamaya koyuluşları ve etkileri siyasal anlam taşıyan veya taşıyabilecek, yani toplumsal sistem üzerinde sonuçlar doğurabilecek, bir uzlaşma durumunda ötekilerin davranışlarını değiştirmeye yönelik karıştırıcı, yıkıcı, zarar verici eylemler olarak tanımlamaktadırlar⁴⁸. Balibar, şiddeti genel anlamda bir iktidar mücadelesi olarak kabul edilen siyasetle doğrudan bir ilişki içerisindeymiş gibi görerek siyasal şiddeti bir iktidar pratiği olarak görmüştür⁴⁹. Arendt ise Balibar'a benzer şekilde bütün şiddetin, iktidarın en çok göze batan dışavurumlarından birisi olduğu bütün siyaset kuramcılarının kabul ettiğini beyan ederek siyasal şiddete üstü kapalı bir tanımlama yapmıştır⁵⁰. Maffesoli'ye göre ise şiddet barbar bir çağın kalıntısı, bir olumsuzluk değil, tam tersine toplumsal düzeninin yıkılması ve kurulması ikili amacına hizmet eden doğal bir çatışmadır⁵¹. Fransız filozofu Jean-Marie Domenach şiddet olgusu üzerinden yaptığı siyasal şiddet tanımlamasında ise iktidarı elde etmek veya onu yasal

⁴⁶ Devrim Aydın, "Terör Eylemlerinin Siyasal Suç Açısından Değerlendirilmesi", **Uluslararası Hukuk ve Politika Dergisi**, Cilt:2 No:7, Ankara, 2006, s.1

⁴⁷ Çetin Özek, "Devletin Şahsiyeti Aleyhine Cürümlerin Genel Prensipleri", **İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası**, Cilt :32 Sayı:2-4, Ankara, s.621

⁴⁸ Harold L. Nieburg, **Political Violence**, St. Martin's Press, New York, 1970- Aktaran: Ruşen Keleş ve Artun Ünsal, **Kent ve Siyasal Şiddet**, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi Yayınları, Ankara, 1982, s.1

⁴⁹ Etienne Balibar, "Some Questions on Politics and Violence", **Assemblage**, No. 20 Violence, 1993, p.14

⁵⁰ Hannah Arendt, **Şiddet Üzerine**, Çev. Bülent Peker, İletişim Yayınları, İstanbul, 2003, s.17

⁵¹ Keleş ve Ünsal, **a.g.e.**,s.1

olmayan amaçlara alet etmek için zora başvurma anlamında kullanmıştır. Domenach'e göre şiddet üç temel açıdan ele alınabilir. Bunlar sırasıyla;

1. *Psikolojik Yönüyle*
2. *Ahlaksal Yönüyle*: Anlamsız bir görünüş alan ve çoğu zaman öldürücü olan bir gücün patlaması olarak şiddet
3. *Siyasal Şiddet*: iktidarı elde etmek veya onu yasal olmayan amaçlara alet etmek için zora başvurma anlamında şiddet⁵² şeklinde sıralanmaktadır.

Başka bir tanımlamaya göre siyasal şiddet, siyasal amaçlarla, mallara ve kişilere karşı hukuka aykırı güç kullanma veya güç kullanma tehdididir. Siyasal şiddet, siyasal bir çevrede rejime, rejimin aktörlerine ve politikalarına karşı yöneltilen her türlü toplu saldırdır. Siyasal şiddet, amacı, yöneldiği hedefler, seçtiği kurbanlar, çevreleyen şartlar, yerine getiriliş biçimleri ve sonuçları itibarıyla siyasal önemi haiz olan ve karışıklık yaratan, hasara uğratan ve zarar veren eylemlerdir⁵³.

Belli bir siyasal iktidarı korumaya veya onu devirmeye yönelik türleri arasında hemen göze çarpan çeşitli farklılıklara rağmen, şiddet eylemlerinin gerek gelişmiş endüstri toplumlarında, gerekse az gelişmiş ülkelerde belli bir ivme kazandığı dikkati çekmektedir. Temelinde yatan toplumsal ve siyasal nedenler ne olursa olsun, bu tür şiddet hareketlerinin birincil amaç; siyasal erki işleyemez duruma getirmek, onu halkın gözünde yıpratmak ve yığınları sindirerek iktidara el koymaktır⁵⁴.

Görüldüğü üzere siyasal şiddet, şiddetin siyasallaşması sonucu ortaya çıkan her türlü eylem veya aktivite olarak karşımıza çıkmaktadır. Burada ayrıca değinilmesi gereken husus ise; şiddetin amaç veya araç unsuru olduğudur. Nitekim şiddetin herhangi bir varyasyonunun uygulandığı durumlarda; şiddet veya baskı tekeli elinde bulunduran güç, kendi meşruiyetini oluşturmak adına siyasi amaçlarına uygunluk veya mevcut düzeninin bekası adına şiddetini meşrulaştırabilecektir. Burada şiddetin amaç mı yoksa araç mı olduğu tartışmalı bir hale bürünebilmektedir. Öte yandan mevcut düzene yönelik veya alternatif sistem kurma arayışıyla başvurulmuş şiddet ise yine siyasal sıfatını kazanacak ve siyasal emellere ulaşmak için araç konumunu alacaktır.

⁵² a.e.,s.1

⁵³ Hayati Hazır, **Siyasal Şiddet ve Terörizm**, Nobel Yayınevi, Ankara, 2001, s.25

⁵⁴ Keleş ve Ünsal, a.g.e.,s.2

2.2 Siyasal Şiddetin Sınıflandırılması

Siyasal şiddetin genişliği ve sınıflandırılması siyaset bilimciler açısından zaman içerisinde değişen ve çeşitlenen durumların karşılıklarına çıkmasından dolayı değişkenlik göstermektedir. Son zamanların siyaset bilimcilerinden Fred Von Der Mehden şiddet eylemlerine kimlerin nasıl katıldığı ve kökünde yatan sebepleri ve amaçlarını araştırırken yapmış olduğu saptamalar günümüz açısından halen en önemli çeşitlendirmelerden birisi konumundadır. Mehden'e göre; (1) birincisi, ülke kültüründen kaynaklanan şiddet eylemleridir. Ülke kültüründe saklı şiddet potansiyeli, ırksal, etnik, dinsel, bölgesel çeşitlilik içinde, çıkar çatışmalarının yüzyıllar boyu süregeldiği bir ortamda, içe dönüklük, yabancı düşmanlığı, sevgi ve nefret duygularının bileşimi olarak ortaya çıkan gerginlikleri ve çeşitli şiddet eylemlerini simgeler. (2) ikinci grup içinde devrimci ve karşı-devrimci şiddet eylemlerini ele almaktadır. (3) üçüncüsü ise, askeri darbelerin yol açtığı şiddet eylemleridir. (4) dördüncü olarak öğrencilerin şiddet eylemleri, (5) beşinci olarak, ayrılıkçı şiddet eylemlerini betimlemiştir. (6) son olarak da seçim dönemlerinde patlak veren eylemleri altıncı grupta toplamaktadır⁵⁵.

Siyasal şiddet konusunda yapılan çalışmaların genel bir çerçevesini çizecek olursak; siyasal şiddete yönelik bilimsel çalışmaların Sosyo-Ekonomik ve Psikolojik Yaklaşımlar ile Sosyo-Ekonomik ve Siyasal Yaklaşımlar olarak iki genel başlık altında toplandığını söyleyebiliriz.

Sosyo-Ekonomik ve Psikolojik Yaklaşımlar ağırlıklı olarak bireylerin üzerinden yapılan çalışmalardır. Bu yaklaşımlar altında temel dört kuram vardır⁵⁶. Bunlar;

- ✓ Engellenme-Kızgınlık-Saldırganlık Kuramı
- ✓ Göreceli Yoksunluk Kuramı
- ✓ Göreceli Refah-Şiddet Öfkesi Kuramı
- ✓ Toplumsal Değişme ve Sürekli Engellenme Kuramı

Engellenme-Kızgınlık-Saldırganlık Kuramı: Bu yaklaşımın öncüsü John Dollard'a göre insanın şiddete başvurma eğiliminin kaynağı Engellenme-Saldırganlık (*Frustration-*

⁵⁵ Fred Von Der Mehden, **Comparative Political Violence**, Prentice-Hall, USA, 1971, s.7 Aktaran

⁵⁶ Keleş ve Ünsal, **a.g.e.**, s.15

Aggression) altında aranmalıdır. Amaçlarını gerçekleştiremeyen, düşündüklerine ulaşmaktan *alıkonan* (*frustrated*) kişiler, terslikler karşısında hırçınlaşır ve giderek saldırgan bir tutum içerisine girerler⁵⁷.

Göreceli Yoksunluk Kuramı: Siyasal şiddet ile ekonomik gelişme arasında zorunlu bir ilişki bulunduğunu savunan Ted Gurr'un öncülüğünü yaptığı bu kuram, bireylerin yoksunluk (*deprivation*) duygusunun harekete geçirici unsur olduğunu ve bireylerin beklentileri ile olanakları arasındaki farkın büyüklüğünün, bireyi şiddet eğiliminde hareketi hızlandırıcı katkısının olduğunu savunmaktadır⁵⁸. Beklentiler bireylere, diğer bireyler gibi kendilerinin de mal edinme ve rahat yaşam koşullarına ulaşmasının bir hak olduğu düşüncesini simgelerken, olanaklar toplumun o bireye sağladığı araçlarla elde edebileceğini düşündüğü mal ve yaşam koşullarını içermektedir. Gurr, beklentiler-olanaklar dengesizliğinin üç temel biçimde kendini gösterdiğini vurgulamaktadır. Bunlardan; (1) Birincisi eldeki kaynakların azalmasından doğan göreceli yoksunluk (*relative deprivation*) duygusudur. Örneğin edinilebilecek mallar giderek azalmaktadır veya belli bir toplumda geçmişten beri egemen olan sınıf veya gruplar ellerindeki gücü zamanla yitirdiklerini görmektedirler. (2) İkincisi, giderilemeyen özlemlerden doğan göreceli yoksunluk duygusudur. Örneğin kalkınmakta bulunan ülkelerde, toplumun çeşitli kesimlerinde gelişen özlemlerin siyasal iktidarlarca karşılanamamasının yol açtığı tepkiler. (3) Üçüncüsü, artan istemlerden doğan göreceli yoksunluk duygusudur. Örneğin, bir toplumda gözle görülür ilerlemelerin sağlanması, o toplumda yeni beklentilerin ortaya çıkmasına sebep olur. Bu durum karşısında beklentilere cevap verilememesi veya ekonomik kriz gibi yansımalar toplumda hoşnutsuzluğu meydana getirir⁵⁹. Gurr'e göre siyasal şiddetin zincirleme olarak önce hoşnutsuzluğun artması, daha sonra bunun siyasallaşması ve nihayet siyasal nesne veya kişilere karşı bir şiddet eylemi olarak ortaya çıkması söz konusudur⁶⁰.

⁵⁷ John Dollard, **Frustration and Aggression**, Yale University Press, 1939- Aktaran: Keleş ve Ünsal, **a.g.e.**, s.15

⁵⁸ Ted Gurr, **Why Men Rebel?**, Princeton University Press, 1970, s.y- Aktaran: Keleş ve Ünsal, **a.g.e.**, s.15

⁵⁹ Gurr, **a.g.e.**, s.y

⁶⁰ **a.e.**, s.y

Göreceli Refah-Şiddet Öfkesi Kuramı: Bu kuramı ortaya atan James C. Davies de, Gurr'un artan istemlerden doğan göreceli yoksunluk kavramından esinlenerek, bilim çevrelerinde genellikle “*J biçiminde eğri ilkesi*” olarak bilinen yaklaşımını geliştirmiştir. Davies'e göre; devrimler, yığınları sürekli bir büyümenin sağlandığına inandıran uzun sürmüş bir gelişme dönemini, bu kez de kısa süreli bir bunalımın izlemesinden kaynaklanır. Davies, devrimlerin özellikle toplumsal yoksunlukların şiddetlendiği dönemlerde patlak vereceği savının tersine, devrimlerin asıl *göreceli refah ve düzelme* dönemlerinde en uygun ortama kavuştuklarını ileri sürer⁶¹. Başka bir deyişle, kalkınmaya başlamış ülkelerde devrim olasılığı, yoksul ülkelere oranla çok daha yüksektir. Kişi başına ulusal gelirin artışı belli bir eğriye göre gerçekleşirken, halkın beklentileri ise dik bir çizgiyle gösterilecek biçimde yukarıya doğru çıkar. Aralarındaki ayırım, yani eğri ile dik çizgi arasındaki ayırım, gerçeği beklentilerden ayıran uçurumdur⁶².

Toplumsal Değişme ve Sürekli Engellenme Kuramı:Ivo Feierabend, Rosalind Feierabend ve Betty Nesvold birlikte geliştirdikleri bu kuramda, psikolojik öğelere öncelik vermektedirler. *Sürekli Engellenme (Systematic Frustration)* belli bir toplumda tüm üyelerin paylaştıkları ortak bir duygudur⁶³. Bu duygu, başlıca üç nedenden kaynaklanmaktadır: (1)Birincisi, amaçların, özlemlerin ve toplumsal değerlerin gerçekleştirilmesinde ve korunmasında karşılaşılan bir müdahale, (2) ikincisi, belli bir toplumsal grubun üyelerinin aynı anda yaşadıkları belli bir deneyim, (3) üçüncüsü, belli bir toplumsal sisteminyapısında ve süreçlerinde görülen gerilim. Bu konuda iki varsayım öne sürülmektedir: Saldırgan bir siyasal davranış, sürekli bir alıkonma durumundan doğmaktadır. Söz konusu alıkonma ise toplumsal değişimin kimi özelliklerinden kaynaklanabilir. Aynı yazarlar ayrıca, araştırmalar için de dört genel varsayım geliştirmişlerdir: a) Her türlü koşullarda sürekli engellenme, o andaki özlemler ve toplumsal beklentiler ile toplumsal alanda başarılanlar arasındaki farkın ürünüdür, b) Şimdiki değerlendirmeler, yani yoksunluklaraveya gelecekteki doyumlara ilişkin öngörüler, içinde bulunulan andaki yoksunluk veya doyumları belirlerler, c) Toplumsal beklentilerin belirsizliği, yani geleceğin felaket veya kurtuluş taşıdığı inancı, başlı başına

⁶¹ James Davies, “Toward a Theory of Revolution”, **American Sociological Review**, Vol. 27, 1962, p.8
Aktaran: Aktaran: Keleş ve Ünsal, **a.g.e.**,s.17

⁶² Keleş ve Ünsal, **a.g.e.**,s.17

⁶³ **a.e.**, s.18

sürekli yoksunluk duygusunu artırır, d) Çatışan özlemler ve beklentiler bir başka sürekli doyumsuzluk kaynağıdır⁶⁴.

Sosyo-Ekonomik ve Siyasal Yaklaşımlar ise ağırlıklı olarak siyasal sistemler ve sistemlerin dönüşümleri üzerinden yapılan araştırmaları kapsamaktadır. Devlet Karşısında Yeni Egemenlik Odaklarının Türemesi ve Geçiş Dönemindeki Toplumlardaki Şiddet başlıkları altında toplamakta fayda vardır.

Devlet Karşısında Yeni Egemenlik Odaklarının Türemesi: Temelde kızgın insanların sosyal psikolojisine ağırlık veren yaklaşımların tersine, Charles Tilly, öncelikle çatışan grupların yapısı üzerinde durmaktadır. Bu nedenledir ki, siyasal rejimlere karşı başkaldıran ve bir ölçüde etkinlik kazanan grupları, *resmi düzene paralel egemenlik odakları (Parallel Authority)* olarak tanımlamaktadır⁶⁵. Toplumların niteliği ile şiddet olaylarının niteliği arasındaki yakın ilişkiye değinen Tilly, bu olguyu açıklarken önce, siyasal sistemlerde iktidar yapısı ve çatışmanın yapısal çözümülenmesinden yola çıkmaktadır. Tilly'e göre, insanlar, amaçlarını gerçekleştirmek için çeşitli kaynakları bir araya toplar ve bunları çevrelerini değiştirmek yolunda kullanırlar. Bu kaynaklara örnek olarak da değiş-tokuşu yapılabilecek mallar (*yararlı kaynaklar*); tehdit veya ceza (*zorlayıcı kaynaklar*); veya bağlanılan düşünceler (*normatif kaynaklar*) gösterilebilir⁶⁶.

Tilly, şiddete dönüşebilecek grup eylemlerinin başlıca üç temel biçim alabileceğini ileri sürer: a) Rekabet eylemleri: A grubunun, B grubunu bir rakip ya da düşman olarak tanımlaması ve B grubunun kaynaklarına karşı saldırıya geçmesi durumu (iki partinin üyeleri arasındaki rekabet gibi), b) Tepki eylemleri: B grubunun, o anda A grubunun denetimi altında olan bir kaynak üzerinde hak iddia etmesive A grubunun da bu iddiaya karşı direnmesi durumu (Ayrıcalıklarını yitirme kaygısındaki güçlerin rakipleri karşısındaki tutumları gibi), c) Tepkiye yönelten eylemler: A grubu üyelerinin daha önce kendilerine ait olmayan bir kaynak üzerinde hak iddia etmeleri ve en azından bir başka grubun, A'nın bu hakkı kullanmasına karşı çıkarak direnmesi (Siyasal yöneticiler arasında yer alma istemleri gibi).

⁶⁴ a.e.,s.18

⁶⁵ Charles Tilly, "Revolutions and Collective Violence", **Handbook of Political Science**, eds. Fred Greenstein and Nelson Polsby, Addison Welsley, 1975, p. 488

⁶⁶ Tilly, **a.g.m.**, p.488

Bu üç temel biçimi özetleyecek olursak, Tilly'nin *Saldırı-» Hak iddiası-» Direnme-» Şiddet* gibi bir denklem geliştirdiği ortaya çıkmaktadır⁶⁷.

Geçiş Dönemindeki Toplumlardaki Şiddet: Geçiş dönemlerindeki toplumlarda var olabilecek olan şiddet konusunda yapılan çalışmalarda en önde gelen isim Medeniyetler Çatışması tezinin kurucusu olan Samuel Huntington'dır. Huntington Asya, Afrika ve Güney Amerika ülkelerinde görülen şiddet ve siyasal istikrarsızlık nedenlerinin, sağlıklı siyasal kurumların gelişmesi ile ekonomik ve toplumsal değişme süreci arasındaki uyumsuzlukta aranması gerektiğini vurgulamaktadır. Huntington'a göre, şiddet ve siyasal istikrarsızlık olasılığı, geleneksel, geçiş döneminde ve modern toplum türleri arasında en çok geçiş durumundaki toplumlarda yüksektir⁶⁸. *Geçiş toplumu* kavramı Huntington'a göre, en azından belli bir ekonomik ilerlemenin sağlanmış olduğu bir toplumu içermektedir ve Huntington, özellikle bu tür ülkelerde istikrarsızlığa uygun bir ortamın söz konusu olduğunu savunmaktadır. Çünkü yeterli siyasal kurumların yokluğunda, ekonomik gelişme ve gelişmenin halkta yol açtığı kısırtıların ve yeni istemlerin yasal yollarla belirtilmesi, ılımlandırılması ve siyasal sistem içinde yeniden bir araya getirilmesi, olanaksız değilse bile çok zordur⁶⁹.

2.3 Kurucu İktidar, Kamusal Alan ve Siyasal Şiddet

Fransız siyasal düşüncesinin en önemli temsilcilerinden Jean Jaques Rousseau'nun düşünce evrenindeki temel kavramlar *halk egemenliği* ve *genel iradedir*. Bu kavramlar çerçevesinde, kurucu iktidarın tanımına yaklaşmaktadır⁷⁰. Kurucu iktidar denildiğinde de hiçbir kayıtlayıcı ile sınırlandırılmayan bir iktidar kaynağına atıfta bulunulur. Bu açıdan, bakıldığında Rousseau'nun düşüncesinde kurucu iktidarın kaynağı, daha doğrusu öznesi halkın kendisidir, bütünüdür. Halkın bütünü iradesi de siyasal hayata genel irade olarak yansımakta ve egemenlik de genel iradenin yansıması olarak belirmektedir. Görüleceği üzere, Rousseau için tek tek bireylere ait iradelerin toplamından oluşan genel irade dışında

⁶⁷ a.e., p.492

⁶⁸ Samuel Huntington, "Political Order in Changing Sodemies", **New Haven**, Yale University Press, 1968, p.39

⁶⁹ a.e., p.41

⁷⁰ Jacques J. Rousseau, **Toplum Sözleşmesi**, Çev. M.Tahsin Yalım, Devin Yayınları, İstanbul, 2004, s.26

bir kurucu iktidar düşüncesi bulunmamaktadır⁷¹. Önemli olan halkın iradesinin açıklanmasıdır. Bu yönüyle yasama gücü ile kurucu iktidar arasında bir ayrım yoktur⁷².

Rousseau'da tam belirgin olmasa da izlerini gördüğümüz bu durumu, kurucu iktidar kavramını da icat ederek Sieyes ortaya koymuştur. Sieyes *herşey, istisnasız olarak, genel iradeden çıkar; her şey halktan yani ulustan gelir. Böylece, genel iradeden tek ve üstün bir iktidar çıkar. İşte bu kurucu iktidardır* demek suretiyle bu kavramı çok açık bir şekilde ortaya koymuştur⁷³.

Kurucu iktidar kavramının tarihsel gelişim ve ontolojisinin ister yasal, isterse yasa karşıtı şekliyle olsun şiddetin ortaya çıkmasında ve tarih boyunca iktidar ile birlikte anılmasında anahtar kavramlardan birisi olarak kabul edilmiştir⁷⁴. Kurucu İktidar (*Constitutive Power*) kavramının kökeninde *birlikte kurma* ve *birlikte yapma* anlamında bir kuruculuğu ve yapıcılığı ifade etmektedir. Bu sebepten dolayı siyasal şiddetin kaynağının *birlikte* olarak tabir edilen toplumu kapsadığı önem kazanmaktadır⁷⁵. Egemenliğin meşru şiddet araçlarıyla donatılıp şiddetle özdeşleşecek ölçüde bu araçlara sıklıkla başvuruyor olması doğal olarak karşı şiddeti ortaya çıkarmaktadır. Bu şekilde birbiriyle ilintili olarak *şiddet sarmalının* ortaya çıkması ise kaçınılmaz görünmektedir. Walter Benjamin bu sarmalda tarafları yasa koyucu şiddet ve yasa koruyucu şiddet olarak konumlandırmıştır. Benjamin'in analizinde *yasa koruyucu şiddet* geçerli olduğu sürece saldırgan karşı şiddeti bastırmak suretiyle *yasa koyucu şiddeti* bastırmış olmaktadır. Benjamin'e göre bu durum o zamana kadar yasa koymuş olan şiddetin yeni güçler tarafından ya da daha önce bastırılmış güçler tarafından yok edileceği ana kadar sürer⁷⁶.

Öte yandan Rousseau'ya göre yasama gücünün ve siyasal öznelerinin en başında halkı veya toplumu oluşturan birey gelmektedir. Diğer bir ifade ile kurucu iktidarın merkezinde birey bulunmaktadır. Bu açıdan Rousseau'ya göre şiddetin kaynağı insanın dışında doğal veya üstün bir güç değil, aksine insanın ta kendisi olduğudur. İnsan toplumunun dinginlik ve huzur içerisinde iken bozan unsur güçlünün uyguladığı şiddet ve

⁷¹ Hasan Küçükaya, "Şiddet Doğuran Bir Faktör Olarak Kurucu İktidar Sorunsalı", www.umut.org.tr (Erişim Tarihi: 24.11.2012)

⁷² Rousseau, **a.g.e.**, s.27

⁷³ Kemal Gözler, **Kurucu İktidar**, Ekin Yayınları, Bursa, 1998, s.12

⁷⁴ Küçükaya, **a.g.m.**, (Erişim Tarihi: 24.11.2012)

⁷⁵ **a.e.**

⁷⁶ Walter Benjamin, **Reflections: Essays, Aphorisms, Autobiographical Writings**, Edited and with an introduction by Peter Demetz, Schocken Books, New York, 1986, p.279

zayıfın uğradığı zulümdür⁷⁷. Rousseau şiddetin kaynağı olarak kesinlikle eşitsizliği gösterir⁷⁸. Onun için önemli olan şiddetin kaynağı olan eşitsizliğin sebeplerini bulmak ve çözümü sağlamaktır.

Rousseau yaptığı sorgulamaların sonucu olarak insanlık tarihini üç aşamalı olarak değerlendirir. İlk olarak ilkel durum, ardından hala günümüzde devam eden uygarlık durumu, diğer bir ifade ile *soygun sistemi* ve üçüncü olarak insanların eşitliği ilkesine dayanılarak soygun sisteminin sona erdirilmesi, yani devrimdir. İlkel durum, soygun sistemi ve eşitlik aşamalarından geçtikçe insanın zihinsel yapısı ve donanımıyla birlikte duygusal yapısı da değişime uğrar. Çünkü Rousseau'ya göre eşitsizliğin sürdürülmesi ya da sona erdirilmesi geniş yığınların zihinsel ve duygusal olarak iknasıyla mümkün olacaktır⁷⁹. Kurucu iktidarın ne denli toplumu temsil ettiği, kapsayıcılığının alanları veya çerçevesi, ayrımcılığa ne kadar meyilli olup olmadığı gibi unsurlar oluşacak karşı şiddetin var olma sebebinin yanı sıra nicelik açısından boyutlarını dolaylı olarak belirlemektedir. Yasa dışı şiddetin kaynağına ve sahici temel sebeplerine ulaşmaya çalışmak ancak bu şekilde mümkün görünmektedir. Hannah Arent Şiddet Üzerine isimli kitabında şundan bahsetmektedir:

İktidar, insanın sadece eyleme kabiliyetine değil, uyum içinde eyleme kabiliyetine tekabül eder. İktidar asla bir bireyin mülkünde değildir, bir gruba aittir ve grup bir arada bulunmaya devam ettiği sürece var olabilir. Bir kişinin iktidarda olduğunu söylediğimizde aslında onun bir grup insan tarafından onlar adına eyleme kudretiyle donatıldığına işaret etmiş oluruz⁸⁰.

Hannah Arendt'in bu saptaması tam da bu duruma işaret etmektedir. Burada iktidar yerine kurucu iktidarı düşündüğümüzde, her iktidara anayasal gücü kullanma meşruiyeti sağlayan kurucu paradigmanın ne ölçüde herkesi, yani *birlikte* olanları kapsadığı sorunu, hem kendisinin hem de kurucu iktidarın türevi olarak ortaya çıkan iktidarlardan yani tali iktidarlardan hangi ölçüde bir şiddet ya da dirençle karşılaşacağı sorunuyla doğrudan ilintili gözükmektedir⁸¹. Bu bağlamda şiddet gerek kurucu gerekse kurulu iktidar bakımından ayrı bir öneme haiz bir kavram haline bürünmektedir. Yine aynı şekilde Arendt neredeyse

⁷⁷ Metin Bal, "Rousseau ve Şiddetin Kaynağı Olarak Eşitsizlik", **Doğu-Batı Dergisi**, Yıl:10 Sayı:43, Ankara, 2008, s.89

⁷⁸ **a.e.**, s.90

⁷⁹ **a.e.**, s.92

⁸⁰ Arent, **a.g.e.**, s.53

⁸¹ Küçükçaya, **a.g.m.**, (Erişim Tarihi: 26.11.2012)

siyaset bilimi ile uğraşmış herkesin iktidarı şiddet ile birlikte veya özdeşleştirerek kullandığını öne sürmüştür. Arendt bu durumu şu şekilde ifade eder: “*Soldan sağa tüm siyasal kuramcılar arasında bir uzlaşmaya varılmış olduğunu çabucak göreceğiz: Şiddet, iktidarın en çok göze batan dışavurumundan daha fazla bir şey değildir*”⁸².”

Başka bir deyişle şiddet, kurucu paradigmanın inşası sürecinde kendi çıkarlarının ve varlıklarının ihmal edildiğini varsayan birey kümelerinin, iktidarın yeniden dağılımını sağlama isteğinin yansıma biçimi olarak karşımıza çıkmaktadır. Elbette ki bu amacı gerçekleştirmek ve yasal çerçevede kalmak üzere öngörülen yöntemler de bulunmaktadır, ancak kabul etmek gerekir ki, her kurucu iktidar, kendinden sonra gelecek olan ve kendisinden türeyen tali iktidar sahiplerine korumak ve devamını sağlamak üzere bir *statüko* emanet etmektedir⁸³. Bu açıdan, yasal sınırlar içerisinde öngörülen araçlar, statükonun değişmesini gerektiren talepleri karşılamaya çoğu zaman yeterli gelmemektedir. Arendt’in tasvir etmeye çalıştığı dışavurum burada karşımıza şiddet olarak çıkmaktadır. Özellikle Orta Çağ toplumlarında, toplumun başat düzenleyici güçlerinden biri ve dönemin toplumsal düzeni için bir zorunluluk olarak tanımlanan şiddet, Orta Çağ devlet ve toplum sisteminin merkezinde yer almıştır⁸⁴. Bu bağlamda şiddet, Orta Çağ toplumunun sürekliliği ve kendi sosyal kimliğini koruması için vazgeçilmezdir. Ayrıca Orta Çağ toplumu kendi sınırlarını zihinsel, bireysel ve toplumsal olarak belirler ve kimliğini ve aidiyetini tanımlarken yine şiddet ve buna bağlı sembollerini bireyi toplumla bağdaştırıcı veya ayırıştırıcı olarak merkeze koymuştur⁸⁵.

Yasal şiddet olarak genellendirilebilecek iktidarın şiddeti meşrulaştırması ya da meşrulaştırmaya çalışması meşruiyet krizini doğurmaktadır. Bauman’a göre, şiddet meşru olmayan baskıdır; daha doğrusu, meşru göröl(e)meyen baskıdır. Bu anlamda, şiddet bir baskı edimi olarak insanları kendi iradelerine aykırı eylemeye zorlayan ya da isteyerek veya istemeden eyleme şansını onlardan alan bir edimdir⁸⁶. Görülüyor ki, şiddet her zaman herhangi bir neden veya amaçla meşruluk çerçevesinde anlaşılmaya çalışılan bir olgu olarak ortaya çıkmaktadır.

⁸² Arendt, **a.g.e.**, s.47

⁸³ Küçükçakaya, **a.g.m.**, (Erişim Tarihi: 26.11.2012)

⁸⁴ Tolga Gümüş, “Ortaçağ Avrupa’sında Şiddet: Toplumsal Değişim ve Şiddetin Yeniden Yapılanışı”, **Doğu-Batı Dergisi**, Yıl: 10, Sayı:43, Ankara, 2008, s.31

⁸⁵ **a.e.**, s.32

⁸⁶ Zygmunt Bauman, “**Bireyselleşmiş Toplum**”, Çev. Yavuz Alogan, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2005, s.253

Şiddetin meşruluğa muhtaç olması tarihsel ve siyasal bir istem olarak süregelmiştir. İnsan ve toplum dünyasının karmaşık yapısı bu istemin gerçekleşme serüvenini ortaya koymaktadır. Siyasal alan söz konusu olduğunda, bu istem kolektif şiddet biçiminde kendini ortaya koyar. Özellikle siyasal alanda yapılacak işler söz konusu olduğunda, kolektif şiddet siyasal topluluğun ortak iradesini devlet aracılığıyla yerine getirmektedir⁸⁷.

Devletin şiddet araçlarına sahip olması, yasayı temsilen gerektiğinde yasal şiddete başvuru hakkını doğurmuştur. Yasal şiddet, genel istence aykırı olan bireysel istenci kontrol etme hakkını genel istencin ortak aklından alır. Bundan ötürü, yasal şiddet yasaya aykırı olarak toplumsal sözleşmeden doğan ortak çıkarı zedelediği durumlarda egemen gücün tekeline bırakılmıştır. Dolayısıyla devlet, genel istencin edimi olarak yasal şiddeti toplumsal sözleşmeden doğan bir hak olarak, genel istenç lehine kullanır. Yasal şiddetin kendine biçtiği amaç adaleti genel çıkarın yararına göre tesis etmektir⁸⁸.

Yasal şiddet görünürde siyasi istikrarı sağlama veya devam ettirebilme adına meşruiyet kazanarak haklılaştırılmaya çalışılsa da doğası gereği araçsaldır. Küçük ölçekli durumlarda beklenen amaçlara ulaşmayı sağlamış gibi görünse de doğrudan şiddete başvurarak amaçlara ulaşmak tamamen yanıltıcıdır. Sonuçlanmış bir şiddet akabinde başka bir şiddeti doğurur. Nitekim Keane'e göre, şiddet vahşi bir ata benzer. Onu sürmeye kalkanlar ciddi yaralar alarak, bu arada önlerine çıkanlara da zarar vererek kendilerini yerde bulabilirler. Şiddet, şiddete başvuranları da ihlal eder⁸⁹. Siyasi düşünce tarihinde şiddet eylemi söz konusu edildiğinde meşruluk sorunu da her zaman bir problem olarak gündeme gelmiştir. Özellikle meşruluk savındaki eylemler, şiddet aracılığıyla kendini ortaya koyuyorsa bu sorun daha da içinden çıkılmaz bir hâl alır⁹⁰. Yine Keane'e göre, "şiddet meselelerinde, çalkantılı veya puslu havalarda dalgaya güvenerek yelken açanlar şeytan adasının kayalıklarına bindirme riskini de göze almak zorundadırlar⁹¹."

Siyasal yaşamın bürokrasi aracılığıyla denetim altına alındığı yönetimlerde hemen herkes siyasal eylemden ve eyleme yeteneğinden yoksun bırakılmaktadır. Oysa

⁸⁷ Feysel Taşçier, **Siyasal Alanın Belirlenmesinde Şiddetin Rolü Üzerine Üç Görüş: Hannah Arendt, Michel Foucault ve Giorgio Agamben**, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara, 2008, s.21

⁸⁸ Taşçier, **a.g.e.**, s.22

⁸⁹ Keane, **a.g.e.**, s.86

⁹⁰ Taşçier, **a.g.e.**, s.23

⁹¹ Keane, **a.g.e.**, s.92

insanın sosyal varlık (*zoon politikon*) olmasına hayat veren eyleme yeteneğidir⁹². Eyleme yeteneği sayesinde insan siyasal bir varlık olarak tanımlanabilmiş ve eşitleriyle bir araya gelerek eylemde bulunma etkinlikleri yerine getirilebilmiştir. Arendt bu duruma şu şekilde vurgu yapmıştır:

Felsefi açıdan, eylemde bulunmak, doğurganlık durumuna insanın cevabıdır. Dünyaya doğum sayesinde, yeni gelenler ve başlangıçlar olarak geldik. Bu yüzden yeni bir şeye başlamaya muktediriz. Nitekim doğum olgusu olmasaydı, yeniliğin ne olduğunu bile bilemezdik; bütün “eylem” ya davranış ya da koruma olurdu. Dil yetisinden başka hiçbir yeti, ne akıl ne de bilinç, bizi diğer hayvan türlerinden böylesine radikal bir şekilde ayırabilir. Eylemek ve başlamak aynı şeyler değildir, ama sıkı bir bağlantıları vardır⁹³.

Siyasal özne sıfatının kazanılması konusunda asgari gereksinimleri karşılanamayan gruplar otoriterinin bütün boşluklarından faydalanma arayışına girmektedirler. Arendt’in eyleme yeteneği açıklamasına benzer şekilde eyleme yeteneğinden mahrum bırakılan siyasal grupların süreç içerisinde şiddeti hak olarak görüp; şiddetin hakemlik rolünün arkasına sığınmaları kaçınılmaz olmuştur. Devlet veya egemen erk şiddet kullanımının meşru temsilcisi olarak siyasal özne arayışındaki gruplara yönelik denetim baskısı; muhalif grupların *parallel otorite* imgesiyle karşı karşıya gelir ve şiddet; kendi şiddetini doğurur ve şiddet, şiddetin önüne geçme idealiyle hareket edenlerce siyasal alana bir kez daha taşınmış olur. Buna göre şiddet, genellikle iktidarın zayıfladığı durumlarda veya muhalif grupların iktidar olma heveslerinin kabardığı durumlarda ortaya çıkar⁹⁴. Bu gibi durumlarda şiddet, iktidar üretmenin bir aracı olarak görülerek iktidar olmak isteyen her hevesle birlikte eninde sonunda siyasal alana taşınan bir fenomen haline gelmektedir. Böylece şiddetin her iktidarın ömrünü uzatan bu yapısı, onun başka iktidar odaklarının gelişmesine karşıt olarak gelişir.

Mevcut siyasal sistem veya egemen erkin karşısında duran siyasi öznellik arayışındaki gruplar, çeşitli motivasyon unsurları ile bireyden gruba yükselirler. Bu motivasyonlar din, eşitlik arayışı, özgürlük, adalet, sosyal düzen değişikliği, devrim, etnik kökende birleşme, kapitalist sistem karşıtlığı veya kapitalizm savunuculuğu vb. gibi kavramlardan inşa edilmektedir. Siyasal alanda var olamama korkusu veya etkin rol oynayamama grupları şiddete başvurarak siyasal erkin işlemez hale gelmesi için harekete

⁹² Taşçılar, a.g.e., s.24

⁹³ Arendt, a.g.e., s.82

⁹⁴ Taşçılar, a.g.e., s.25

geçirebilmektedir. Özellikle siyasal psikolojik rolü bakımından şiddet, güçsüzün kendini saklama biçimlerinden birisi, öte yandan egemen azınlığın iktidarının devamına yardımcı olan ve bu yardımın bir gereği olarak sistemin sorgulanmasını engelleyen her türlü girişimde gizil olarak var olabilmektedir⁹⁵. Bu şekilde ezilme ve kaybolma korkusu taşıyan bu grupların kendi siyasal sistemlerini oluşturma ve kendi siyasal alanlarında var olma için otoriteye veya temsillerine karşı şiddet kullanmaları kaçınılmaz hale gelebilmektedir.

Ancak hangi türden motivasyon şiddete başvurmayı meşru görürse görsün şiddet kendi meşruluğunu da zaman içerisinde yok etmeye mahkumdur. Şiddet kullanarak iktidar olmayı alışkanlık haline getirmiş kişiler ya da şiddetin yarattığı katalizör etkiden kendi meşruluğunu kurtaran kurumlarda topluma karşı araçsal bakış ön plandadır⁹⁶. Şiddet yanlısı tutum amacın aracı aklayacağını düşünür. Ancak genelde tersi olur ve araç olarak şiddet amacı rehin alır. Onu özünden uzaklaştırarak keyfiliğe yol açar⁹⁷.

Son olarak toparlayacak olursak; amacın meşru olduğu durumlarda şiddeti araç olarak kullanan bu yönelim özgürlük, adalet ve eşitlik talepleri adına ortaya çıkarken beraberinde *iyi şiddet* ve *kötü şiddet* ayrımını gündeme getirmektedir. Özgürlük, adalet ve eşitliğin şiar olarak öne çıktığı her şiddet eyleminde amacın meşruluğu şiddet ile ifadesini bulunca doğal olarak bir yönüyle karanlıkta kalmaya mecburdurlar⁹⁸. Nitekim Rousseau, romantik bir yaklaşımla *kanla elde edilmiş özgürlüğün hiçbir değerinin olmadığını* vurgularken şiddetin soğuk yüzünü göstermeye çalışmış ve hiçbir koşulda iyi görülemeyeceğini işaret etmiştir⁹⁹.

3. TERÖRİZM

Terörizm kavramı günümüzde ülkelerin üzerinde durduğu ve en önem verdiği kavramlardan birisi olmasına rağmen uluslararası boyutta henüz net bir tanımlama kazanamamıştır. Nitekim bir ülkenin *terörist* olarak adlandırdığı kişi veya gruplar başka ülkeler veya kesimlerce *özgürlük savaşçısı* olarak nitelenebilmekte; hatta gerek maddi

⁹⁵ Paulo Freire, **Ezilenlerin Psikolojisi**, Çev: Dilek Hattatoğlu-Erol Özbek, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2006, s.62

⁹⁶ Armağan Öztürk, “Bir Haklı Savaş Tartışması: Şiddet Meşru Olabilir mi?”, **Doğu-Batı Dergisi**, Yıl: 10, Sayı:43, Ankara, 2008, s.119

⁹⁷ Arendt, **a.g.e.**, s.11

⁹⁸ Taşçılar, **a.g.e.**, s.24

⁹⁹ Rousseau, **a.g.e.**, s.21

gerekse psikolojik destek görebilmektedir. Terörizm kavramı ülkeden ülkeye değişiklik gösterse de kesin olarak söylenebilecek tek şey önemli siyasal ve sosyal sonuçlar doğurduğudur¹⁰⁰. Terör olayları, asimetrik etkisine bağlı olarak, ülkelerin iç ve dış güvenlik konseptlerine yön verdiği gibi aynı zamanda uluslararası alandaki politikaların şekillenmesinde de önemli etkileri görülmektedir. Terörizmin asimetrik gücünün doğurduğu sonuçların yanı sıra insanların hayatına, özgürlük ve güvenliğine karşı tehdit oluşturması gibi nedenlerle önemli bir insanlık suçu olarak da kabul edilmesi terörizm kavramının çok geniş bir çerçevede ele alınmasına neden olmaktadır¹⁰¹. Terörizmdeki bu tanım sorunu terörizm kavramı etrafındaki tartışma ve değerlendirme farklılıkları ile ülkelerin siyasal yaklaşımlarındaki ayrılıklardan kaynaklanmaktadır.

Önceki bölümlerde tanımlamaları ve çeşitlemeleri yapılan siyasal şiddet türlerinden birisi olan terörizm, belki de günümüzde en aktif rol oynayan siyasal şiddet türü olarak karşımıza çıkmaktadır. Nitekim terörizmi diğer şiddet türlerinden ayıran en önemli nokta siyasal nedenlere dayalı olarak şiddete yönelmesidir¹⁰². Ortaya konan şiddette motivasyonun siyasal olması veya siyasal sonuçlar doğurmaya yönelik olması esas belirleyici noktayı teşkil etmektedir. Bu açıdan tanımlamalar çoğu zaman terörist eylemin motivasyon kaynağı üzerinden olabilmekte ve değişkenliğe sebep olmaktadır.

Tanımlamalara geçmeden önce kavram kargaşası yaşanmaması için terör ve terörizm kavramlarının kabaca ayrımına değinmekte fayda vardır. Terör, çoğunlukla büyük çaplı korku veren ve bireylerde yılgınlık oluşturan bir eylem olarak değerlendirilmekteyken, terörizm terör eylemlerini kullanarak hareket etmeyi benimsemiş bir yöntem olarak karşımıza çıkmaktadır. Çalışmada esas konumuz terörizm olmakla birlikte, yapılacak olan tanımlama analizleri ile çeşitlendirmeler terörizm üzerinden olacaktır.

¹⁰⁰ Fernando Reinares, "Terrosim", *International Handbook of Violence Research*, Kluwer Academic Publishers, Hollanda, 2003, p.316.

¹⁰¹ Sabri Dilmaç, *Terörizmde Tanım Sorunu ve Yaklaşımlar*, Polis Akademisi Güvenlik Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara, 2011, s.12

¹⁰² John Horgan, *The Psychology of Terrorism*, Routledge, New York, 2005, p.1

3.1 Terörizm Kavramı

Latince *terrere* sözcüğünden gelen terör sözcüğünün korkutmak, dehşete düşürmek, korkup kaçırmak, caydırmak gibi anlamları vardır¹⁰³. Terörizm kelimesinin anlamı 1798 yılında hazırlanan Fransız Akademi Sözlüğünde “sistem, terör rejimi” olarak yer almıştır¹⁰⁴. Terörizm kelimesi 1793-1794 yıllarında Fransa’daki Jacoben yönetimin, Fransız Devrimi sırasında karşıtlarını elimine etmek için kullandığı *terör krallığı* dönemine dayandırılmaktadır¹⁰⁵. Fransız devriminin lideri Maximilien Robespierre, 5 Şubat 1794 tarihinde yaptığı açıklamada terörü adalet, kararlılık gösterme olarak tanımlamış ve devrimin ve Cumhuriyetin tesis edilmesi için bir gereklilik, erdemlilik olduğunu belirtmiştir¹⁰⁶. Buna benzer olarak bir grup Rus devrimcinin Çarlık yönetimine karşı vermiş oldukları şiddet içerikli mücadeleyi bu şekilde tanımlamışlardır¹⁰⁷.

Uluslararası Hukukta terörizm kavramını tanımlamaya yönelik ilk girişim II. Dünya Savaşı öncesi dönemde Milletler Cemiyeti tarafından yapılmıştır. 10 Aralık 1934’te Yugoslavya Kralı I. Alexander ve Fransa Dışişleri Bakanı Louis Barthou’nun Marsilya’da bir terörist örgüt tarafından öldürülmesinin de etkisiyle *Terörizmin Önlenmesi ve Cezalandırılmasına İlişkin Uluslararası Sözleşme/1937 Convention for the International Prevention and Punishment of Terrorism* 16 Kasım 1937 tarihinde imzaya açılmış ve yirmi devlet tarafından imzalanmıştır¹⁰⁸. Sözleşme, en az üç devlet tarafından onaylandıktan sonra 90 gün içinde yürürlüğe girecek şekilde düzenlenmesine ve 20 devlet tarafından imzalanmış olmasına rağmen yalnızca bir devlet tarafından (1 Ocak 1941’de Hindistan) onaylanmış ve hiç uygulamaya konulamamıştır¹⁰⁹.

Siyasi Terimler ve Örgütler sözlüğünde terör; kamu otoritesini veya toplum yapısını yıkmak için girişilen korku ve yılgınlık saçan şiddet hareketleri olarak

¹⁰³ Cemal güzel, **Korkunun Korkusu: Terörizm, Silinen Yüzler Karışında Terör**, Ayraç Yayınları, Ankara, 2002, s.15

¹⁰⁴ Walter Laqueur, **Terrorism**, Little Brown and Company, Boston, 1977, p.6

¹⁰⁵ Laqueur, **a.g.e.**, p.6

¹⁰⁶ **a.e.**, p.7

¹⁰⁷ Robert Pape, **Dying to Win The Strategic Logic of Suicide Terrorism**, Random House, New York, 2005, p.279

¹⁰⁸ Fatma Taşdemir, **Uluslararası Terörizme Karşı Devletlerin Ülkeleri Dışından Münferiden Kuvvete Başvurma Yetkisi**, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2005, s.25

¹⁰⁹ **a.e.**, s.26

tanımlamaktadır¹¹⁰. Meydan-Larousse’da *İhtilalcı grupların giriştiği şiddet eylemlerinin tümü, tedhişçilik, bir hükümet tarafından uygulanan şiddet rejimi* şeklinde tanımlanmaktadır¹¹¹. Encyclopedia Britannica’da terörizm; “*Belirli bir siyasi amaca bağlı olarak, halk arasında genel korku havası oluşturmak amacıyla, şiddetin sistematik şekilde kullanılması*”¹¹² olarak geçerken, The American Heritage sözlüğünde terörizm; “*İdeolojik veya politik nedenlerle, hükümetleri veya toplumu korkutma, baskı altında tutmaya yönelik olarak, yasadışı güç veya şiddet kullanma veya kullanma tehdidinde bulunma*”¹¹³ olarak yer bulmuştur. Türk Dil Kurumu (TDK) terimler sözlüğünde ise “*Siyasal bir hedefe ulaşmak amacıyla devlete, halka veya bireylere karşı şiddet eylemlerine başvurma*”¹¹⁴ şeklinde yer almaktadır.

Terörizmin iç hukukumuzdaki tanımına değinecek olursak; TBMM tarafından 12.04.1991 tarihinde kabul edilen 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu’nun Terör Tanımı başlığı altında birinci maddede; “*Terör, cebir ve şiddet kullanarak; baskı, korkutma, yıldırma, sindirme veya tehdit yöntemlerinden biriyle, Anayasa’da belirtilen Cumhuriyetin niteliklerini, siyasi, hukuki, sosyal, laik, ekonomik düzenini değiştirmek, Devletin ülkesi ve milleti ile bölünmez bütünlüğünü bozmak, Türk Devletinin ve Cumhuriyetinin varlığını tehlikeye düşürmek, Devlet otoritesini zaafa uğratmak veya yıkmak veya ele geçirmek, temel hak ve hürriyetleri yok etmek, Devletin iç ve dış güvenliğini, kamu düzenini veya genel sağlığı bozmak amacıyla, bir örgüte mensup kişi veya kişiler tarafından girişilecek her türlü suç teşkil eden eylemlerdir.*” şeklinde tanımlanmıştır¹¹⁵. İç hukukumuzun yanı sıra bazı yabancı devletlerin kanunlarında geçen terör tanımlarına bakacak olursak; Amerika Birleşik Devletleri’nde 1983 yılından beri geçerli olan yasal metinde terörizm; “*Belirli bir gruba mensup kişiler veya gizli ajanlar tarafından, genellikle kamuoyunu etkilemek amacıyla, savaş dışı (sivil) hedeflere yönelik, siyasi motivasyonlu şiddet hareketleri*” olarak tanımlanmaktadır¹¹⁶. ABD Ulusal Güvenlik Stratejisi belgesinde terörizm: “*Masumlara*

¹¹⁰ Anonim, **Ansiklopedik Siyasi Terimler ve Örgütler Sözlüğü**, Güvenlik ve Yargı Muhabirleri Derneği Yayınları, Ankara, 1993, s.124

¹¹¹ Anonim, **Meydan Larousse**, “Terörizm”, Sabah, C. 12, İstanbul, 1993, s.83.

¹¹² Encyclopedia Britannica, “Terrorism”, <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/588371/terrorism>, (Erişim Tarihi: 22.10.2012)

¹¹³ The American Heritage Dictionary of the English Language, “Terörizm”, <http://education.yahoo.com/reference/dictionary/?s=terrorism>, (Erişim Tarihi: 22.10.2012)

¹¹⁴ TDK, **Türkçe Sözlük**, Kolektif Yay., 2011, Ankara

¹¹⁵ **3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu**, m.1

¹¹⁶ United States, “Title 22 of the United States Code”, Section 2656f, 1983

yönelik, tasarlanmış (kasıtlı), politik motivasyonlu şiddet” olarak ifade edilmektedir¹¹⁷. İsrail’de Terörizmi Önleme Kanunu, “Kişilere yönelik ölüm ve yaralamaya neden olan şiddet eylemlerinde bulunma veya şiddet eylemi tehdidinde bulunmasına yönelik faaliyetlerin gerçekleştirilmesi için kişilerden oluşan bir yapılanma.” şeklinde terör örgütü tanımı kurarken, Rusya Federasyonu Ceza Kanunu, bireysel veya örgütlü şekilde, halkı terörize etmek veya yönetimin kararlarını etkilemek amacıyla, insan hayatına yönelik, mala zarar verici veya halkı tehlikeye düşürücü nitelikte patlamaya neden olma, kundaklama ve diğer eylemler ve eylem tehdidinde bulunma fiillerini terörizm olarak tanımlamaktadır¹¹⁸.

Terörizme yönelik yabancı akademisyenlerin yapmış oldukları bazı tanımlamalara yer verecek olursak; Crozier’a göre; “Terörizm, politik sonuçlar elde etmek için, tehdit veya şiddet kullanma¹¹⁹”, Thornton’a göre; “Siyasi davranışlara etki yapmak amacıyla, şiddet kullanma veya şiddet tehdidi dâhil normal olmayan yollara başvurmayı gerektiren sembolik bir hareket”¹²⁰, Jenkins’e göre; “Savaş ve diplomasi ile elde edilemeyen sonuçları elde etmek için yapılan eylemler¹²¹”, Freeman’a göre; “Politik hedeflere ulaşmak amacıyla, korkunun bir silah olarak kullanılması¹²²”, Hoffman’a göre; “Politik bir değişiklik uğraşısı ile kasıtlı şekilde ve şiddet kullanarak veya kullanma tehdidi ile korkunun istismar edilmesi¹²³”, Richardson’a göre; “Savaşçı olmayan unsurlara veya sembolik hedeflere yönelik, geniş kitlelere mesaj vermek için düzenlenen, siyasi motivasyonlu şiddet hareketleri¹²⁴”, Bassiouni’ye göre; “İktidarı etkilemeye yönelik sonuç elde etmek veya belirli bir davanın, sorunun propagandasını yapmak için, suçu işleyenlerin kendileri veya bir devlet adına hareket edip etmediklerine bakılmaksızın, toplumun belli bir bölümünde korku oluşturmak üzere tasarlanmış uluslararası düzeyde yasaklanmış şiddetin ideolojik

¹¹⁷ George W.Bush, **The National Security Strategy of the United States of America**, The White House Washington DC, 2002, p. 5.

¹¹⁸ Dilmaç, **a.g.e.**, s.98

¹¹⁹ Brian Crozier, “Aid for Terrorism”, **Annual of Power and Conflict:1973-7.**, Institute for the Study of Conflict, Londra, 1974, p.4

¹²⁰ Perry Thornton, “Terror as a Weapon of Political Agitation”, **Internal War: Problems and Approaches**, Ed. Harry Eckstein, The Free Press, New York, 1964, p.73

¹²¹ Brian M. Jenkins, “International Terrorism, A New Mode of Conflict”, **International Terrorism and World Security**, Ed. David Carlton ve Carlo Schaerf, Croom Helm, London, 1975, p.20

¹²² Charles Freeman, **Terrorism**, Batsford Academic and Educational Limited, Londra, 1986, p.3.

¹²³ Bruce Hoffman, **Inside Terrorism**, Victor Golanez Ltd, London, 1998, p.43

¹²⁴ Louise Richardson, “Terrorists as Transnational Actors”, **The Future of Terrorism**, Ed. Max. Taylor ve John Horgan, Frank Cass, Londra, 2001, p.209

temelli stratejisi¹²⁵” ve son olarak Garrison’a göre; “Güç veya şiddet kullanma veya güç veya şiddet kullanma tehdidinde bulunma yoluyla korkuya neden olarak toplumun davranışlarını değiştirmek, toplumun bir bölümünü hedef almak suretiyle tamamını etkilemek¹²⁶” olarak yer bulmuştur.

Terörizme yönelik Türk akademisyenlerin yapmış oldukları bazı tanımlamalara yer verecek olursak; Dönmezer’e göre; “Şiddetin, sosyal, ulusal, ırki, dinsel, fesat çıkarıcı ve benzer diğer maksatlarla ve sosyal sınıflar arasında çatışma, savaşı tahrik etmek üzere, planlı ve hukuk dışı olarak kullanılması¹²⁷”, Bozdemir’e göre; “İnsanları yıldırma, sindirmek yoluyla onlara belli düşünce ve davranışları benimsetmek için zor kullanma ya da tehdit etme eylemi¹²⁸”, Keleş ve Artun’a göre; “Başlıca amacı siyasal iktidarı ele geçirmek isteyen güçlerin onu yıpratmak ve bu arada, sindirdikleri yığınları da sahipsiz kaldıkları inancına yöneltmek için, şiddet eylemlerinden yararlanmaları¹²⁹”, Ergil’e göre; “Saldırılan veya korkutulan sivil ve masum kurbanlar aracılığı ile hedeflenenden daha büyük bir kitleyi yıldırıp, korkutarak, yasa-dışı stratejik ve siyasal amaçlarını gerçekleştirmek için, bir grubun veya devletin, bilinçli ve planlı bir biçimde şiddet kullanması veya şiddet kullanma tehdidinde bulunması¹³⁰”, Kışlalı’ya göre; “Toplumdolayısıyla toplumu yönetenlerin-direncini kırmak için ortak korku yaratmak, daha doğrusu dehşet salmak¹³¹” ve son olarak Bal’a göre; “Terör, herhangi bir amaca (bu amaç çoğunlukla siyasaldır) ulaşmak için, sivillerin veya güvenlik görevlilerinin, propagandaya yönelik, ses getirici eylemlerle öldürülmesi¹³²” olarak tanımlanmıştır. Türk literatüründe terör kavramının bu tanımlamalar dışında 100’den fazla tanımının olduğu söylenmektedir¹³³. Terörizmin bu kadar karmaşık ve çeşitli olmasının altında yatan nedenlerden birisi de; terör olgusu içerisinde olmazsa olmaz sayılan şiddet kullanma ögesinin, teröristler kadar şiddetten zarar gören kişiler tarafından da başvuru bir

¹²⁵ M.Charif Bassiouni, **International Terrorism; Multilateral Conventions (1937-2001)**, Transnational Publishers, New York, 2001, p.16.

¹²⁶ Arthur H. Garrison, “Defining Terrorism: Philosophy of the Bomb, Propaganda by Deed and Change Through Fear and Violence”, **Criminal Justice Studies**, Routledge, UK, 2004, p.259

¹²⁷ Sulhi Dönmezer, “Her Yönüyle Tedhiş”, **Son Havadis Gazetesi**, 1977, s.3

¹²⁸ Mevlüt Bozdemir, **Terör mü Terörizm mi?**, SBF Basın Yayın Yüksek Okulu Yıllığı, 1981, s.526

¹²⁹ Keleş ve Ünsal, **a.g.e.**, s.3

¹³⁰ Doğu Ergil, “Terörizmin Mantığı ve Hedefi”, **A.Ü. SBF Dergisi**, C. XLVI, S.1-2, Ankara, 1991, s.171

¹³¹ A.Taner Kışlalı, **Siyasal Çatışma ve Uzlaşma**, İmge Kitabevi, Ankara, 1995 s.38

¹³² İhsan Bal, **Alacakaranlıkta Terörle Mücadele ve Komplote Teorileri**, USAK, Ankara, 2006, s.8

¹³³ Deniz Ülke Arıboğan, **Terör**, Profil Yayınları, İstanbul, 2003, s.15

savunma aracı statüsü kazanmış olmasıdır¹³⁴. Bu durum da yukarda bahsettiğimiz üzere kimin terörist kimin ise özgürlük savaşçısı olduğunun ayırt etmenin güçlüğü bir kez daha göstermektedir. Her şiddet olayı, *kullanan* için haklı olurken, *kullanılan* için haksızdır.

Hollandalı siyaset bilimci Alex P. Schmid terörizmin 140 ayrı tanımını saptamıştır. Bunların içinde yirmi iki ortak nitelik ve yirmi ortak amaç vardır. En sık sözü edilen beş öge şunlardır:

1. *Şiddet veya zor kullanımı.*
2. *Bir siyasal amaç güdülmesi.*
3. *Dehşet ve korku salma.*
4. *Tehdit.*
5. *Toplumda uyandırılan psikolojik etki veya üçüncü kişilerden (teröristler ve kurbanlar dışında) beklenen yaygın tepki*¹³⁵.

Terör tanımlarının ortak noktalarından hareketle terörizmin siyasal bir anlam yüklendiği ve şiddet unsurunun olmazsa olmazlar arasında bulunduğu, nihai amacın ise siyasal karşıtlığın yok edilmesinden ziyade kendiliğinden yok olması için korku veya tehdit kullanma olduğu rahatlıkla söylenebilir. Belki de terörizmi diğer siyasal şiddet unsurlarından ayıran en önemli kısım ise; asıl amacının yıkmak değil korku vermek olduğu söylenebilir.

Terörizmi diğer siyasal şiddet hareketlerinden ayıran başka bir unsur ise; yukarda bahsi geçen korku için her türlü şiddet eyleminin meşru sayılmasıdır. Böyle bir durumda terörizmin şiddet kullanma amacı veya yöntemlerine dair kendisine ait etik bir çerçeve veya disipline kurumun olmaması gerçeği; terörizmin toplumsal bir hastalık niteliğine dönüşümünün bir göstergesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Hangi amaç veya siyasal talep uğruna olursa olsun; kamusal yapıyı zedeleyecek her türlü şiddet ise; insanlık için toplumları zehirleyecek bir kanser hücresi gibidir. Dahası bu hastalık gün geçtikçe şiddetini yükseltmekte; buna paralel olarak terör tanımlarındaki *mağdur* öznesinin sayısını gün geçtikçe artırmaktadır. Burada şunu da ifade etmek gerekir ki; terör olaylarında

¹³⁴ Doğu Ergil, **Türkiye’de Terör ve Şiddet (Yapısal ve Kültürel Kaynakları)**, Turhan Yayınları, Ankara, 1980, s.27

¹³⁵ Alex P. Schmid ve Albert J. Jongman, **Political Terrorism: A New Guide to Actors, Authors, Concepts, Data Bases, Theories, and Literature**, Transaction Books, New Brunswick, 1988, p. 5-6

mağdurlar sadece şiddete uğrayan veya dolaylı olarak şiddetten etkilenen (*toplumsal tramva; psikoloji bozukluğu vb.*) kişiler değil, toplum içerisinde şiddetten uzak bir şekilde yaşarken; terörizmin siyasal veya maddi motivelerinden etkilenerek şiddet yoluna giren ve şiddeti uygulayan kişilerde aslında terörün mağduru olmaktadır¹³⁶. Terörün mağduriyeti kişi bakımından *çift yönlü* olarak devreye girmekte; mağduriyet sayısını nitel olarak artırmaktadır.

3.2 Terörizm Tipleri

Terörizmin genel tanımlamaları ve kavramsal çeşitliliğinin altını çizdikten sonra terörizmin bazı tipleri ve tiplerin kaynaklarına kısaca değinmekte fayda vardır. Üzerinde hem fikir olunduğu üzere terörizmi diğer şiddet türlerinden ayıran temel noktanın siyasal nedenlere bağlı olarak şiddete yönelmesi, ortaya konulan şiddeti sağlayan motivasyonun siyasal olması ve en nihayetinde siyasal sonuçlar doğurması olduğudur. Buradan hareketle terörizmin tiplerinin doğmasının altında yatan sebeplerde amaç, motivasyon veya sonuçlara bağlı olarak değişebilmektedir. Başka bir deyişle amacın, motivasyonun ve sonucun farklılığı terörizmin tiplerini oluşmasına kaynaklık etmektedir.

Terörizm konusunda çalışmalar yapmış olan Wilkinson terörü dörde ayırmaktadır. Bunlar sırasıyla;

1. *Psişik Terör*: Büyüsel, gizemsel, dini inançlardan, rasyonel olmayan korkulardan doğan terör.
2. *Adi Suçluların Terörü*: Adi suç işleyen kişilerin ya da grupların kendi maddi çıkarları için yarattıkları terör.
3. *Savaş Terörü*: Askeri terör.
4. *Siyasal Terör*: Siyasal nedenlere bağlı ortaya konan terör¹³⁷.

Wilkinson'un bu ayrımı esasında öncelikli olarak şiddet ayrımına benzemekte olup; konumuz terörizm tipi olan siyasal terörizmi ise üçe ayırmaktadır:

¹³⁶ Deniz Ülke Arıboğan, **Tarihin Sonundan Barışın Sonuna**, Timaş Yayınları, İstanbul, 2003, s.42

¹³⁷ Paul Wilkinson, **Political Terrorism**, MacMillan, London, 1974, s.9 -Aktaran: Sertaç Başeren, **Uluslararası Hukuk Açısından Yabancı Devlet Memurlarına Karşı İşlenen Terör Eylemleri ve Doğurduğu Sonuçlar**, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara, 1987, s.7

- 1) Devrimci Terörizm: Siyasal devrimi gerçekleştirmek için terörist şiddet yöntemlerinin sistematik olarak kullanılması.
- 2) Alt-devrimci Terörizm: Devrim ya da hükümetin devrilmesi dışında kalan diğer siyasi amaçlar için başvurulmuş terör.
- 3) Bastırcı Terörizm: Terör yöntemlerinin sistematik olarak kişilerin, belirli grupların ya da kabul edilemez nitelikte görülen davranış biçimlerinin bastırılması için kullanılması¹³⁸.

ABD Ulusal İstişare Komitesi'nin (*National Advisory Committee*) 1976 yılında hazırladığı raporda terörizm tipleri aşağıdaki şekilde verilmektedir:

- Siyasal Terörizm: Politik nedenlere bağlı olarak, halk üzerinde veya halkın bir bölümü üzerinde korku oluşturmaya yönelik şiddet içeren suçlar,
- Siyasal Olmayan Terörizm: Özel nedenlere bağlı olarak, şiddet kullanarak korku oluşturmak, (Örnek: organize suç örgütlerinin faaliyetleri)
- Benzeri (Quasi) Terörizm: Siyasal nedenlere bağlı olmadan işlenen suçlar, (Uçak kaçırma, rehine alma gibi)
- Sınırlı Siyasal Terörizm: Siyasal motivasyonla işlenmekle beraber, devletin kontrolünü ele geçirmeye yönelik ihtilalcı bir faaliyet kapsamında olmayan, özel nedenlere dayalı suç eylemleri,
- Resmi veya Devlet Terörizmi: Yönetimin halka karşı baskı ve korku oluşturmak için gerçekleştirdikleri şiddet eylemleri¹³⁹.

Yine terörizm üzerine yoğun çalışmalar yapmış olan Ergil, terörü terörizmin hem öncüsü hem de mirasçısı olarak görmüştür¹⁴⁰. Ergil terörizmi *yukarıdan terör* ve *aşağıdan terör* olmak üzere ikiye ayırmaktadır. Yukarıdan terörü, devletin, yani iktidar seçkinlerinin ya da egemen güçlerin uyguladıkları terör, kaçınılmaz bir egemenlik yöntemi, siyaset stratejisi ve iradi bir yöntem biçimi olarak açıklamakta; aşağıdan terörü ise, yönetilenlerin içinde bulundukları koşullara, o koşulları yaratan sisteme, yani egemen güçlere yöneltilen

¹³⁸ Wilkinson **a.g.e.**, s.10

¹³⁹ Wikipedia.org, (<http://en.wikipedia.org/wiki/Terrorism>, Erişim Tarihi: 28.11.2012)

¹⁴⁰ Dilmaç, **a.g.e.**, s.17

şiddet olarak ifade etmektedir¹⁴¹. Buna göre terörizmi *devlet terörü* ve *devlete karşı terör* olarak ikiye ayırmak mümkündür.

3.3 Terörizm Dalgaları ve Çeşitleri

Terörizmin geniş tanımlama yelpazesi ve tiplerinin oluşmasında etkisi olan önemli faktörlerden birisi de şüphesiz ki tanımlamaların yapıldığı dönem içerisindeki meydana gelen terör olaylarıdır. Nitekim siyasal nedenlere bağlı olarak ortaya çıkan terör olayları dönem içerisindeki mevcut siyasal yapı veya uygulanan politikalar ile bir şekilde uyumsuzluğa düşmüş ve kendi adaletini kurma arayışı içerisinde ortaya çıkmıştır. Bu sebebe bağlı olarak terörizmin tanımlaması ve çeşitlendirilmesi için dönemin siyasal objeleri ve sosyal koşullarını iyi mercek altına almak gerekmektedir. Tarihin belirli bir döneminde terör örgütleri yerel bağlamda aktivite gösterirken küreselleşmeyle birlikte örgütlerin etkinlik alanı genişlemiş ve bazı örgütler uluslararası sıfatını kazanarak daha geniş coğrafyalarda faaliyet göstermişlerdir.

Terörizmin ortaya çıkışı tarihin çok eski dönemlerine kadar götürülmekte ve tarihsel süreci içerisinde farklı terör dalgalarının gündeme geldiği gözlenmektedir. Terörizmin dalgaları birbirlerinden net bir şekilde ayrılmamakta ve o dönemde en öne çıkan ve etkili olan terörizm çeşidine göre adlandırılmaktadırlar¹⁴². Bunları iç içe geçmiş ve birbirlerini etkileyen dalgalar şeklinde değerlendirmek gerekir. Yakın tarihe de etkisi dikkate alındığında terörizmin dalgalarını aşağıdaki açıklanan şekillerde bir ayırma tabi tutmak mümkündür:

- *Anarşist Dalga*: 1880’lerde başlayan ve 1920’lere kadar devam eden ve devlet yöneticilerine yönelik suikast eylemleri ile öne çıkan anarşistler her türlü otoriteyi reddeden bir düşünce olarak ortaya çıkmış ve özellikle devlet yöneticilerine karşı suikastlarla dikkat çekmişlerdir¹⁴³.

- *Anti-Sömürgeci Dalga*: 1920’lerde başlayan ve 1960’lara kadar süren ve özellikle I. ve II. Dünya savaşları sonrasında, emperyal devletlerin sömürgesi olarak yaşayan

¹⁴¹Ergil, **a.g.e.**,s.26

¹⁴² Dilmaç, **a.g.e.**, s.43

¹⁴³ Ayrıntılı Bilgi için Bknz: George Woodcock, **Anarchism**, Broadview Press, Kanada, 2004

halkların yürüttükleri bağımsızlık mücadelesi sürecinde ortaya çıkan grupların doğurduğu şiddet olaylarıdır¹⁴⁴.

- *Radikal Sol Dalga (Yeni Sol Dalga)*: 1960'larda ortaya çıkan ve Komünizm ideolojisinin yayılmasında çok fazla etkili olduğu, sol ve milliyetçi düşüncelerdeki radikalleşmeye bağlı siyasal bağlamda gelişen ve 1990'larda etkisi azalan süreç. Bu sürecin içerisinde etnik ayrımcılık temelinde talep ettikleri topraklar içerisinde bağımsız bir devlet kurma düşüncesiyle hareket eden ayrılıkçı örgütlerin neden olduğu terör de yer almaktadır. Bu dönemdeki hemen bütün terör hareketlerinde Marksist Leninist (ML) sol düşünce referans olarak alınmıştır¹⁴⁵.

- *Dini (İnanç) İstismarlı Dalga*: 1950 ve 1960'larda kendisini göstermeye başlayan 1979 İran devriminin etkisiyle 1980'lerde gelişen ve günümüzde de etkili olan süreçtir. Bu dönemdeki örgütler dini değerler üzerinde ideolojilerini geliştirdikleri için süreç Rapoport tarafından "dini dalga" olarak da adlandırılmaktadır¹⁴⁶.

- *Küresel Dalga*: Emareleri daha önceki yıllarda ortaya çıkan ancak 2000'lerden sonra El Kaide ve etkisinde gelişen terör hareketleri ile somutlaşan ve halen en etkili olan küresel dalga. Ancak bu süreci dini istismarlı dalga ile birlikte ele alan çok sayıda yazar bulunmakla birlikte dini istismarlı terörün niteliklerine bakıldığında küresel terörün ayrı olarak ele alınması daha doğru bir yaklaşım olacaktır¹⁴⁷.

Görüldüğü üzere tarihsel süreç içerisinde dönemin siyasal ortam ve şartları, bunun yanı sıra toplumların içerisinde bulunduğu gelişmişlik ve teknolojik düzey terörizmin hem motivasyon hem de siyasal sonuçları açısından değişik dalgalar halinde etkisini göstermesine sebep olmuştur. Burada kesin çizgilerle dalgaların birbirinden ayrıldığı söylenemez ancak ana temalar üzerinden değerlendirme yapılacağı zaman yukarıda açıklanan tarihsel süreç içerisindeki dalgalar günümüz terörizmini anlamlandırabilmemiz için faydalı olacaktır. Terörizmin çeşitlerini yukarıda açıklanan dalgalar ışığında açıklayacak olursak temel olarak beşe ayırmamız mümkün olmaktadır. Bunlar: *Devlet*

¹⁴⁴ Dipak K. Gupta, **Understanding Terrorism and Political Violence**, Routledge, New York, 2008, p.58

¹⁴⁵ David C. Rapoport, "The four Waves of Modern Terrorism", **Attacking Terrorism: Elements of a Grand Strategy**, Eds. Audrey Kurth Cronin ve James M. Ludes, Georgetown University Press, Washington, 2004, p.56

¹⁴⁶ Rapoport, **a.g.m.**, pp.61-62. Ayrıca Bknz: Dilmaç, **a.g.e.**, s.42

¹⁴⁷ Dilmaç, **a.g.e.**, s.43

Terörizmi, İdeolojik Terörizm, Etnik Terörizm, Dini İstismarlı Terörizm ve Uluslararası (Küresel) Terörizmdir.

Devlet Terörü: Amaçları ve odakları farklı olmakla beraber, devlet terörü karşımıza iki şekilde çıkmaktadır. Bunlardan birincisi yukarıda Ergil'in yaptığı ayrımın ilkinde olduğu gibi devletin kendi vatandaşlarına karşı terör uyguladığı *devlet terörü*, ikincisi ise bir dış politika aracı olarak devletin terörizmi desteklediği *devlet destekli terörizm*'dir. Devlet terörü, devletin kendi vatandaşlarına yönelik sistematik bir şekilde yıldırma, tutuklama, öldürme ve diğer baskı araçlarıyla terör uygulaması ve insan haklarını yoğun, yaygın ve sistematik şiddet kullanımı ile ihlal etmesidir¹⁴⁸. Devlet terörü daha çok totaliter rejimlerde veya iç karışıklılık yaşayan ülkelerde karşımıza çıkmaktadır. Neron İmparatorluğu, Hitler Almanya'sı veya Stalin Rusya'sı buna örnek gösterilebilir¹⁴⁹. Devlet Destekli Terörizm ise yine günümüzde postmodern savaş olarak değerlendirilmekte ve *Düşmanımın Düşmanı Dostumdur* mantığı ile hareket ederek destek görebilmektedir. Diğer bir açıdan devlete karşı mücadele etmeye girişmiş olan bir terör örgütü o devlete düşman olan başka bir devlet tarafından destek görmekte, bunun doğal sonucu olarak da destek veren ülkelerin çeşitli taleplerini yerine getirebilmektedir. Ülkemizde PKK/KCK terör örgütünün çeşitli ülkelerden yardım aldığına dair gündeme çıkan haberler buna örnek olarak verilebilir. Devlet Destekli Terörizm ülkelerin siyasal uyuşmazlıkları boyunca gücünü elinde bulundururken, ülkelerin uluslararası alanda istikrara kavuşmasıyla bitecek noktaya gelebilmektedir. Bu da Arıboğan'ın terör örgütlerini taşeron şirketlere benzetmesiyle birebir örtüşmektedir¹⁵⁰.

İdeolojik Terörizm: İdeolojik terörizmin amacı mevcut politik, sosyal ve ekonomik sistemi değiştirmektir. İdeolojik terörizmin en çarpıcı eylemleri sol örgütler tarafından gerçekleştirilmiştir. II.Dünya Savaşı sonrasında yaşanan siyasi gelişmelere bağlı olarak, dünyanın değişik bölgelerinde ortaya çıkan ve genelde Marksist-Leninist (M.L.) ideolojinin düşünce alt yapısını oluşturduğu, rejimlere karşı gelişen siyasal tepki hareketleri ideolojik terörizmin ürünüdür. 1917 Rus Komünist Devrimi sonrasında yayılmaya başlayan Komünist ideoloji, dünyanın pek çok ülkesinde etkisini gösterdiği gibi Türkiye'de de ML ideolojiyi esas alan çok sayıda terör örgütü kurulmuş ve bu örgütler

¹⁴⁸ Ahmet Hamdi Topal, **Uluslararası Terörizm ve Terörist Eylemlere Karşı Kuvvet Kullanımı**, Beta Yay., İstanbul, 2005, s.30

¹⁴⁹ Necati Alkan, **Gençlik ve Terörizm**, Başkent Ofset, Ankara, 2002, s.20

¹⁵⁰ Arıboğan, **a.g.e.**, s.42

birçok kanlı eyleme imza atmışlardır. Dünyadaki devrimci hareketlerin yelkenleri ML ideoloji rüzgârı ile şişerek yollarına devam etmiştir. ML felsefe ve onun Rusya başta olmak üzere çeşitli ülkelerdeki uygulamaları devrimci hareketlerin ve buna bağlı olarak gelişen şiddet hareketlerinin dayanak noktası olmuş, bir kurtuluş reçetesi olarak görülmüştür. İtalya’da Kızıl Tugaylar, Almanya’da faaliyet gösteren Alman Kızıl Ordusu gibi örgütlerin amacı kapitalist yönetimleri yıkarak, komünist veya sosyalist rejimlere dayalı yönetimler oluşturmaktır¹⁵¹. Batı Almanya’da RAF, İtalya’da Kızıl Tugaylar, Japon Kızıl Ordusu ve Fransa’da Doğrudan Eylem, Peru’da Aydınlık Yol, Türkiye’de THKP/C ve Dev-Sol gibi terör örgütleri örnek olarak verilebilir¹⁵². Diğer bir ideolojik terör örneği ise sağ örgütlenmelerdir. Sağ terör amacı mevcut düzeni yıkarak yerine ırk esasına dayalı devlet kurmaktır¹⁵³.

Etnik Terörizm: Bir ülkedeki azınlığın kendi milliyetlerine dayalı olarak ayrı bir devlet kurma veya bazı imtiyazlara sahip olma gibi isteklerini gerçekleştirmek amacıyla yapılan terör eylemleridir. Etnik terörün kaynağı azınlıkların ekonomik, politik ve kültürel baskı altında oldukları yönündeki şikâyetleridir. Etnik hareketleri benimseyen örgütler zaman içerisinde yaşadıkları ülke topraklarının belirli bir kısmı üzerinde bağımsız bir devlet kurmayı hedefleyerek şiddete yönelmektedirler. Tarihsel süreç içerisinde bu tarz örgütlerin 1960’lı yıllardan sonra ortaya çıktığı söylenebilir. Türkiye’de PKK/KCK terör örgütü bunun en güncel örneklerinden birisidir. Türkiye’nin Güney Doğu Anadolu bölgesinde bağımsız bir Kürt devleti kurmak isteyen PKK/KCK terör örgütü kurulduğu günden bu yana çok sayıda silahlı, bombalı eylem düzenlemiş, çocuk ve yaşlı demeden çok sayıda sivil vatandaşı, polis ve askeri katletmiştir. Halen Türkiye PKK/KCK terör örgütüne karşı aktif mücadele sergilemektedir. Dünya çapındaki en büyük örneklerinden birisi ise Sri Lanka’da, 1972 yılından beri Tamil Eelam’a bağlı Bağımsızlık Kaplanları (*Liberation Tigers*) tarafından gerçekleştirilen ve amacı ülkenin kuzey ve batı bölümlerindeki Tamil azınlıkları için bağımsızlık kazanmak olan terör olayları bu gruba girmektedir¹⁵⁴. Ayrıca;

¹⁵¹ Cindy C. Combs, **Terrorism in the 21’st Century**, University of North Carolina Press, Charlotte, 2003, p. 167

¹⁵² Alkan, **a.g.e.**, s.21

¹⁵³ **a.e.**, s.22

¹⁵⁴ Michael J. Stevens, “What is Terrorism and Can Psychology Do Anything to Prevent It?”, **Behavioral Sciences and the Law**, y.y, 2005, p.509

İspanya’da ETA, Fransa’da FLNC, Kanada’da FLQ, İngiltere’de IRA ve Türkiye’ye yönelik eylemlerde bulunan ASALA gibi örnek olarak verilebilir¹⁵⁵.

Din İstismarlı Terörizm: Din ve inanç farklılıklarını araç olarak kullanan veya bir dini inancı yayma veya etkin kılma maksadıyla karışıklık ve kargaşa çıkarılması suretiyle dini inanç ihracına yönelik olarak yapılan terördür¹⁵⁶. 1950’lerden sonra Cezayir’de, Mısır’da, 1960’larda Filistin’de, 1980’lerden sonra Lübnan’da ve özellikle Ortadoğu genelinde dini referanslı terör hareketlerinin yoğunlukta yaşandığı görülmektedir. 1979 İran devriminin etkisi ve İran’dan destek alan bazı örgütler bu süreci etkilemiştir¹⁵⁷. Soğuk savaş döneminin bitmesi ve Komünizm tehlikesinin ortadan kalkmasıyla birlikte özellikle batılı stratejist ve uzmanlarda yeni düşman arayışları ortaya çıkmıştır. Bu çerçevede, özellikle uluslararası terörizm alanında tehdit algılaması, siyasal İslam tartışmalarının doğurduğu radikal dini anlayışlar etrafında şekillenmeye başlamıştır. Böylece, uluslararası terör tehdidi olarak, *İslam* kaynaklı ideolojilerin öne çıkmaya başladığı ve Ortadoğu’nun tehdit merkezini oluşturduğu ileri sürülmeye başlanmıştır. Özellikle 11 Eylül saldırıları sonrasında Batı dünyasında son derece artış gösteren İslam karşıtlığı, bu ülkelerde yaşayan Müslüman kökenlilere de oldukça olumsuz şekilde yansıtılmıştır. Bu kapsamda özellikle ABD tarafından İslam dinine karşı savaş başlatıldığı tartışmaları ortaya çıkmış ve bu düşünce Batı dünyasında oldukça etkili olmuştur.

Din istismarlı Terörizm dayanağı teolojik öğretilerdir. Din İstismarlı Terörizm amacı dünyayı değiştirmek olduğundan, belli bir kitleye mesaj vermek gibi bir amaçları yoktur. Bunun yerine bütün dünyaya mesaj vermek amacındadırlar. Dini terörizmin örnekleri Hristiyanlar, Hindular ve Müslümanlar da dâhil olmak üzere çeşitli dinlere mensup kişiler tarafından sergilenmiştir¹⁵⁸. Günümüzde El Kaide, Ensar Al İslam gibi örgütler ve ülkemizde Hizbullah gibi örgütler buna örnek olarak verilebilir.

Uluslararası (Küresel) Terörizm: Birden fazla ülkenin topraklarını veya vatandaşlarını içeren terörizm uluslararası terörizm olarak adlandırılmaktadır. Bir ülkenin teröristlerinin başka bir ülkenin diplomatlarını, yöneticilerini veya işadamlarını öldürmeleri, uluslararası sefer halindeki uçaklara saldırımları veya onları başka yönlere uçmaya zorlamaları bir uluslararası terörizm çeşididir. Terörizm, eğer yabancılara veya

¹⁵⁵ Dilmaç, **a.g.e.**, s.45

¹⁵⁶ Sami Denker, **Uluslararası Terör, Türkiye ve PKK**, Boğaziçi Yayınları, İstanbul, 1997, s.8

¹⁵⁷ Dilmaç, **a.g.e.**, s.45

¹⁵⁸ Stevens, **a.g.m.**, s.510

yabancılara ait hedeflere yöneltilirse, hükümetler veya birden fazla devletin desteği unsurlarca yapılırsa, bir yabancı hükümetin veya uluslararası örgütlerin siyasetlerini etkilemek için yapılırsa uluslararası nitelik kazanmaktadır¹⁵⁹.

Küreselleşme ile birlikte yeni kavram ve yönelimler ortaya çıkmıştır. Küresel terörizm de bu sürecin yan etkilerinden biri olarak kabul edilebilir. Bu açıdan bakıldığında 11 Eylül ve devamında yaşanan süreç yeni bir dönemin de başlangıcını oluşturmuştur. Devletler, ancak bir başka ülkeyle sıcak çatışma yaşarken, yeni dönemde, El Kaide ile Afganistan ve Irak'taki direnişçi gruplar gibi devlet dışı örgüt veya gruplar da sıcak çatışmalarda taraf olacak noktaya gelmiştir. Küresel terörün en önemli özelliği bu dönemde terörle verilen mücadelenin bir savaş olarak nitelendirilmesi ve özellikle ABD tarafından terörizme karşı savaş stratejileri geliştirilmesidir. El Kaide terör örgütü tarafından 11 Eylül 2001'de ABD'de gerçekleştirilen ve yüzlerce insanın ölümüne neden olan terör saldırıları, dünyanın küresel (*global*) terörizm olgusu ile tanışmasına neden olmuştur. Bu saldırılar sadece ABD'yi değil, dünyayı da etkilemiş ve Küresel Terör Dalgası ile karşı karşıya bırakmıştır. Saldırılar uluslararası alanda terör kavramına yeni boyutlar ve açılımlar getirmiş ve terörizmi tehdit sıralamasının en üst sıralarına taşımıştır.

Sonuç olarak toparlayacak olursak günümüzde etkinliği artan terörizm çeşitlerinden birisi olan din istismarlı terörizm benimsediği motivasyon ile militanlarına diğer terörizm çeşitlerinden farklı olarak din temelli *Cennet* gibi iç motive kaynaklarını sunarak eylemsel aşamada önemli adımlar atabilmektedir. Bunun yanı sıra günümüz dünyası için en büyük tehditlerinden birisi olarak küresel terörizm de teknolojinin ilerlemesiyle birlikte tüm dünya da etkisini gösterebilmekte ve bütün dünya küresel terörizmin paranoyası altına girebilmektedir. İşte burada 11 Eylül saldırılarıyla adını tüm dünyaya duyurmuş olan El Kaide terör örgütü hem din motivasyonu hem de küresel niteliği ile günümüzdeki en aktif ve güçlü terör örgütlerinden birisi olarak karşımıza çıkmış durumdadır. Bir sonraki bölümde iki farklı terörizm türünü içerisinde bu denli kaynaştırmış ve aktif olarak teknik sonuçlarından faydalanmış olan El Kaide örgütü ele alınacaktır.

¹⁵⁹ Yılmaz Altuğ, **Terörün Anatomisi**, Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul, 1995, s.14

İKİNCİ BÖLÜM

SİYASAL ŞİDDET KULLANAN BİR ÖRGÜT OLARAK EL KAİDE

11 Eylül 2001 Salı günü sabah saatlerinde başta Amerika Birleşik Devletleri olmak üzere bütün dünya New York eyaletindeki korkunç bir uçak kazası haberi ile sarsılmıştır. Saat 08:45 sıralarında Amerikan Hava Yollarına ait yolcu uçağı Dünya Ticaret Merkezinin kuzey kulesine çarpmış, çarpma sonucu kulenin 94. ve 98. katları arası nerdeyse tamamen yok olmuş; binlerce insan siyah dumanlar arasında ölümü beklemek zorunda kalmıştır¹. Aradan yaklaşık on beş dakika geçmiştir ki, bütün dünya daha korkunç bir tablo ile yüzleşmek zorunda kalmıştır. Ticaret Merkezinin kuzey kulesinin yanma anını canlı yayından izleyen milyonlarca insan saat 09:00 sıralarında güney kulesinin 77. ve 85. katları arasına çarpan diğer uçağa şahitlik etmiştir. Özellikle ikinci uçak insanların uzun süre boyunca atlatamayacakları toplumsal travmanın katalizör görevini üstlenmiştir². Yaklaşık bir saat sonra ikiz kulelerden ilkinin yıkılması anına denk gelecek şekilde başka bir uçak kazası haberi de Washington D.C.'den gelmiştir. ABD Savunma Bakanlığı ve Genel Kurmay Başkanlığının bulunduğu Pentagon'a çarpan uçak bütün olayların basit bir uçak kazasından ibaret olmadığını, tamamen planlı ve programlı olarak hazırlanmış ve uygulamaya konulmuş terörist saldırılar olduğunu göstermiştir³. Bunların dışında kaçırılan sonuncu uçak ise yolcular ve uçağı kaçırılanlar arasındaki mücadeleden sonra Pensilvanya kırsalında düştü. Günün sonunda resmi makamlarca yapılan açıklamalara göre, teröristler tarafından eş zamanlı olarak kaçırılan dört uçak ABD'nin hem ekonomik hem de askeri sembollerini hedef almış; arka arkaya gerçekleştirilen saldırı sonucu toplamda 2.974 kişi hayatını kaybetmiştir⁴.

Dünyanın en güçlü savunma sanayisine, en modern savaş uçakları, füzeler ve askeri jetlerine sahip olan ülkelerin başında gösterilen Amerika Birleşik Devletleri gibi bir ülkede, içerisinde kendi vatandaşlarını taşıyan yolcu uçaklarının kaçırılması ve ötesinde terörist saldırılarda kullanılması, terörizmin küresel boyutta ne aşamaya ulaştığını göstermiştir⁵. Bunun yanı sıra; devletlerin ne kadar güçlü olursa olsun terörizm karşısında

¹Jason Burke, **El Kaide Terörün Gölgesi**, Çev. Ebru Kılıç, Everest Yayınları, İstanbul, 2004, s.10

² **a.e.**, s.10

³ Brad Berner, **The World According to Al Qaeda**, BookSurge Pub., U.S.A, 2006, p.63

⁴ Burke, **a.g.e.**, s.11

⁵ Arıboğan, **a.g.e.**, s.66

kaldıkları çaresiz durumun da bir göstergesi olmuştur. Nitekim 11 Eylül saldırıları dünya tarihinde benzerine nadir rastlanacak büyüklükte sonuçları olan bir terör eylemi olarak karşımıza çıkmıştır. Aradan çok kısa bir zaman geçmesinin ardından merkezi Afganistan-Pakistan sınır bölgesinde bulunan ve liderliğini Usame Bin Ladin'in yürüttüğü El Kaide (*Al Qaeda*) örgütü saldırıları üstlenmiş, tüm dünya El Kaide ismini duymuştur. Çalışmanın bu bölümünde El Kaide örgütünün kimlerden oluştuğu, amacı, kuruluşu, stratejisi, insan kaynağı ve en önemlisi ideolojisinin ne olduğuna dair sorulara cevap bulunmaya çalışılacak, siyasal şiddet kullanan bir örgüt olarak El Kaide'nin genel bir profili çıkarılmaya çalışılacaktır.

1. Soğuk Savaş Dönemi, Küreselleşme ve Siyasal İslam'ın Yükselişi

El Kaide örgütünü tam olarak algılayabilmek için yakın dönem siyasi olaylarına kısa bir göz atmakta fayda vardır. Nitekim günümüzün en büyük problemlerinden birisini teşkil eden *küresel terörün* alt yapısı aynı dönem içerisinde meydana gelen siyasi olaylardan kaynaklanmaktadır.

1989 yılında Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin ve Doğu Avrupa'daki komünist rejimlerin çökmesi ile birlikte, dünya siyaseti açısından yapısal bir kırılma kendini göstermeye başlamıştır. 1989 yılı, soğuk savaş döneminin sona ermesi ve dünyanın tek kutuplu hale gelmesinin bir başlangıcı olarak kabul edilmektedir. Oysaki bu tarih dünyanın tek kutuplu hale gelmesinin değil, yeniden bir kutup yaratılmaya çalışılmasının başlangıcı olarak görülebilir⁶.

İki kutuplu dünya da devletler arasındaki işbirliği, yakınlaşmalar ve tehditler karşısında ortaya çıkmış olan yeni birlikler oluşturmuştur. N.A.T.O (*The North Atlantic Treaty Organization*) bunun en güncel örneklerinden birisi olarak görülebilir. Kapitalist sistem karşısında sosyalist sistemin yıkılması ile birlikte dünyanın yeniden şekillenme süreci başlamıştır. Köktendincilik (*Fundamentalism-Fundamentalizm*) olgusu bu süreç içerisinde işlenmiş ve küresel terörle de ilişkilendirilerek, bu olgu üzerinden yeniden bir dünya düzeni ortaya konulmaya çalışılmıştır. Küresel terör de özellikle İslam dini ile

⁶ Devrim Ertürk, "Bir Egemenlik Aracı Olarak Küresel Terör", **e-Şarkiyat İlmi Araştırmalar Dergisi**, Sayı:4, Kasım 2010, yy, s.82 (www.e-sarkiyat.com--Erişim Tarihi 04.01.2013)

birlikte değerlendirilerek, İslam ülkeleri uluslararası terör ile birlikte düşünölmeye başlanmıştır⁷.

Küreselleşmeye paralel olarak, yapısal değişimler eskiye oranla çok daha hızlı ve etkili gerçekleşmektedir. Küresel dönemde ortaya çıkan gelişmeler pek çok kurumda kendini hissettirirken terör de bu hızlı değişme sürecinde yeni biçimler almaktadır.

Küreselleşme bir yandan kültürel bağları ve ulusal kimlikleri aşındırırken, mevcut kültür kavramına zaten karşı ve ona alternatif olma çabasında olan yeni kökten dinciler, bu süreci ulus-devletin sınırları ötesinde evrensel bir ümmet kavramının inşa süreci olarak görmüşlerdir⁸. Dolayısıyla kökten dinciler açısından küreselleşme bir kayıp dönemi değil, bir fırsat, Batılılaşmanın toplumun her alanına sirayet etmesine karşılık bir panzehir olarak görmüşlerdir⁹. Olivier Roy'ya göre, köktendinci hareketler mevcut sorunlara somut öneriler sunmaktan ziyade, Batılılaşmanın toplumun her alanına yayılma sürecini, İslam'ın yeniden kendini yorumlamasının fırsatı olarak görmüşlerdir. Dolayısıyla küreselleşme süreci, köktendinci akımlar açısından, insanların köklerinden kopmasının, kültürsüzleşme sürecinin paralelinde ilerleme göstermektedir¹⁰. Dünyadaki ekonomik ve sosyal modernleşme süreci, beraberinde insanların eski coğrafi kimliklerinden kopmasını getirmekte, bu da devletin bir kimlik kaynağı olarak zayıflamasına yol açmaktadır. Buna karşılık din bu boşluğu doldurmakta, dinsel uyanış ulusal sınırların ötesine uzanan bir kimlik kazandırmaktadır¹¹. Roy'un topraksızlaşma kavramı ile ifade ettiğı bu durum, fundamentalist akımların ırk, etnisite, toprak ve kültürden vazgeçilip, ancak belli bir coğrafya da ortaya çıkmış olan kültürden hareketle, hayali bir ümmet kavramını ortaya çıkarmaktadır. Bu anlayışa göre de coğrafya ve tarihten bağımsız olarak nerede '*gerçek İslam*' uygulanıyorsa orası devlet olmaktadır. Fundamentalist akımlar için vaat edilmiş bir toprak söz konusu değildir. Bütün dünya vaat edilmiş topraktır¹².

Günümüzde başta ABD olmak üzere birçok Batılı ülke dini bir köktencililiğın tehdidi altındadır. Kökleri Ortadoğı'da olan günümüz köktendincileri, yerleri, kimlikleri ve saldırı zamanları kolay kolay tespit edilemeyen uluslararası bir güvenlik sorunu olarak

⁷ Ertürk, **a.g.m.**, s.82

⁸ Steve Bruce, **Fundamentalism**, Polity Press, Malden, 2000, p.14

⁹ Ertürk, **a.g.m.**, s.84

¹⁰ Olivier Roy, **Globalized Islam: The Search for a New Ummah**, Columbia University Press, New York, 2004, p.265

¹¹ Ertürk, **a.g.m.**, s.84

¹² Roy, **a.g.e.**, s.272

karşımıza çıkmakta, Batıyı ve Batılı değerleri reddederken, yine Batının teknolojik ve askeri imkânlarını kullanarak, düşmanını kendi silahıyla vurma yolunu tercih etmektedir¹³.

1979 İran İslam Devrimi ile birlikte köktendinciler açısından bir umut ortaya çıkmıştır ve devrim sonrasında da İslami ideoloji modern dünya da kurumsal anlamda bir uygulama imkânı bulmuştur¹⁴. Gilles Kepel'e göre İslamcı radikalizm, Batı modernleşmesi ve uluslaşma süreci ile bir doku uyumsuzluğuna sahiptir. Radikal İslamcılarının filizlenmesi de Pakistan'da Mevdudi, Mısır'da Seyyid Kutub, İran'da Humeyni tarafından çizilmiştir. 1960'larda ortaya çıkan bu gelişmeler halka halka dünyanın diğer yerlerine de yayılmıştır. Ayrıca, İslamcı hareketler 1973'te Arap-İsrail savaşında kendini göstermiştir¹⁵.

24 Aralık 1979 tarihinde Sovyetler Birliğine bağlı askerler, Afganistan yönetiminin ülke içerisindeki radikal İslamcılar ile yaşamış olduğu iç çatışmalarda Marksist yönetime destek vermek amacıyla Sovyet lider Leonid Brejnev tarafından Afganistan'a gönderilmiştir. 1979 yılında başlayan ve Rus-Afgan savaşı olarak nitelenen bu savaş Sovyetlerin ağır kayıplar¹⁶ vermesi sebebiyle 1989 yılında sona ermiştir. Bölgede, özellikle Afganistan-Pakistan sınır bölgesinde çok sayıda Müslüman asker (*diğer bir ismiyle Mücahit**) bu savaşa katılmıştır. Soğuk Savaş Dönemi olarak da adlandırılan bu dönemde dünyanın çeşitli yerlerindeki Müslümanlar mücahit unsurlara destek vermek amacıyla bölgeye gitmiş ve Sovyet güçlerine karşı mücadele vermiştir. İlerleyen kısımlarda detaylandırılacağı üzere El Kaide örgütünün temellerini burada mücadele veren Müslümanlar (*mücahitler*) oluşturmuştur.

2. Kavram Olarak El Kaide

Dini motifli bir terör örgütü olan El Kaide'nin öncelikle kavram olarak ele alınması ve açıklanması, örgüt ideolojisinin ortaya konulması açısından önemlidir. *El Kaide* Arapça *kaf-ayn-dal* kökünden gelen bir kelime olup '*kamp ya da ev gibi merkez alınan bir mekân*,

¹³ Selçuk Arı ve Okan Arslan, **Uluslararası İlişkiler ve Din, Tanrı Tarafsız mı?**, Ankara, Platin Yayıncılık, 2005, s.215

¹⁴ Ertürk, a.g.m., s.85

¹⁵ Gilles Kepel, **Jihad: The Trail of Political Islam**, Harvard University Press, 2002, s.6

¹⁶ Savaş sonrası Sovyet güçleri bölgede 14.453 ölü bırakmış, ayrıca 451 adet uçağını yitirmiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz.: John Lewis Gaddis, **The Cold War: A New History**, Penguin Books, London, 2005, p.26

* Mücahit kavramı burada yerel manada kullanılmaktadır. Çalışmanın bu aşamasında sıkça değinilecek olan bu kavram İslam dini açısından çeşitli anlamları olmakla birlikte, konumuz itibarıyla kastedilmeye çalışılan Afgan Savaşında Sovyetlere karşı mücadele eden Müslümanlar'dır.

*bir üs anlamına gelebileceği gibi, evin altındaki temel*¹⁷ anlamında da kullanılmaktadır. Bazılarının üs bazılarının ilke, yöntem veya ağanlamına geldiğine inandıkları El Kaide, İslam'ı istismar eden militanlarca açıkça arzulanacak, taklit edilecek, kopyalanacak veya izlenecek model veya ilke anlamında kullanılmasına rağmen Arapça, *El Kaide* terimi bu tanımlardan herhangi birisi olarak tercüme edilir¹⁸. Kökleri Soğuk Savaş'ta yatan El Kaide, 1980'lerin sonunda ABD, Suudi Arabistan ve Avrupalı devletlerin yönettiği Afgan cihadında verilen mücadele sırasında ortaya çıkmıştır¹⁹. Yine kelime olarak kaide bir sütunu destekleyen taban olarak kullanılmaktadır. Bunun yanı sıra kural, ilke, akide, formül, yöntem, örnek veya izlek manalarında da kullanılmaktadır²⁰. El Kaide kelimesi ilk olarak 1980'lerin ortalarında, dünyanın değişik ülkelerinden gelerek, Afgan cihadında çarpışan mücahitler tarafından kullanılmıştır²¹.

Başka bir kaynağa göre El Kaide sözcüğünün ilk olarak ne zaman kullanıldığı kesin olarak bilinmemektedir. Bu konuda birbirini destekleyip tamamlayan birçok rivayet bulunmaktadır. Fransız Askeri İstihbaratının eski bir ajanı olan Pierre Henry Bunel ile İngiltere eski Dışişleri Bakanı Robin Cook'a göre El kaide adı ilk olarak 1980'lerde İslam Konferansı Teşkilatı ile İslam Kalkınma Bankası'nın iletişim ağında kullanılmıştır. Her iki kuruluşun üyeleri arasında güvenli bir haberleşme sistemi kurmak gereken bilgileri dolaşıma sokmak ve üye ülkelerin yararlanabileceği verileri anında sunabilmek amacıyla *Kaidet-ül Malumat* adı altında iki ayağı olan bir sistem kurulmuştur²².

El Kaide lideri Usame bin Ladin, Cidde Üniversitesi'nde tanışıp kendisine önder kabul ettiği Abdullah Azzam (Ürdün asıllı bir Filistinli) ile Sovyetler Birliği'nin Afganistan'ı işgali sırasında Mektep el-Hidamat/MAK (*Hizmet Bürosu/Masası*) adlı kuruluştaki birlikte çalışmışlardır. Ladin, bahse konu kuruluşa çalıştığı yıllarda yapılanmaya kayıt olan gönüllülerin listesini tutmak için bilgisayar ortamında oluşturduğu veri tabanına El Kaide ismini vererek, El Kaide'nin temellerini atmıştır. Nitekim El Kaide sözcüğü

¹⁷ Burke, **a.g.e.**, s.10

¹⁸ John Gray, **El Kaide Modern Olmanın Anlamı**, Çev. Zehra Savan, Everest Yayınları, İstanbul, 2004, s.66.

¹⁹ **a.e.**, s.67

²⁰ Burke, **a.g.e.**, s.14

²¹ Emin Demirel, **Ölüm Arabaları**, IQ Yayıncılık, İstanbul, 2004, s. 57

²² Faik Bulut, **Cihat Yolcuları: El Kaide'nin Sırları**, Cumhuriyet Kitapları, İstanbul, 2008, s.11

yapısal ve kavramsal açıdan ilk defa bu veri tabanına isim olarak konması ile ortaya çıkmıştır²³.

El Kaide terimi ilk kez, ABD’de 1997 yılında, 1998’in ilk aylarında yayımlanmak üzere hazırlanan bir raporda geçmiştir. Raporda, örgütlü bir grup olarak değil, çoğunlukla benzer görüşleri taşıyan Sünni aşırıların yer aldığı eylemsel bir merkez olarak tanımlanan El Kaide, ilk defa bir terör örgütü olarak, Afrika’nın doğusunda bulunan ABD Büyükelçiliklerine 1998 yılında yapılan terör saldırılarının hemen sonrasında, ABD Federal Araştırma Bürosu’nun (FBI) bu saldırılarla ilgili olarak başlattığı soruşturmalarda kullanılmıştır. FBI’ın hazırladığı yasal belgelerde görünmeye başlayan başka bir konu da, biat ya da yeminle Bin Ladin’e değil, örgüte bağlı kalacaklarına söz veren El Kaide üyelerinin bulunduğu düşüncesidir²⁴. Dönemin ABD başkanı Bill Clinton, ABD büyükelçilerine yönelik düzenlenen bu saldırılara misilleme olarak Amerikan ordusuna füze saldırısı emri vermiş ve füzelerin hedefini *Usame Bin Ladin’e bağlı veya onun desteklediği köktenci gruplar ağı* şeklinde tanımlayarak, doğrudan El Kaide’yi telaffuz etmemiş olsa da El Kaide’yi işaret etmiştir²⁵.

Usame Bin Ladin, *kaide* kelimesinin *düstur ve temel* anlamından yola çıkarak, kurduğu örgütle kendini yol gösterici olarak görmekte ve Vahhabiliği gerçek kimliğine kavuşturma yolunda kendini bir rehber saymaktadır²⁶.

Abdullah Azzam Sovyet savaşı zaferle bittikten sonra kendilerini bu mücadeleye en fazla adanmış gönüllü savaşçılara biçtiği rolü anlatırken 1987 yılında;

Her ilkenin kendisini ileriye taşıyacak, ağır görevler üstlenip büyük fedakârlıklara katlanacak bir muhafıza gereksinimi vardır. Dünyevi ya da ilahi tek bir ideoloji yoktur ki, zafere ulaşmak için sahip olduklarının hepsinden vazgeçecek bir muhafıza gereksinim duymasın. O, bu sarp, sonu gelmez, zorlu yolda bayrağı en önde taşır, ta ki gerçek hayatta amacına ulaşana dek. Allah onun bunu başarmasını ve kendini göstermesini buyurmuştur. Bu muhafız, beklenen özlenen toplumun güçlü temelini El Kaide El Sulba oluşturur²⁷.

²³ Demirel, **a.g.e.**, s.57

²⁴ Burke, **a.g.e.**, s.10

²⁵ **a.e.**, s.10

²⁶ Demirel, **a.g.e.**, s.57

²⁷ Burke, **a.g.e.**, s.12

şeklinde El Kaide'yi tarif etmiştir. Görüldüğü gibi Abdullah Azzam'ın yapmış olduğu tarif bir örgütten ziyade bir eylem biçimini, bir taktiği aynı zamanda da bir düşünce yapısını tarif etmektedir²⁸.

3. El Kaide'nin Ortaya Çıkışı

1970'li yıllarda ayakta kalma mücadelesi veren Afganistan, Sovyetler Birliği'ne bağımlı hale gelmiş ve ülkedeki İslamcı partiler ve hareketler baskı altına alınırken, Marksist ve Maocu partiler güçlenmiştir²⁹. 1979'da Sovyetlerin bu ülkeyi işgal etmesi Afganistan'daki kabile ve dini grupları bir halk cihadı için harekete geçirmiştir. Bu cihat çağrısı her ne kadar geçici bir çağrı olsa da çok etnikli bir kabile toplumuna sahip Afganistan'da, ortak bir İslami din kimliği sunmuştur. Bu ortak din kimliği sayesinde mücahitler başarılı olmuş ve Sovyetleri ülkelerinden çıkarmışlardır³⁰.

El Kaide'nin ortaya çıkmasında ve bir örgüt olarak oluşumunda Sovyetler Birliği'nin Afganistan'ı işgal etmesi ile başlayan süreç etkili olmuştur. 1979 yılının Aralık ayında başlayan savaşta, Müslüman Afgan halkına destek vermek için dünyanın dört bir yanından gönüllü askerler Afganistan'a giderek Sovyetlere karşı mücadele vermiştir. Gelen Müslümanların amacının Allah yolunda *cihat* etmek olduğu açıkça söylenebilir. Müslüman direnişçilerin aktif olarak savaşa katılması yerli Afgan halkını cesaretlendirmiş, bu süreç içerisinde aynı kamplarda eğitim görmüş ve karşılıklı olarak birbirlerinden etkilenmişlerdir³¹.

Aynı süreç içerisinde Pakistan istihbaratı (YAI) ve Amerikan Merkezi Haberalma Teşkilatı (CIA), Sovyetlere karşı mücadele eden bu grupları desteklemek amacıyla silah ve mühimmat yardımıyla bulunmuştur³². En nihayetinde savaşın bitmesi ile eğitilmiş ve donanımlı silahlı Müslüman direnişçiler El Kaide çatısı altında birleşmiş ve El Kaide'nin kuruluşunda ilk ve temel insan kaynağını oluşturmuştur.

²⁸ a.e.,s.12

²⁹ Gaddis, a.g.e., p.24

³⁰ John L. Esposito, **Kutsal Olmayan Savaş: İslamcı Terör**, Çev. Nuray Yılmaz-ErtanYılmaz, Oğlak Bilimsel Yayıncılık, İstanbul, 2003. s.24

³¹ Ruth Wedgwood, "Al Qaeda, Terrorism and Military Commissions", **The American Journal of International Law**, Vol:96,No:2, 2002, p337

³² Kepel, a.g.e., s.143

Bazı kaynaklarda El Kaide'nin bizzat ABD hükümeti tarafından Sovyetlere karşı *asimetrik savaş* stratejileri çerçevesinde kurulduğu ifade edilmektedir. Buna göre CIA, *Operation Cyclone Progame* adı altında Sovyetlerin Afganistan'ı işgal ettiği yıllarda, başta Pakistan (YAI) olmak üzere birçok ülkenin istihbarat servisleriyle işbirliğine girmiş, bulabildiği en fanatik Müslüman gençleri toplayarak, Afganistan'da Ruslara karşı yürütülecek kutsal savaşta kullanmak üzere eğitmiş ve silahlandırmıştır³³. İşbirliğinin amacı Afgan direnişçileri örgütleyerek Sovyetlere karşı kullanmak ve direnişi kutsal bir savaşa, yani cihada çevirmektir. Müslüman ülkelerin Sovyetlerin komünist rejimine karşı örgütlenmesi ile Sovyetlerin dengesinin bozulması hedeflenmiştir. Bu hedef gereği YAI ve CIA yıllarca radikal mücahitlere para yardımı yapmış ve Amerika adına yapılan savaşta bu mücahitler asker olarak kullanılmıştır. İşin ilginç tarafı bu mücahitler Amerika adına savaştuklarının, Amerika ise yıllar sonra kendisine karşı başlatılacak savaşı finanse ettiğinin farkında değildir³⁴.

ABD'nin, Sovyetler Birliği'ne karşı başlatılan bu direnişi desteklemesinin ardında, askeri ve siyasi bir takım menfaatler yattığı söylenebilir. Bu menfaatleri; dünya çapındaki bir milyar Müslümanı Sovyetlere karşı Afganistan topraklarında bir kutsal savaşta harekete geçirmek ve diğer taraftan Şii azınlıkla Sünni çoğunluğun arasındaki doktrinel ayrımı, siyasi bir bölünmeye dönüştürüp İran devriminin etkisini bir Şii olayı olarak sınırlamak şeklinde ifade etmek mümkündür³⁵.

Her ne kadar Amerika, Afganistan'da İslamcı bir kurtuluş altyapısı ortaya çıkarmayı amaçladığını ileri sürse de, aslında İslamcı simgeler kullanan bir terör altyapısı inşa etmiştir³⁶. Afganistan'da yürüttüğü çalışmalar sırasında, Afgan cihadını yürütecek bir Suudi prensi bulamayan CIA, en iyi ikinci seçeneğe yönelerek, Suudi sarayıyla yakından ilişkisi olan ünlü bir ailenin oğlu Usame Bin Ladin'i işe almıştır. Usame Bin Ladin'in en önemli özelliği, dünya tarihinde CIA tarafından yetiştirilen ve FBI tarafından aranan tek terörist olmasıdır³⁷. El Kaide soğuk savaşın sona ermesi ile birlikte denetimsiz kalarak

³³ Noam Chomsky, 11 Eylül, Çev. Dost Körpe, OM Yayınevi, İstanbul, 2002, s.16

³⁴ Arundhati Roy, "Sonsuz Adaletin Matematiği", **Küreselleşme ve Terör, Terörizm, Saldırganlık ve Savaş**, Der. Mehmet Ali Civelek, Ütopya Yayınevi, Ankara, 2001, s.72

³⁵ Beyhan Gürbüz, **Dini Motifli ve Uluslararası Bir Terör Örgütü Olarak El Kaide**, Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2008, s. 130

³⁶ Ahmet Özel, **İslam ve Terör Fıkhi Bir Yaklaşım**, Küre Yayınları, İstanbul, 2007, s.9

³⁷ Roy, a.g.m., s.76

terörist faaliyetlere girişmiş ve asıl felsefesi olan İsrail'i yok etmek ve bütün Müslümanları birleştirecek Büyük Hilafet Devletini kurmak amacına yöneldiği vurgulanmıştır³⁸.

El Kaide'nin ABD tarafından kurulduğu iddiaları bütün kamuoyunda yer alsa da bunun aksini savunanlarda vardır. El Kaide konusunda yaptığı araştırmalar ile bilinen gazeteci Jason Burke'e göre Ladin'in CIA tarafından finansa edildiği iddiaları tamamen gerçek dışıdır.

Genelde bin Ladin'in CIA tarafından finanse edildiği söylenir. Bu doğru değildir, hatta Pakistan'da 1977'de iktidara gelen General Ziya-ül Hak'ın kurduğu finansman sisteminin yapısı düşünüldüğünde imkânsız olmalı. Ziya'nın Amerika'nın Afganistan'ı Sovyetler'n Vietnam'ına dönüştürme planına katkıda bulunmasının koşullarından biri de, Amerika'nın Afgan direnişine sağlayacağı mali yardımın tamamının Pakistan hükümeti üzerinden gönderilmesiydi, ki bu asıl aracının Pakistan askeri istihbarat teşkilatının (ISI / Inter Services Intelligence) Afgan bürosu olacağı anlamına geliyordu. Arap gönüllülere değil, özel olarak Afgan mücahitlere gönderilen Amerikan yardımına ilaveten, Suudi hükümetinin parası, İslam dünyasının dört bir yanındaki camilerin, hükümet dışı yardım kurumlarının ve bağışta bulunanların katkısıyla toplanan kaynaklar da Afganistan'a akıyordu. Bugün merkezleri Körfez ülkelerinde bulunan önde gelen yardım kurumlarının çoğu o dönemde, hem sivil hem savaşçı Afganlar için para toplamak ya da hükümet fonlarını Afganlara aktarmak üzere kurulmuştu. Aslına bakılırsa, Afgan cihadı için toplanan paranın ancak yüzde 25'i doğrudan devletler tarafından sağlanmıştır³⁹.

El Kaide'nin kurulduğu süreç aslında köktendincilik ve radikalizmin turmanışa geçtiği süreç ile paralellik göstermektedir. Aynı şekilde Siyasal İslam'ın hareketlenerek günümüze kadar uzanan izlerinin temelleri de aynı dönemlerde atılmıştır. 1979 yılında Humeyni tarafından gerçekleştirilen İran İslam Devrimi, 1980'de Saddam Hüseyin'in petrol zengini ülkeler ve Batı'nın desteğini alarak İran'la savaşması, 1981'de Mısır'da Enver Sedat'ın İslamcı eylemciler tarafından katledilmesi, 1982'de Lübnan Hizbullah'ının kurulması ve 1987'de Müslüman Kardeşler'e (*İhvan-ı Müslimin*) üye olan bazı kişilerin öncülüğünde Hamas örgütünün kurulması dönemin dengelerini değiştirmiştir⁴⁰. El Kaide'nin temellerini atıldığı bu dönem içerisinde Afganistan'daki komünist iç tehdit ve Rus dış tehdidi alternatif bir organik ve dinamik bir yapının kurulmasını hızlandırmıştır. Nitekim mevcut dönem içerisinde tüm dünya da gözlemlenen durum savaşlarda ortaya

³⁸ Nazmi Çora, **İrtica ve Terör**, Toplumsal Dönüşüm Yayınları, İstanbul, 2008, s.125

³⁹ Burke, **a.g.e.**, s.38

⁴⁰ Bruce, **a.g.e.**, p.41

çıkan devlet dışı aktörlerin devletlerden daha aktif mücadele ettiği gerçeğidir. El Kaide'nin bir örgüt olarak ortaya çıkması da yine bu dönem içerisinde gerçekleşmiştir⁴¹.

Afganistan hakkında yapmış olduğu çalışmalar ve yapmış olduğu haberlerle bilinen gazeteci Ahmed Raşid'in aynı dönem için yapmış olduğu tespitler oldukça dikkat çekicidir;

1982 ile 1992 yılları arasında, Ortadoğu, Kuzey ve Doğu Afrika, Orta Asya ve Uzakdoğu'daki 43 Müslüman ülkeden yaklaşık 35 bin radikal Müslüman törenlerle Afgan mücahitlerine katılmıştır. Sayıları 100 bini aşan Müslüman radikaller, Ziya-ul Hak'ın askeri yönetiminin Pakistan'da ve Afgan sınırı yakınında kurduğu yüzlerce yeni medresede eğitim almış ve cihada katılmıştır. Bu radikaller kamplarda ilk kez birbirleriyle karşılaşmışlar, birlikte eğitim görmüşler, çalışmışlar ve savaşmışlardır. Çeşitli ülkelerden gelen bu insanlar, diğer ülkelerdeki İslami hareketler hakkında ilk kez bir şeyler duymuşlar ve kendi aralarında gelecekte çok işlerine yarayacak olan ideolojik ve taktik bağlantılar kurmuşlardır. Bu kamplar bir nevi gelecekteki İslam radikalizmin okulları haline gelmiştir⁴².

Raşid'in açıklamalarından anlaşılacağı üzere El Kaide'nin ortaya çıkış sürecinde Afganistan örgüt için bir zemin oluşturmuştur. Farklı ülkelerden binlerce Müslüman'ın ağır savaş şartlarında birlikte mücadele etmesi ideolojik bir yakınlaşma meydana getirmiş ve sonraki yıllarda kurulacak El Kaide'nin uluslararası bir örgüt niteliği kazanmasını sağlamıştır.

Bununla birlikte Afganistan'da yaşanan savaş ortamında, savaşan gönüllülerin ihtiyaçlarının karşılanması, aileleri ile irtibatlarının sağlanması, hayatını kaybedenlerin ailelerine yardım ulaştırılması, Afganistan'a gönderilen para ve silah yardımlarının organize edilebilmesi için 1980 yılında Filistin asıllı Abdullah Azzam tarafından MAK (*Mektep el-Hidamet/Hizmet Bürosu*) adı altında bir örgüt kurulmuştur. MAK, Peşaver'e yerleşen Abdullah Azzam'ın Afgan cihadına katılmak üzere gelen gönüllülerle birlikte, Ortadoğu'dan gelen mali yardımların kabulü, yönetimi ve devamını sağlamak için dünyanın çeşitli ülkelerinde irtibat noktaları veya ofisleri bulunan büyük bir şirket gibi çalışmıştır⁴³. Dünyanın birçok yerinde İslami yardımlaşma hareketi gibi algılanarak çoğu Müslüman'ın desteğini kazanmayı başarmıştır. Sovyetlerin, Afganistan'ı işgali üzerine,

⁴¹ Chomsky, **a.g.e.**, s.18

⁴² Ahmed Raşid, **Taliban, İslamiyet, Petrol ve Orta Asya'da Yeni Büyük Oyun**, Everest ve Mozaik Yay., Çev. Osman Akınbay, İstanbul, 2001, s.216

⁴³ Burke, **a.g.e.**, s.89

CIA tarafından işe alındığı iddia edilen ve önce Pakistan'a ardından Peşaver'e giden Bin Ladin burada, hac mevsiminde babasıyla bir araya gelmiş şahsiyetler olmaları sebebiyle daha önceden tanıdığı birçok mücahit liderle görüşmüştür. 1979-1982 yılları arasında cihat için para ve malzeme toplayan ve 1982 yılında Afganistan'a gelerek resmen cihada katılan Bin Ladin, Pakistan'dan gelen mücahitler için Peşaver'de, *Beytul Ensar* adında bir konuk evi açmıştır. Askeri bir yapılanma olmayan Beytul Ensar, cihada katılmak için gelenlerin ilk karşılaşma yeri olmuştur. Bu nedenle buraya gelen mücahitler daha sonra Gulbeddin Hikmetyar, Seyyaf ve Burhaneddin Rabbani'nin birliklerine götürülerek askeri eğitime alınmıştır. Beytul Ensar, Abdullah Azzam'ın kurduğu MAK'la aynı dönemde kurulmuştur⁴⁴. Ayrıca Azzam'ın aynı zamanda Afganistan'a gönüllü ve destek toplamada CIA ile birlikte çalıştığı ve bu amaçla 1980'lerde ABD'de bulunduğu da söylenmektedir⁴⁵.

Daha sonraki süreçte birleşen bu iki gruptan MAK, Müslümanların malları ve canları ile cihada teşvik edilmesi ve yardım toplama faaliyetleri ile uğraşırken, Beytul Ensar, cihada gelenleri karşılama, askeri ve eğitim kampları ile cephelere götürme görevlerini üstlenmiştir. 1986 yılında Afganistan'da bizzat kendi kamplarını kurmaya başlayan Usame Bin Ladin, aynı zamanda bu kamplarda kendi mücahitlerini yetiştirmeye başlamıştır. Azzam'la birlikte hareket eden Ladin, askeri kampların finansmanının yanında, Afganistan'da yol ve tünel açmak, hastane ve depo inşa etmek üzere ağır sanayi teçhizatları ithal etmiş ve MAK'ı desteklemek için kendi şahsi servetinin yanında, Körfez bölgesinin varlıklı ailelerinden topladığı bağışları da kullanmıştır⁴⁶.

Afgan cihadının yaşandığı 1977–1989 yılları arasında, Suudi rejiminin fonlarıyla kurulan 2.500 medresede toplam 250.000 kişilik bir radikaller ordusu yetiştirilmiştir. Bu medreselerde birer mücahit olarak savaşmak üzere yetiştirilen gençlere, Selefi-Vahhabi ideoloji çerçevesinde, kendilerine anlatılan hiç bir şeyi sorgulamamaları ve anlatılanları olduğu gibi kabul etmeleri, tek gerçeğin ilahi gerçek olduğu ve imama ihanet eden herkesin Allah'a ihanet etmiş sayılacağı, ayrıca kendileri dışındaki insanların gerçek Müslümanlar olmadığı, bu nedenle bunlarla savaşa girmeleri gerektiği öğretilmiştir⁴⁷.

⁴⁴ Kamil E. Tavit, "Usame Bin Laden, Amerika'nın Bir Numaralı Düşmanı", **Afganistan Taliban ve Laden**, Birey Yayıncılık, İstanbul, 2001, s.125

⁴⁵ Richard Whelan, **El-Kaidecilik İslam'a Tehdit Dünya'ya Tehdit**, Çev. Hüseyin Bağcı, Bayram Sinkaya ve Pınar Arıkan, Platin Yayınları, Ankara, 2006, s.76

⁴⁶ Faruk Mercan, **Savaşçının Dönüşü**, Doğan Kitapçılık, İstanbul, 2006, s.178

⁴⁷ Tanık Ali, "Askeri Çözüm Değil, Siyasal Çözüm Gerekli", **Düşmanını Arayan Savaş**, Der. Metin Sever ve Ebru Kılıç, Everest Yayınları, İstanbul, 2001, s.136

Bin Ladin bu savaş için yüksek miktarda para dağıtmış, daha fazla parasal destek sağlamak üzere Pakistan'la Ortadoğu arasında mekik dokumuştur⁴⁸. Bin Ladin'in bu dönemdeki faaliyetleri hem Suudi hükümeti hem de ABD tarafından takdir edilmiştir⁴⁹. Görüldüğü üzere El Kaide'nin ortaya çıkmasında ve hazır insan kaynağının bulunmasında MAK'ın rolü oldukça büyüktür ve Ladin, bağlantılı faaliyet gösterdiği bu yapının potansiyelini doğru zamanda öngörerek hamlelerini planlamış ve kısa sürede MAK üzerinden kendisini dünya kamuoyuna yerleştirmeyi başarmıştır.

Uzun zaman Abdullah Azzam ile birlikte hareket eden Usame Bin Ladin halen tam olarak anlaşılmayan bazı nedenlerden dolayı 1988 yılında Abdullah Azzam'dan ayrılarak, kendi cihat anlayışını oluşturmak ve İslami grupların dikkatini çekmek için El Kaide örgütünü kurmuştur. Kesin olmamakla birlikte Ladin'in ayrılma nedeninin ayrı bir örgüt kurmak istemesi olduğu yönünde iddialar vardır⁵⁰. Abdullah Azzam'ın 24 Kasım 1989'da tam olarak aydınlatılamamış ve kim tarafından yapıldığı belirlenememiş bombalı bir suikast sonucu öldürülmesi neticesinde, MAK bütün unsurlarıyla El Kaide'ye katılmıştır⁵¹. Sovyetler Birliği'nin Afganistan'dan çekilmesinden sonra ailesinin yaşadığı Suudi Arabistan'a dönen Usame bin Ladin'in bir müddet ailesine ait inşaat şirketinde çalıştığı ve yine bu dönem içerisinde Afgan savaşı gazilerine yardım edebilmek amacıyla bir yardım organizasyonu kurduğu bilinmektedir. Usame Bin Ladin'in yardımcı olmaya çalıştığı bu savaşçılar daha sonra Bosna, Çeçenistan gibi çeşitli yerlere tekrar Müslümanlar adına savaşmaya gitmişlerdir⁵².

El Kaide'nin örgütsel yapısının zamanla güçlenmesi ile tüm Müslüman toplumların birlikte yaşayabilecekleri tek bir İslam devleti kurulabileceği inancı güçlenmiş ve yaygınlaşmıştır. Bu doğrultuda Usame bin Ladin'in yeni hedefler belirleyerek *"Müslüman âlimleri, liderleri, gençleri ve askerleri ABD şeytanının ordularına ve şeytanın işbirlikçilerine saldırılar düzenlemeye; bunların arkalarındaki güçleri ortaya çıkarmaya ve onlara unutamayacakları bir ders vermeye çağırıyoruz"*⁵³ şeklinde bütün Müslümanlara cihat çağrısında bulunması, bazı El Kaide üyeleri tarafından ABD ve İsrail hedeflerine

⁴⁸ Simon Reeve, **Yeni Çakal'lar: Remzi Yusuf, Usame Bin Laden ve Terörizmin Geleceği**, Çev. Gürol Koca, Everest, İstanbul, 2001. s.277

⁴⁹ Esposito, **a.g.e.**, s.25

⁵⁰ Peter Bergen, **The Osama Bin Laden I Know: An oral History of al Qaeda's Leader**, Free Press, New York, 2006, p.27

⁵¹ Reeve, **a.g.e.**, s.271

⁵² Demirel, **a.g.e.**, s.22

⁵³ Bergen, **a.g.e.**, p.32

yönelik terör eylemleri gerçekleştirilmesine neden olmuştur. Böylece 1988 yılında Afgan savaşına katılan Müslüman direnişçilerin faaliyetlerine süreklilik kazandırılması ve dünyanın farklı bölgelerinde Müslümanlar tarafından yürütülen silahlı mücadelelere cihat yoluyla eleman temin edilmesi amacıyla kurulan El Kaide, Usame Bin Ladin liderliğinde ve radikal bir din ideolojisi temelinde uluslararası bir terör örgütüne dönüşmüştür⁵⁴.

4. Usame Bin Ladin'in Hayatı

Usame Bin Ladin'in asıl ismi Usame Bin Muhammed Bin Avad Bin Ladin'dir. 1957 yılında Muhammed Bin Avad Bin Ladin'in 52 çocuğundan 17.si olarak Arabistan'da dünyaya gelmiştir⁵⁵. Başka bir kaynağa göre 54 kardeştir ve ona *aslan yavrusu* anlamına gelen *Usame* ismini babası vermiştir⁵⁶. Ladin ailesinin kökleri her ne kadar Yemen'e dayansa da, aile, Suudi Arabistan'ın en saygın ailelerinden biri olarak adını inşaat sektöründeki başarıları ile duyurmuştur⁵⁷.

Güney Yemen'den 1930 yılında Suudi Arabistan'a gelen ve buradaki yaşantısına Cidde limanında bir hamal olarak başlayan Muhammed Ladin, Suudi Arabistan'da hızla yükselmiştir⁵⁸. Her yıl binlerce Müslüman'ın hac görevini yerine getirmek için gittiği Mekke ve Medine'de girdiği inşaat faaliyetleri ve restorasyon çalışmaları ile İslam dünyasında büyük bir saygınlık kazanarak, Ortadoğu'nun en büyük inşaat şirketi haline gelmiş ve Bin Ladin Grubu adı altında endüstriyel bir imparatorluk kurmuştur⁵⁹. Oldukça zengin olan şahsın 1968 yılında bir uçak kazası sonucu öldüğünde servetinin 11 milyar dolara ulaştığı belirtilmektedir⁶⁰.

1950'lerde Suudi Arabistan'ın modernleşme sürecinde etkili olan ve büyük bir zenginlik elde eden Muhammed, 1960'larda yaşanan Suud-Faysal çatışmasında Faysal'ı destekleyerek, Suud'u tahttan inmeye ikna etmiştir. Hatta Kral Faysal döneminde, devletin kasası boş olduğu için çeşitli devlet giderlerini karşılayan Muhammed Ladin, altı ay

⁵⁴ Demirel, **a.g.e.**, s.22

⁵⁵ Yossef Bodansky, **Bin Laden: The Man Who Declared War on America**, Prima Publishing, 1999, s.3

⁵⁶ Mercan, **a.g.e.**, s.175

⁵⁷ Robert Fisk, "Usame Bin Laden Terörün Babası mı?", **Düşmanımı Arayan Savaş**, Der. Metin Sever ve Ebru Kılıç, Everest Yayınları, İstanbul, 2001, s.121

⁵⁸ Reeve, **a.g.e.**, s.218

⁵⁹ Esposito, **a.g.e.**, s.18

⁶⁰ Emin Demirel, **Taliban, El Kaide, Laden ve Paylaşılmayan Ülke Afganistan**, IQ Kültür Sanat Yay., İstanbul, 2002, s.93

boyunca da bütün Kraliyet çalışanlarının maaşlarını cebinden ödemiştir. Bunun karşılığında onu, kısa bir süre bakan yapan Kral Faysal, bütün inşaat projelerinin Bin Ladin'e verilmesini öngören bir kararname çıkartmıştır⁶¹.

Bu gelişmelerin ardından Ladin şirketi, Suudi Arabistan'daki inşaatların, Kuveyt ve Beyrut'taki bayındırlık çalışmalarının çoğunu üstlenmiştir. Ortadoğu'daki birçok ofis ve sarayın inşaat işlerini yapan şirket, 1990'ların ortalarında, tahmini yıllık cirosu 36 milyar Dolar olan muazzam bir ticari kuruluş haline gelmiştir. Bütün zenginliğine ve kudretine rağmen muhafazakâr yaşantısından ödün vermeyen Bin Ladin, ömrü boyunca 11 kadınla evlenmiş, 54 çocuk sahibi olmuş ve çocuklarının hepsini Vahhabi geleneğine göre yetiştirmiştir⁶². Hac mevsimi sırasında birçok Müslüman'ı evinde misafir eden babası sayesinde Usame, birçok İslami lider ve Müslüman din adamıyla tanışma fırsatı bulmuştur. İsrail'in Filistin üzerinde yaptığı şiddet içerikli uygulamalara oldukça üzüldüğü bilinen ve Filistin'e yardım etmek amacıyla birçok erkek çocuk dünyaya getirerek, hepsini bir savaşçıya dönüştürmeye karar veren Bin Ladin'in, oğullarından sadece Usame savaşçı olmuştur⁶³. Muhammed Avad Bin Ladin, 1968 yılında Huda karayolu projesi ile ilgili incelemelerde bulunduğu bir sırada geçirdiği uçak kazası sonucu hayatını kaybettiğinde arkasında çok büyük bir servet bırakmıştır⁶⁴.

Usame Bin Ladin babası öldüğünde on yaşındadır. Baba Ladin'in Kral Faysal'la bağları o kadar kuvvetli olmuştur ki Faysal, Muhammed Ladin'in çocuklarına 'hepiniz benim çocuklarımsınız' diyerek sahip çıkmış ve büyük çocukların şirketi yönetecek yeterli deneyime ulaştıklarına kanaat getirinceye kadar şirketin yönetimini Muhammed Harith'e teslim etmiştir⁶⁵. Sonunda en büyük erkek çocuk olan Salem, giderek büyüyen işleri devralmıştır. Usame'den on yaş büyük olan Salem, İngiltere'de okumuş, sempatik, cana yakın, dinamik ve zevk düşkününü birisi olarak ön plana çıkmıştır⁶⁶. Gitar çalan, kendi jet uçağını kendisi kullanan Salem, Ladin grubunu inşaat işlerinden uluslararası arenaya taşıyan kişi olmuştur. Faruk Mercan, Ladinşirketinin çalışmaları ve bağlantılarıyla ilgili olarak şunları aktarmaktadır:

⁶¹ Gürbüz, **a.g.e.**, s.126

⁶² Reeve, **a.g.e.**, s.219

⁶³ Esposito, **a.g.e.**, s.18

⁶⁴ Tavil,**a.g.m.**, s.123

⁶⁵ Gürbüz, **a.g.e.**, s.127

⁶⁶ Jonathan Randal, **Usame Bir Teröristin Doğuşu**, Çev. Fahriye Adsay, Avesta Yayınları, İstanbul, 2005, s.91

Bin Ladinlerin büyük oğlu Salem, 1976'da ABD'de Texaslı James Bath'a Ladin şirketlerini ABD'de temsil etme görevi vermiştir. James Bath'ın en önemli özelliği ise ABD Başkanı olan George W. Bush'un arkadaşı olmasıdır. Bush ailesi servetlerini petrolden kazanmış bir ailedir. Ladinlerin ABD ile temasları sadece Texas bağlantısı ile sınırlı değildir. Dünyanın en önemli üniversitelerinden olan Harvard'da İslam Mimarisi dalında bir kürsü, aileyi temsilen 'Ladin' adını taşıırken, Ladin kardeşlerden biri Amerikan telekomünikasyon şirketi olan Motorola'nın yönetiminde bulunmuştur. Ladin kardeşlerden bir diğeri Cenevre'de üstlenmiştir ve ailenin para transferleriyle ilgilenmektedir. Ladin ailesi ayrıca, Porsche, Volkswagen gibi arabaların Ortadoğu'daki dağıtıcısıdır ve Motorola'nın önemli bir projesinin yatırımcıları arasındadır. Öte yandan Arap Yarımadası'nda Disney'in lisansı da Ladin ailesindedir⁶⁷.

Usame Bin Ladin'in gençliğiyle ilgili olarak farklı kaynaklarda, farklı görüşler mevcuttur. Batılı kaynaklar, Ladin'in liseden mezun olduğu yıllarda sık sık Beyrut'a giderek dünyevi hayatın günahkâr zevklerini tattığını söylerken, İslami kaynaklar bu iddiaların, Ladin'in imajını kötülemek için uydurulduğunu savunarak reddetmekte⁶⁸ ve Usame'nin gençliğinde dahi derin bir dini bağlılığa sahip olduğunu vurgulamaktadır.

Usame Bin Ladin, liseyi bitirdikten sonra ailesinin de onayıyla genç bir Suriyeli kızla evlenerek, işletme ve inşaat mühendisliği okumak üzere Cidde'ye gitmiştir⁶⁹. İlginç olan, diğer kardeşleri Batılı üniversiteleri bitirip çoğunlukla Batılı bir hayat tarzı benimserken, tatillerini özel uçaklarıyla gittikleri Batı ülkelerinde geçirirken, Usame'nin hep Suudi Arabistan'da olması ve daha İslami bir yerde okumayı tercih etmesidir⁷⁰.

Usame Bin Ladin, İslami bir atmosferin hâkim olduğu Cidde'deki Kral Abdülaziz Üniversitesi'nde eğitim almış ve bu Üniversitede tanıştığı hocası Abdullah Azzam'dan ve Müslüman Kardeşler teşkilatının fikirlerinden çok etkilenmiştir. Özellikle, Azzam'ın fikirleri, Usame Bin Ladin üzerinde çok önemli etkiler bırakmıştır⁷¹. Üniversitede okuduğu yıllar, radikal İslami hareketlerin yükselişe geçtiği döneme rastlayan Ladin, 1981 yılında Kral Abdülaziz Üniversitesi Kamu Yönetimi bölümünden mezun olmuştur. Ladin'in üniversite eğitimi yıllarında İslam dünyasında önemli gelişmeler yaşanmıştır. İsrail ve Mısır arasında barış anlaşması imzalanmış, İran'da İslam Devrimi gerçekleştirilmiştir. Sovyetler Afganistan'a girmiş ve radikal Vahhabi görüşlere sahip bir grup, Mekke'deki

⁶⁷ Mercan, **a.g.e.**, s.176

⁶⁸ Tavi, **a.g.e.**, s.124

⁶⁹ Reeve, **a.g.e.**, s.221

⁷⁰ Mercan, **a.g.e.**, s.176

⁷¹ Demirel, **a.g.e.**, s.26

büyük camiye işgal etmiştir. Bu olayların her birinin Ladin gibi insanlar üzerinde çok önemli etkileri olmuştur⁷².

Hem üniversite deneyimi hem de öğrenimi sırasında İslam dünyasında yaşanan gelişmeler nedeniyle dinsel yönelimi gitgide büyüyen Bin Ladin'in dini dünya görüşü, Suudi Arabistan'ın resmi dini olan Vahhabilikten, 1967'de Arapların İsrail karşısında aldıkları ağır yenilgiden, Mısırlı ideolog Seyyid Kutub'un militan cihat ideolojisinden ve 1970'lerde yayılmaya başlayan devrimci İslam'dan oldukça etkilenmiştir⁷³. Bu olayların her birinin Ladin gibi insanlar üzerinde çok önemli etkileri olmuştur⁷⁴. Bu dönemde üniversite eğitimi tamamlayan Ladin, Afgan-Rus savaşına katılmak üzere Pakistan/Peşaver'e gitmiştir⁷⁵. Burada mücahit liderlerle tanışmış, Pakistanlı güvenlik birimleri ve askeri yetkilileri ile önemli dostluklar kurmuştur⁷⁶. Sonrasında Afganistan'a geçerek, burada çatışmalarda ön saflarda bulunmuş, Sovyetlere karşı savaşan Arapların liderliğini ve finansmanını üstlenmiştir⁷⁷.

1975'te Lübnan'da iç savaşın başlaması, birçok Suudi din bilgini tarafından Beyrut'un içinde bulunduğu ahlaki çöküntü sebebiyle Allah tarafından cezalandırıldığı şeklinde yorumlanmış, aynı yılın Mart ayında Kral Faysal akli dengesi bozuk yeğeni tarafından öldürüldüğünde de, din bilginleri bu olayı yeğenin çok uzun süre Amerika'da kalmasına ve batı kültürünün zihinsel dengesini bozduğuna yorumşlardır. Bu iddialardan oldukça etkilenen Bin Ladin, arkadaşlarından ve diğer öğrencilerden dini konularda yardım almaya başlamıştır. Arkadaşlarının vasıtasıyla tanıştığı Müslüman Kardeşler Örgütü üyelerinin söyledikleri her şeyi canı gönülden dinleyen ve onaylayan Ladin, Müslüman Kardeşler sayesinde katı bir İslamcı haline gelmiştir⁷⁸. 1979 yılında Sovyetler Birliği'nin Afganistan'ı işgal etmesiyle birlikte Usame Bin Ladin'e de mücadele edebileceği ve içindeki ateşi dışa vurabileceği bir alan açılmıştır⁷⁹.

1970'li yıllarda ayakta kalma mücadelesi veren Afganistan, Sovyetler Birliği'ne bağımlı hale gelmiş ve ülkedeki İslamcı partiler ve hareketler baskı altına alınırken

⁷² Burke, **a.g.e.**, s.71

⁷³ Esposito, **a.g.e.**, s. 19

⁷⁴ Burke, **a.g.e.**, s.70

⁷⁵ Esposito, **a.g.e.**, s. 21

⁷⁶ Ahmed Raşid, **Taliban, İslamiyet, Petrol ve Orta Asya'da Yeni Büyük Oyun**, Everest Yay., İstanbul, 2001, s.215

⁷⁷ Raşid, **a.g.e.**, s. 216

⁷⁸ Reeve, **a.g.e.**, s.222

⁷⁹ Demirel, **a.g.e.**, s.26

Marksist ve Maocu partiler güçlenmiştir. 1979'da Sovyetlerin bu ülkeyi işgal etmesi Afganistan'daki kabile ve dini grupları bir halk cihadı için harekete geçirmiştir. Bu cihat çağrısı her ne kadar geçici bir çağrı olsa da çok etnikli bir kabile toplumuna sahip Afganistan'da, ortak bir İslami din kimliği sunmuştur. Bu ortak din kimliği sayesinde mücahitler başarılı olmuş ve Sovyetleri ülkelerinden çıkarmışlardır⁸⁰.

Ladin bu dönemde eski hocası Abdullah Azzam'la işbirliği içinde, Pakistan/Peşaver'de MAK isimli oluşumun kurulma çalışmalarında yer almıştır⁸¹. Ladin'in çalıştığı dönemde MAK; aralarında ABD, Mısır, Suudi Arabistan ve Pakistan da bulunan yaklaşık (50) ülkedeki temsilcilikleriyle Afganistan'da savaşmak üzere, gönüllüleri toplayarak Afganistan'a gönderme işlevi görmüştür⁸². 1979-1982 yılları arasında cihat için para ve malzeme toplayan ve 1982 yılında Afganistan'a gelerek resmen cihada katılan Bin Ladin, Pakistan'dan gelen mücahitler için Peşaver'de, Beytul Ensar adında bir konuk evi açmıştır. Askeri bir yapılanma olmayan Beytul Ensar, cihada katılmak için gelenlerin ilk karşılaşma yeri olmuştur⁸³.

Mücahitlerin Afgan cihadında gösterdiği başarı sonucunda, Sovyetler Birliği, Afganistan'ı terk etmek zorunda kalmış ve bu çekilişin ardından ne olduğu tam olarak anlaşılamayan bir sebepten dolayı Usame Bin Ladin ve Abdullah Azzam arasında görüş ayrılıkları yaşanmaya başlamıştır. Ancak bazı kaynaklara göre; Ladin'in ayrılma nedeninin, kendisine ait bir örgüt kurma isteğinden kaynaklanmış olabileceği belirtilmektedir. Azzam'la yollarını ayırdıktan sonra Ladin'in, etrafındaki en fazla (10) kişiden oluşan küçük bir grup ile Afgan savaşı sonrasında İslami gruplar arasında yaşanan bölünmeleri aşma ve Müslümanları baskıya karşı savunacak *uluslararası bir ordu* yaratma gibi amaçlarla, 1988 yılında El Kaide'yi kurduğu ifade edilmektedir⁸⁴. Afganistan'dan sonra sıranın Arap ülkelerinde İslam'ı iktidara getirmeye geldiğini savunan Ladin ve arkadaşları, Mısır Devlet Başkanı Hüsnü Mübarek ve Pakistan'ın kadın Başbakanı Benazir Butto gibi liderleri *kâfir* ilan etmekten çekinmemişlerdir. Bu görüşlere karşı çıkan ve böyle bir hükmü aceleci bulan Azzam, sebebi halen bilinmeyen bombalı suikasta kurban gitmesinden kısa bir süre önce Ladin için, "*Usame için çok üzgünüm. Cennetten gelen bir*

⁸⁰ Esposito, **a.g.e.**, ss.24-25.

⁸¹ Bodansky, **a.g.e.**, s.11-12

⁸² Süleyman Gündüz ve diğerleri, **Afganistan, Taliban ve Laden**, Birey Yay., İstanbul, 1998, s.124

⁸³ Gürbüz, **a.g.e.**, s.131

⁸⁴ Burke, **a.g.e.**, s.6.

melek gibi olan bu adam, eğer bu radikallerle (Zawahiri ve Arap savaşçılar) beraber kalmaya devam ederse akıbetinden endişe ederim” yorumunu yapmıştır⁸⁵. Ladin, Azzam’la yollarını ayırdıktan sonra, Muhammet Atıf ve Ebu Ubeyde El Banshiri isimli kişilerle, Azzam’ın 1987 yılında iç tüzüğünü hazırladığı *El Kaide* örgütünü kurmuştur⁸⁶. Abdullah Azzam ile iki oğlunun, 1989 yılında Peşaver’de bombalı bir suikast sonucu öldürülmesi ile Azzam tarafından kurulan MAK’ın bütün elemanları ve mal varlığı da El Kaide örgütüne geçmiştir.

Afganistan direnişinin bazı üyelerini El Kaide’nin çekirdek militanlarına dönüştüren iki olay vardır. Birincisi, Sovyetler Birliği’nin Afganistan’da yenilmesi ikincisi ise Kuveyt’in Irak tarafından 2 Ağustos 1990’da işgal edilmesidir⁸⁷. 1982 ile 1992 yılları arasında; Ortadoğu, Kuzey ve Doğu Afrika, Orta Asya ve Uzakdoğu’daki 43 Müslüman ülkeden radikal fikirlere sahip yaklaşık 35.000 kişi Afganistan’a giderek, buradaki eğitim kamplarında tanışmış ve birlikte savaşmışlardır. Çeşitli ülkelerden gelen bu insanlar, diğer ülkelerdeki İslami hareketler hakkında ilk kez bir şeyler duymuşlar ve ideolojik bağlantılar kurmuşlardır. Bu kamplar bir nevi gelecekteki İslam radikalizmin okulları haline gelmiştir⁸⁸.

Azzam ile Bin Ladin arasındaki ilişkinin neden bozulduğuna dair somut verilerin tam olarak netleştirilememesine karşın kesin olan bir şey daha vardır ki, bu iki isim soğuk savaş sonrasında oluşturulacak olan yeni düzeninin en etkili ikilisi olmayı başarmıştır. Azzam ve Bin Ladin’in arasındaki diyalog, karşılıklı hayranlık seviyesine çıkmış, hoca ile talebesi birbirlerine olan hayranlıklarını çeşitli ortamlarda dile getirmişlerdir. Abdullah Azzam, Türkiye’de ve dünya da dini istismar eden terör örgütlerinin ve cihadi yapılanmaların başucu kitaplarından birisi olan ve Kuran’daki Tevbe Suresi’nin tefsirin yaptığı *Cihad Dersleri* adlı kitabında, öğrencisi ve aynı zamanda arkadaşı Usame Bin Ladin’i şu şekilde anlatmaktadır;

Yeryüzünde bu adam gibisini görmedim. Kendi evinde fakirlerin yaşantısı gibi bir hayat yaşamakta. Hac veya umre için Cidde’ye gittiğimde onun evine giderim. Evinde ne bir sandalye ne de bir masa var. Kendisi dört evli. Evlerinin hiçbirinde bir sandalye veya bir masa yok. Sıradan bir işçinin evi gibi. Bununla birlikte kendisinden Allah için bir yardımda bulunmasını istediğiniz zaman, çekini çıkarıp yazdığı en az miktar bir milyon riyal olur.

⁸⁵ Mercan, a.g.e., s.182

⁸⁶ Demirel, a.g.e., s.57

⁸⁷ Whelan, a.g.e., s.85

⁸⁸ Raşid, a.g.e., s.217

O, kız kardeşlerinden birisine giderek İbni Teymiyye'nin mal ile cihad konusundaki fetvasını okur. Kız kardeşi çekini çıkarır ve cihad için 8 milyon riyal bağışlar...

Kardeşimiz Ebu Abdullah Usame gelip yanınıza oturduğunda siz onu bir hizmetçi zannedersiniz. Son derece edepli ve aynı zamanda yiğittir. Vallahi ben onu yanımda şu şekilde tutabildim. Abdurrah Sayyaf'a dedim ki: Sen bir karar çıkar, bu kardeşimizin buradan ayrılmasını yasakla. Çünkü bu devamlı cephe savaşmak istiyor. Tansiyonu düşük, cepleri tuzla dolu, matarasında su var. Yürüyemeyince tansiyonu yükselsin diye tuz yutup üzerine su içiyor. Benim evime geldiğinde de telefon çaldığında ben kalkmayayım diye hemen koşup onu bana getiriyor. Bu ne terbiye, bu ne edep, bu ne hayâ, bu ne yiğitlik. Allah bunu muhafaza eylesin inşallah. İslâm davasının bir takım yiğitlere ihtiyacı vardır. Yoksa sizler Cennete bir kuruşla mı girmek istiyorsunuz? Bir riyalle mi girmek istiyorsunuz? Cennete bir riyal karşılığında girilemez. Cennet kendi yolunda kurbanlar ister.

Kardeşimiz Abdullah ilk beni davet ettiğinde Ramazan ayı idi. Ben davetine icabet ettim. O, akşam ezanı okunurken bir tabak çorba getirdi. İçinde biraz kemik, bu kemiklerin üzerlerinde azca et bulunuyordu. Ayrıca iki üç çiğnem de et bulunuyordu. Hülâsa bu kardeşimiz tüm varlığına rağmen dünya daki yaşantısı böyle mütevazı⁸⁹.

1989 yılında Sovyet Orduları Afganistan'dan çekilmiş, savaşın kazanılması büyük devletlerin gerilla taktikleriyle nasıl mağlup edilebileceğini göstermiştir⁹⁰. El Kaide sempatizanları, Sovyetler nasıl Afganistan'dan kovulmuş ise, Batılı devletlerin de yapılacak eylemler ile Müslüman ülkelerden kovulacağı düşüncesine kapılmıştır. Savaşın bitmesiyle Ladin de, Pakistan'dan ayrılarak Suudi Arabistan'a geri dönmüştür⁹¹.

Afgan cihadı sırasında yaptığı çalışmalar, serveti, cömertliği, sade yaşantısı ve savaştaki cesareti nedeniyle ülkesinde kahraman gibi karşılanan ve efsaneleşen Ladin, kısa bir süre sonra Suudi hükümetiyle anlaşmazlığa düşmüştür⁹². Her ne kadar halkın gözünde bir kahraman olarak dönse de, Suudi Arabistan'da gördüklerinden hiç memnun kalmayan Ladin, nereye baksa bir atalet, batının kültür emperyalizmini hissettiren belirtiler ve ahlaki düşkünlükler görmüş ve ülkeyi tam bir Amerikan kolonisine benzetmiştir⁹³. Bu olumsuzlukları gören Bin Ladin, 1988'de kurduğu örgütüne çeki düzen vermeye koyulmuştur. Cihadı her yere yaymak isteyen bu kişiden korkmaya başlayan Suudi

⁸⁹ Abdullah Azzam, *Tövbe Suresinin Gölgesinde Cihad Dersleri*, Buruç Yayınları, İstanbul, 2007, s.27

⁹⁰ Rohan Gunaratna, *Inside al Qaeda: Global Network of Terror*, Columbia University Press, 2002, p. 21

⁹¹ Bodansky, *a.g.e.*, s.31

⁹² Esposito, *a.g.e.*, s.26

⁹³ Reeve, *a.g.e.*, s.236

hükümeti, 1989'da Ladin'in pasaportuna el koymuş ve ülke dışına çıkmasını yasaklamıştır⁹⁴. 1990 yılında Irak'ın Kuveyt'i işgal etmesi ile tekrar harekete geçen Ladin, Suudi hükümetine yazdığı bir mektupla, Suudi Arabistan'a yönelecek olası bir saldırıda ülke topraklarının korunabilmesi için Afgan mücahitlerin Arabistan'a çağrılmasını teklif etmiş, ancak teklifi Suudi hükümetince cevaplandırılmamıştır. Kısa bir süre sonra Arabistan topraklarının Amerikan birliklerince korunacağı haberini alan Ladin, kutsal toprakların Müslüman olmayan kişilerce korunmasını ve bu birliklerin Körfez savaşından sonra yayılmaya başlamasını hazmedememiştir⁹⁵, Amerika'dan yardım isteyerek Amerikan ordusunun kutsal topraklara girmesine müsaade eden Kraliyet ailesini sert bir dille eleştirerek Suudi Hükümeti ve Batıyla çatışma içine girmiştir. Bu duruma sadece Ladin değil, ulema ve şer'i hukuk öğrenen bütün medrese öğrencileri de büyük tepki göstermiştir⁹⁶.

İslam'ın Kutsal topraklarında Müslüman olmayan yabancı güçlerin bulunmaları ve Körfez Savaşı'nın ardından sürekli yayılmaları, Ladin'in hayatını tümüyle değiştirmiş ve batılı güçlere karşı tepkisini ortaya çıkartmıştır⁹⁷. Ladin'in 1996 yılında ABD'ye savaş ilan ettiği bildirisinde, eylemsel faaliyetlere geçilmesindeki birinci neden olarak bu husus gösterilmektedir. Hatta El Kaide'nin 1998 yılında, ABD'nin Kenya ve Tanzanya Büyükelçiliklerini bombalaması, hicri olarak ABD'nin Suudi Arabistan topraklarına giriş yıl dönümünde gerçekleştirilmiştir.

Ladin'in, 1991 yılında Suudi Arabistan'ın Amerika ile kurduğu ittifaka ağır eleştiriler yöneltmesi⁹⁸, Suudi hükümetinin, Ladin'in eylemlerine daha fazla müsamaha gösteremeyeceğine karar vermesine ve 1991 yılında Ladin'i sınır dışı etmesine sebep olmuştur⁹⁹. Suudi Arabistan'ın izlediği siyasetten ve yapmış olduğu ittifaklardan giderek daha fazla nefret etmeye başlayan ve kendini bu ülkenin topraklarında hapsedilmiş gibi hissetmeye başlayan Ladin, Afganistan'da birlikte savaştığı diğer mücahitlerden farklı olarak radikal muhalif hareketlere katılmak yerine sistem içinde mücadele etmeye karar vermiştir. Hükümet tarafından hareketleri kısıtlanan Ladin, 1991 yılında Afganistan'a

⁹⁴ Usume Bin Laden: Dolar Milyarderi Terörist, <http://www.ntvmsnbc.com/news/105827.asp> (Erişim Tarihi:16.02.2013)

⁹⁵ Esposito, **a.g.e.**, s.27

⁹⁶ Fisk, **a.g.m.**, s.215

⁹⁷ Esposito, **a.g.e.**, s.13

⁹⁸ Demirel, **a.g.e.**, s.29

⁹⁹ Reeve, **a.g.e.**, s.239

gitmiş ancak kendisini, uğrunda cihat yapılan bir ülkede değil, dinsel ve etnik sebeplerden kaynaklanan bir iç savaşın içinde bulmuştur¹⁰⁰. Afganistan bir Müslüman davası olarak şöhretinin çoğunu kaybetmiş, Birleşik Devletler ve Batının bütün geri kalanı ülkeden çekip gitmişler ve özgürlük savaşçıları, zalim ve etkisiz savaş ağlarına dönüşmüşlerdir¹⁰¹. Afgan cihadı sırasında pek çok adamını kaybeden Ladin, Afganistan'daki iç çatışmalardan rahatsız olmuş ve kendisine yakın kişileri de alarak radikal dincilerin askeri darbe ile iktidara geldiği Sudan'a gitmiştir¹⁰².

Ladin'in Sudan'a gelmesi ile birlikte El Kaide, çalışmalarını genişleterek Sudan hükümetine büyük yardımlarda bulunmuştur. Sudan'da bulunduğu yıllarda, Arap ve İslam dünyasındaki birçok cemaatle ilişkilerini kuvvetlendiren Ladin, Arap ülkelerinde silahlı olarak faaliyet gösteren gruplarla da bağlarını sağlamlaştırmıştır¹⁰³. Ladin Sudan'da, şimdilerde tanınan terör ağının ilk örneklerini vererek, Eritre'deki *Cemaat-i Cihad Örgütüne* ve Ürdün'deki *Ebu Ali Grubuna* maddi yardımda bulunmuş, Yemen'in kuzeyindeki gruplara silah ulaştırılması ve Çeçenistan'a savaşçıların gönderilmesi için Afgan gazilerini kullanmıştır¹⁰⁴.

Sudan'a heyecanlı savaşçıları aktarmakla kalmayan Ladin, zaman içinde bütün imparatorluğunu oraya toplamayı da amaçlamış, Peşaver'deki eğitim kamplarının Sudan'a aktarılması için sürekli para yollayarak çok geçmeden diğer ülkelerden gelen teröristler için üç yeni eğitim kampı açmıştır. Sudan yönetiminin Müslüman olan herkese giriş izni vermesi bir anda Sudan'ı radikal dinci terör örgütlerinin eğitim kampları ile doldurmuştur¹⁰⁵. Bu dönemde Sudan'a giden ve burada bulunan eğitim kamplarında eğitim almaya başlayan El Kaide militanları arasında üç tipte insanların olduğu söylenmektedir:

1. Kafalarında hiçbir şey olmayan, hayatlarında hiç bir şey başaramamış ve örgüte sırf sürünmemek için katılanlar,
2. Dinlerini seven, ama dinlerinin ne anlama geldiğini bilmeyenler,

¹⁰⁰ Esposito, **a.g.e.**, s.27

¹⁰¹ Randal, **a.g.e.**, s.164

¹⁰² Fisk, **a.g.m.**, s. 124

¹⁰³ Taval, **a.g.m.**, ss. 130-131

¹⁰⁴ Burke, **a.g.e.**, s.174

¹⁰⁵ Demirel, **a.g.e.**, s.29

3. Akıllarında savaşmaktan başka bir şey olmayan ve dünyadaki her sorunu savaşarak halledeceğine inananlar¹⁰⁶.

Usame Bin Ladin Sudan'da kendi terörist ordusunu hazırlamak için çalışmalar yürütürken Amerika'nın, iki kutsal kent olan Mekke ve Medine'de sürekli askeri varlığı olacağını açıklaması Bin Ladin'in, 1989 yılında kurduğu ve önceleri Afganistan'da yardım organize eden örgütünü harekete geçirmesine sebep olmuştur. 19 Aralık 1992'de Yemen'de, Amerikan askerlerinin barındığı bir otelde meydana gelen patlamayı, Amerikan kaynakları, Bin Ladin'in Amerikan çıkarlarını hedef alan ilk terörist saldırısı olarak nitelendirmiştir. Bu saldırıları, 3 ve 4 Ekim 1993'de Somali'deki Amerikan birliklerine düzenlenen saldırılar ile 16 Şubat 1993'te Dünya Ticaret Merkezi'ne bırakılan bir araçta yarım ton ağırlığındaki bombanın patlaması takip etmiştir¹⁰⁷.

Bu gelişmeler üzerine çileden çıkan Suudi hükümeti, özetle sorumsuz davranışlar, istenilen kurallara riayet etmeyi reddederek köktenci hareketlere destek vermesi gibi konular olan kısa bir bildiriyle Ladin'i, vatandaşlıktan çıkartmış ve servetini dondurmuştur¹⁰⁸. Bunun ardından, 1995 yılının Haziran ayında Mısır'da Hüsnü Mübarek'e yönelik gerçekleştirilen suikast girişiminin ardında da Usame Bin Ladin'in olduğu ileri sürülmüş ancak bu iddia kanıtlanamamıştır. Tarihler 1995 Ağustos'unu gösterdiğinde, Bin Ladin, Suudi Kraliyet ailesine açık mektup göndererek, Amerikan birlikleri Suudi topraklarını terk edene kadar terör eylemlerinin devam edeceğini duyurmuştur. 13 Kasım 1995'te Riyad'da gerçekleştirilen eylem sonrası dış baskılara daha fazla dayanamayan Sudan yönetimi, Mayıs 1996'da Bin Ladin'i sınır dışı etmek zorunda kalmış, Sudan'dan ayrılmak zorunda kalan Usame Bin Ladin ise tekrar Afganistan'a dönmüştür¹⁰⁹.

Pakistanlılar tarafından medreselerde eğitilen ve Amerika tarafından da silahlandırmış bir grup olan Taliban, Afgan halkının, mücahitlerin iktidar savaşı arasında bunaldığı bir dönemde ortaya çıkarak, iç karışıklık içinde bulunan Afganistan'ın yüzde doksanını denetim altına almış ve Afganistan İslam Cumhuriyeti'nin kurulduğunu ilan etmiştir. Taliban yönetimi dünya da sadece üç devlet tarafından tanınmıştır. Bu devletler; Suudi Arabistan, Pakistan ve Birleşik Arap Emirlikleri'dir¹¹⁰. 1994 yılında ortaya çıkan ve

¹⁰⁶ Reeve, **a.g.e.**,s.243

¹⁰⁷ Demirel, **a.g.e.**, ss.29-32

¹⁰⁸ Randal, **a.g.e.**, s. 164

¹⁰⁹ Gürbüz, **a.g.e.**, s.136

¹¹⁰ Esposito, **a.g.e.**,s.33

üç yıl içinde bütün rakiplerini ortadan kaldırarak bütün Afganistan'a hâkim olan Taliban'ın lideri, Afgan cihadı sırasında bir gözünü ve bir bacağını kaybeden Molla Ömer'dir. Afganistan'ın güneyinde halkın umudu haline gelen küçük Taliban grubuna, petrol ve doğalgaz boru hatlarının geçeceği bölgede etkin olmak isteyen Pakistan, her türlü askeri ve lojistik desteği vermiştir. Taliban'a destek sadece Pakistan'la sınırlı kalmamış, Suudi Arabistan da Taliban'ı destekleyerek bu küçük grubun büyümesine katkıda bulunmuştur. Takvimler 27 Aralık 1996'yı gösterdiğinde Taliban, Kabil'e girmiş ve eski Cumhurbaşkanı Necibullah'ı linç edip öldürerek, cesedini bir hafta halka ifşa etmiştir. Taliban göreve gelir gelmez, saf bir İslami sistem kurulacağını ve ülkenin Molla Muhammed liderliğinde altı üyeli bir konsey tarafından yönetileceğini açıklamıştır. Açıklamalarına kendileri dışındaki bütün mücahit grupların gerçek Müslüman olmadıklarını da ekleyen Taliban, benimsediği Selefi-Vahhabi ideoloji ile Afganistan'ı, İslam'ın en katı şekilde uygulandığı, köktendinci ve karanlık bir ülkeye dönüştürmüştür¹¹¹. Usame Bin Ladin ve adamları da tıpkı Taliban gibi, İslam âlemini temsil ettiği iddiası ile ortaya çıkan ve Müslümanlığın çok farklı, çok radikal ve çok küçük bir grup tarafından benimsenen bir biçimi olan bu ideolojiyi benimsemektedir¹¹².

Fedakârlıkları ve cihada olan bağlılığı ile Molla Ömer'in hayranlığını kazanan Bin Ladin, Taliban ve Molla Ömer'le iyi ilişkiler kurmuş ve bu ilişkilerini ustalıkla geliştirmiştir. Taliban'a finansal destek sağlayan, bölgede yollar yapan, birçok inşaat projesi gerçekleştiren ve Afgan Arapları önemli savaşlarda Taliban'ın yanında savaşmak için gönderen Ladin için Afganistan, rahat bir sığınak ve eylemleri için yararlı bir üst haline gelmiştir. Afganistan'a güvenli bir şekilde yerleşen Usame Bin Ladin, uluslararası terörizmde daha görünür bir liderlik rolü üstlenerek, 1996 yılında, Amerikan askerlerini Arabistan yarımadasından kovmak, Müslümanların kutsal şehirleri olan Mekke ve Medine'yi kurtarmak, Amerika'yla işbirliği içindeki Suudi hükümetini yıkmak ve dünya daki devrimci gruplara destek vermek amacıyla, Amerika ve müttefiklerine karşı açık bir cihat çağrısı yapmıştır¹¹³.

23 Ağustos 1996'da, yayınlanan ve Ladin'in, dünyanın değişik yerlerindeki ülkelerde, Siyonist-Haçlı ittifakının Müslümanlara verdiği sıkıntılardan bahsettiği ve

¹¹¹ Metin Sever, "Şiddet ile Demokrasi Arasında Dünya", **Düşmanımı Arayan Savaş**, Der. Metin Sever ve Ebru Kılıç, Everest Yayınları, İstanbul, 2001, ss. 15-17

¹¹² Emre Kongar, **Küresel Terör ve Türkiye**, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2007, s.43

¹¹³ Esposito, **a.g.e.**, ss.31-37

okuyucuları Hz. Muhammed'in Medine'ye gidişi ile kendisinin Afganistan dağlarına çıkışı arasında paralellik kurmaya davet ettiği¹¹⁴ bildirisinin amaçlarını; Amerikan güçlerini Arap Yarımadası'nın dışına çıkarmak, Suudi yönetimini devirmek, İslam'ın kutsal mekânlarını kurtarmak ve dünya üzerindeki bütün İslami radikal örgütleri desteklemek şeklinde sıralamak mümkündür. *"Usame Bin Ladin'den Afganistan'daki Hindikuş dağlarından, dünyadaki ve özellikle Arap Yarımadası'ndaki Müslüman Kardeşlerine Bir Mesaj"* başlıklı bir bildiri de ABD'lilerin hedef alınmasında saydığı üç sebep şu şekildedir:

Birincisi, Amerikan kuvvetleri yedi yıldır İslam topraklarını hem de en kutsal mekanların bulunduğu Arabistan yarımadasını işgal etmekte, zenginliklerini yağmalamakta, yöneticilerine hükmetmekte, insanların utandırmakta, komşularını terörize etmekte, ve yarımada'daki üslerini komşu Müslüman halklara saldırmak için hazır hale getirmektedir.

İkinci olarak, Haçlı-Siyonist ittifakı tarafından Irak halkına uygulanan yok etme politikasına ve ölen birçok insana rağmen, Amerikalılar bir kere daha korkunç katliamlarını tekrarlamaya çalışmaktadırlar.

Üçüncü olarak, eğer bu savaşların arkasındaki Amerikan amaçları dini ve ekonomik ise, amaç aynı zamanda Yahudiler'in küçük ülkelerine hizmet etmek ve dikkatleri Kudüs'ü işgallerinden ve oradaki Müslümanları öldürmelerinden başka yöne çekmektir¹¹⁵.

Usame Bin Ladin, 1996 yılında yayınladığı bu bildirinin ardından, Mısır İslami Cemaati, Yemen Cihad Örgütü, Pakistan El Hadit Grubu, Lübnan Partizan Birliği, Libya Savaşan İslami Cemaat, Ürdün Beytül İmam Grubu ile Cezayir İslami Cemaat'ten oluşan Cihat Komitesi'nin başına geçmiştir¹¹⁶. İşin enteresan tarafı, El Kaide'nin, ABD Dışişleri Bakanlığı'nın 1997 sonbaharında yayımladığı terör örgütleri listesinde yer almayışıdır. Bir yıl önce savaş ilanı yayınlamış olmasına rağmen Usame Bin Ladin, 1997 sonu itibarıyla bile ABD tarafından örgütlü bir terör tehdidi olarak görülmemiştir¹¹⁷.

Bu gelişmelerin ardından 1998 yılının Şubat ayında Bin Ladin, Yahudiler ve haçlılara karşı Uluslararası İslami Cepheyi kurarak yardımcısı olan Ayman El Zevahiri ve bazı örgüt mensuplarıyla bu örgütün kuruluş yasasını imzalamıştır. Hem hukuki hem de dini olarak fetva verme yetkisi bulunmayan Usame Bin Ladin, bu kısa metinde gücü yeten her Müslüman'ın mümkün olan her ülkede, sivil olsun askeri personel olsun Amerikalıları ve onların müttefiklerini öldürmesinin kişisel görevi olduğunu belirten bir fetva

¹¹⁴ Whelan, a.g.e., s.87

¹¹⁵ Gunaratna, a.g.e., s.44

¹¹⁶ Demirel, a.g.e., ss.29-32

¹¹⁷ Mercan, a.g.e., s.191

yayınlanmış¹¹⁸. Haçlılara ve Yahudilere karşı cihada çağrı yapan ve ‘*Yahudilere ve Haçlı İttifakına (Haçlılara) Karşı Cihad için Uluslararası İslami Cephe*’ başlıklı bu fetvanın önemli bölümleri şöyledir:

Yedi yıldır ABD, İslam’ın en mukaddes topraklarının bulunduğu Arap Yarımadası’nı işgal ediyor, zenginliklerini sömürüyor, yöneticileri elinde oynatıyor, halkını tehdit ediyor, komşuları terörize ediyor ve buradaki üslerini komsu Müslüman ülkelere saldırı amacıyla kullanıyor. Amerikalılar yalnızca ekonomik ve dini nedenlerle Müslümanlara savaş açmış değiller, aynı zamanda küçük Yahudi devletine hizmet ediyor ve Kudüs’ün işgali ile orada Müslümanların katlini de gizlemeye çalışıyorlar. Amerikalıların işlediği bütün bu suç ve günahlar Allah’a, onun Peygamberine ve Müslümanlara karşı açık bir savaş ilanıdır ve İslam tarihi boyunca ulema, düşmanın Müslüman ülkeleri yok etmeye çalışması durumunda cihadın kişisel bir farz olduğunda birleşmişlerdir. Bundan hareketle ve Allah’ın emrine uygun olarak bütün Müslümanlar için geçerli olmak üzere şu fetvayı çıkartmış bulunuyoruz: El Aksa Camii ve Mekke’yi işgalden kurtarmak ve ordularını İslam topraklarından söküp atmak için, ister sivil, ister asker olsunlar Amerikalıları ve onların müttefiklerini, hangi ülkede mümkünse orada öldürmek, her Müslüman için farzdır. Biz Allah’ın rızasıyla, Allah’a inanan ve onun tarafından ödüllendirilmek isteyen her Müslüman’ı, ele geçirdikleri her yerde ve her zaman Amerikalıları öldürmeye ve paralarına el koymaya çağırıyoruz. Aynı zamanda Müslüman âlimleri, liderleri, gençleri ve askerleri, ABD şeytanının ordularına ve şeytanın işbirlikçilerine saldırılar düzenlemeye; bunların arkalarındaki güçleri ortaya çıkarmaya ve onlara unutamayacakları bir ders vermeye çağırıyoruz¹¹⁹.

Bu bildirinin ardından CIA ilk defa, Usame Bin Ladin’i yakalama projesini başlatırken, Mayıs ayında Amerikan ABC televizyonuna konuşan Ladin, Amerika için kara bir günden ve savaşı ABD topraklarına taşımaktan söz etmiştir¹²⁰. Şubat 1998’de yayınlanan bir röportajında, ‘*Eğer biri, bir Amerikan askeri öldürebiliyorsa, bu başka konularda zaman harcamaktan daha iyidir*’ diyerek ABD’ye meydan okuyan Usame Bin Ladin, askeri hedef sivil hedef ayrımı yapmayacaklarını vurgulamıştır. Mayıs 1998’de Afganistan’da bir basın toplantısı düzenleyerek tehditlerin sonuçlarının birkaç hafta içerisinde görüleceğini bildirmiştir¹²¹.

Bu açıklamaları, 7 Ağustos 1998’de Kenya ve Tanzanya’daki Amerikan Büyükelçiliklerinde meydana gelen patlamalar izlemiştir. Bu patlamalardan daha da

¹¹⁸ Whelan, **a.g.e.**, s.88

¹¹⁹ Kepel, **a.g.e.**, s.362

¹²⁰ Mercan, **a.g.e.**, s.192

¹²¹ Mustafa Karaca, “El Kaide”, **Evanjelizm ve Vehhabilik**, Der. Mustafa Karaca, Nokta Kitap, İstanbul, 2005, s.185.

önemli olan ise Bin Ladin'in artık kitle imha silahları edinmeye başlamış olmasıdır¹²². Bu iki olay, o tarihe kadar ABD sivil hedeflerine yönelik yapılan en cüretkâr saldırılardır. Bir diğer dikkat çekici nokta ise bu saldırıların zamanlamasıdır. Çünkü bu tarih, Körfez Savaşı'ndan sonra ABD askerlerinin kutsal topraklara gelişinin sekizinci yıldönümüdür. Böylece, El Kaide'nin 1992'de Yemen'deki otelle başlayan ABD'ye yönelik saldırı zinciri her geçen yıl daha da ölümcül ve karmaşık bir görünüm almıştır¹²³.

12 Ağustos 1998'de Beyaz Saray'da yapılan toplantıda, Bin Ladin'in Amerikan hedeflerine karşı saldırmak için kitle imha ve kimyasal silahları edinmeye çalıştığı gündeme gelmiştir ve bu toplantıdan bir hafta sonra 20 Ağustos 1998'de Amerika, Bin Ladin'in Afganistan'daki eğitim kampı ile Sudan'daki kitle imha silahı tesisine füze saldırısı düzenlemiştir. Ancak, kitle imha tesisi olduğu gerekçesiyle bombalanan yerin başkent Hartum yakınlarında bulunan bir ilaç fabrikası olması sebebiyle Sudan, saldırıyı kınamıştır. 23 Eylül'de, Bin Ladin'in Hartum'daki fabrika ile doğrudan ilişkisi bulunduğu dair bir kanıt olmadığını açıklamak zorunda kalan Amerikan yönetimi, 4 Kasım 1998'de ise Bin Ladin'in Büyükelçiliklerin bombalanmasından suçlu olduğunu ve Bin Ladin ile bir numaralı adamı Muhammed Atıf'ın resmen arandığını duyurarak başlarına 5milyon dolar ödül koymuştur¹²⁴.

14 Aralık 1999 günü ABD'nin Kanada sınırından ülkeye giriş yapmak isterken yakalanan Cezayirli Ahmet Ressam'ın arabasında 65 kilo patlayıcı bulunmuş, Ressam'ın milenyum kutlamaları sırasında kalabalık bir yolcu transferine sahne olan Los Angeles Uluslararası Havalimanı'na saldırı yapmayı planladığı açıklanmıştır. Ama ABD, on ay sonra 12 Ekim 2000 günü Yemen'de yeni bir saldırıyla yüz yüze gelmek zorunda kalmıştır. Yemen'in Aden Limanı'na giren El Kaide mensupları, burada demirli olan Amerikan USS Cole destroyerine bombalı saldırı düzenlemiş ve saldırıda 17 Amerikan denizcisi ölürken, 39 kişi yaralanmıştır¹²⁵.

Tarihler 11 Eylül 2001'i gösterdiğinde ise ABD, 1812 savaşıdan beri ilk kez kendi topraklarında saldırıya uğramıştır¹²⁶. Dünya Ticaret Merkezi'nin ikiz kulelerinin CNN

¹²² Demirel, **a.g.e.**, s.33

¹²³ Mercan, **a.g.e.**, s.192

¹²⁴ Demirel, **a.g.e.**, s.34

¹²⁵ Mercan, **a.g.e.**, s.196

¹²⁶ Peter Scowen, **Haydut Millet Dünya'nın Bilmediği Amerika**, Çev. Attila Berkeoğlu, Truva Yayınları, İstanbul, 2004, s.23

televizyonunun canlı yayınında bütün dünyanın gözleri önünde çökmesi hem Amerikan tarihinin en büyük olaylarından biri olarak hem de dünya siyasi/ekonomik/ideolojik düzenini değiştiren bir tarih olarak takvimlere geçmiştir¹²⁷. Bu saldırıların ardından ABD, Afganistan ve Irak’a müdahalelerde bulunmuş, bu müdahaleler sonucunda Afganistan’da Taliban rejimine son verilirken, Irak’ta Saddam rejimi yıkılmış ve devrik lider Saddam Hüseyin idam edilmiştir¹²⁸.

ABD’nin başına 5 milyon dolar ödül koyduğu Usame Bin Ladin, hiçbir eylemi açıkça üstlenmemesine rağmen, hep bunları gerçekleştirenleri tebrik etmesiyle dikkat çekmektedir. ABD, Bin Ladin’i bir numaralı düşmanı olarak ilan etmiş, ancak bu iddialı tanımlamaya rağmen Bin Ladin’e, eski bir numaralı düşmanı Sovyetler Birliği’ne verdiği önemi vermemiştir. ABD, Ladin’i dünyanın bir numaralı teröristi ilan ettiğinde; Ladin, ‘*vatanımı kurtarmak terörizmse bu benim için bir onurdur*’ demiş ve eklemiştir; ‘*asıl yüz binlerce Iraklı çocuğun ölümü, Filistinlilere yapılanlar terörizmdir*¹²⁹.’ Clinton’ın kendine yönelttiği aynı kelimelerle ABD’yi suçlayan Bin Ladin, sonraki Başkan Bush’un tavrıyla da ‘*Bütün bunların sonucunda adalet yerine gelecek*’ demiştir. Aslında Bin Ladin’in, büyümek için en çok ihtiyacı olan üç şeyi, ona istemeden ABD vermiştir. Askeri eğitim, en büyük düşman ilan edilip dünya çapında efsaneleştirmek ve buna rağmen kendine fazla güvenip tehdidi umursamamak¹³⁰.

Uzun yıllar boyunca izini kaybettiren ve zaman zaman yayınlanan video görüntüleri ile dünyaya seslenen Usame Bin Ladin hakkında çok defa öldürüldüğü şeklinde haberler çıkmış ve çekilen görüntülerin eski görüntüler olduğu iddia edilerek çeşitli komplo teorileri üretilmiştir. Ancak Ladin birçoğunda yakın gündemi ilgilendiren unsurlardan bahsederek yaşadığını belirtmiş ve başta ABD olmak üzere Batılı ülkelere tehditler sunmuştur.

Tarih 2 Mayıs 2011’i gösterdiğinde Amerikan Başkanı Barack Obama, son dakika haberlerine girmiş, ABD halkına *müjdeli* haberi vererek Usame Bin Ladin’in öldürüldüğünü açıklamıştır¹³¹. Açıklamanın hemen ardından Amerika ve dünyanın çeşitli ülkelerinde kutlamalar yapılmıştır. Bin Ladin’in Pakistan’da ikamet edildiğine dair şüphelerin üzerine dikkatle gidilmesinden sonra ABD askeri güçleri, saldırı için Afganistan

¹²⁷ Bergen, **a.g.e.**, p.41

¹²⁸ Bodansky, **a.g.e.**, s.31

¹²⁹ Fisk, **a.g.m.**, , s. 123

¹³⁰ Gürbüz, **a.g.e.**, s.141

¹³¹ Usame Bin Ladin’in Ölümü- www.wikipedia.org (Erişim Tarihi 16.02.2013)

sınırından gönderilmiş ve 2 Mayıs 2011 Pazartesi tarihinde yaklaşık olarak saat 02:30'da Pakistan'ın Abbottabad şehrinde Amerika Birleşik Devletleri Silahlı Kuvvetleri'nin açtığı ateşle, 40 dakikalık bir çatışma sonucunda öldürülmüştür. Pakistanlı yetkililer, Bin Ladin'in ABD askeri tarafından Pakistan'da öldürüldüğünü doğrulamıştır. Bin Ladin'in cesedinin hiçbir ülke tarafından kabul edilmeyeceği düşünülerek Umman denizinin açıklarına atıldığı açıklanmıştır¹³².

5. El Kaide'nin Amacı, Stratejisi ve Eylemleri

5.1 El Kaide'nin Amacı

El Kaide'nin temel amaçlarına baktığımızda karşımıza iki unsur çıkmaktadır. Bunlardan birincisi Müslüman ülkelerin iç işlerine karışan ve İsrail'le işbirliği içinde Ortadoğu'yu kendi istekleri doğrultusunda şekillendiren başta ABD olmak üzere Batılı güçleri Müslüman topraklarından çıkarmak, ikincisi ise bu ülkelerle işbirliği içinde olan ve İslami olmadıklarına inandıkları rejimleri ortadan kaldırmaktır¹³³.

El Kaide dünyadaki bütün Müslümanların katılımı ile silahlı mücadele yöntemini kullanarak, şer'i (*dini*) hükümlerle yönetilen bir devlet kurmak amacıyla hareket etmiştir. Batı güdümündeki bütün Müslüman hükümetleri yıkmayı, sınırları kaldırmayı ve böylelikle bir halife yönetiminde Panislamizm doğrultusunda kendisine yakın aşırı İslamcı gruplarla işbirliği yaparak, Batılı güçleri İslam ülkelerinden özellikle de Suudi Arabistan topraklarından çıkartarak dünya çapında bir din devleti kurma idealini benimsemiştir¹³⁴. Usume Bin Ladin ve diğer Radikal İslamcıların başka toprakları işgal etmek gibi bir amaçları yoktur. Tek istekleri Müslümanların, Batının etkisinden kurtulmuş ve İslam yasalarını uygulayan hükümetler kurmalarını sağlamaktır¹³⁵. Halifeliğin ilan edilmesinin tek yolunun güç kullanılmasından geçtiğini ifade eden Bin Ladin'in ¹³⁶ düşman sıralamasında en başta ABD gelmektedir. ABD'yi İsrail, İngiltere, BM, NATO gibi

¹³² a.e.

¹³³ Arı ve Arslan, a.g.e., s. 203

¹³⁴ Esposito, a.g.e., s. 91

¹³⁵ Ingmar Karlsson, *Din, Terör ve Hoşgörü*, Çev. Turhan Kayaoglu, Homer Kitabevi, İstanbul, 2005, s.21

¹³⁶ Karaca, a.g.m., s.181

örgütlerle, bunlarla koalisyon kurmuş ve bu koalisyona destek veren ülkeler takip etmektedir¹³⁷.

Müslüman ülkelerindeki Batı güdümlü yönetimlerdeki aksaklıkları sık sık dile getirerek, Hilafet fikrini sürekli gündemde tutan Usame Bin Ladin, bu ülkeleri güç kullanarak devirmeyi ve İslam ülkeleri arasındaki bütün sınırları kaldırarak bir İslam devleti kurma hayalini daima diri tutmaya çalışmıştır¹³⁸. Aynı şekilde Hilafet fikrini diri tutarak farklı ülkelerde faaliyet gösteren çok sayıdaki radikal dini grup ve terör örgütünü ortak bir hedef doğrultusunda birleştirmeye ve uluslararası terör eylemleri için uygun zemin hazırlamaya çalışmıştır. Bunun yerine getirmek için benimsemiş olduğu strateji ise üç aşamalı olup;

1. Tebliğ
2. Cemaat
3. Cihat

şeklinde sıralanmaktadır¹³⁹. Bunlardan tebliğ aşamasında bilgilendirme ve örgütsel propaganda ile eleman temini gerçekleşmekte, cemaat aşamasında ise temin edilen kişilerin dini ve askeri eğitimi yapılmaktadır. Özellikle bu aşamada cihat fikri sürekli vurgulanmakta ve silahlı mücadeleye yönelik özendirme yapılmaktadır. Son olarak cihat aşaması ise günümüzde El Kaide tarafından gerçekleştirilmiş olan terör eylemleri olarak karşımıza çıkmaktadır. Buna göre, El Kaide'nin amacı sadece doğrudan hilafet devleti kurmaktan ziyade, bu yolda atılacak her türlü adımın gerçekleşmesi, insanları bir şekilde bu yola çekerek yeniden konumlandırması olduğu rahatlıkla söylenebilir.

5.2 El Kaide'nin Yapılanması

El Kaide'nin yapısını açıklamada geleneksel örgüt modelleri yetersiz kalmaktadır. Hatta çoğu uzman; El Kaide'nin bir örgütten ziyade bir ideoloji ya da hareket olarak görülmesi gerektiği belirtmektedir¹⁴⁰. Çünkü El Kaide'de yukarıdan aşağıya hiyerarşik

¹³⁷ Arı ve Arslan, **a.g.e.**, s. 214

¹³⁸ Reeve, **a.g.e.**, s.216

¹³⁹ Gürbüz, **a.g.e.**, s.117

¹⁴⁰ Mark Sedgwick, "Al-Qaeda and the Nature of Religious Terrorism", **Terrorism and Political Violence**, Taylor & Francis Inc, Vol.16, No.4, 2004, p.795

yapılanmanın yerine, gönüllü olarak bir araya gelenlerin mükemmel koordinasyonu bulunmaktadır.

El Kaide diğer bütün terör örgütlerinden farklı bir yapılanmaya sahiptir. Burke, El Kaide'nin örgütsel yapısına ilişkin olarak *“El Kaide’yi bütünlüklü, sıkı dokunmuş, her yerle bağlantılı olan, tanınmış bir ideolojiye ve personele sahip, ilk olarak 1980’lerin sonlarında ortaya çıkmış bir örgüt olarak görmek, onun gerçek doğasının yanı sıra, o dönemdeki ve bugünkü radikal İslamcılığın doğasını da yanlış anlamak olur¹⁴¹”* diyerek geniş kapsamlı bir terör hareketi olarak değerlendirdiği El Kaide'nin örgütsel yapılanması içerisinde dinamik ve yerel unsurların gözden kaçırılmaması gerektiğini belirtir.

Diğer terör örgütlerinin aksine El Kaide, birleşik, bütünlüklü bir yapılanmaya sahip değildir. El Kaide merkezden bağımsız yerel dinamikler üzerine kurulu ve küreselleşen birçok uluslu yapıdır. John Gray'ın *“El Kaide Modern Olmanın Anlamı”* isimli kitabında konuya ilişkin şu ifadeler dikkat çekicidir:

El Kaide, Latin Amerika'dan Japonya'ya kadar ve bu ikisi arasındaki kıtalarda faaliyet gösterebilen, ilk çok uluslu terör örgütüdür. 1970'lerle 1980'lerin teröristlerinin aksine, El Kaide bölgesel bir alanda hareket etmez. Faaliyetleri gibi destek çevresi de küreseldir. Kuvvetleri küreselleşmeye direnmek yerine çağdaş İslamcı gruplar tarafından kullanılarak sürekli olarak dünya çapında yeni üsler ve yeni hedefler aramaktadır¹⁴².

Örgütlenmenin bu karmaşık yapısı *“Complexity Teorisi”* ile açıklanmaya çalışılmıştır. Teoriye göre; Ladin Amerika'ya düşmanlık besleyen Arap ve yeni Müslüman dünyanın sosyal düşüncelerinin bir ürünüdür ve Ladin olmasa da, aynı karakterde başka Ladin'ler çıkacağı savunulmaktadır. Ayrıca teoriye göre; örgütün belli bir merkezi yapısı bulunmamaktadır, hatta örgütte merkezi bir kontrolün olduğu şüphelidir¹⁴³.

Özellikle Afgan cihadının ardından dünyanın çeşitli yerlerine dağılan mücahitler, gittikleri her yerde El Kaide'nin propagandasını yaparak yeni yapılanmalar kurdukları görülmüştür. Burada dikkat çekici olan nokta ise, El Kaide ile organik bağı bile

¹⁴¹ Burke, a.g.e., s.16

¹⁴² Gray, a.g.e.,s.67

¹⁴³ Russ Marion-Mary Uhl-Bien, “Complexity Theory and Al-Qaeda: Examining Complex Leadership” <http://digitalcommons.unl.edu> (Erişim Tarihi: 17.02.2013)

bulunmayan çeşitli dini yapıların tıpkı El Kaide gibi eylem yapacak potansiyeli ulaşması ve bizzat El Kaide gibi faaliyet gösterebilmeleridir¹⁴⁴.

El Kaide'nin örgütsel yapılanması incelendiğinde Usame Bin Ladin'in ölmeden önce yapılanmanın en tepesindeki isim olarak örgütün lideri olduğu bilinmektedir. Bununla birlikte o dönemlerde Usame Bin Ladin'in başkanlığını yaptığı ve Ayman El Zevahiri ile Suleyman Ebu Geyt gibi isimlerin de katıldığı bir danışma kurulunun (*üst şura*) bulunduğu ifade edilmektedir¹⁴⁵. Danışma kurulu kapsamlı tartışmalar sonunda terör eylemi yapılması ve fetva verilmesi gibi örgüt açısından önemli konular hakkında hüküm vermektedir. Ayrıca danışma kuruluna bağlı olarak askeri konuların onaylandığı bir askeri komite, örgütün para ve mali işleriyle ilgilenen ticari komite, dini kuralların görüşülerek karara bağlandığı dini komite (*fetva komitesi*), bilgilerin basılması için oluşturulan medya komitesi ve bir seyahat bürosunun bulunduğu değerlendirilmektedir¹⁴⁶. İfade edilen üst yönetimin dışında olarak El Kaide örgütünün şu şekilde bir yapılanmaya sahip olduğu düşünülmektedir:

- Merkez (*Çekirdek*) El Kaide
- Yerel İslami Gruplar (*Bölgesel Örgütlenmeler*)
- El Kaide İdeolojisinden Etkilenen Gruplar

5.2.1 Merkez-Çekirdek El Kaide

Yukarıda bahsedildiği üzere El Kaide'nin kurulmasıyla birlikte aralarında Afgan savaş gazilerinin de bulunduğu Usame Bin Ladin'e yakın 10-12 kişilik çekirdek kadro ile birlikte bunların temas içerisinde bulunduğu ve yaklaşık 100 kişilik temel bir yapılanmadır. Ladin'e en yakın olan bu kişilere *Çekirdek* El Kaide de denilebilir¹⁴⁷. Ancak bu yapıyı homojen bir grup olarak görmemek gerekir, çünkü bunlar arasında yöntem, taktik, siyasi ve dini inançlar bakımından önemli görüş ayrılıkları da bulunmaktadır. Ancak birçoğu belli bir

¹⁴⁴ Gunaratna, **a.g.e.**, p.27

¹⁴⁵ Burke, **a.g.e.**, s.131

¹⁴⁶ Demirel, **a.g.e.**, ss.39-40

¹⁴⁷ Bruce Reidel, **The Search for Al Qaeda: Its Leadership, Ideology and Future**, The Brookings Institutions, Washington, 2006, p.24

aşamada Ladin'e bağlılık yemini (*biat*) etmişlerdir¹⁴⁸. Kısaca, *Çekirdek El Kaide* ifadesiyle; Ladin ile birlikte örgütün kuruluş aşamasında yer alan ya da sonradan örgüte katılan ve 11 Eylül gibi önemli eylemleri koordine eden yapı kast edilmektedir.

5.2.2 Yerel İslami Gruplar

Dünya genelinde El Kaide ile bağlantılı birçok örgüt bulunmaktadır. Doğrudan veya dolaylı olarak El Kaide ile irtibatı olan bu örgütler, *Çekirdek El Kaide* gibi Ladin'e tam bağımlı değildir. Lübnan'daki *Esbat El Ensar* ya da *Özbekistan İslami Hareketi* gibi yerel örgütler, her ne kadar El Kaide ile iltisaklı olsalar da, faaliyetleri yerel etkenlere bağlı olarak şekillenmektedir¹⁴⁹. *Çekirdek El Kaide* ile dini ve silahlı eğitim imkânlarından yararlanmak ve belli ölçüde de maddi yardım almak gibi, genelde kısa vadeli gerekçeler yüzünden ittifak kurmaktadır¹⁵⁰.

Bu noktada vurgulanması gereken husus; Ladin, radikal İslami kesimler tarafından bir kahraman, El Kaide model olarak görülse bile, kamuoyunda yer aldığı gibi bütün radikal gruplar El Kaide ile bağlantılı değildir. Dünya da Ladin dışında çok sayıda mali kaynak ve eğitim imkânı sağlayan grup bulunmaktadır. Ayrıca yakın zamana kadar bu gruplardan birçoğunun Ladin'le ters düştüğü, El Kaide ile ittifaka girenler kadar, rakip kalanların da bulunduğu bilinmektedir¹⁵¹.

5.2.3 El Kaide İdeolojisinden Etkilenen Gruplar

Üçüncü bir unsur olarak, El Kaide ideolojisi ve eylemlerinden etkilenen gruplar sayılabilir. Bilinenin tersine Ladin bir ordu komutanı gibi kayıtsız şartsız emir verme yetkisine sahip bir konumda değildir. Ladin genç insanları kaçırarak beyinlerini yıkamaz. Yani bu insanların askeri eğitim almak için Afganistan'a gelmeleri ve Ladin'in grubuyla bağlantı kurmaları kendi istekleriyle olmaktadır¹⁵². Fas'tan Malezya'ya kadar her yerden El Kaide'nin çekirdek kadrosuna eylem için destek, kamp eğitimi vb. taleplerde bulunulmuştur¹⁵³. Kısaca, Ladin'le ve çekirdek El Kaide ile aynı düşünceleri ve amaçları

¹⁴⁸ Burke, a.g.e., ss. 17-18

¹⁴⁹ Sam Harris, *The End of Faith, Religion, Terror and The Future of Reason*, Norton Paperback, London, 2005, p.26

¹⁵⁰ Burke, a.g.e., s. 21

¹⁵¹ Gray, a.g.e., s.73

¹⁵² Burke, a.g.e., s.99

¹⁵³ Harris, a.g.e., p.14

paylaşan, herhangi bir dini motifli gruba üye olsa da olmasa da, El Kaide görüşünü benimseyen, bir başka deyişle El Kaide dilini konuşan gruplar vardır. İşte günümüzde büyük ölçüde El Kaide olarak adlandırılan, en yaygın ve hızlı gelişen gruplar bunlardır¹⁵⁴.

Değindiğimiz uluslararası alanda bu kadar karmaşaya yol açan El Kaide'yi bir örgüt olarak değil de, bir ideoloji ya da hareket olarak görmek gerekmektedir. Nitekim Ladin de kendisini bir örgüt lideri gibi değil, bir yönlendirici ya da teşvikçi konumunda görmektedir¹⁵⁵. Ladin, 1996 yılında yayınladığı bildiride, Bedir Savaşı sırasında iki gencin, sahabelerden Abdul Rahman İbn Avf'ın yanına gelerek, Hz. Muhammed'in en büyük düşmanı Ebu Cehl'i göstermesini istediği, O'nun göstermesiyle gençlerin Ebu Cehl'i öldürdüklerini anlatmakta, devamında; *"Abdurrahman İbn Avfın rolü, gençleri Ebu Cehl'e yönlendirmektir. İşte düşmanla savaşma bilgi ve yeteneğine sahip insanlardan istenen de bu, yani kardeşlerini ve çocuklarını bu şekilde yönlendirmeleri. Daha önce de yapıldığı gibi gençlerimiz, atalarının dediklerini tekrar edecek"* şeklindeki sözleri ile kendine Abdul Rahman İbn Avf'ın yönlendirici rolünü biçmektedir¹⁵⁶.

İşte Ladin ve yakın adamlarının, bu düşünceyi medya, internet ya da kitaplar vasıtasıyla yaymasıyla, El Kaide model alınarak, örgüt ile organik hiç bir bağı olmayan, Batı düşmanlığı temel düşüncesi çerçevesinde veya El Kaide saldırılarından etkilenerek, eylemlere yönelen gruplar ortaya çıkmaktadır. Madrid ve Londra saldırılarının böyle grupların eylemleri olması göz önüne alındığında, bunların çekirdek El Kaide'den daha yaygın, tehlikeli ve kontrolü zor hale geldiği söylenebilir.

5.3 El Kaide'nin Eylemleri

El Kaide isminin tüm dünyaca tanınması 11 Eylül saldırıları ile gerçekleşmiş olsa da El Kaide'nin kurulduğu günden bu yana çeşitli eylemleri olmuş ve yüzlerce insan bu eylemlerde yaşamını yitirmiştir. El Kaide eylemlerinin birçoğunu üstlenirken, eylemlerin bir kısmı ise El Kaide ideolojisinden etkilenen ve El Kaide'nin eylemlerini kendisine bizzat model almış kişiler tarafından yapılmıştır.

¹⁵⁴ Burke, a.g.e., s.22

¹⁵⁵ Sedgwick, a.g.m., p.796

¹⁵⁶ Michael S. Swetnam ve Yonah Alexander, **Bir Terörist Ağının Profili Usame Bin Laden**, Çev. Derya Engin, Güncel Yay., İstanbul, 2001, s.116-117

El Kaide yapmış olduğu bilinen ve değerlendirilen çeşitli terör saldırılarına şu şekilde sıralanabilir:

- **29 Aralık 1992:** Yemen'in Aden şehrinde Somali'ye gitmekte olan ABD'li askerlere yönelik gerçekleştirilen otel bombalama olayı. Bu olayda iki Avustralyalı turist hayatını kaybetmiştir. Bu olayın El Kaide'nin gerçekleştirdiği ilk eylem olduğu sanılmaktadır¹⁵⁷.
- **23 Şubat 1993:** New York'ta Dünya Ticaret Merkezi'nin bombalanması eylemi. Bu eylemde sekiz kişi yaşamını yitirirken binden fazla insan yaralanmıştır¹⁵⁸.
- **3-4 Ekim 1993:** Somali'nin Başkenti Mogadişu'da 18 ABD askerinin öldürülmesi eylemi¹⁵⁹.
- **Ocak 1995:** Filipinlerde Papa'ya yönelik olarak gerçekleştirilen suikast girişimi¹⁶⁰.
- **1995:** Cezayirli İslami Grubunun (GIA) Fransa'ya karşı yürüttüğü savaşta çeşitli bombalamalar gerçekleştirilmesi eylemleri¹⁶¹.
- **Haziran 1995:** Etiyopya'nın Başkenti Adis Ababa'da Mısır Devlet Başkanı Hüsnü Mübarek'e yönelik suikast planlanması. ABD'nin araştırmalarına göre bu suikast girişimi Bin Ladin tarafından planlanmıştır¹⁶².
- **13 Kasım 1995:** Suudi Arabistan'ın Başkenti olan Riyad'da 5 ABD'li asker ve 2 Hint'linin ölümü ve 60 kişinin yaralanmasına yol açan Ulusal Arap Koruma Merkezi'ne yönelik kamyonla bombalama eylemi¹⁶³.
- **19 Kasım 1995:** Pakistan'da 17 kişinin ölümü ile sonuçlanan Mısır Büyükelçiliğinin bombalanması eylemi¹⁶⁴.
- **25 Haziran 1996:** Suudi Arabistan'ın Hobar kentinde 19 Amerikan askerinin ölümüne yol açan Hobar Kulelerinin patlatılması eylemi¹⁶⁵.
- **7 Ağustos 1998:** Amerikan askerlerinin Suudi Arabistan'a girişlerinin sekizinci yıldönümünde Nairobi, Kenya, Tanzanya, Dar El Selam'daki ABD büyükelçiliklerine yönelik gerçekleştirilen ve 257 kişinin ölümü ve yaklaşık 5500 kişinin yaralanması ile sonuçlanan eş zamanlı bombalama eylemleri¹⁶⁶.

¹⁵⁷ http://en.wikipedia.org/wiki/Timeline_of_al-Qaeda_attacks (Erişim Tarihi: 23.02.2013)

¹⁵⁸ Burke, **a.g.e.**, s.47

¹⁵⁹ Gürbüz, **a.g.e.**, s.180

¹⁶⁰ <http://www.sabah.com.tr/Dunya/2011/05/02/usame-bin-Ladinin-hayati?paging=2> (Erişim Tarihi: 23.02.2013)

¹⁶¹ http://dosyalar.hurriyet.com.tr/abd_operasyon/Laden.asp (Erişim Tarihi: 23.02.2013)

¹⁶² <http://www.diplomatikgozlem.com/TR/belge/1-8305/abdnin-korkulu-ruyasi-bin-Laden.html> (Erişim Tarihi: 23.02.2013)

¹⁶³ http://www.cnn.com/WORLD/9511/saudi_blast/11am/ (Erişim Tarihi: 23.02.2013)

¹⁶⁴ http://www.cnn.com/WORLD/9511/pakistan_bomb/index.html (Erişim Tarihi: 23.02.2013)

¹⁶⁵ http://en.wikipedia.org/wiki/Khobar_Towers_bombing (Erişim Tarihi: 23.02.2013)

¹⁶⁶ http://en.wikipedia.org/wiki/1998_United_States_embassy_bombings (Erişim Tarihi: 23.02.2013)

- **12 Ekim 2000:** Yemen'in Aden Limanı'nda USS Cole destroyerine yönelik bir bot ile patlatılarak gerçekleştirilen ve 17 Amerikan denizci askerinin ölümü ve 30 askerin yaralanması ile sonuçlanan intihar saldırısı eylemi¹⁶⁷.
- **11 Eylül 2001:** ABD'de kaçırılan 4 iç hat yolcu uçağından ikisi New York'taki İkiz Kulelere, biri Pentagon'a çarpması ve dördüncüsünün ise Pennsylvania'da bir araziye düşürülmesi ile gerçekleştirilen ve yaklaşık 3000 kişinin hayatını kaybetmesi ile sonuçlanan intihar saldırıları eylemleri¹⁶⁸.
- **11 Nisan 2002:** Tunus'un güneyindeki Cerba adasında bulunan bir havraya yönelik olarak gerçekleştirilen ve 21 kişi hayatını kaybettiği eylem¹⁶⁹.
- **8 Mayıs 2002:** Pakistan'da Fransızlara ait tersane inşaatının çalışanlarını taşıyan otobüse yönelik gerçekleştirilen ve 11 Fransız vatandaşının hayatını kaybettiği bomba yüklü araçla intihar saldırısı eylemi¹⁷⁰.
- **6 Ekim 2002:** Yemen açıklarında bir Fransız petrol tankerine yönelik saldırıda mürettebattan bir kişinin hayatını kaybettiği eylem¹⁷¹.
- **12 Ekim 2002:** Bali'de bir diskotek önünde havaya uçan bomba yüklü araç ile gerçekleştirilen ve çoğunluğu Avustralyalı 202 kişinin ölümü, 300 kişinin yaralanması ile sonuçlanan eylem¹⁷².
- **18 Kasım 2002:** Mombasa'da İsraililerin kaldığı otele düzenlenen intihar saldırısında 18 kişinin hayatını kaybettiği eylem. Aynı anda bir İsrail yolcu uçağı, Mombasa'ya inişi sırasında atılan iki füzeden son anda kurtuldu¹⁷³.
- **12 Mayıs 2003:** Riyad'da bir siteye düzenlenen üçlü intihar saldırısında, 9'u Amerikalı, 12'si intihar eylemcisi 35 kişinin hayatını kaybettiği eylem¹⁷⁴.
- **16 Mayıs 2003:** Kazablanka'da yabancıların ve Yahudilerin gittiği otel ve lokantalara düzenlenen eş zamanlı saldırılarda, 12'si eylemci 45 kişinin yaşamını yitirdiği ve yaklaşık 100 kadar kişinin yaralandığı eylem¹⁷⁵.
- **5 Ağustos 2003:** Cakarta'nın merkezinde Amerikan Marriott oteline yönelik gerçekleştirilen ve 12 kişinin ölümü, 150 kadar kişinin yaralanması ile sonuçlanan eylem¹⁷⁶.

¹⁶⁷ http://news.bbc.co.uk/onthisday/hi/dates/stories/october/12/newsid_4252000/4252400.stm (Erişim Tarihi: 23.02.2013)

¹⁶⁸ http://www.bbc.co.uk/turkce/haberler/2011/08/110829_nine_eleven_conspiracy.shtml (Erişim Tarihi: 24.02.2013)

¹⁶⁹ <http://arsiv.sabah.com.tr/2003/11/17/g09.html> (Erişim Tarihi: 24.02.2013)

¹⁷⁰ <http://www.haberlink.com/haber.php?query=61707#.USp3KqLwm0M> (Erişim Tarihi: 24.02.2013)

¹⁷¹ Gürbüz, a.g.e., s.180

¹⁷² <http://www.haberlink.com/haber.php?query=61707#.USp3KqLwm0M> (Erişim Tarihi: 24.02.2013)

¹⁷³ <http://www.haberlink.com/haber.php?query=61707#.USp3KqLwm0M> (Erişim Tarihi: 24.02.2013)

¹⁷⁴ <http://www.sabah.com.tr/Gundem/2011/09/11/11-eylul-sonra-tarih-baska-turlu-yazildi> (Erişim Tarihi: 24.02.2013)

¹⁷⁵ <http://www.sabah.com.tr/Gundem/2011/09/11/11-eylul-sonra-tarih-baska-turlu-yazildi> (Erişim Tarihi: 24.02.2013)

¹⁷⁶ <http://arsiv.ntvmsnbc.com/news/228666.asp> (Erişim Tarihi: 24.02.2013)

- **8 Kasım 2003:** Riyad'ın batısındaki bir siteye düzenlenen ve 17 kişinin ölümü ve 100 kişinin yaralanması ile sonuçlanan intihar saldırısı eylemi¹⁷⁷.
- **15 ve 20 Kasım 2003:** İstanbul'da iki sinagog ve İngiliz Başkonsolosluğu ile İngiliz HSBC bankasına yönelik düzenlenen ve 63 kişinin ölümü, 700 civarında kişinin yaralanması ile sonuçlanan bombalama eylemi¹⁷⁸.
- **1 Şubat 2004:** Erbil kentinde bölgenin önde gelen iki siyasi oluşumu, Irak Kürdistan Yurtseverler Birliği ve Irak Kürdistan Demokrat Parti binalarına yönelik düzenlenen ve 105 kişinin ölümü ile sonuçlanan intihar saldırısı eylemi¹⁷⁹.
- **11 Mart 2004:** Madrid'de banliyö trenlerine yönelik gerçekleştirilen ve 191 kişinin ölümü ile 2000 kişinin yaralanması ile sonuçlanan bombalama eylemi¹⁸⁰.
- **7 Temmuz 2005:** İngiltere'nin başkenti Londra'nın çeşitli yerlerinde gerçekleştirilen ve 50 kişi ölümü, yaklaşık 700 kişinin yaralandığı eylem¹⁸¹.

Görüldüğü üzere El Kaide gerek kurulma süreci gerekse kurulduğu günden bu yana birçok eylem gerçekleştirmiştir. Yukarıda El Kaide tarafından gerçekleştirilen eylemlerin sadece belirli kısımları sıralanmış, bunların haricinde bizzat El Kaide tarafından yapılan ve yapıldığına dair şüphe bulunup tam olarak aydınlatılamayan eylemleri de hesaba kattığımız zaman bilanço korkunç sayılara yükselmektedir. Nitekim dikkat edildiği üzere eylemlerin büyük bir kısmı ABD ve Batılı güçlere yönelik gözükmekte, ancak çok az bir kısmı bahse konu ülkelerde gerçekleşmiştir. Eylemlerin büyük bir kısmı yine büyük çoğunluğunu Müslümanların oluşturduğu ülkelerde olmakla birlikte, ülkelerdeki sembolik yapılara yapılmakta, bunun yanı sıra doğrudan Müslümanları da hedef alabilmektedir. Eylemler sonucu yaşamını yitirenler ve yaralananların çok geniş bir coğrafya da olduğunu göz önünde bulundurduğumuz da karşımıza dikey bir örgütlenmeden çok yatay ve küresel bir terör ağı çıkmakta, dil, din, ırk ayrımı olmaksızın neredeyse bütün dünya bu yeni terör ağından etkilenererek terörün hedefi noktasına gelmiştir.

¹⁷⁷ <http://www.haberlink.com/haber.php?query=61707#.USp3KqLwm0M> (Erişim Tarihi: 24.02.2013)

¹⁷⁸ <http://arsiv.ntvmsnbc.com/news/244717.asp> (Erişim Tarihi: 24.02.2013)

¹⁷⁹ Gürbüz, **a.g.e.**, s.182

¹⁸⁰ <http://arama.hurriyet.com.tr/arsivnews.aspx?id=208793> (Erişim Tarihi: 24.02.2013)

¹⁸¹ http://arsiv.sabah.com.tr/ozel/londrada1110/dosya_1110.html (Erişim Tarihi: 24.02.2013)

6. Sonuç

Sonuç olarak toparlayacak olursak; Afganistan-Sovyet savaşı yakın geçmiş dünya tarihi açısından sadece iki devletin arasında sonuçlanan ve sınırları içerisinde kalan bir savaş olmaktan çıkmış; bir yanıyla Müslüman ülkeleri etkileyerek, genelde din özelde İslam üst kimliği ile birçok kişiyi aktif olarak savaşın içerisine çekerken, sonuçları itibariyle neredeyse bütün dünya coğrafyasını etkilemiş bir savaş haline bürünmüştür. Şüphesiz bunda teknoloji ve haberleşmenin üst düzeye çıkması ve buna paralel olarak küreselleşmenin katkısı çoktur. Bir nevi düşmanımın düşmanı dostumdur mantığından hareketle başta ABD olmak üzere bazı büyük devletler savaşa dâhil olmuş ve özellikle *komünist tehdit* tehlikesine karşı olarak Sovyet karşıtı mücadele etmişlerdir. Başka bir deyişle, savaşa doğrudan katılan Müslümanların silah, gıda, para vb. gibi ihtiyaçlarına lojistik destek sağlayarak vekâlet savaşı (*Proxy War*) stratejisini uygulamışlardır.

Soğuk savaş olarak adlandırılan bu dönemden sonra dünya çapında siyasal İslam'ın yükselişe geçmesi, Afgan mücahitlerini de etkilemiş ve yeni arayışlara yöneltmiştir. Usame Bin Ladin bu dönemi çok iyi okuyarak, başta hocası Abdullah Azzam olmak üzere çeşitli dini liderlerin de desteğini alarak, Afgan Mücahitlerini kendi saflarına katmayı başarmış ve yeni dünya düzeninde yer almayı amaçlamıştır. Buna paralel olarak Selefî-Vahhabî çizgide bir El Kaide ekolü oluşturarak tüm Müslümanların tek çatı altında toplanacağı Şer'i esaslara (*dini kurallara*) dayalı bir devlet kurmak amacıyla *Küresel Cihat* ilan etmiştir. Buna yönelik ilk ötekileştirme hamlesi başta Amerika olmak üzere bütün Siyonist güçler olarak yerini bulmuş ve hali hazırda bulunan mücahit kadrosunu terörist eylemler için yönlendirmiştir. Keza 11 Eylül saldırıları ve sonrasına kadar geçen süreçte tüm dünyadaki güvenlik anlayışını değiştirecek yeni dönemin kapısını açmıştır.

Sovyetler Birliği ve sosyalist ülkelerin dağılmasından sonra ilan edilen yenedünya düzeni çerçevesinde, özellikle büyük güçlerin dengelerini yeniden belirlemeleri ve Amerika'nın bu süreçte süper güç olarak varlığını devam ettirebilmesi ve başka ülkelerde varlığını hissettirebilmesi için gerekli olan ortak düşman arayışı neticesinde El Kaide'nin ortaya çıkması ve ölümcül eylemleri ile tüm dünyaca tanınması, geniş bir coğrafyaya yayılmış olan Müslümanların yeni düşman veya tehdit algısı olarak görülmesi ile sonuçlanmıştır. Huntington'un *Medeniyetler Çatışması* tezine paralel olarak bu yeni dönemde Müslümanlar üzerinden ötekileştirme ihtiyacı sağlanmaya çalışılmıştır.

Çalışma itibariyle tartışılması gereken kısım ise Usame Bin Ladin'in soğuk savaş sonrasında ortaya çıkardığı *Küresel Cihat* hareketi ve *Siyonist Güçler* ve onlara destek verenler olarak nitelenerek, dünyanın birçok noktasında eylem yapılmasını sağlayan ters ötekileştirmenin nasıl meydana geldiğidir. Çünkü El Kaide bilinen anlamda bir terör örgütü olmayıp, bir ideoloji veya hareket haline bürünmüştür. Dikey bir emir komuta zinciriyle hareket etmeyip, yatay olarak geniş coğrafyaya yayılmış bir terörist ağ olarak karşımıza çıkmış, kendisine doğrudan bağlı veya ideolojisinden etkilenen gruplarca çok geniş bir coğrafya da eylemler gerçekleşmiştir. Özellikle günümüzde birçok üst düzey sorumlularının yakalanması veya etkisiz hale getirilmesine rağmen bu ideoloji devam etmekte ve yapılan eylemler sonucu halen birçok insan hayatını kaybetmektedir. El Kaide'nin bireyi harekete geçiren ve eylemsel bir militan haline dönüştüren birincil doktrini kutsal savaş olan *cihat*tır. El Kaide, İslam dini içerisinde kutsal olan cihat anlayışını yeniden yapılandırarak eylemlerin temel motivasyon kaynağı haline getirmiş, hatta *şehitlik* olgusunu *mücahitlerinin* zihinlerinde sürekli canlı tutarak intihar eylemleri yaptırabilecek noktaya çekmiştir. Terör örgütlerinin en temel kaynağı olan motivasyon unsurunu *cihat* ile gerçekleştiren El Kaide, kendi radikal söylemi içerisinde bireyi yeniden konumlandırmayı ve ötekileştirmeyi başarmakla kalmamış, bunu *küresel cihat* ile tüm dünya coğrafyasına bir bulaşıcı hastalık gibi yaymıştır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

CİHAT KAVRAMI ve EL KAİDE’NİN CİHAT ANLAYIŞI

Terör örgütleri sınıflandırmaları içerisinde dini istismar eden terör örgütleri kategorisinde yer almakta bulunan El Kaide örgütü, yapmış olduğu eylem ve faaliyetleri İslam dini adına yaptığını sık sık dünya kamuoyuna duyurmuştur. Buna paralel olarak özellikle Müslüman olmayan ülkelerin İslam dinine olan bakış açısı derinden etkilenmiştir. Başka bir deyişle tüm dünya da *İslam eşittir terör* gibi bir algı oluşmuş, özellikle batılı devletlerde Müslüman insanlar birer tehdit unsuru olarak görülmüş, hatta görülmeye devam etmektedir¹. Şüphesiz bu algının oluşmasında 11 Eylül saldırılarının ardından, Usame Bin Ladin’in saldırıları El Kaide’nin yaptığını duyurması, bununla yetinmeyerek tüm dünyaya *Cihat* ilanı etmesi ve bunun bir göstergesi olarak 11 Eylül saldırılarını düzenlediklerini duyurmasının etkisi tartışılmazdır². 11 Eylül saldırılarının ardından Cihat (*Cihad, Jihad*) kavramı tüm dünya kamuoyunu ilgilendirmeye başlamış, kavrama yönelik araştırmalar ve akademik çalışmalar hız kazanmıştır³.

Bütün terör örgütlerinde olduğu gibi, El Kaide örgütünün de eylemlerini meşrulaştıracak bir zemine ihtiyacı vardır. Bu olguyu bulmak, üretmek veya hayata geçirmek teorikte kolay gözüксе dahi pratikte oldukça zordur. Bireyleri ortak bir amaçta toplamak, bu amacı gerçekleştirmek için gereken bütün altyapı veya lojistiği bu olguyla birleştirmek, bireyleri bu olgu içerisinde aşamalı olarak fikri sürece tabi tutarak, her türlü eylemsel noktaya taşımak için, ideolojinin mekanik ve dinamik doktrinlerinin olması gerekir. Bunun yanı sıra bireye üst kimlik kazandırarak ve bireyleri bir araya getirerek geniş bir hareket alanı sağlamak kolay değildir. Bütün bunlara ek olarak, bireye bu oluşum içerisinde süreklilik kazandırmak için motivasyon kaynağının da bu ideoloji içerisinde kendiliğinden var olması gerekir. Tam bu örgütsel ihtiyaçlar veya doktrinler hiyerarşisi içerisinde, El Kaide örgütünün yardımına koşan *Cihat*, bütün sıralanan gereklilikleri sağlayacak şekilde karşımıza çıkmaktadır⁴.

¹ Walid Shoebat, **The Case For Islamophobia: Jihad by the Word**, United States, 2013, p.16

² Berner, **a.g.e.**, p.63

³ Reidel, **a.g.e.**, p.24

⁴ Gunaratna, **a.g.e.**, p.27

Bu bölümde sırasıyla El Kaide'nin bütün faaliyetlerini üzerine inşa ettiği Cihat** kavramının İslam dini içerisindeki önemi ile gerçekte ne gibi unsurları içerisinde barındırdığı, ardından El Kaide'nin cihat anlayışı ile bu anlayışı etkileyen temel doktrinlerin ve kavramın şiddet aracı olarak yeniden nasıl yorumlandığı ele alınacaktır.

1. CİHAT KAVRAMI

1.1 Kavram Olarak Cihat

Cihat kavramı Arapça bir kelime olmakla birlikte, Arapça C-H-D harflerinden türemiştir. Zengin ve karmaşık bir kavram olan cihadın Arapça'daki kök fiili *Cehd* olup, *gayret etme* ve *bütün gücünü kullanma* anlamlarına gelmektedir⁵. Türk Dil Kurumu cihadı *Din uğruna yapılan savaş* olarak tanımlayarak genel bir mana yüklemiştir⁶. Cihat, gayret, çaba, mücadele, düşmanla savaşmak, amaca ulaşmak veya bir amaca ulaşmak için çaba sarf etmektir. Pek çok kimse cihadı savaşla eşdeğer tutmuştur. Oysa cihat savaştan daha kapsamlıdır⁷.

Kur'an-ı Kerim ayetlerinde de bu manada sözü edilen cihat kavramı geleneksel anlamda silah ve savaşları da kapsayan *mücadele* anlamında kullanılan bir terimdir. Ancak, algıladığımız manasıyla cihat kavramı savaş olarak bir çerçevede gözüксе de, Kur'an-ı Kerim'de savaş manasına gelen farklı üç kavram daha bulunmaktadır. Bunlar sırasıyla *Nefir*, *Kıtal* ve *Harp*'tir⁸.

Nefir kelimesinin sözlük anlamı, bir yerden bir yere gitmek; heyecan verici bir emirden dolayı fırlayıp ileri çıkmaktır. Bu kelime genellikle düşmana karşı savaşa çıkmak için kullanılır. İslam öncesi Arapları, işe yaramayan kimselerin, işe yaramadıklarını ifade etmek için, heyecanla çıkıp toplanan cemaate nefir, her birine de nefer demişlerdir. Liderin insanları savaşa davet etmesine de istinfâr denilmiştir⁹. Yine başka bir kaynakta nefir

** Cihat kavramı çoğu kaynakta Cihad olarak geçen kavram ile aynı manada olup, çalışmada Türkçe kuralları gereği Cihat olarak yer bulacaktır. Ayrıntılı bilgi için bakınız: Türk Dil Kurumu, **Türkçe Sözlük**, Kolektif Yay., Ankara, 2010

⁵ Mehmet Fatih İldeş, **Kuran-ı Kerim'in Cihad ve Teröre Bakışı**, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2008 s.4

⁶ TDK, **Türkçe Sözlük**, Kolektif Yay., Ankara, 2010

⁷ Marc Sageman, "Understanding Jihadi Networks", **Strategic Insights**, Vol:4, Issue:4, 2005, p.8

⁸ İldeş, **a.g.e.**, s.11

⁹ Münir Hasan, **Kur'an'da Savaş Olgusu**, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara, 2008, s.35

kelimesi harp için seferber olan cemaat olarak tanımlanmıştır¹⁰. Nefir kelimesi bu anlamların dışında hayvan boynuzlarından yapılan bir çeşit üflemlî çalgı türüdür. Bu çalgı Arap bölgelerinde genellikle savaşlar esnasında kullanılması ve orduları veya askeri birlikleri yönlendirmesinden dolayı kelimenin savaş manasından türediği öngörülebilir. Günümüzde ise bu kavram *seferberlik emri*, yani halkı harekete geçirme anlamına gelmektedir. Seferberlik ise bir beldede bulunan Müslüman halkın, canlarına, mallarına, çocuklarına saldırmak üzere, düşmanın gelmekte olduğundan ve bu tehlikelere karşı mücadele verileceğinden haberdar edilmesidir. Nefir kelimesi Kur'an-ı Kerim'de savaş anlamı çerçevesinde türevleriyle birlikte 2 surenin 6 ayetinde toplam 8 kez geçmektedir¹¹.

Kur'an-ı Kerim'de savaş manasında kullanılan bir diğer kelime ise *kıtal*dir. Bu kelime, öldürmek manasına gelen *katl* kökünden türemiş olup savaş döneminde yüz yüze gelerek veya uzaktan uzağa yaşanan çatışma durumunu ifade etmektedir. Bazı âlimlere göre ise bu kelime öldürmekten çok lanetleme anlamına gelmektedir. Kur'an-ı Kerim'de türevleriyle birlikte 33 sûrenin 122 ayetinde toplam 165 kez geçmektedir¹².

Yine Kur'an-ı Kerim'de savaş manasında kullanılan başka bir kelime de *harptir*. Harp kelimesi kök olarak sinirlenmek ve kızmak manasına gelmektedir. Genel olarak savaş ve kavga manasına gelen bir kelimedir. Elmalılı M. Hamdi Yazır şunları söylemektedir: “Kur'an dilinde *Allah ve Resulü'nün harbi* deyimi, bazen gerçekten savaş anlamında, bazen de günahın büyüklüğünü ve zararını tasvir için uyarı makamında mecaz olarak kullanılır¹³”.

Görüldüğü üzere Kur'an-ı Kerim'de savaş manasının doğrudan karşılığı cihat değildir. Savaş manasında kullanılan başka kelimeler, durum ve yerine göre değişkenlik gösterebilmektedir. Kur'an-ı Kerim'de cihat kelimesi, isim olarak dört, bundan türeyen fiil şeklinde ise yirmi dört yerde geçmektedir¹⁴. *Cihat eden* anlamındaki *mücahit* ise iki ayette geçmektedir¹⁵. Bunların dışında cihat kelimesinin geçtiği ayetlerin bazılarında¹⁶ doğrudan savaş anlamında kullanılırken, bazı ayetlerde de Allah'ın rızasına uygun bir şekilde yaşama

¹⁰ Mehmet Doğan, **Büyük Türkçe Sözlük**, Yazar Yayınları, 2009

¹¹ Hasan, **a.g.e.**, s.35

¹² **a.e.**, s.38

¹³ Muhammed Hamdi Yazır, **Hak Dini Kur'an Dili**, Azim yayınevi, İstanbul, II/252

¹⁴ Hasan, **a.g.e.**, s.33

¹⁵ Nisa Suresi 4/95 ile Muhammed Suresi, 47/31

¹⁶ Tevbe Suresi 9/41,44,81,86

çabası olarak genel anlamıyla kullanılmaktadır¹⁷. Başka bir deyişle İslam’a göre *Cihat* kavramı, İslami değerlerin yükselmesi, korunması ve yayılması için haklı sebeplerle her türlü çalışma da bulunmak, uğraşmak, gayret etmek ve bu yolda sıcak ve soğuk savaşa girmektir. Daha da açık bir ifade ile Allah tarafından kullarına verilmiş olan bedenî, malî ve zihnî kuvvetleri Allah yolunda kullanmak, o yolda feda etmektir¹⁸.

Cihat edin emri İslam dininde daha çok soyut ve manevî çağrışımlarıyla yüklü olup münafıklar da dâhil küfrünü saklamayan kafirlere ve kararsızlara yönelmiş her türlü ikna inandırma yada irşat (*anlatma/bilgilendirme*) çabasını işaret eder ve cihat emri bütün Müslümanlara yöneliktir¹⁹. En geniş anlamıyla Allah yolunda çaba gösterenleri sadece maddi bir çarpışmayı değil aynı zamanda ahlaki ve manevi anlamda her türlü haklı mücadeleyi kapsamaktadır²⁰. İslam peygamberi Hz. Muhammed, insanın kendi ihtiraslarına ve zaaflarına karşı mücadelesini (*cihadün-nefs*) en büyük cihat olarak tanımlamıştır. Bu tasavvufi manada cihat anlayışıdır ki insan-ı kâmil denilen mükemmel ahlaka ermek için insanı İslam Dini’nin emirleri haricine çıkarmak isteyen nefse karşı yapılır²¹.

İslam dinine göre yaratıcının istediği bir inanan olmak için gösterilen ruhi ve fiziksel çaba, en büyük cihat olarak görülür²². Kuran-ı Kerim, bütün Müslümanlarca Allah’ın keliması ve bütün kanunların temeli olarak kabul edilir²³. Cihat ise İslami dış politikanın araçlarından biri olarak, Kuran-ı Kerim’de dile getirilen mesajların diğer toplumlara aktarılması sırasında ortaya çıkmaktadır²⁴.

Cihat kavramına, *Kutsal Savaş (Holy War)* manasının verilmesi, özellikle batılı kaynaklarda sıkça rastlanan ve yeteri kadar ayrıştırılamayan bir yanıdır²⁵. Çünkü saldırganlık İslam dinin genel anlamda savunduğu ahlaki ve kurallarıyla uyusmamaktadır.

¹⁷ Ahmet Özel, “Cihad”, *İslâm Ansiklopedisi*, TDV, İstanbul, 1993, c.7, s.527

¹⁸ İldeş, *a.g.e.*, s.4

¹⁹ Patricia E. Mc Phillips, *Toward Greater Understanding: The Jihadist Ideology of Al Qaeda*, School of Advanced Military Studies United States Army Command and General Staff College-Monograph Report, Kansas, 2010, p.34

²⁰ Muhammed Esed, *Kur’an Mesajı*, Çev. Cahit Koytak-Ahmet Ertürk, İşaret Yayınları, İstanbul, 1997, s.371

²¹ Esed, *a.g.e.*, s.372

²² Ali Bulaç, “Cihad”, *İslam’a Göre Terör ve İntihar Saldırıları*, Der. Ergün Çapan, Işık Yay, İzmir, 2004, s.86

²³ Muhammed Hamidullah, *İslam’da Devlet İdaresi*, Çev.Kemal Kuşçu, İstanbul, Ahmet Said Matbaası, 1963, s. 16

²⁴ Arı ve Arslan, *a.g.e.*, s.27

²⁵ Reuven Firestone, *Jihad: The Origin of Holy War in Islam*, Oxford Press, New York, 2002, p.18

Diğer taraftan cihat, İslam'da kutsal savaş anlamında da değildir. *Mukaddes cihat* Hristiyanlıkta olup, İslam dinine özünde yabancı bir terimdir²⁶. Esasen cihat sözcüğü Kur'an'da açıklandığı gibi *temelde hikmet ve güzel öğütle davet ve en güzel biçimde mücadeleyi içermektedir*²⁷. Ancak duruma göre *kötülüğü güzellikle savma* ilkesi uyarınca *pasif direnişe*²⁸ ya da baskı ve zulüm karşısında haklı gerekçelere dayanarak silahlı savunmaya izin verilmektedir. Ancak Sünnilere göre bu küçük cihattır²⁹. Üstelik cihat her ne kadar savaş kavramını içine alsın da burada savunmaya yönelik bir savaşı kast etmektedir. Bu anlamda cihat bir insanın kendi nefsiyle mücadelesi anlamındadır. Yine Burke göre Cihat genelde söylendiği gibi mutlaka *kutsal savaş* anlamı da taşımamaktadır. Hatta insan kalple, kalemle, dille, kılıçla vs. cihat yürütebilir³⁰.

Elmalılı Hamdi Yazır bu konuyla ilgili olarak, Bakara Suresi 73. ayeti açıklarken tefsirinde cihadın sadece savaş olmadığını şöyle açıklamaktadır:

Bundan anlaşılıyor ki, cihat yalnızca kılıç ile veya başka silahlarla yapılan savaşla olmaz. Yine bu ifadeden anlaşıldığına göre “cihat” kelimesi “kıtal”, yani “savaş” kelimesinden daha geniş ve kapsamlıdır. Zira münafıklarla, gizli kâfir oldukları için, öbür açık kâfirler gibi savaş ve kıtal şeklinde bir cihat söz konusu edilemez. Münafıklara karşı açılacak cihat, delil ortaya koymak ve belgeleri açıklamak şeklinde tefsir edilmiştir. Gerçekten de cihat kılıçla, dille, yazı ve yayın yoluyla veya daha başka yollarla, ne şekilde olursa olsun cehd ve gayret göstermek, çalışıp uğraşıp mücadele eylemek demektir ki, savaş bunun sadece bir özel çeşididir³¹.

Cihat, zaman zaman Müslümanların saldırıya uğramaları, ya da saldırıya uğrayacakları hakkında ciddi istihbari bilgiler edinmeleri durumunda mevcut tehdidi ortadan kaldırmak, haysiyet ve itibarlarını korumak için kabule mecbur bırakıldıkları bir savaş biçiminde de görülebilir³². Silahlı mücadele anlamında kullanılan savaş biçimi ise sadece cihadın bir boyutunu oluşturmaktadır. Savaş (harb) ise, cihadın tam karşılığı değildir³³. Nefis ve şeytanla cihadı da ihtiva eden bu kavram, ne savunma ne de saldırı

²⁶ Heath A. Thomas, **Holy War in the Bible: Christian Morality and Old Testament Problem**, Inter Varsity Press, USA, 2012, p.47

²⁷ Nahl Suresi, 16/125

²⁸ Rad Suresi, 13/22

²⁹ Ünver Günay, **Din Sosyolojisi**, İnsan Yayınları, İstanbul, 2001, s.33

³⁰ Burke, **a.g.e.**, s.85

³¹ Yazır, **a.g.e.**, s.383

³² Hamza Aktan, “Kur’ân ve Sünnet Işığında Terör ve İntihar Eylemleri”, **İslam’a Göre Terör ve İntihar Saldırıları**, Der. Ergün Çapan, Işık Yay, 2004, İzmir, s.37

³³ Shoebat, **a.g.e.**, p.44

biçimleri ile savaş diye tercüme edilmesi doğru değildir. Kur'ân ve sünnet yorumcuları, savaş manasına daha yakın olan *kıtal-harb* deyimlerini kullanmışlardır³⁴. Ancak Müslüman düşünürler Allah adına yapılmayan savaşların etik olmadığı görüşünü kabul etmekle beraber savaşların insanda bulunan öç alma duygusundan kaynaklandığı görüşünü savunurlar³⁵. Bu nedenle de Allah adına yapılmayan savaşları kabul etmezler.

Batıl (*dine göre gerçekliği olmayan ve insanlığa zararlı olan*) karşısında sürdürülecek çaba da kendini Allah adına feda etmek olarak nitelendirilirken bunun temeli samimi imana dayandırılmaktadır. Bu kapsamda dünyalık zevklerden fedakârlık yaparak malını canını feda edebilmeyi açıkça göstermek cihat kavramının ruhunu oluşturmaktadır³⁶. Cihadı acımasız, sebepsiz ve anlamsız bir savaş olarak göstermek bu ruha aykırı olarak değerlendirilmektedir. İslamiyet'in ilk yıllarında Müslümanlar siyasi manada çok fazla güçlü olmadığından İslam Peygamberi Hz. Muhammed İslam dinini sözle tebliğ etmesi de Kur'an-ı Kerim'deki cihat anlayışıyla bağdaşmaktadır. Böyle düşünüldüğünde ise İslam dini hakkında düşünürlerin kaleme aldıkları yazılar, Müslümanların maddi destekleri ve buna benzer dine ve insanlığa hizmet eden her şey cihat olarak görülmektedir³⁷.

İslami kaynaklara göre Hz. Muhammed Bedir savaşından sonra Müslümanlara küçük cihattan (*Cihadul Asgar*) büyük cihada (*Cihadul Ekber*) döndünüz diyerek, büyük cihadın nefisle cihat olduğunu, gerçek mücahidin ise nefsini kontrol altına alarak İslam dini tarafından yasaklanan davranışlardan uzak tutabilen kişi olduğunu belirtmiştir³⁸. Böylelikle kişinin kendi içindeki kötülükleriyle yaptığı cihadı zorunlu görülmüştür. Yukarda verilen örneklerde anlaşıldığı gibi *cihat* din adına yapılan savaş değildir. Bir Müslüman'ın Allah yolunda yürümek amacıyla yerine getirdiği bir görevdir.

Cihat insanları ne dine zorlayarak sokmak, onları inanç noktasında zorlamak ne de toprak işgal etmek amacıyla yapılan bir fiil değildir. Çünkü İslam dinine göre dileyen iman

³⁴ Ali Ünal ve Zübeyir Yetik, "Cihad", **Sosyal Bilimler Ansiklopedisi**, Risale Basın Yay., İstanbul, 1990, s.245

³⁵ Aktan, **a.g.m.**, s.38

³⁶ İldeş, **a.g.e.**, s.41

³⁷ Yazır, **a.g.e.**, s.384

³⁸ Hasan, **a.g.e.**, s.55

eder, dileyen inkâr eder, hak ile batıl açık bir şekilde ortaya çıkmıştır³⁹. Cihat, işte bu noktadan sonra insanlara Hakk'ı anlatmak ve insanların gerçeği görmelerini engelleyen perdeleri kaldırmak, bu perdeleri ortaya koyan kimselerle mücadele etmektir. Yoksa inanç kalp işidir ve bu nokta da kimseye zorlama yapılamaz⁴⁰. İslam dini cihadı emrederken toplumun düzenini, aile hayatını, din ve vatani korumayı, zulümleri önlemeyi, insanlara Allah'ın adını ulaştırmayı, insanların mükemmel ahlaka ulaşmasını dilemektedir. İnsanları zulüm ve baskı atında bırakmadan özgür bir ortamda İslam'ı anlatmayı amaçlamak ile birlikte bu güzel işten hiçbir Müslüman'ın mahrum kalmamasını istemektedir⁴¹.

Kur'an-ı Kerim, Müslümanların, düşmanlarına karşı mücadele ederken galip gelmeleri için her türlü tedbiri almalarını ve bu tedbirleri uygulamalarını istemiştir. Tek kişinin fikrine körü körüne bağlanmayı yasaklamış, istişareyi yani akıl birliğini emretmiştir⁴². Sabırlı olmayı, kendilerine düşeni yaptıktan sonra işin sonucunu Allah'a bırakmayı, kardeşlik ve samimiyeti elden bırakmamayı, idarecilerine itaat etmeyi özellikle tavsiye etmiştir. Onların maneviyatını yüksek tutmuş, Allah'ın yardımının arkalarında olduğunu müjdelemiştir. Bütün bu ve benzeri, hayati ve sosyal yaşamı ilgilendiren konular, hep Kur'an-ı Kerim'in cihat prensibiyle yakından ilgili hususlardır⁴³.

Cihat, *insan hayatında her doğru şeye ulaşmada bir gayret ve çaba* olarak nitelenebilir. Örneğin, bir öğrencinin cihadı derslerine iyi çalışması, bir öğretmenin dersini en iyi şekilde anlatması, bir idarecinin en iyi ve adil bir şekilde tebaasını yönetmesi, bir hâkimin adaletli olması, yani bir nevi işinin ehli olup onu yerine getirirken en doğru ve güvenilir şekilde yaparak insanlığa hizmet gibi anlamlara da gelebilir⁴⁴.

³⁹ Brett Shumate, "New Rules for a New War: The Applicability of the Geneva Conventions to Al Qaeda and Taliban Detainees Captured in Afghanistan", **New York International Law Review**, Vol:18, No:2, 2005, p.79

⁴⁰ Yazır, **a.g.e.**, s.386

⁴¹ Esed, **a.g.e.**, s.115

⁴² Abdulaziz Hatip, **İslam Şiddete Ne Der?**, Sebat Yay., İstanbul, 2005, s.148

⁴³ Hatip, **a.g.e.**, s.150

⁴⁴ Hüseyin Salur, **Küreselleşme Bağlamında Din ve Terörizm**, Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Adana, 2006, s.132

1.2 Mücahede ve Mücahit Unsuru

İslam âlimleri cihadın ruhi ve manevi boyutunu ifade etmek üzere aynı kökten türetilmiş olan *Mücahede* kavramını kullanırlar. Mücahede kelimesi gayretle çalışma, çaba gösterme, nefis ile savaşıma anlamlarına gelmektedir⁴⁵. Bu kapsamda Allah yolunda çaba sarf eden, nefsiyle mücadele eden yani cihat eden kimseye de mücahit denilmektedir. Mücahit; insanlarla İslam'ın getirdiği mutluluk arasında bulunan engelleri kaldırmak, inancına, değerlerine, vatanına yapılan saldırılara karşı koymak ve kendi değerlerini korumak için bütün gayretinin sarf eden kişi demektir⁴⁶.

Her savaşan mücahit değildir ve bu sebeple ayet-i kerimelerde mücahadenin *Allah yolunda ve O'nun rızasını kazanmak için* olması şartı getirilmiştir. Mücahit kimsenin bu ismi hak etmesi için kalpten samimi bir şekilde sadece Allah'ın rızasını gözeterek bu emri yerine getirmesi gerekir⁴⁷. Mücahit kimse mücahedesinde sabırlı olan, davasına hiçbir şeyden çekinmeksizin bütün engellere ve zorluklara göğüs gererek sabırla devam eden kişidir⁴⁸. Mücahit, çaba ve gayret göstererek nefsiyle mücadele eden, diğer insanlara da bunu gerek sözle gerek davranışlarıyla anlatan böylelikle içinde bulunduğu topluma örnek olan, gerektiğinde de Allah yolunda din düşmanlarıyla ve batılla savaşmaktan çekinmeyen kimsedir⁴⁹.

1.3 Entelektüel Cihat: İctihat

Cihat kavramını oluşturan harf kökenlerinden ortaya çıkmış olan başka bir kelime ise icthattır. Akıl yürütme, fikir birliğine varma ve uzlaşma gibi manalara gelen icthaat kelimesi özünde cihat kelimesinin devamı niteliğindedir. Başka bir deyişle, icthaat tanımıyla zihni mücadele anlamına gelmektedir. Belli bir konuda yoğunlaşarak doğruyu bulmak adına çaba sarf etmektir. Bu bağlamda icthaat fiili cihadın bir türü olarak değerlendirilmektedir⁵⁰.

İslam Peygamberi Hz. Muhammed'in; *Hâkim (hükmeden-karar veren) icthaat eder ve isabetli karara ulaşırsa, kendisine iki sevap verilir. Eğer icthaat eder ve hatalı karar*

⁴⁵ İldeş, **a.g.e.**, s.19

⁴⁶ Hüseyin Kerim Ece, **Cihad Bilinci**, Denge Yay., İstanbul, 2006, s.183

⁴⁷ Yazır, **a.g.e.**, s.386

⁴⁸ Mustafa İslamoğlu, **Ayetler Işığında**, Düşün Yay., İstanbul, 2006, s.34

⁴⁹ Ece, **a.g.e.**, s.184

⁵⁰ **a.e.**, s.184

verirse ona da bir sevap verilir şeklindeki hadisi mevcuttur. Bu hadis, içtihadın önemi vurgulanmakla birlikte dini hükümleri belli bir konu üzerinde uygulamak anlamında kullanılmıştır⁵¹.

İslam hukukçuları *icthāt* terimini söyle tanımlamaktadırlar: ikinci dereceden zanna dayalı konularda dinin hükmünü, açık delillerinden çıkarabilmek amacıyla fakihin (*fıkıhçıların/fıkıh ehlinin*) olanca gücünü harcamasıdır. Yani gerek dini konularda, gerekse din dışı konularda Müslüman bilim adamının, sahip bulunduğu bütün entelektüel birikimlerini kullanarak görüş ortaya koyması cihattır⁵².

Müçtehit ise; yoğun bir şekilde çaba sarf ederek, Kur'an-ı Kerim ve hadislerin yorumlara açık kısımlarından delillere dayanarak hükümler çıkaran veya çıkarılan hükümleri uygulayan kimse demektir⁵³. Yani Müslümanların faydası için ve metodun da tutarlı ve şer'i olması kaydıyla yapılan bütün zihinsel çabalar içtihatdır, bunu yapan kimseye de müçtehit denir⁵⁴.

1.4 Cihadın Amacı ve Unsurları

Cihat insanların başkalarının müdahalesi olmadan kendi iradelerini kullanabilmeleri ve Allah'ın koyduğu kurallar çerçevesinde adaleti sağlama çabasıdır. Bu açıdan bakıldığında Müslüman şahsi menfaatleri uğruna değil bilakis öncelikle kendi nefesine karşı, istek ve emellerine karşı cihada girer. İslam dinine göre; insanlara yapılan, İslam dininin gerektirdiği ahlaki ve etik kurallara yönelik çağrılar kesinlikle zorla olamaz. Tam tersine şekilde izlenecek bir yöntem ayetler ve hadislerce yasaklanmıştır⁵⁵. Hangi dinden olursa olsun, insanlar arası dayanışma ve yardımlaşmanın önemi İslam dini içerisinde her zaman yerini bulmuştur. Başka bir deyişle cihat, insanları zorla dine ve imana getirmek için yapılmaz. Çünkü dinde zorlamanın olmadığını bizzat Kur'an-ı Kerim bildirmektedir⁵⁶.

İslam'da asıl olan barış ve huzur ortamıdır, savaş istisnai bir durum olarak kabul edilmekle birlikte kaçınılmaz olduğu zamanlarda geri durmak mümkün olmayacaktır.

⁵¹ İldeş, a.g.e., s.87

⁵² Mustafa Çiftci, **İnanç ve Fikir Hürriyet Bağlamında Kur'an-I Kerim'de Cihad Olgusu**, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2005, s.61

⁵³ Türk Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, TDV Yayınları, İstanbul, 2000, Cilt:XXI s.432

⁵⁴ Esed, a.g.e., s.679

⁵⁵ Ece, a.g.e., s.114

⁵⁶ Esed, a.g.e., 243

Ancak, İslami genel prensipler çerçevesinde *Az şer, çok hayra götürecekse eğer, katlanmak gerekir* anlayışı gereği, karşılaşılan zorluk veya durum esnasında beklemek ve sabretmek öncelenmektedir⁵⁷. Buna paralel olarak mücadele ve yöntemleri şekillenmektedir. Yine burada temel amaç, insanların adalet çizgisinden uzak tutulmasını engellemek ve karşılaşılabileceği zorlukları aşmaktır⁵⁸. Buna göre cihat hayatın gayesi olarak Allah'a kulluk etmek, Allah ve Resulü'nün koyduğu ölçülerin fert ve toplum hayatına uygulanmasına çalışmaktan, İslam'ı diğer insanlara tebliğ, İslam ülkesini ve Müslümanları her türlü tehlike ve saldırılara karşı savunma ve bu konuda gerektiğinde savaşılmaya kadar kapsamlı olarak bir anlam taşıyarak kalp, dil, el ve silah gibi beşeri fonksiyonun ortaya konulduğu her vasıta ile yapılabilmektedir.

Cihadın fiili bir mücadele şekilde gerçekleşmesi bazı hususlara dayandırılmaktadır. Buna göre cihat amacıyla yapılan savaşlar; kendini müdafaa, zulüm altında olan zayıfların korunması, yanlışlıkların düzeltilmesi⁵⁹, karşı tarafın savaşı başlatması⁶⁰, Allah ve Resul'üne savaş açılmış olması⁶¹ (onların buyruklarının aksine uygulama yapılması), fitnenin egemen duruma gelmiş olması⁶², insanlara zulmedilmesi ve yeryüzünde haksız yere taşkınlık çıkarılması⁶³, yeryüzünde bozgunluk çıkarılması durumu⁶⁴, karşı tarafla yapılmış olan bir antlaşmanın bozulması⁶⁵, antlaşma yapılmış bir topluluğun antlaşmayı bozmak niyetinde olduğunun gözlemlenmesi⁶⁶, inkârcıların kendilerini öne geçmiş saymaları veya sanmaları durumu⁶⁷ ve -cihat olmamakla birlikte- birbirleriyle savaşan iki Müslüman topluluğun barıştırılması için gösterilen çabaların boşa gitmesi üzerine saldırganın saldırıyı başlatması⁶⁸, herhangi bir saldırıyı püskürtmek⁶⁹, gerçeği yerleştirmek, zulmü ve ahlaki çöküntüyü söküp atmak⁷⁰, İslam davetçilerine yönelik saldırıları

⁵⁷ Yazır, **a.g.e.**, s.388

⁵⁸ Çiftçi, **a.g.e.**, s.62

⁵⁹ Muhammed M. Pickthall, **Kadercilik Suçlaması ve Cihad**, Çev. Taha Dinçer, Akabe Yay., İstanbul, 1985, s.16

⁶⁰ Bakara Suresi, 2/190, Hac Suresi, 22/39

⁶¹ Maide Suresi, 5/33-34, Tevbe Suresi, 9/107

⁶² Bakara Suresi, 2/193

⁶³ Şura Suresi, 42/42

⁶⁴ Maide Suresi, 5/33

⁶⁵ Enfâl Suresi, 8/56-57

⁶⁶ Enfâl Suresi, 8/58

⁶⁷ Enfâl Suresi, 8/59

⁶⁸ Ünal ve Yetik, **a.g.e.**, s.246

⁶⁹ Bakara Suresi, 2/194

⁷⁰ Muhammed Ebu Zehra, **İslâm'da Savaş Kavramı**, Çev. Cemal Karaağaçlı, Fikir Yay., İstanbul, 1985, s.12

engellemek, zulmü önlemek, fitneleri defetmek ve Müslümanların bulundukları vatanlarını düşman saldırılarına karşı korumak⁷¹ gibi nedenleri kendinde bulundurması gerekmektedir.

Birçok İslam bilginine göre Allah, İslam'ın evrensel mesajlarını insanlara duyurmak ve onlara zorla kabul ettirmek için cihadı, bir şiddet aracı olarak kullanmak ve dış dünyaya karşı sürekli ilan edilen bir savaş hali olarak sunmamıştır⁷².

1.5 Cihat Çeşitleri

İslam dinine göre Müslümanlara Allah'ın bir emri olan cihat, Müslümanların rahat bir şekilde yaşayacakları ortamın hazırlanması için önemli bir sorumluluktur. Hedefi ise toplumu savunma ve zulmün önlenmesidir. İslami düşünürlere göre, Kur'an-ı Kerim'in farz kıldığı cihadın, dünya hayatının düzeninin korunması için kaçınılmaz bir zorunluluktur. Çünkü saldırı, baskı, zulüm ve haksızlığa karşı konulmayacak olursa, kötülük, zulüm ve bozgunculuk kontrolden çıkarak yeryüzünü kaplayacak, bu durumda ise yeryüzü çürümeye ve yozlaşmaya maruz kalacaktır⁷³. Yine İslam dinine göre, Allah dilese Müslümanların karşısındaki bütün düşmanları yok eder, ancak inanan kimselerin itaat noktasındaki samimiyetlerinin ortaya çıkması için cihat ibadetini bir imtihan vesilesi kılmaktadır⁷⁴. Allah'a ve ahiret gününe iman eden bir Müslüman için cihat ibadeti dünya hayatında sahip olduğu her şeyden daha önemlidir. Bu sebeple Müslüman kimse için, hayatının her sahasında olması gereken cihat ibadetini terk etmesi büyük bir tehlike olarak yorumlanmaktadır⁷⁵.

Cihat, bilindiği üzere dar manada bir savaş değil, geniş manada ve içerisinde birçok farklı unsuru barındıran bir çeşit İslami yaşama biçimidir. Müslümanlar için cihat fiilini yerine getirecek çeşitli unsurlar mevcuttur. Nitekim İslam Peygamberi Hz. Muhammed bir hadisinde;

Benden önceki ümmetler arasında Allah'ın gönderdiği ne kadar peygamber varsa, mutlaka onun ümmeti arasında sünnetini alan, emrine uyan bir takım havarileri ve ashabı olmuştur. Daha sonra onların yerine bir takım kimseler gelir, yapmadıkları şeyleri söyler, emrolunmadıkları işleri yaparlar. Bunlara karşı eliyle cihat eden kimse mü'mindir, diliyle cihat eden kimse mü'mindir, kalbiyle cihat

⁷¹ Vehbe Zuhayli, **İslam Hukukunda Savaş**, Çev.İsmail Bayer, İhtar Yay., İstanbul, 1996, s.41

⁷² Majid Khoduri, **İslâm'da Savaş ve Barış**, Çev. Nejdettin Özberk, Fener Yay., İstanbul, 1998, s.79

⁷³ Esed, **a.g.e.**, s.679

⁷⁴ Süleyman Kaya, **Kur'an'da İmtihan**, İnsan Yayınları, İstanbul, 2003, s.252

⁷⁵ Ece, **a.g.e.**, s.133

eden kimse mü'mindir. Bunun ötesinde ise imandan hardal tanesi kadar dahi bir şey yoktur.

şeklindeki yorumu cihadın bazı çeşitlerinin göstermektedir⁷⁶. Çok farklı kaynaklarda cihat çeşitleri ve sayıları değişkenlik gösterebilmekte, cihat kavramının araç haline getirilerek kullanılması da yine çeşitlenme aşamasında meydana gelmektedir. Kavramın, kendini doğal bir sonuca erıştiren mekanik yönü, suiistimal edilmeye açık olsa da, özüyle kendi çerçevesini çizmiş ve net olarak kendini ifade etmeyi başarmıştır. Söz konusu hadis bu açıdan cihadın çeşitleri ortaya koymaktadır. Bu sebeple, mücahit insan, yalnız savaşan değil, dinini muhafaza etmek için dili ile, ilmi ile, malı ile, kalbi ile her türlü çaba ve gayreti gösteren kişidir⁷⁷.

1.5.1 İlim ile Cihat

İlim, insanların bazı çeşitli konularda bilgi donanımlarının üst noktaya çıkması, içerisinde sosyal bilimlerden fen bilimlerine, tarihten genel kültür ve dini bilgilere kadar kapsamlı bilgilerin barındığı bir eğitim süreci veya olgusu olarak tanımlanabilir. İslam dini de ilme çok önem vermiş ve bütün insanlığın ilerlemesini sağlayan en önemli unsuru ilim olarak görmüştür. Bu nedenle de cihat etmek isteyen bir kişinin (*mücahidin*) yapacağı ilk ve en önemli şeylerin başında ilim talep etmek gelmektedir⁷⁸. Müslüman'ın en büyük düşmanı cehalettir. Bu bakımdan Allah yolunda yapılacak mücadelede en önce cehaletten kurtulmak gerekmektedir. İslam dinin özü bu kuram üzerine kurulmuştur. Nitekim birçok kaynakta İslamiyet öncesi Arap dünyasının bulunduğu süreç tanımlanırken *Cahilliye Devri* denilmektedir⁷⁹.

Cihat türleri içerisinde ilk sırada ilim ile cihat yer almaktadır. İslam dinine göre mücahidin öncelikle kendi cehaletini dağıtarak aydınlanması gerekmektedir. Daha sonra ise cahil kimseleri bilgilendirmek, insanlara Allah'ı, Kitabını ve Peygamberini tanıtmaktır. İslam peygamberinin ilim tahsil etmenin nfile yapılan ibadetlerden daha hayırlı olduğunu belirtmesi ve buna paralel olarak Kur'an-ı Kerim'de "*Hiç bilenlerle bilmeyenler bir olur mu?*"⁸⁰, "*Yaratan Rabbin Adıyla Oku!*"⁸¹ "*Rabbim benim ilmimi artır*"⁸² şeklindeki ayetler

⁷⁶ İldeş, a.g.e., s.24

⁷⁷ İldeş, a.g.e., s.24

⁷⁸ Shoebat, a.g.e., p.45

⁷⁹ Andrew Bostom, *The Legacy of Jihad*, Prometheus Books, New York, 2005, p.37

⁸⁰ Zümer Suresi, 39/9

ilim ile yapılan cihadın önemini vurgulamaktadır. Yine cihat kavramının bir türevi olarak karşımıza çıkan içtihat olgusu da, ilim ile yapılan cihada çarpıcı bir örnek oluşturmaktadır.

İslam dinine göre ilim ile yapılan cihat; cahillikle ve cahillikten kaynaklanan anlayışlarla, ya da bunların sonuçlarıyla mücadeledir. İlim yoluyla cihat edildiği takdirde, hem ilimle cihat eden kimse kötülüklerin, yanlışların farkında olarak bunlardan korunur, hem de kötülük yapan insanlara ve zalimlere doğru bilgi ve Kur'an-ı Kerim'in hikmetleri ulaştırılırsa, onların kötülükleri azaltılabilir. Çünkü bilen ile bilmeyen, ilim sahibi ile cahil eşit değildir⁸³.

1.5.2 Mal ile Cihat

Cihat etmenin önemli aşama veya çeşitlerinden bir tanesi de mal ile cihat etmektir. Kur'an-ı Kerim'de mal ile cihat edilmesi, yani doğruluk ve adaleti, Allah'ın varlığını ve birliğini, İslam'ın temel kaidelerini anlatmak adına Müslümanların mallarının bir kısmını harcamaları emredilmiştir. *“Mallarınızı Allah yolunda harcayın, kendinizi ellerinizle tehlikeye atmayın. İyilik yapın. Şüphesiz ki Allah iyilik yapanları sever.”*⁸⁴ Cihat için insana ne kadar ihtiyaç duyuluyorsa mala da o kadar ihtiyaç vardır. Çünkü cihat ibadetinde hem nefsi hem de mali fedakârlıklar vardır. Bu sebeple mücahit kimse kendisini her türlü maddi ve manevi donanımıyla cihat halinde bulundurmalıdır⁸⁵.

1.5.2.1 Allah Yolunda Yapılan Savaş İçin Mali Cihat

İslam dininin ortaya çıktığı dönem itibarıyla ilk Müslümanlar ile İslam'ı yok sayanlar arasında çeşitli savaşlar meydana gelmiştir. Bedir, Uhud, Hendek vb. savaşların yaşandığı süreçte Müslüman olanlara yönelik gerçekleşen saldırılar ve zorlu yaptırımları engellemek ve dini yaşantıyı özgür hale getirmek için meydana gelen savaşlarda, aktif olarak savaşa katılamayanlar maddi yardımlarda bulunarak destek vermişlerdir⁸⁶. Savaşa katılamayan Müslümanları Allah yolunda yapılacak savaşlara ve askerleri donatmaya

⁸¹ Alak Suresi, 96/1

⁸² Taha Suresi, 20/114

⁸³ İldeş, **a.g.e.**, s.26

⁸⁴ Bakara Suresi, 2/195

⁸⁵ İldeş, **a.g.e.**, s.26

⁸⁶ Ece, **a.g.e.**, s.113

yönelik ayet ve hadislerde pek çok teşvik edici ifadeler yer almaktadır. “Mü’minlerden özür olmaksızın oturanlar ile Allah yolunda mallarıyla ve canlarıyla cihat edenler eşit değildir. Allah mallarıyla ve canlarıyla cihat edenleri oturanlara göre derece olarak üstün kılmıştır. Tümüne güzelliği (cenneti) va’detmiştir; ancak Allah cihat edenleri oturanlara göre büyük bir ecirle üstün kılmıştır.”⁸⁷

Savaş için ön şartlardan birisi insan gücüyle birlikte maddi güçtür. Bu noktada maddi durumu yerinde olan Müslümanlara düşen ise mücahitlere ve mücahedeye maddi destek olmaktır. “İman edenler hicret edenler ve Allah yolunda mallarıyla ve canlarıyla cihad edenlerin Allah katında büyük dereceleri vardır. İşte kurtuluşa ve mutluluğa erenler bunlardır.”⁸⁸ “İman edip de hicret edenler, Allah yolunda mallarıyla, canlarıyla cihad edenler ve (muhacirleri) barındırıp yardım edenler var ya, işte onların bir kısmı diğer bir kısmının dostlarıdır. İman edip de hicret etmeyenlere gelince, onlar hicret edinceye kadar size onların mirasından hiçbir pay yoktur. Eğer onlar din hususunda sizden yardım isterlerse, sizinle aralarında sözleşme bulunan bir kavim aleyhine olmaksızın (o Müslümanlara) yardım etmek üzerinize borçtur. Allah yapacaklarınızı hakkıyla görmektedir.”⁸⁹ “Hafif ve ağır savaşa kuşanıp çıkın ve Allah yolunda mallarınızla ve canlarınızla cihad edin. Eğer bilerseniz bu sizin için daha hayırlıdır⁹⁰.” gibi ayetler, cihat etmenin maddi yönüne yönelik örnekler olarak gösterilebilir.

1.5.2.2 Muhtaçlara Yönelik Mali Cihat

Mücahit cihada çıktığı zaman ailesinin geçimini sağlayacak ve onların koruyup kollayacak kimselere de ihtiyaç duyulmaktadır. Mücahidin geride kalan ailesi veya şehit olan kimsenin ailesi, malı diğer Müslümanların sorumluluğundadır. Bu görevi üstlenen Müslümanlar da Mücahitler ile bir olarak değerlendirilmiştir. “Sizden her kim (cihada) çıkanın ailesine ve malına iyice bakarsa, o kimseye cihada çıkan kimsenin sevabının yarısı kadar sevap vardır⁹¹.” şeklindeki hadis cihada katılanların geride kalan ailesine bakmak veya yardımda bulunmanın da cihat ölçeğinde sayılacağını işaret etmektedir.

⁸⁷ Nisa Suresi, 4/95

⁸⁸ Tevbe Suresi, 9/22

⁸⁹ Enfal Suresi, 8/72

⁹⁰ Tevbe Suresi, 9/41

⁹¹ İldeş, a.g.e., s.33

İslam Peygamberi bir hadisinde “Müslüman müslümanın kardeşidir, ona hıyanet etmez, ona yalan söylemez, onu zor zamanda terk etmez, ona haksızlık etmez, onu haksızlığa da bırakmaz. Kim Müslüman kardeşinin bir ihtiyacını giderirse Allah da onun ihtiyacını giderir. Kim Müslüman kardeşini bir üzüntü ve sıkıntıdan kurtarırsa Allah da onu kıyamet gününün üzüntü ve sıkıntılarından bir üzüntü ve sıkıntıdan kurtarır. Kim Müslüman kardeşinin ayıbını örterse Allah da kıyamet günü onun ayıbını örter.”⁹² diyerek bu süreçteki yardımlaşmanın ve dayanışmanın önemini vurgulamıştır. Müslüman, diğer Müslüman kardeşlerinin özellikle de Allah yolunda sürdürülen savaşa katılmış ya da şehit düşmüş mücahitlerin ailelerinin ihtiyaçlarını gücünün yettiği nispette gidermek ile yükümlüdür.

1.5.2.3 İlim Yolundaki Mali Cihat

Bütün insanlığın ilerlemesini sağlayan en önemli unsurun ilim olduğunu ve bu nedenle de mücahidin yapacağı ilk ve en önemli şeylerin başında ilim talep etmenin yer aldığı önceki kısımlarda bahsedilmişti. Müslümanların yanı sıra tüm dünyanın da kurtuluşuna sağlamak için gerekli olan ilim için ise maddi güce ihtiyaç duyulmaktadır.

Zahid Koktu, Cihad isimli eserinde şunları ifade etmektedir:

Her kim İslam'ın ihyası için çalışmak istiyorsa mutlaka ilme çalışması lazımdır. Allah'sız insan olamaz, Allah'ı bilmek de ilimle olacağından, insanın da milletin de ihyası bu ilimledir. Fabrikalar insanı Allah'a yaklaştırmaz, kurtuluş fabrikalarda değil ancak ilim ve cihad ile. Din ilmini, şariat ilmini talep edenin hali Allah yolunda gazaya ve cihada giden bahtiyarların durumu gibidir⁹³.

İlim sahibi kişilerin yetişmesi için okul yaptırmak, onlar ilmine vesile olmak ve ihtiyaçlarını gidermek de cihat faaliyetleri olarak değerlendirilmektedir.

1.5.3 Savaş ile Yapılan Cihat

İslam dini savaşların en az olduğu, barış ve huzurun hâkim olduğu bir dünya tasarlamaktadır. Cihadın amacı da bu ortamı hazırlayarak insanların yaşamını huzur içerisinde sürdürmesini sağlamaktır. İslam dininde savaş maddi bir menfaat elde etmek

⁹² a.e., s.33

⁹³ M. Zahit Koktu, **Cihad**, Seha Neşriyat, İstanbul, 1984, s.25

için değildir. Bilakis insanların bu ve öbür dünyadaki hayatlarının mutlu, huzurlu ve adil olmasını amaçlamaktadır. İslam dininden olmayanlar savaşı istemedikçe Müslüman onların haklarını gözetir zarar vermez ve yardımlaşırlar⁹⁴.

Müslüman kendisine ve dinine karşı bir saldırı olmadıkça barış ortamını muhafaza eder ancak barışı korumak ve adaleti sağlamak adına kendisine yapılan saldırıya karşılık verir. Bu durumlarda bile yakıp yıkmayı, ekonomik kaynakları yok etmeyi, düşmanlık etmeyi haram kılmıştır⁹⁵.

Cihadın en önemli unsurlarından birisi de Allah yolunda olması gerektiğidir. Cihadın bir aşaması olan savaş da Allah yolunda olmalıdır. Bunun dışında yapılanlar zulümdür ve İslam bunu caiz görmemektedir⁹⁶.

1.5.4 Dil ile Cihat

İslami düşünörlere göre dil ile cihat İslam'ı, bilmeyenlere anlatmak, tebliğ etmek, kâfirlere ve münafıklara karşı en kuvvetli deliller sunarak anlatmak, din düşmanlarını ikna edici delillerle susturmak, insanlara hakkı, gerçekleri, eldeki bütün meşru araçları kullanarak ulaştırmayı kapsar⁹⁷. Dil ile cihat dini tebliğ etme (*anlatma/bilgilendirme*) açısından en önemli araçtır.

Dil ile cihat, iyiye ve güzeli anlatmak, onun yapılmasını sağlamak, kötü olan şeylerden de sakınılması gerektiğini anlatmaktır. Ayrıca bilimsel ve düşünsel alanda mücadele vermek özellikle dine olumsuz yönde etkileyecek olan çalışmalara karşı tez üretmektir. Peygamberlerin de birinci vazifesi tebliğ, yani dil ile yapılan bir cihattır. Peygamberlerin vazifesinin dil olduğu Kur'an-ı Kerim'de "*Ey Resul, Rabbinden sana indirileni insanlara bildir. Bunu yapmazsan elçiliğini yerine getirmemiş olursun*"⁹⁸ şeklindeki ayetle vurgulanmıştır.

⁹⁴ a.e., s.26

⁹⁵ Bostom, a.g.e., p.38

⁹⁶ Kotku, a.g.e., s.26

⁹⁷ Ece, a.g.e., s.34

⁹⁸ Maide Suresi, 5/67

1.6 Cihat ile Savaşın Farkları

Cihat kavramının özellikle bazı yabancı kaynaklarda gerek doğrudan savaş kavramı aynı manada kullanılması, gerekse *kutsal savaş* anlamında gelen *holy war* kavramı ile aynı anlamda kullanılması cihadın salt bir şekilde savaş olarak görünmesine neden olmuştur⁹⁹. Özellikle El Kaide benzeri İslami doktrinleri suiistimal ederek faaliyet gösteren bazı terör örgütlerinin yapmış olduğu terörist saldırı ve eylemleri tüm dünyaya *Cihat* olarak duyurması, az önce açıklanan önyargının yaygın bir şekilde dünya kamuoyunun bilinçaltına yerleşmesini hızlandırmıştır¹⁰⁰.

Batıdaki yaygın düşünce, İslam'ın bir savaş dini olduğu, Müslümanların inançlarını yaymak ve dayatmak için güç kullanma ve savaşma da dâhil her aracı kullanmayı gerekli bulduklarıdır¹⁰¹. İslam dinine göre cihat, gerçek adaleti gerçekleştirmeyi ve bunun önündeki engelleri kaldırmayı amaçlar. Onun için düşman harekete geçmeden İslam ordusu düşman saldırısını önler veya mazlumlara zalimlerden kurtarmak için savaşa girer¹⁰². Bunlar savunma, caydırma veya İslam'ı tebliğ savaşlarıdır. Cihadın gayesi yağma, talan, ganimet elde etme, şan ve şeref kazanma değildir. İslam'ı hasım bir dünyaya karşı savaşa hazır bir durumda bekliyor olarak görmek bir hata olur¹⁰³. Batı da, entelektüel açıdan İslam'a saldırıda bulunulduğunu kabul eder, ancak bunların da özellikle İslam'a husumet beslediklerinden dolayı değil, fakat genel olarak dine düşman olduklarından dolayı öyle davrandıkları daha muhtemeldir¹⁰⁴.

Cihat üzerine yazılan makale ve kitaplar incelendiğinde bazı kaynaklarda cihat ile savaş kelimelerinin eşanlamda kullanıldığı görülmektedir. Ancak, cihat ve savaş kelimeleri eş anlamlı kelimeler değildir ve cihat savaştan daha kapsamlıdır. Çünkü cihat süregelen bir şeydir, başlayıp bitmez, her zaman vardır, ancak bu bazen savaşa dönüşür¹⁰⁵. Kuran-ı Kerim'de savaşı ifade etmek için *kıtal* ve *harb* kelimeleri ve bunlardan türeyen kelimeler kullanılmaktadır. Bununla birlikte, Allah yolunda yapılan savaş da bir cihat olmakla

⁹⁹ Firestone, **a.g.e.**, p.21

¹⁰⁰ Burke, **a.g.e.**, s.44

¹⁰¹ Esposito, **a.g.e.**, s.89

¹⁰² Kotku, **a.g.e.**, s.322

¹⁰³ Ece, **a.g.e.**, s.23

¹⁰⁴ W. Montgomery Watt, **İslami Hareketler ve Modernlik**, Çev. Turan Koç, İz Yayıncılık, İstanbul, 1997, s.153

¹⁰⁵ Watt, **a.g.e.**, s.154

beraber her cihadın savaş olduğu söylenemez¹⁰⁶. Cihadı harpten ayıran en önemli özellik cihadın nefisle mücadele ve tebliğ gibi savaştan farklı metotlarla yapılabilmesidir. Eğer illa ki savaşmak gerekiyorsa bunun toprak kazanmak gibi maddi menfaatler uğruna değil Allah yolunda yapılması şartı da vardır¹⁰⁷.

Uluslararası hukukçulara göre de savaş ve cihat amaçları bakımından birbirinden ayrılır. Savaş bir siyasi hedefin gerçekleştirilmesi amacıyla kuvvet kullanımını ifade ederken, cihat, saldırıyı def etmek, Müslümanları korumak, yöneticilerin zulmünü kaldırmak ve davetin önündeki engelleri bertaraf etmek suretiyle, adalet, iyilik ve fazilet ilkelerini yürürlüğe koymayı amaçlar¹⁰⁸.

Tarih boyunca, insani menfaatler, eski geleneklerin tesiri ve politik ihtiyaçlar, Kur'an ayetlerinin farklı yorumlanmasına yol açmış ve bu farklı yorumlar, Müslüman toplumlarda pek çok sorunu da beraberinde getirmiştir¹⁰⁹. Bundan kaynaklı olarak cihadın sadece savaştan ibaret olduğunu düşünmek gerçeği yansıtmadığı gibi, cihada yalnız savaş anlamı verilmesi Kur'an ve Sünnette ifade edilen anlam ve kapsam bakımından eksik ve yanlış sayılır. İslam Peygamberi kâfirlere karşı kılıçla savaşırken, münafıklara kılıç çekmemiştir. Münafıklara karşı cihadı, *had cezalarını uygulamak, nasihat etmek, onları ikna etmeye çalışmak* şeklinde olmuştur. Bu kapsamda cihadın savaş konusundaki temel prensibi savaşla savaşma şeklindedir¹¹⁰. Masumlara ve savaşmayan sivil halka saldırı kesinlikle yasaklanmıştır. Bakara Suresi 190. ayette “Sizinle savaşanlarla siz de Allah yolunda savaşın. Fakat savaşta sınırı asmayın. Muhakkak ki Allah, haddi asanları sevmez.” ve Maide Suresi 8. ayette de “Bir topluluğa karşı içinizde beslediğiniz kin ve öfke sizi haddi tecavüze, adaletsizliğe sürüklemesin. Takvaya en yakın olan budur.” şeklinde buyrulur sivil ve masumlara zarar verme, işkence ve eziyet etme, merhametsiz davranma kesin bir dille yasaklanmıştır¹¹¹.

Batılı araştırmacıların cihadın anlam ve içeriği ile ilgili olarak gerçeği yansıtmayan görüşleri yanında cihadı *mukaddes savaş (holy war, guerre sainte)* şeklinde tercüme

¹⁰⁶ Caner Taslaman ve Tomis Kapitan, **Terör'ün ve Cihad'ın Retoriği**, İstanbul Yayınevi, İstanbul, 2007, s.22

¹⁰⁷ Taslaman ve Kapitan, **a.g.e.**, s.23

¹⁰⁸ Zuhayli, **a.g.e.**, s.20

¹⁰⁹ Gürbüz, **a.g.e.**, s.156

¹¹⁰ İldeş, **a.g.e.**, s.112

¹¹¹ Zuhayli, **a.g.e.**, s.21

etmeleri doğru değildir¹¹². Kavram açısından değerlendirilecek olursa, cihat kavramının karşılığı *holy war* değil, *struggle* (çaba/gayret) olmalıdır¹¹³. Kur'an-ı Kerim'in, *cehd* anlamına gelen cihat kavramını özellikle seçtiği görülmektedir. Nitekim savaş zorunlu hallerde insan yaşamının bir parçasıdır¹¹⁴. Müslümanların haklarını korumak için yapılan savaşlar meşru bir durumdur. Hatta Müslümanların İslam'a ve ülkelerine yönelik bir tehdide karşı mücadele vermeleri de en doğal haklarıdır. Bütün bunlara rağmen İslam Peygamberi'nin emir ve komutasında yapılan savaşlar, dünya tarihinde en az kayıp verilen ve tarihin gidişatını olumlu yönde etkileyen savaşlardır. İslam'ın gerektirdiği ölçülerde, hiç bir zaman mesajını zor kullanarak, silahla yaymak iddiasında olmamıştır. Çünkü O, insanları doğru yola en güzel bir şekilde ve hikmetle çağırmakla görevlendirilmiş, bunun için kılıç ve savaşa başvurulması istenmemiştir¹¹⁵.

1.7 Cihat-Terörizm İlişkisi

Cihat, hem direniş ve kurtuluş hareketleri, hem de teröristler tarafından davalarını meşrulaştırmak ve kitleleri harekete geçirmek amacıyla kullanılan ve 20. yüzyılın sonu ile 21. yüzyılda önemli ölçüde geçerlik kazanan bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır¹¹⁶. Mücadelenin Allah yolunda yapılması emrinden ötürü önem kazanan cihat, istismar edilmeye açık bir kavramdır. Son dönemlerde özellikle El Kaide benzeri radikal İslami grupların cihat kavramını istismar ederek faaliyet gösterdikleri bir gerçektir.

İslam dini hoşgörüye dayalı bir dindir. Bir kelime olarak İslam, barış, emniyet ve güven anlamlarına gelmektedir. Savaş şartlarında bile yaşlılara, çocuklara, kadınlara ve teslim olanlara karşı herhangi bir şiddet türünü tamamen yasaklayan İslam teröre asla izin vermemektedir. Terör ise siviller üzerinden şiddeti kullanarak siyaset amacı gütmektedir. Cihadın harici boyutu konusunda, çoğu zaman Müslümanların, başka dinden olan insanları kendi dinlerine *zorla dâhil etmek istemeleri* amacıyla savaşı kutsadıkları veya cihadı siyasallaştırarak başkaları aleyhine çıkar amaçlı şiddet ve teröre başvurdıkları; bunu da

¹¹² Firestone, **a.g.e.**, p.39

¹¹³ Ingmar Karlsson, **Din, Terör ve Hoşgörü**, Çev. Turhan Kayaoğlu, Homer Kitabevi, İstanbul, 2005, s.165

¹¹⁴ Salur, **a.g.e.**, s.182

¹¹⁵ Sönmez Kutlu, **Kuran'a göre Barış**, www.sonmezkutlu.com (Erişim Tarihi: 27.03.2013)

¹¹⁶ Paul Fregosi, **Jihad in The West: Muslim Conquests from the 7th to the 21st Centuries**, Prometheus Books, New York, 1998, p.17

dinlerinden aldıkları meşruiyetle yaptıkları yolunda yaygınlaştırılan bir kanaat vardır¹¹⁷. Hatta batı medyası, sıradan siyasi amaçlı şiddet ve terörü de *İslami Cihat*ın modern örnekleri olarak gösterebilmektedir. İslam Hukuku'nda da, amacın meşru olması kadar, o amaca ulaşmak için takip edilen yolun da meşru olması kuraldır¹¹⁸. Bu sebeptendir ki, Kur'an-ı Kerim, müminleri haklı bir mücadeleye teşvik etmekle yetinmez, mücadelenin nasıl yapılması gerektiğini de açıklar.

Birçok Müslüman yönetici cihat ilan edip yürütürken, İslam hukukçuları, savaşları meşrulaştırmak ya da meşruluğuna karşı çıkmak için kullanılabilen fetvalar yayınlamışlardır¹¹⁹. Taslaman, konuyla ilgili olarak şu açıklamalarda bulunmaktadır:

Hasan Sabbah ve Haşhaşiler (12.-13.yüzyıllar) dini terminolojinin siyasal çıkarlar için retorikleşmesinin ünlü bir örneğidirler. Yakın dönemde de dinsel kavramların retorikleşmesinin birçok örneği görüldü. 1991'deki Körfez savaşı sırasında Saddam Hüseyin'e karşı Amerika'nın başını çektiği koalisyonla katılan Müslüman ülkelerin liderleri, bu davranışlarını meşrulaştırmak için din adamlarından fetva almışlardır. Diğer yandan, Usame Bin Ladin, Müslüman din adamlarının fetvaları ile yapılan Körfez Savaşı'nı, Amerika'ya karşı verdiği mücadelenin (cihadın) gerekçelerinden biri olarak göstermiştir. Bu olaylar, 'cihad'ın ve diğer İslami kavramların retorik olarak kullanıldığı sayısız örnekten sadece birkaçıdır. Aslında Ortadoğu'da İslami meşrulaştırmalar kullanılmadan bir savaşın açılması, bir mücadelenin verilmesi çok zordur. Bunun sebebi, kabulünden günümüze kadar İslam dininin, kesintisiz olarak bu bölge kültürünün en önemli unsuru olmasıdır¹²⁰.

Cihat, bir milletin veya bir devletin tekelinde değildir, ümmetin (Müslüman topluluğu) tamamına aittir ve sınır tanımaz simgesel bir alandır. Zira cihat, çoğu zaman yapılan işe meşruiyet referansı olarak kullanılmıştır¹²¹. Türkiye gibi bağımsızlığını kaybetmemiş halkının çoğunluğu Müslüman olan ülkelerde genellikle cihat anlayışı, dil ile tebliğ, eğitim-öğretim anlamında yorumlanmaktadır. Ancak Mısır, Pakistan gibi, II. Dünya savaşına kadar sömürge olarak kalmış halkı Müslüman olan ülkelerde ise cihat anlayışı doğal olarak savaş ve silahlı mücadele şeklinde gelişmiştir. Yaşanılan dönemin ve toplumun sorunlarına göre insanların din anlayışı da şekillenmektedir¹²².

¹¹⁷ Esposito, **a.g.e.**, s.89

¹¹⁸ Zuhayli, **a.g.e.**, s.42

¹¹⁹ Esposito, **a.g.e.**, s.52

¹²⁰ Taslaman ve Kapitan, **a.g.e.**, ss.20-21

¹²¹ Oliver Roy, **Siyasal İslamın İflası**, Çev.Cüneyt Akalın, Metis Yayınları, İstanbul, 1995, s.203

¹²² Salur, **a.g.e.**, s.132

İslam, terör ve kargaşaya neden olması bir tarafa, düzeni, emniyeti ve sosyal yardımlaşmayı tesise çalışan bir dindir¹²³. İnsanların inançlarının gereğini yerine getirmesi ancak özgür bir ortamda olur. Din için, özgürlük en temel şarttır. Bu haliyle İslam akıl ve özgürlük dinidir¹²⁴. Kişinin önce hür iradesini kullanabileceği bir ortam eğer yoksa kişi inançlarının gereğini tam olarak yerine getiremeyeceği için İslam dini önce bunun oluşturulmasını öğütler. Bu ortamın oluşturulması ve adaletsizliğin kaldırılması için (özellikle can, ırz ve din tehdit altındaysa) de bazen savaşmak gerekmektedir¹²⁵. Bununla birlikte İslam dini insanın içerisinde yer alan şiddet duygusunun kullanımına bazı sorumluluklar getirmiştir. Hoşgörünün hâkim olduğu bir din olan, kelime olarak da barış ve güven anlamına gelen, yeri geldiğinde hak arama ve savunma hakkını saklı tutan, ancak masum ve sivillere dokunmamayı emreden İslam'ı terörizm ile eş tutmak doğru değildir¹²⁶.

Bu kapsamda caydırıcı olmak için de güçlü olmak gerekmektedir. Zaten savunma amaçlı silahlanma esastır. Cihat için devrin ve şartların gerektirdiği en üstün silahlara sahip olmak Kur'an'ın emridir ancak çatışmalara ne zaman son verilmesi gerektiği, antlaşmanın ne zaman yapılması gerektiği, barışa ve anlaşmaya sadık kalınması gibi kurallar da şartlara bağlanmıştır¹²⁷. Örneğin; savaşa katılmak mecburidir ancak bazı şartlardan ötürü katılamayanlar korunmakta, kadınlara ve çocuklara dokunulmamakta, yağmaya izin verilmemektedir. Savaş sonrası tutsakların durumunun ne olacağını izah edilmiş ve savaşa katılmamış olanlara da adil davranılması belirtilmiştir¹²⁸. Kuran-ı Kerim'de cihada girişmeden önce diyalog kurmaktan bahseder ve ilk saldıranın siz olmayan diye emreder. Cihadı, salt savaş anlamına indirmediğimiz zaman bile, bu İslam'ın belirlediği şartlar içerisinde ve belli bir hukuk dairesinde olmalıdır¹²⁹.

Cihat ve şiddet kavramları özellikle batılılar tarafından yan yana getirilen, esasında birbirinden uzak kavramlardır. Barış ve hoşgörü gibi kavramlarını içerisinde bulunduran İslam ile şiddet ve terör kavramları birbirine aykırı kavramlardır¹³⁰. Kur'an-ı Kerim, insanların barış ortamında yaşamalarını öngörmektedir. İslam Peygamberimi de

¹²³ Faruk Beşer, **İslam'da Sosyal Güvenlik**, Diyanet İşleri Başkanlığı Yay., Ankara, 1987, s.17

¹²⁴ Mehmed Bayraktar, **İslam'da Düşünce Özgürlüğü**, Türk Demokrasi Vakfı Yayınları, Ankara, 1995, s.8

¹²⁵ Gürbüz, **a.g.e.**, s.157

¹²⁶ Esed, **a.g.e.**, s.352

¹²⁷ Oliver Roy, **a.g.e.**, s.204

¹²⁸ İldeş, **a.g.e.**, s.109

¹²⁹ Russell Berman, **Freedom or Terror: Europa Faces Jihad**, Hoover Institution Press, California, 2010, p.98

¹³⁰ Berman, **a.g.e.**, p.99

hadislerinde bunu sıkça belirtmiştir. Merhamet İslam’da sadece bir ahlak ilkesi değil aynı zamanda, hukuki bir formülasyondur. Müslüman’ın merhametli olmama tercihi yoktur; olumlu evrensel değerlerde Müslüman’ın nötr kalma hakkı da bulunmamaktadır¹³¹.

Kişilerin eğitiminde diyalog yerine şiddet kullanılması, toplumda bireysel hastalıkların doğmasına sebep olabilmektedir. Bunun yanı sıra siyasi etkinin şiddete dayalı olması, davanın şiddet yoluyla yayılmasının, başarı için daha garantili bir metot olduğunun düşünülmesi, cihadın şiddet yoluyla yapılması gibi bir yanlış algılamayı meydana getirmektedir¹³². Cihat, İslam’ı silah zoruyla empoze etmek için dünyadaki bütün gayr-i müslimlere karşı her Müslüman’ın ilan etme yetkisine sahip olduğu bir *kutsal savaştan çok ilahi bir izni gerektiren ve hakları, imanları ve özgürlükleri tehdit altında bulunan mazlumlar adına verilmiş bir savaştır*¹³³. Cihadın ruhunda insanları baskı ve zorlamalardan koruma ve kurtarma vardır. Şiddet, insan iradesini yok eden bir unsurdur. İnsan iradesinin rol almadığı bir eylemden sorumlu tutulamayacağı dikkate alınırsa şiddet zoruyla insanların dine sokulması veya din adına insanlara şiddet uygulanması kabul edilebilir bir durum değildir¹³⁴. Dinde şiddetin farklı bir şekli olan din adına yapılan terördür. Aslında terör, hangi amaç ve hangi vasıtalar ile yapılırsa yapılsın aynıdır. Fakat dayanakları, kendilerine amaç edindikleri düşünce yapısından dolayı farklı isimlendirmeler yapılabilir. Terörün anahtar sözcükleri arasında, korku, şiddet, dehşet, soğuk savaş, psikolojik savaş, anarşi, silah, soygun, gasp, adam öldürme, tahrip, sabotaj, kaos vb. kavramları rahatlıkla sayabiliriz. Bu sebepten dolayı, terörün içeriğini oluşturan fiillerle, cihat prensipleri kesinlikle bağdaşmamakta, hatta çakışmaktadır.

¹³¹ Şamil Dağcı, “İslam ve Şiddet”, **Beşinci Avrasya İslam Şurası- Gazimagusa**, DİB Yay., Ankara, 2003, ss.154-155

¹³² Cevdet Said, **İslami Mücadelede Şiddet Sorunu**, Çev. Halil İbrahim Kaçar, Pınar Yay., İstanbul, 1995, ss.21-22

¹³³ Yahya Jean Michot, “ İslam ve Şiddet” , **Doğudan Batudan Konferanslar Dizisi III**, İBBKDİB Yay., İstanbul, 1998, s.230

¹³⁴ Çiftçi, **a.g.e.**, s.61

2. EL KAİDE’NİN CİHAT ANLAYIŞI

Bir önceki bölümde açıklandığı üzere, İslam dininin Cihat kavramına olan yaklaşımı kesinlikle doğrudan şiddete yönelik olmayıp, tam tersine şiddetin toplumsal hayattan koparılması için gereken aşamaları içerisinde barındırmaktadır. Her ne kadar bazı durumlarda kavramın içerisine şiddet girmiş olsa da, Kur’an-ı Kerim ve Peygamber hadisleri bunun sınırlarını ve haklılık gerekçelerini net bir şekilde ifade etmiştir. Burada ayrıştırılması gereken hassas nokta, İslam dininin cihat içerisinde öngördüğü bazı yaptırımlar ile günümüz ve geçmiş dönemde ortaya çıkmış olan dini istismar eden yapı veya terör örgütlerinin türettikleri cihat anlayışından kaynaklanan şiddet içerikli yaptırımlar kesinlikle birbirinden farklıdır¹³⁵. Zaten, altı çizilmeye çalışılan konu, cihat kavramı üzerinden genelde din, özelde İslam dininin istismar edilerek terörize eylemlere nasıl meşruluk kazandırılmaya çalışıldığıdır.

El Kaide örgütü, dünya tarihinde son zamanlarda ortaya çıkmış en karmaşık ve mücadele edilmesi en zor örgütlerden birisi olmakla birlikte, meşruiyet ve motivasyon kaynağı olarak ‘Cihat’ kavramını kullanan örgütlerden birisidir¹³⁶. Geleneksel İslam çizgisinden farklı olarak El Kaide’nin beslenmiş olduğu ideoloji, Selefî-Vahhabi akımdan derinden etkilenmiş, hatta bu görüşün günümüz hayatında modern bir uygulaması olarak karşımızda durmaktadır¹³⁷. İslam’ın daha *dar* ve *katı* şeklinde uygulanması olarak değerlendirilen bu görüş içerisinde, şiddet zaman içerisinde meşrulaşarak, ulaşılması hedeflenen noktalar için en büyük araç olmaktadır.

İslam tarihinin her döneminde Müslüman toplumlar içinde İslamiyet’in *katı* yorumlandığı değişik alt kültürlerle rastlamak mümkündür. Bunun temelinde İslam Peygamberi Hz.Muhammed’in ölümünü takip eden süreçte, dini ve siyasi alanda ortaya çıkan sorunlar ve ihtiyaçlara, farklı toplumsal kesimlerin farklı bakış açıları ve çözüm önerileri getirmesi yatar¹³⁸. Toplumsal, dini ve siyasi sorunların farklı biçimlerde değerlendirilerek ele alınması, Müslüman toplumlarda, farklı İslam yorumlarının ön plana çıktığı alt kültürlerin doğmasına yol açmıştır¹³⁹. Müslüman toplumlarda tarihsel süreçte

¹³⁵ Firestone, **a.g.e.**, p.21

¹³⁶ Reidel, **a.g.e.**, p.23

¹³⁷ Richard Jackson, “Religion, Politics and Terrorism: A Critical Analysis of Narratives of Islamic Terrorism”, **Centre for International Politics Working Paper Series**, No:21, 2006, p.7

¹³⁸ Said, **a.g.e.**, s.20

¹³⁹ Muhammed Ebu Zehra, **İslam’da Siyasi, İtikadi ve Fıkhi Mezhepler Tarihi**, Çev.Sıbğatullah Kaya, Çelik Yay., İstanbul, 2006, s.14

yaşanan siyasi gerginlikler, bazı iktidarlar ve toplumsal kesimler tarafından şiddet kullanılarak çözülmeye çalışılmıştır. Bunun sonucu olarak, iktidarın siyasi amaçları doğrultusunda, şiddeti meşrulaştıran İslam yorumları ortaya çıkmıştır¹⁴⁰. İslam'ın toplumsal yaşam ile ilişkilendirilmesi noktasında ileri sürülen bu yorum biçimleri, Müslümanların şiddet kullanarak karşılaştıkları dönemsel problemlerin üstesinden gelinebileceğini savunan ideolojiler üretmiştir¹⁴¹. İslam tarihinde Müslüman toplumlarda rastlanan bazı iktidar biçimlerinin, radikal İslam yorumları üzerine inşa edilen ideolojiler ile iç içe geçtiği görülmektedir¹⁴². Bunlara örnek olarak, Hariciler, Selefiler, Vahhabiler, Taliban vb. gibi iktidar biçimlerini göstermek mümkündür. İslam tarihi içinde, şiddet kullanmayı Müslüman hayatının bir kaçınılmazı olarak kabul eden Hariciler, yine şiddet temelinde ortaya çıkan ve radikal bir Şii İslam anlayışı olan Haşhaşinler, İbn-i Teymiye ile sistemleşen Selefilik, Muhammed Bin Abdulvahhab tarafından hayata geçirilen Vahhabilik hep bu tür *katı* din yorumlarının bir sonucudur¹⁴³.

El Kaide hareketini, sadece *uluslararası bir terör hareketi* ya da *şiddet kullanan yasadışı bir örgüt* şeklinde ele almak, El Kaide'nin sağlıklı olarak değerlendirilmesini engellemektedir¹⁴⁴. Çünkü El Kaide, Müslüman toplumlarda tarihsel süreç içerisinde ortaya çıkmış ve radikal bir İslam yorumu üzerine kurulmuş Selefi-Vahhabi ideolojinin, bir düşünce sistemi olarak günümüzde yeniden üretilmesidir. El Kaide'nin gücü ve tehlikesi örgütsel yapısından değil, beslendiği ideolojiden kaynaklanır. El Kaide, İslam'ı ruhani bir din olmaktan öte siyasal bir yöntem olarak görmekte ve siyasi amaçları doğrultusunda yorumlamaktadır¹⁴⁵. El Kaide üyeleri bu ideoloji yoluyla İslam'ı yorumlamakta ve yaşamaya çalışmaktadır¹⁴⁶. Burke'e göre "Selefi-Vahhabi ideolojinin, El Kaide üyelerinin söylemlerinde ve yaşam pratiklerinde temsil edildiği rahatlıkla görülebilmektedir"¹⁴⁷.

El Kaide'in cihat algısını El Kaidecilik olarak adlandıran Hayrettin Karaman'a göre hareketin bu denli büyümesinin ardında İslami dense de aslında dinin sadece devrimci

¹⁴⁰ Ebu Zehra, **a.g.e.**, s.14

¹⁴¹ Özgür Öztürk, **El Kaide'nin Düşünsel Artyöresi ve Öznenin Radikal Söylem İçerisinde Sabitletme Süreci**, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2008, s.76

¹⁴² Mehmet Zeki İçsan, **Selefilik İslami Köktencilüğün Tarihi Temelleri**, Kitap Yay., İstanbul, 2006, s.21

¹⁴³ Taha Akyol, **Hariciler ve Hizbullah: İslam Toplumunda Terörün Kökenleri**, Doğan Kitap, İstanbul, 2000, s.38

¹⁴⁴ Jackson, **a.g.e.**, p.8

¹⁴⁵ Sedat Laçiner, "Usame Bin Laden İdeolojisi", www.usak.org.tr, 2005, s.1 (Erişim Tarihi 02.04.2013)

¹⁴⁶ Gürbüz, **a.g.e.**, s.143

¹⁴⁷ Burke, **a.g.e.**, s.52

özelliklerini almakla yetinen ve onu bir ideoloji haline getiren bir felsefe yatmaktadır¹⁴⁸. Ona göre Sovyetleri ve onların Afgan işbirlikçilerini tek başına İslam'ın silahlı mücahitleri tarafından yendiği düşüncesinden yeni bir dünya görüşü oluşturulmuştur.

Bu görüş, Cemaleddin Afgani, Hasan El Benna, Seyyid Kutub, Ebul Ala El Mevdudi'nin görüşlerinden çok farklı bir görüştü. Tıpkı Marksizm gibi zulme, eşitsizliğe ve adaletsizliğe karşı mücadele ettiği propagandası vardı ki, bu da tek farklı kullandığı söylemdi. Bu ideoloji kaynağını İbn-i Teymiye, Muhammed Bin Abdülvahhab ve Abdullah Azzam gibi selefiye akımına bağlı ideologlardan almaktaydı¹⁴⁹.

El Kaide, İslam tarihinde çok önceden var olan ve şiddet kullanmayı dini hayatın bir parçası şeklinde kabul eden Selefi-Vahhabi ideolojinin, günümüz koşullarında yeniden okunması ve yorumlanmasıdır¹⁵⁰.

El Kaide yöneticileri, Selefi-Vahhabi ideolojinin etkisiyle iktidarlarını meşrulaştırmaya çalışmakta ve örgütün ideolojisi, bu ideolojiyi benimseyenlerce sonraki kuşaklara aktarılmaktadır. Yine bu ideolojinin etkisiyle örgüt üyeleri, yöneticilerini ve emirlerini asla sorgulamamakta ve onların her talimatını yerine getirilmesi gereken dini bir emir olarak algılamaktadır¹⁵¹. Yöneticileri ve yönetimi eleştirmek dinden sapma olarak değerlendirilirken, El Kaide yöneticileri konumlarını, Selefi-Vahhabi ideolojiyle korumakta ve pekiştirmektedir¹⁵². Whelan El Kaide'nin yapısını analiz ederken, El Kaide'nin bir terör örgütünden çok bir ideoloji olarak ele alınması gerektiğini vurgulamaktadır.

El Kaide bir dünya görüşüdür, örgüt değil. 11 Eylül'den önce, ABD istihbarat topluluğunun bir kısmı El Kaide'yi Bin Ladin'in merkezde olduğu, alandaki birliklerine emirler gönderen ve dünya da, orada burada saldırılar tertip eden, hiyerarşik, hücreli, terörist bir grup diye tanımladı. Bu hatalı algılama Japon Kızıl Ordu'su, Kızıl Ordu fraksiyonu, Action Directe gibi sıkı hücreler şeklinde örgütlenmiş, liderlerinden emirler alan grupların içinde olduğu, terörizm hakkında Soğuk Savaş dönemi düşüncesinin bir eseridir. Daha önce Usame bin Ladin'in etrafında strateji, finans ve güvenlik ile meşgul belirli bir "esas çekirdek" olduğundan bahsetmiş olmama rağmen El Kaide bunların hiç birine benzemez. El Kaide küreselleşme karşıtı hareket gibi, siyasi, milli ve etnik olarak farklı, her hususta fikir birliği içinde olmayan fakat genel anlamda bir ideolojiye

¹⁴⁸ Hayrettin Karaman, "Selefilik, Güliden Hanım'la röportaj", www.hayrettinkaraman.net (Erişim Tarihi: 02.04.2013)

¹⁴⁹ Karaman, a.g.e.

¹⁵⁰ Öztürk, a.g.e., s.77

¹⁵¹ Kenneth Katzman, "Al Qaeda: Profile and Threat Assessment", **Congressional Research Service**, Washington, 2005, p.12

¹⁵² Katzman, a.g.e., p.13

bağlı militan gruplardan oluşmuştur. Usame bin Ladin'in dehası, Müslüman dünya da bazı kesimler arasında büyük kabul gören ve yerel mücadelelere giren militanların davalarının Haçlılara, Hıristiyanlığa, Yahudilere vb. karşı daha büyük küresel mücadelenin bir parçası olarak yeniden kavramsallaştırmalarına olanak sağlayan bir ideolojiyi derleyip toparlamak ve teşvik etmektir¹⁵³.

Usame Bin Ladin, derinlemesine dinsel bir eğitimi olmamasına rağmen, politik mesajlarını dinsel retorikle süslemeyi bilmiş ve şiddet eylemlerini meşrulaştırmak için fetvalar yayınlamaktan çekinmemiştir¹⁵⁴. Onun bu özelliği hiçbir şeye inanmamaktansa, ne olursa olsun bir şeye inanmayı tercih eden, ideolojik bir boşluk içinde olan insanları oldukça etkilemiştir. Usame Bin Ladin, kendini dünyadaki bütün Müslümanların savunucusu olarak görmekte ve söylemleri ile İslam'ı uluslararası terörizmin bir kurbanı olarak göstererek mazlum rolünü oynamaktadır¹⁵⁵.

Çeşitle kaynaklarda El Kaide'nin benimsemiş olduğu ideolojinin Selefi-Vahhabi görüşlerin ikincil bir türevi olduğu iddia edilirken, hemen hemen bütün kaynaklarda El Kaide'nin ideolojisine ve cihat anlayışına şekil veren temel unsurun Selefi-Vahhabi ekolden geldiği açık bir şekilde vurgulanmaktadır. Nitekim güvenlik güçlerince yakalanan El Kaide üyelerinin tamamına yakını Selefi-Vahhabi ideolojiyi benimsediklerini açıkça ifade etmişlerdir. El Kaide tarafından 15-20 Kasım 2003 tarihlerinde İstanbul'da gerçekleştirilen eş zamanlı intihar saldırılarının planlayıcıları arasında olduğu gerekçesiyle tutuklanan Adnan Ersöz, vermiş olduğu ifadede, saldırıyı gerçekleştiren El Kaide üyelerinin Selefi-Vahhabi ideolojiyi benimsediklerini şu şekilde açıklamıştır:

Selef önde ilk gelenler anlamına gelir. Bunların (Sahabe, Tabiin, Tebe-i Tabiin salih zatların) bulundukları zamandaki yaşantıları örnek alınır. Selefi ise bunlara tabi olanlar demektir. Ben elimden geldiği kadarı ile bu büyük zatları örnek alıyor ve Selefilik akidesini yerine getirmeye çalışıyorum... İlimizde (İstanbul'da) meydana gelen eylemleri organize eden, El Kaide örgütü ile bağlantıları sağlayan ve bilhassa El Kaide örgütünün lideri Usame bin Ladin ile görüştüğünü söyleyen, El Kaide örgütünün ilimizdeki eylemleri için finans sağlayan, ilimizde birçok yerde bu örgütün görüşve fikirlerini anlatan ders grupları hazırlayarak intihar eylemcileri yetiştiren Hüseyin kod adlı Habib AKDAŞ ve Ömer kod adlı Gürcan BAÇ isimli şahıslar, El Kaide terör örgütünün fikir ve görüşlerini benimser, örgütün yapmış olduğu eylemleri de ülkemizde yapmak için, ders grupları oluşturdukları ve bu ders gruplarındaki şahıslara El

¹⁵³ Whelan, **a.g.e.**, s.23

¹⁵⁴ Micheal Scheuer, **Osama Bin Laden**, Oxford University Press, New York, 2005, p.17

¹⁵⁵ Karlsson, **a.g.e.**, s. 180.

Kaide terör örgütünün fikir ve görüşlerini aşılayarak, ilimizde meydana gelen eylemleri bu şahıslar vasıtasıyla gerçekleştirdiklerini biliyorum¹⁵⁶.

Yakın dönemde El Kaide hareketini askeri-polisiye tedbirler ve operasyonlar ile sona erdirmek mümkün gözükmemektedir. Bununla birlikte, El Kaide'nin beslendiği ideolojinin analiz edilmesi ve El Kaide üyelerinin radikalleşme süreçleri üzerinde durulması, El Kaide hareketinin etkisizleştirilmesi ve şiddet eylemlerinin engellenmesi bakımından önemli faydalar sağlayacaktır¹⁵⁷. Yukarda bahsedildiği üzere El Kaide İslam'ın oldukça dar ve katı yorumu olarak bilinen Selefi-Vahhabi görüşten derinden etkilenmiş, akabinde etkilendiği bu Selefi-Vahhabi görüş, küreselleşmeye paralel olarak Abdullah Azzam tarafından revize edilerek, El Kaide hareketiyle birlikte geniş bir uygulama alanı bulmuştur.

Çalışmanın bu aşamasında El Kaide örgütünün ideolojisi olarak nitelenen Selefi-Vahhabi düşünce sistemi analiz edilmeye çalışılacak ve cihat kavramını ele alma şekilleri incelenecektir. Öncelikli olarak dini istismar eden çoğu yapıya *Rol Model* teşkil etmekte bulunan ve İslam tarihi içerisinde otoriteryen kaynaklardan beslenerek *şiddet* olgusunu içerisinde barındıran Haricilik ele alınacak, ardından Selefilik ve Vahhabilik akımları ayrı ayrı değerlendirilerek İbn-i Teymiye ve Abdulvahhab'ın akımlar üzerine olan etkisi irdelenecektir. Son olarak El Kaide'nin fikir babası ve baş ideologu olarak tanınan Abdullah Azzam'ın El Kaide'nin cihat anlayışını nasıl şekillendirdiği tartışılacaktır.

2.1 Rol Model olarak Hariciler

İslam Peygamberi Hz. Muhammed'in vefatından sonra, farklı nedenlerle ve özellikle de İslam coğrafyasının genişlemesi ile birlikte bir takım fikir ayrılıkları doğmuş ve çeşitli mezhepler ortaya çıkmıştır. Bunlardan birisi olan Hariciler (*Kharijites*), erken dönem İslam tarihinde ortaya çıkmış olan olay ve gelişmeleri ciddi anlamda yönlendirmiş olan mezheplerden biridir. Haricilik, *İnsanlardan, dinden, haktan veya Hz. Ali'den uzaklaşan ve yönetime karşı ayaklanarak cemaatten çıkanlar* anlamında kullanılmıştır¹⁵⁸. Zira İslam dünyasında ilk toplumsal şiddet olayı olarak kabul edilen Hz. Osman'ın

¹⁵⁶ Demirel, **a.g.e.**, ss. 275-276

¹⁵⁷ Scheuer, **a.g.e.**, s.21

¹⁵⁸ Hussam Timani, **Modern Intellectual Readings of the Kharijites**, American University Series, Series VII: Theology and Religion, Peter Lang Publishing, New York, 2008, p.33

öldürülmesini toptan üstlenmiş; arkasından Cemel, Sıffin ve Nehrevan savaşlarının ortaya çıkmasında etkin rol oynamışlardır. Bu sürecin sonunda Hz. Ali de onlar tarafından öldürülmüştür¹⁵⁹.

Haricilerin ortaya çıkışı Şia'nın ortaya çıkışıyla aynı zamana rastlar. Dördüncü halife Hz.Ali döneminde ortaya çıkan kargaşa sırasında Hariciler ve Şia aynı tarafta, yani Hz. Ali'nin tarafında, yer almışlardır¹⁶⁰.

Hariciler Hz. Ali ile Muaviye arasında geçen Sıffin Savaşında ortaya çıkmışlardır. Muaviye savaşı kaybedeceğini anlayıp hakeme gitmeyi önermiştir. Hz.Ali savaşımaya devam etmekten yana olsa da ordusundan bir grup hakeme gitmeyi uygun görmesi üzerine Hz.Ali de hakeme gitmeye karar vermiştir. Hakem olayı, Hz.Ali'nin azli ve Muaviye'nin yerinde kalması ile sonuçlandıktan sonra, Hz.Ali'nin ordusundan onu hakeme gitmeye zorlayan grup Hz.Ali'ye hakeme gittiği için büyük bir günah ve suç işlediğini öne sürmüşlerdir. Bu nedenle de Hz.Ali'nin tövbe etmesini talep etmişlerdir. Bunun sebebi olarak da Hz.Ali'nin hakeme giderek küfür işlediğini yani dinden çıktığını iddia etmişlerdir. Kendilerinin de hakeme gitme istekleri nedeniyle küfre girdiklerini fakat tövbe ederek tekrar dine girdiklerini, mümin olduklarını öne sürmüşlerdir¹⁶¹. Harici hareket zaman içerisinde bazı Bedevi Arapların da katılımı ile güçlenmiş, Hz.Ali ile hakem konusu yüzünden araları iyice açılmıştır¹⁶².

Hariciler, genel olarak Müslüman toplumların yoksul, varlıksız ve hoşnutsuz kesimlerinden gelmekle birlikte, Arap toplumunun geleneksel yapısı içinde sosyal ve ekonomik bakımdan en mahrum, en alt düzeydeki sınıflarından oluşmuştur¹⁶³. Toplumsal taban olarak şehirli olmayıp bedevi bir yapıya sahip olmaları, onların hemen hemen tüm tarihlerine damgasını vuran önemli bir özelliktir. Bu yönüyle Hariciler, daha çok çölde göçebe bir hayat yaşayan, medeni hayata intibak etme güçlüğü çeken bedevi Arap karakterinin belirgin öğelerini bünyesinde taşımıştır. Bedeviliğin öne çıkardığı imaj, cahil, katı, sert ve inatçı insan tipidir. Bu yüzden kendi içlerinde istikrarlı bir yapıları olmamakla

¹⁵⁹ Harun Yıldız, "İslam Kültüründeki Otoriteriyen Geleneğin Kaynakları Üzerine Bazı Düşünceler", **Uluslararası Bilim, Ahlak ve Sanat Bağlamında Çağdaş İslam Algıları Sempozyumu**, Samsun,2010, s.63

¹⁶⁰ Ebu Zehra, **a.g.e.**, s.71

¹⁶¹ **a.e.**, s.71

¹⁶² Jeffrey Kenney, **Muslim Rebels: Kharijites and the Politics of Extremism in Egypt**, Oxford University Press, New York, 2006, p.21

¹⁶³ Hamid Dabaşî, **İslâm'da Otorite**, Çev. Süleyman Gündüz, İnsan Yay., İstanbul, 1995, s. 23

birlikte, adaletsiz olarak algıladıkları bir siyasal sisteme karşı da sürekli bir mücadele biçimini savunmuşlardır¹⁶⁴.

İslam'ın kültürel ve siyasal yapıda meydana getirdiği değişikliklere göçebe kültürle yetişmiş bedevi insan yapısının uyum sağlayamaması bir takım sosyal patlamalara neden olmuştur¹⁶⁵. Haricilere göre, Kuran-ı Kerim kesin bir kanun olup tevil (*yorum*) ve tefsire ihtiyaç göstermeksizin lafzi manasıyla değişmez bir biçimde hem itikadi hem de ameli hayat için uyulması gereken tek nizamdır. Dinin emirlerini yerine getirmeyen ve yasaklardan kaçmayan kimse Harici'lere göre kâfir sayılır¹⁶⁶.

Çoğunluğu Arabistan'ın Necd bölgesinde yaşamış kimselerden oluşan Hariciler, İslam dininin inceliklerine vakıf olamayan, mevcut hukuka bağlılıkları bulunmayan, İslam'ın ruhu ve Hz.Muhammed'in prensiplerinin bilincinde olmayan kişilerden oluşmuştur¹⁶⁷. Her türlü sorunların çözümünü şiddet ve terör içerisinde arayan Hariciler, Hz.Osman ve Hz.Ali dönemlerinde kadın-erkek, çoluk-çocuk ayırımı yapmaksızın, kendi gibi düşünmeyen kimseleri rahatlıkla öldürmüşlerdir¹⁶⁸. Ebu Zehra Haricilerin genel karakteristiğini açıklarken şu şekilde bahsetmektedir:

İslam fırkaları arasında, mezhebini en çok savunan, görüşlerine en şiddetli bağlılığı gösteren, genelde en fazla dindarlık yapan, en atılgan ve gözüpek grup, bu gruptur. Bunlar, savundukları ve ortaya attıkları konularda, bazı lafızların (*söylemlerin*) zahirine sarılmışlar ve bu zahiri neticelerin kutsal bir din olduğu zannına kapılmışlardır. Onlara göre; hiçbir müminin söz konusu zahiri neticelerden ayrılması mümkün değildir. "Allah'tan başkasına hüküm verilmez" sözüne kafayı fazla taktıkları için, bunu davet edilen bir din haline getirmişlerdir. Daha önce de değindiğimiz gibi, Hz. Ali (r.a)'yi konuşurken her gördüklerinde, ona bu sözle karşı çıkmışlardır¹⁶⁹.

Hariciler, Kur'an-ı Kerim'e bağlı olduklarını düşünerek, kendi liderlerinin anlayışlarını Kur'an-ı Kerim'in kendisi olarak değerlendirmişler ve benzer zihniyete sahip olmayan kimseleri kâfir olarak nitelemişlerdir. *Hüküm sadece Allah'ındır* şeklindeki dini

¹⁶⁴ Yıldız, **a.g.m.**, s.63

¹⁶⁵ Kenney, **a.g.e.**, p.20

¹⁶⁶ Necmettin Özerkmen, "Terör, Terörizm Ve Radikal İslamcı Terör", **Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi**, Ankara, 2004, Sayı:44 s.254

¹⁶⁷ Ramazan Biçer ve Mehmet Dalkılıç, "Dini Temalı Terör Hareketlerinin Ana Nedenleri ", **Terörün Sosyal Psikolojisi**, Der. Murat Sever ve diğerleri, Ankara, 2010, s.104

¹⁶⁸ Biçer ve Dalkılıç, **a.g.m.**, s.105

¹⁶⁹ Ebu Zehra, **a.g.e.**, s.72

söylemlerini sloganlaştırarak, bir tür nasların (*ayet ve hadislerin*) tahrifine gitmişler, böylece hep kendilerini merkez kabul ederek, dini de siyasete bulaştırmışlardır¹⁷⁰.

Haricilerin sürekli olarak şiddet içerikli hareket etmek istemeleri, sadece teoride kalmamış ve teşebbüs ettikleri isyan hareketleri ile pratiğe yansıtmışlardır. Harici fikirler tıpkı kendileri gibi, yerleşik hayata uyum sağlayamamış ve kabile kültürünü benimsemiş veya yeni geçmekte olan toplumlara cazip gelmiştir¹⁷¹.

Yerleşik hayata geçememiş kişi veya topluluklar, kitabi kültürden ve sistematik düşünceden yoksun oldukları için, olayları derinlemesine değil, yüzeysel ve basit bir şekilde analiz ederler. Câbirî'nin ifade ettiği gibi, “bedevinin dünyası, düşünsel derinliği olmayan sade bir dünyadır”¹⁷². Bu yüzden farklı fikirlere, eleştirilere tahammülleri yoktur ve kendi fikirlerini başkalarına karşı argümanlarıyla savunmak yerine, şiddet ve baskı yoluyla benimsetmek eğilimindedirler¹⁷³. Özellikle sözlü geleneğe sahip, yerleşik hayata geçememiş toplumlarda yetişen insanlarda bu eğilim son derece güçlüdür¹⁷⁴. Temelinde toplumsal alanda yaşanan köklü değişime tepki göstermek vardır. Hızlı değişim, asabiyet ve katı dindarlık bir araya geldiğinde, tehlikeli politik-dini bir doktrinin ortaya çıkması kaçınılmazdır. Bu nedenden dolayıdır ki, onların samimi olmaları, çok namaz kılmaktan alın ve dizlerinin nasır bağlaması, Kur'an ayetlerine yanlış ve zâhirî anlamlar vermelerini engellememiştir. Böylece yaptıkları yorumlarla İslam'a girişi zorlaştırmışlar, çıkışı ise kolaylaştırmışlardır¹⁷⁵.

Hariciler gibi yerleşik hayata geçememiş topluluklar, dağınık bir yaşam tarzına sahip oldukları için *Devlet*, *Hükümet*, *Bürokrasi* gibi kavram ve kurumlara yabancı kalmışlar, böyle bir toplum yapısına geçiş sürecinde pek çok zorlukla karşılaşmışlardır. Böyle kavram ve kurumları bilmedikleri için, *hukuk*, *yargı organı* ve *vergi* gibi sosyal

¹⁷⁰ Biçer ve Dalkılıç, **a.g.m.**, s.105

¹⁷¹ Timani, **a.g.e.**, p.34

¹⁷² Muhammed Âbid Câbirî, **Arap Akılının Oluşumu**, Çev. İbrahim Akbaba, İz Yayıncılık, İstanbul, 1997, s. 130- Aktaran: Yıldız, **a.g.m.**, s.63

¹⁷³ Yıldız, **a.g.m.**, s.64

¹⁷⁴ Sönmez Kutlu, “İslam Düşüncesinde Tarihsel Din Söylemleri Olgusu”, **İslâmiyât Dergisi**, 2001, Sayı 4, s.20

¹⁷⁵ Kutlu, **a.g.m.**, s.20

birtakım olgulara da yabancı kalmışlardır¹⁷⁶. Bunlara alışmakta güçlük çekmişler, bu nedenle İslam toplumunun başına pek çok sıkıntı getirmişlerdir¹⁷⁷.

Ebu Zehra'nın Haricilerin toplumsal yaşamdan kopuk, katı, radikal düşünce yapısının, hem İslami kurallara sıkıca bağlı olarak çoğu gereklerini yerine getirmeleri, hem de şiddete olan aşırı meyillerini açıklarken değindiği hikâye ve yorumu konuyu pekiştirmek adına yerinde olacaktır:

Şu da bir gerçek ki; Haricilerin birçoğunun en belirgin özelliği “ihlâs” idi. Ancak bu ihlâsa, tüm anlayışlarını etkisi altına alan “belirli bir yöne şartlanmışlık” eşlik ediyordu. Şimdi bunların fikri şartlanmışlık ve ihlâs derecelerini anlamak için bazı hikâyeleri nakledeyim;

Abdullah Bin Abbas'ın Hz. Ali tarafından onlarla tartışmak üzere gittiği zaman, uzun süren secdelerden ötürü alınlarının yara aldığını, ellerini deve dizi gibi nasır bağladığını ve üzerlerinde temiz elbiseler olduğunu gördüğünü anlatır.

Bu ihlaslı olduklarının bir görüntüsüdür. Diğer yandan şartlanmışlık onlara hükmetmekteydi. Onların, Abdullah Bin Habbab'ı, “Ali müşriktir” demediği için öldürdüklerini, ama bir Hristiyan'ın hurmasını parasını ödemedi yemediklerini görüyoruz...

.... Onların ilginç haberlerinden biriside şudur; Hariciler bir Müslüman ile bir Hristiyan'a rastlarlar. Müslüman'ı öldürüp, Hristiyan'a iyi davranırlar ve Ona Peygamberimizin emanetine sahip çık diye tavsiyede bulunurlar. Derken Abdullah B. Habbab, boynunda mushafı (*Kur'an-ı Kerim'in matbu hali*) ve yanında hamile karısı ile onlara rastlar. Ona şöyle derler: Senin boynundaki şu Kur'an seni öldürmemizi emrediyor. Söyle bakalım, Hz. Ebubekir ve Hz. Ömer hakkında ne düşünüyorsun? Abdullah B. Habbab onları iyilikle anar. Peki derler, hakeme gitmeden önceki Hz. Ali ve ilk altı senesinde Hz. Osman için ne dersin? Abdullah B. Habbab yeni iyilikle anar. “Hakeme gitme” hakkında ne düşünüyorsun, derler. Abdullah B. Habbab cevaben şöyle der: Ben Hz. Ali'nin Allah'ın kitabını sizden daha iyi bildiğine, onun dinine sizden daha sadık olduğuna ve daha basiretli olduğuna eminim. Bunun üzerine Hariciler, sen Hakk'a değil, isimlerine göre adamlara tabi oluyorsun diyerek, onu nehir kıyısına götürüp keserler... Derken kendi hurma bahçesinde bulunan bir Hristiyan'a uğradıklarında, Hristiyan; Buyurun hepsi sizindir, der. Hariciler; hayır, vallahi parasını ödemedi onu alamayız derler. Bunun üzerine Hristiyan adam şöyle der: Ne garip, Abdullah B. Habbab gibi birisini öldürüyorsunuz da, bizden hurma mı kabul etmiyorsunuz?

Bir yandan takva ve ihlâs, diğer yandan sapma, çılgınlık, şiddet, katılık, inançlara davet etmede taşkınlık ve insanlara sapık görüşlerini zor kullanarak kabul ettirmeye çalışmak... Ne dinin hoşgörüsü, ne de takvanın kalplere yerleştirdiği merhamet duygusuyla bağdaşmayan acımasız tutumlar. Acaba, Haricilerdeki bu birbiriyle çelişen özellikler nereden kaynaklanıyordu?

¹⁷⁶ Taha Akyol, **Hâricîlik ve Şîa: İslâm'da Devrimciliğin Sosyolojik Kaynakları**, Kubbealtı Neşriyat, İstanbul, 1988, ss.125-126.

¹⁷⁷ Yıldız, **a.g.m.**, s.64

İnancımız o ki, bu çelişkili tutumların asıl sebebi şudur; Haricilerin çoğu Badiye Araplarından idiler. Aralarında pek az şehirli vardı. Bedeviler İslam'dan önce şiddetli bir fakirlik içerisinde idiler. İslam geldiğinde de maddi yaşantılarında bir ferahlama görülmemişti. Çünkü onlar, kendi badiyelerinde zor, sıkıntı ve kötü hayat şartları altında yaşamaya devam ediyorlardı. İslam kalplerine şöyle bir dokunmuştu. Ama bunların düşünceleri dar, anlayışları kısıtlı idi ve ilimlerden de uzak idiler. Böylece, bunların genelinden mümin ama dar düşünceli oldukları için mutaassıp, çölden geldikleri içinde taşkın ve atılgan tipler ortaya çıkmıştı. Yokluktan dolayı da zahit idiler. Çünkü yokluktan gelen kişi, kalbine iman dokunup, içine sağlam bir inanç yerleşirse, hemen maddi şehvetlerden ve bu hayatın lezzetlerinden vazgeçip tümüyle ahiret nimetlerine yönelir. Ayrıca, kendi badiyelerinde yaşadıkları hayat şartları, onları sertlik ve şiddete yöneltiyordu. Çünkü nefisler, alışkanlıkların bir görüntüsü gibidirler. Eğer onlar, müreffeh ve bolca nimetler içerisinde bir hayat yaşamış olsalardı veya bir yönüyle rahat etmiş olsalardı, sertlikleri hafifleyecek, katıllıkları gidecek ve şiddetleri yumuşayacaktı¹⁷⁸.

Çeşitli kaynaklara göre Hariciler kendi içerisinde dört veya beş gruba ayrılmaktadır. Bunlar sırasıyla; Ezarika, Necedat, Sufriyye ve İbadiler'dir¹⁷⁹. Ebu Zehra, bunlardan ayrı olarak Acaride adında bir kolunun daha bulunduğunu belirtmektedir¹⁸⁰. Kendi içlerindeki görüş ayrılıkları, şiddetin boyutu veya gerekliliği konusunda olan bu gruplar, zaman içerisinde birbirlerine karşı olarak da mücadele etmişlerdir¹⁸¹. Gruplar arasında şiddet en uzak duran kol İbadiler olurken, bunların tam tersine en çok şiddet yanlısı olan kol ise Ezarika koludur. NafiBin Ezrak ve taraftarları, aşırı düşünce tarzlarını daha sonraları gerek teori, gerekse pratikte en uç noktalarına kadar götürmüşler ve Hariciler içerisinde aşırı fikirleri yerleştirmeye çalışmışlardır. Bunların tanınmasını sağlayan en önemli unsur ise tabii ki şiddet olmuştur. Bu şiddet eylemleri, her şeyden önce onların tekfir (*kafir sayma*) kuramlarının bir yansıması olmuş ve onlara göre Müslüman cemaati içerisinde müşrikler bulunmuştur¹⁸². Aynı bakış açısından hareketle, büyük bir günah işleyenler, artık Müslüman sayılmayarak, Müslüman toplumunun dışına atılmalıdır. Zira onlar, artık küfür ya da şirk sınırları içine girmişlerdir ve bu yüzden öldürülmeleri gerekmektedir. Büyük günahların teorik tahlili ve kavramsal yapısı ile uğraşmadıklarından, büyük günahların nasıl tanımlanacağı ile değil, büyük günah işleyeninin başına hemen neyin gelmesi gerektiği gibi pratik sonuçlarla ilgilenmiş ve çözüm olarak şiddeti bulmuşlardır¹⁸³.

¹⁷⁸ Ebu Zehra, **a.g.e.**, ss.73-75

¹⁷⁹ Yıldız, **a.g.m.**, s.64

¹⁸⁰ Ebu Zehra, **a.g.e.**, s.88

¹⁸¹ Kenney, **a.g.e.**, p.20

¹⁸² Yıldız, **a.g.m.**, s.64

¹⁸³ Kenney, **a.g.e.**, p.22

Ezarika kolunun hareket noktası, Müslüman toplumun temiz olmadığı ve saf olmayan unsurlar taşıdığı düşüncesidir. Dolayısıyla bu topluluğun cihadı, kâfirlere karşı değil, Müslümanlara yönelik olmuştur; çünkü onların meselesi, Müslüman olanlar ile olmayanlar arasında değil, İslam toplumu içindeki sahteler ve sahte olmayanlar, yani *safmü'minler ile saf olmayanlar* arasındaki çelişkidir. Hatta kendi içlerinde saflığa ulaşmak için, *istiraz* adı verilen bir sorgulama tekniği geliştirerek kendi cemaatlerini kendilerince temizlemeye çalışmışlardır¹⁸⁴. Bunun yanı sıra, kendilerine katılmak isteyenlerden, önce mensup oldukları kabilelerinden Harici olmayan birini öldürmeleri istenmiştir. Zira o kişi, bunu yaptığı takdirde, onu içlerine kabul edecek; aksi halde, o kişiyi müşrik ilan edip kendileri öldürecektir. Böylece bu kavram, bu grup içerisinde büyük bir anlam değişikliğine uğrayarak, inanç bakımından muhalif olanların haksız yere öldürülmesi anlamında pratiğe yansıtılmıştır. Bu şekilde isticaz kavramı, Ezarika'nın dünyasında bir terör ve şiddet simgesi haline gelmiş, dış kültürlerle açık olmayan ve ötekinin varlığını kabul etmeyen bu grup, İslam tarihi içerisinde şiddetin rahatça barındığı ve ölümcül bir noktaya taşındığı ilk hareket olarak yerini bulmuştur¹⁸⁵.

Hariciler İslam dünyasında, isyanların, suikastların, vahşi cinayetlerin simgesi haline gelmiş ve bu özelliğini Selçuklular zamanına kadar devam ettirmiştir¹⁸⁶. İslam'a hizmet gibi bir davayla ortaya çıkan Hariciler, İslam'a en büyük zararı vermişler, bir yandan devlet otoritesini sarsarken bir taraftan da Hz. Ali'nin şehit edilmesi gibi olaylarla İslam dünyasını yüzyıllarca kana bulayacak mezhep kavgalarının temelini atmışlardır. Onlardan geriye sadece kan, gözyaşı ve şiddet miras kalmıştır. Bu miras günümüzde, bir sonraki bölümde ayrıntılı şekilde açıklanacak olan radikal selefi militanlıkla ve Vahhabi ayaklanmasıyla, tekrar açığa çıkmıştır¹⁸⁷.

İslam tarihi içerisinde, İslami merkezli ilk şiddet hareketleri olarak görülen Hariciler, görüldüğü üzere toplumsal yaşam içerisinde yer edinemeyerek, dini kendi algıladıkları formatta yaşama çabasına girmişler ve bunun sonucu olarak diğer Müslümanları kâfir sayarak dinin dışına çıkarmak istemişlerdir. Şiddetin, bu hareket içerisinde yapılandırıcı unsur olması, bireylerin hareket içerisinde var olacağı ve üst kimlik

¹⁸⁴ Julius Wellhausen, **İslamiyetin İlk Devrinde Dini-Siyasi Muhalefet Partileri**, Çev. Fikret Işıltan, Türk Tarih Kurumu Yay., Ankara, 1996, s. 19.

¹⁸⁵ Yıldız, **a.g.m.**, s.67

¹⁸⁶ Micheal Bonner, **Jihad in Islam History: Doctrines and Practice**, Princeton University Press, New Jersey, 2006, p.130

¹⁸⁷ Akyol, **Hariciler ve Hizbullah: İslam Toplumunda Terörün Kökenleri**, ss. 90-98

kazanacağı bir fiil haline gelmesi, günümüzdeki dini istismar eden terör örgütlerini anlamak adına oldukça önemlidir. Nitekim günümüzde genel anlamda terörizmin nedenleri arasında sayılan sosyal eşitsizlik, toplumsal hayata uyum sağlayamama ve eğitimsizlik gibi eksiklikler, Hariciler hareketinde de net bir şekilde görülmektedir. Bireyleri, toplumsal ve modern hayattan ayırıştırarak ve kendi inançları dışındakileri kafir ilan ederek ötekileştirebilecek, hatta *kafir ötekilerden* olmamak için, onlara şiddetin çeşitli aşamalarından herhangi birisini uygulattırabilecek düşünce sisteminin, aynı zamanda dini açıdan bireylere *cennet* vaat ederek motivasyon sağlayabilecek olması, El Kaide'nin cihat anlayışını çözmek, başka bir deyişle El Kaide'nin siyasal şiddet aracı olarak cihat kavramını kullanmasını algılayabilmek adına önemli bir rol model oluşturmaktadır.

2.2 Selefilik ve İbn-i Teymiye

El Kaide örgütünün cihat anlayışını derinden etkileyen doktrinlerden birisi de selefiliktir. Başka bir deyişle, El Kaide'ye hareket alanı sağlayan ve üzerinde inşa olduğu temeller Selefilik (*Salafism*) üzerine kurulmuştur. Öncelikle, selefiliğin tarihi kökenleri ve esasında içerdiği unsurları tespit etmek, El Kaide'ye zemin hazırlayan Selefilik anlayışına nasıl dönüştüğünü anlamak için önemlidir.

2.2.1 Selefiliğin Ortaya Çıkışı

Selef ismi Müslümanların *dindar atalarını*, yani ilk nesil Müslümanları temsil etmektedir. Dilimize *halef-selef* deyiminde de kullandığımız selef, kelime olarak *öncekiler*, *eskiler*, *ilkler* manasına gelmektedir¹⁸⁸. *Selefi*; öncekini sonrakine, nakli akla, aktarılan bilgiyi akılla üretilen bilgiye, ideolojik-entellektüel rehber ve pratik örnek anlamında eski kuşakları yeni kuşaklara tercih eden, bir geleneğe sonradan yapılan ekleme ve yorumların yozlaşma ve sapkınlık olduğuna inanan demektir¹⁸⁹. İslam dini açısından ele alındığında ise Selef, İslam'ın Asr-ı Saadet olarak anılan altın çağı ortaya çıktığı ilk dönemdeki uygulamalarını takip eden kişidir. Selefiler, İslam düşünce geleneğindeki genel kabule göre, Müslümanların öncü nesillerine verilen isimdir ve selefin üstünlüğü de,

¹⁸⁸ TDK, **Türkçe Sözlük**, Kolektif Yay., Ankara, 2010

¹⁸⁹ Mustafa Acar, "Radikal Selefi Zihniyete Bir Reddiye", **Muhafazakâr Düşünce Dergisi**, Ankara, 2005, Yıl:2, Sayı:6, s.163

Müslümanların en hayırlısının, Hz. Peygamber döneminde yaşayanlar, sonra onların ardından gelenler, sonra da onları takip edenler olduğu yolunda rivayet edilen hadise dayanır¹⁹⁰. Selefilik anlayışına göre, Peygamber haricinde örnek alınacak insanlar Asr-ı Saadet döneminde yaşamıştır. Öncelikli olarak İslam Peygamberi Hz. Muhammed ile temasa geçmiş, bizzat Peygamber'in ders ve sohbetlerinde bulunmuş olan kişiler, yani *Sahabeler*; sahabelere tabi olmuş ve sahabelerden doğru İslam'ı öğrenmiş olan kişiler, yani *Tabiin* ve son olarak Tabiin'e talebelik etmiş, yani *Tebe-i Tabiin* olan kişiler örnek alınması gereken kişilerdir¹⁹¹.

Selefilik, Müslümanların karşılaştıkları sorunların çözülebilmesi için Kuran'a ve Peygamber'in sünnetine dönüşü temel alan bir akım olarak, ilk defa Hicri 4. Yüzyılda (Miladi 10. yy.) Suudi Arabistan'ın Yemen bölgesinde ortaya çıkmıştır¹⁹². Bazı kaynaklara göre selefilik akımını ilk olarak 9.yy da yaşamış olan Ahmed Bin Hanbel'in kurduğu söylenmektedir. Hanbelî mezhebine mensup şahıslarca oluşturulan bu akıma bağlı kalan insanların tüm görüşlerinin İmam Ahmet Bin Hanbel'e dayandığı iddia edilmektedir¹⁹³. Ancak bu iddia Hanbelî mezhebinin büyük imamı tarafından tartışılmıştır¹⁹⁴.

İmam Hanbel'in dini yorumu ile İslamiyet'in en radikal yorumu olarak ön plana çıkan ve El Kaide'nin benimsemiş olduğu Selefi-Vahhabi anlayışın bazı ortak yönleri olsa da pek çok noktada birbirlerinden ayrıldıkları bilinmektedir¹⁹⁵. Ahmed Bin Hanbel dinin yaşanmasında ve yorumlanmasında Kur'an ve hadislere büyük önem vermiştir. Hayatının büyük kısmını zor şartlar altında hadis toplamakla geçiren Ahmed Bin Hanbel, 28 binden fazla hadisin bulunduğu *El-Musned* isimli bir eser ortaya koymuştur. Bu bağlamda Ahmed Bin Hanbel sünnet, hadis ve rivayet ilmini fıkıh ilmiyle birleştirmiştir.

İmam Hanbel'e göre, dini ilimler arasında kitap ve sünnetten başka hiçbir ilim, yazılmak suretiyle gelecek nesillere aktarılamazdı. Çünkü ilim adamlarının görüşleri, kendi çağlarına ait sorunların çözümü değerindedir. Bunların yazılarak sonraki nesillere aktarılmasına gerek yoktur. İnsanlara nakledilmesi gereken yalnızca Kuran bilgisi, Hz Muhammed'in ilmi, onun ashabının ve onlara güzellikle tabi olanların ilimleridir. Bu ilimler, öyle bir netlikte nakledilmelidir ki, âlimler ve kişiler isimlerine göre taklit edilmemelidir. İmam Hanbel Selefın uğraşmadığı hiç bir şeyle uğraşmamıştır. Selef yalnızca kitap, sünnet ve fetva ilmi ile uğraşır. Kitap ve sünnetten öğrendiklerini insanlara öğretmeye çalışırdı.

¹⁹⁰ Yıldız, **a.g.m.**, s.67

¹⁹¹ Ebu Zehra, **a.g.e.**, s.213

¹⁹² Whelan, **a.g.e.**, s.197

¹⁹³ Ebu Zehra, **a.g.e.**, s.213

¹⁹⁴ Demirel, **a.g.e.**, s.45

¹⁹⁵ Gürbüz, **a.g.e.**, s.95

Akidenin de kaynağı sadece kitap ve sünnettir. Dolayısıyla sadece kitap ve sünnetin bildirdiği şeyler, inanılması gereken akideyi oluşturur. Akide ve diğer bütün İslami ilimlerin kaynağı yalnızca Kitap ve sünnettir. Soyut akli nazarla akideden bahsedilemez. Akide konusunda yalnız nakle başvurulur ve onun dışında bir yola itibar edilmez¹⁹⁶.

Genel olarak oluşan kanaate göre, Ahmed Bin Hanbel, Selefî (*Peygamber ve sahabeleri*) örnek almıştır ancak günümüzde ifade ettiği anlamda Selefî ideolojiyi savunmamıştır¹⁹⁷. Ahmed Bin Hanbel dinin yorumlanması konusunda Kur'an ve sünneti referans kabul eder ve bu temelde fetva verilmesinde sakınca görmemiştir. İrşat ve fetva alanında gördüğü boşluğu doldurmak üzere bizzat kendisi fetva vermiştir. Fetva vermek bir yönüyle yorum yapmak demektir¹⁹⁸. Bu bağlamda Ahmed Bin Hanbel dinin yorumlanmasına karşı değildir. Diğer üç büyük mezhep imamı gibi bağımsız bir müctehit (*icthihat eden, fıkıh bilgini*) olan Ahmed Bin Hanbel, rivayet edilmiş hadisler içerisinde, kendisine göre, Kur'an ve sünnete en uygun görünen doktrini serbestçe seçmiş ve nakli veriler çerçevesinde reyini kullanmaktan çekinmemiştir¹⁹⁹. Bununla birlikte verdiği fetvaların yazılmasını ve nakledilmesini yasaklamıştır. Ona göre sadece Kitap ve sünnet bilgisi yazılabilir. Dini yorumlayan din bilginlerinin görüşleri kendi çağlarına ait sorunları gidermeye yönelik olduğundan, bu görüşlerin nakledilmesi sonraki kuşakları yanlış yönlendirebilir. Ancak Ahmed Bin Hanbel'e göre gelecek her dönemin din bilginleri temel referans kaynakları olan Kur'an ve sünnet temelinde içinde bulunulan dönemin ihtiyaçlarına ve şartlarına göre dini yorumlayabilirler²⁰⁰.

Görüldüğü gibi Hanbel, yukarıda da tanıdığımız gibi Hz. Muhammed ve Sahabeleri içine alan *Selefî* örnek almış ancak günümüzde ifade ettiği anlamda Selefî ideolojiyi savunmamıştır. Bu noktada gerçek Selefiler ile kendilerini selefî olarak adlandıran ve selefî ideolojiyi ortaya çıkaran kişiler birbirinden ayrılmaktadır²⁰¹.

Günümüz Selefî ideolojisi ile Ahmed Bin Hanbel'in görüşlerini karşılaştırdığımızda karşımıza şunlar çıkmaktadır: Günümüz Selefî ideolojisinde inançla ilgili meselelerde Kur'an ve Sünnette yer alan hususların yoruma başvurulmadan olduğu

¹⁹⁶ Ebu Zehra, .a.g.e., s.479

¹⁹⁷ Garba Bala Muhammad and Muhammad Sani Umar, "Religion and the Pan-African ideal: The Experience of Salafi Islam in the West African Sub-Region", *AJIA*, Vol:5, No:1, 2002, p.142

¹⁹⁸ Öztürk, a.g.e., s.97

¹⁹⁹ Ebu Zehra, .a.g.e., s.479

²⁰⁰ a.e., s.480

²⁰¹ Muhammad and Umar, a.g.m., p.141

gibi kabul edilmesi esastır. Bu bağlamda, Selefi-Vahhabi ideolojinin mimarları ve destekçileri, akıl ve bilimle ilgili yorumlara şiddetle karşı çıkmakta ve yüzyıllar boyunca her türlü modernleşmeyi dinden sapma olarak kabul etmektedir²⁰². Hanbel, verdiği fetvaların yazılmasını ve nakledilmesini yasaklamıştır. Ona göre yazılması gereken din ilmi sadece Kitap ve Sünnet bilgisidir. Yukarıda da izah edildiği gibi Hanbel, dini yorumlayan din bilginlerinin görüşlerinin kendi çağlarına ait sorunları gidermeye yönelik olduğunu ve bu görüşlerin nakledilmesinin sonraki kuşakları yanlış yönlendirebileceğini söylemektedir²⁰³. Ancak yine Hanbel'e göre, gelecek her dönemin din bilginleri, Kur'an ve Sünnet temelinde içinde bulunulan dönemin ihtiyaçlarına ve şartlarına göre dini yorumlayabilir. Bu nokta Hanbel'i günümüz Selefilerinden ayırmaktadır. Çünkü günümüz Selefi anlayışında dönemin şartlarına ve koşullarına göre dinin yorumlanması ve bu yorumlar doğrultusunda fetva verilmesi dinden uzaklaşma olarak algılanmaktadır. Bu yorum ve fetvalara dayalı olarak zaman içerisinde Müslüman toplumlarda ortaya çıkan mezhepler de yine günümüz Selefi-Vahhabi ideolojisince kabul görmemektedir.

Esasında bu durum, birazdan açıklandığında daha net bir şekilde görüleceği üzere, istismar konusunun ön plana çıktığını görebilmemiz açısından önemlidir. Çünkü dini istismar eden yapılar, geliştirdikleri şiddet teorilerini Selefilik ile etiketlemeye çalışarak, bu yönüyle selefilik de istismara uğratılmaktadır. Bu nedenden dolayı, El Kaide ve benzeri örgütlerin etkilendikleri dini akımların Selefi anlayıştan beslendiğini dile getirirken, selefilik kurucusu sayılan Ahmed Bin Hanbel'den ayırtmak gerekir.

2.2.2 *İbn-i Teymiye ve Radikal/Cihadi Selefilik*

Günümüzde, El Kaide tarafından benimsendiği belirtilen ve içerisinde şiddeti barından cihat anlayışının temelindeki Selefilik anlayışı ile selefilik ilk ortaya çıktığı zamanki anlayış arasında bazı farklılıkların olduğunu görülmüştür. Birçok kaynağa göre, selefilik günümüze taşınırken geçirmiş olduğu mutasyon ve şiddete yönelik evrilmesinde İbn-i Teymiye^{***} isimli İslam bilgininin etkisi çok büyüktür²⁰⁴. 13.yüzyılın ikinci yarısında

²⁰² Mehmet Faraç, **İkiz Kuleler'den Galata'ya El Kaide Turka**, Günizi Yayıncılık, İstanbul, 2004, s. 99

²⁰³ Ebu Zehra, **a.g.e.**, s.479

^{***} Tam adı Ebu'l-Abbas Takıyyuddîn Ahmed bin Abdülhalîm bin Mecdiddîn bin Abdüsselâm bin Teymiye'dir. Çalışma boyunca kendisinden Teymiye olarak bahsedilecektir.

²⁰⁴ Richard H. Shultz, **Global Insurgency Strategy and the Salafi Jihad Movement**, USAF Institute for National Security Studies, USAF Academy, Colorado, 2008, p.16

dünyaya gelen Teymiye, içerisinde yaşadığı dönemdeki siyasi olaylardan etkilenerek, selefiligi yeniden yapılandırmıştır.

Teymiye, miladi 1236 yılında (*Hicri 661*) Harran'da doğan doğmuştur²⁰⁵. O dönemde, Moğol istilalarının yoğun etkisinde kalan ailesi ile birlikte, henüz yedi yaşında iken Harran'dan Şam'a göç etmek zorunda kalmışlardır²⁰⁶. O dönemlerde Şam bilim ve kültür açısından da çok önemli bir şehirdir. Moğol istilaları döneminde doğması ve yetişmesi onun karakterini etkilemiş, siyasi düşüncesinde de yansımaları olmuştur. Dedesi ve babası, dönemin sayılı din bilginlerinden olduğu için, Şam'a gittiklerinde babası Şam'ın sayılı medreselerinde dersler vermeye başlamıştır²⁰⁷.

Teymiye, tüm işi araştırma, inceleme ve anlatıp yazma olan bir ailede ve küçüklüğünden beri ilmi bir çevrede yetiştiği için, küçük yaşlarda Kur'an'ı ezberlemiş ve unutmamıştır. Bunun yanı sıra hadis ilmi, Arap dili, fıkıh ilmi gibi konularda yoğun dersler almış ve çocukluğunda, derslerindeki başarısı ve bilgisi ile dikkat çekmiştir²⁰⁸.

21 yaşına geldiğinde babasını kaybeden Teymiye, babasının yerini alarak Şam'ın ünlü medreselerinde dersler vermeye başlamıştır. O dönemde beşeri ve dini ilimlerin merkezi sayılan iki şehir vardır. Bunlardan birisi Kahire, diğeri ise Şam'dır. Şam'da birçok dini bilgin ile görüşüp, çeşitli tartışmalara girme şansı bulan Teymiye, bu dönemin sonunda tanınmaya ve taraftar toplamaya başlamıştır²⁰⁹. İslam fıkına yönelik eğitimi bitiren Teymiye, sonraki süreçte hadis ilmine merak sarmış ve o dönemde Şam'da yaşayan birçok hadis bilgininden istifade ederek hadis bilgini olmuştur. Karizmatik liderlik otoritesi, hazır cevaplılığı ve dini bilgisi ile oldukça ünlünen Teymiye, çeşitli şehirlerden kendisi ile ilmi tartışmalar yapmak ve fetvalar almak için gelen heyetlerle ilgilenmiş ve ünü giderek yayılmıştır.

Hicri 699 yılında, Moğolların Şam kapılarına dayanması üzerine, Şam halkının ileri gelenleri ve birçok din bilgini Şam'ı terk etmeye başlamıştır. Bu süreçte, şehri terk etmekten uzak duran Teymiye, şehirdeki kargaşa ve korkuyu dindirmeye çalışmıştır. Halkın ileri gelenleri ile yaptığı toplantıların ardından, Moğol liderleri ile görüşmeye karar vermiş, liderlerle yaptığı görüşmelerde Şam'ın tahrip edilmeyeceği ve insanlara zarar

²⁰⁵ Teymiye, **Hapishane Mektupları**, Çev, Mehmet Emin Akın, Medarik Yay., İstanbul, 2009, s.9

²⁰⁶ a.e., s.9

²⁰⁷ Ebu Zehra, a.g.e., s.635

²⁰⁸ Teymiye, a.g.e., s.10

²⁰⁹ Ebu Zehra, a.g.e., s.635

verilmeyeceği gibi kısa süreli anlaşmalar yapmıştır. Bu olaylar, Teymiye’ye siyasi bir güç kazandırmakla kalmamış, çoğu Şam halkını da arkasına almasını sağlamıştır²¹⁰. Anlaşmaların bozulması sebebiyle hicri 700 yılında Moğolların Şam’a girmek istemeleri üzerine Teymiye, halka dini açıdan verdiği *cihat* eğitimi ile Moğollara karşı mücadele vermeye ve savaşıma yöneltmiştir. Teymiye, meydanlarda, medreselerde ve camilerde verdiği fetvalarda, halkı Allah yolunda *Cihat* etmeye ve sabrederek mücadele vermeye çağırmıştır²¹¹. Bu süre zarfında Mısır’daki hükümdarlar ile görüşerek destek almaya çalışmış, ayrıca halkı savaşa hazır tutmak için dini eğitimlerine devam etmiştir. Hicri 702 yılının Ramazan ayında, Moğolların Şam’a saldıracağı haberi yayılmaya başlayınca, Teymiye cihadın *farz* olduğuna dair fetvasını yayınlayarak, bizzat halk ile beraber savaşımlara katılmış ve savaşlarda başarılar elde etmiştir²¹². İşte, El Kaide ve benzeri yapılanmaların algıladığı cihadın ve bu cihadın farz olduğu, yani İslam dini açısından yapılması zorunlu olduğunun temelleri bu olayla atılmıştır. Başka bir deyişle, Teymiye’nin 14.yüzyılda cihadın farz olduğuna dair vermiş olduğu fetva, günümüze kadar ulaşmış ve günümüz cihadi yapılanmalarını etkilemiştir²¹³.

Teymiye, sonraki yaşamında diğer âlimlere yönelik ağır ve sert eleştirileri ile ön plana çıkmaya başlamıştır. Kaynak olarak Hanbeli mezhebinden beslenen Teymiye, doğrudan Hanbeli’nin takipçisi olmamış, selefiliği kendi çizdiği sınırlarla belirlemeye çalışmıştır. Nitekim onun şekillendirdiği anlayışa göre hayat, adeta önceden düşünülmüş hazırlanmış bir planın zamanla isabetli bir şekilde işleyişi olarak değerlendirilmiştir. Bunun için “Hakikat, geçmişte belirlenmiştir; Allah ve Resul’ünün kutsadığı ilk nesiller eliyle din tamamlanmış; selef asrında İslam ümmetinin ihtiyaçlarına dayanan en faydalı meseleler çözülmüştür; bütün beşeri ihtiyaçlar temin edilmiş, doğrudan bizim çözmemize bağlı hiçbir mesele bırakılmamıştır şeklinde özetlenebilecek bir anlayış gelişmiştir²¹⁴”.

Teymiye, derslerinde özellikle tasavvuf ehli tarikatlara ağır eleştiriler yöneltmiş, onların İslam dinini tahribata uğrattığı gibi suçlamalarda bulunmuştur. Yaptığı eleştirilerin dilin ağırlaşmaya başlaması, kendisine yönelik yapılan fikri eleştirilere karşı katı tutumu ve

²¹⁰ Teymiye, **a.g.e.**, s.11

²¹¹ Shultz, **a.g.e.**, p.20

²¹² Teymiye, **a.g.e.**, s.11

²¹³ Shultz, **a.g.e.**, p.21

²¹⁴ Mehmet Zeki İşcan, **Selefilik**, Kitap Yay., İstanbul, 2006, s. 7.

sert üslubu ile dönemindeki bazı din bilginleri ile arası açılmıştır²¹⁵. Bazı bilginlerin, Teymiye'yi *Talak* yani İslam dini açısından boşanma konusunda ihtilaflarından dolayı Sultan'a şikâyet etmesi üzerine, Teymiye'nin Şam'da fetva vermesi yasaklanmıştır²¹⁶. Yasaklara rağmen fetva vermeye ve derslerine devam eden Teymiye, Şam'da Sultanın elçilerinin refakatinde diğer bilginlerle yüzleşmeler yapmıştır. Devam eden süreçte, geçmişte verdiği, kabirler üzerine mescit yapılması, kabirlere doğru namaz kılınması ve kabirlere dua edilmesinin haram olduğuna dair fetvalar sebebiyle hapsedilmesi kararı verilerek Kahire'de hapsedilmiştir. Mısır'daki yönetim değişiklikleri ve idarenin yer değiştirmesi gibi sebeplerle hapis hayatı bittikten sonra derslerine ve fetvalarına devam eden Teymiye, tekrar hapis hayatı yaşamış ve 1328 yılında (*hicri* 728) vefat etmiştir.

Düşüncesinin merkezinde, toplum ve din arasında son derece yakın bir ilişki olduğu, Kur'an ve diğer kutsal metinlerin harfiyen benimsenmesi, 8. yüzyıldaki Medine toplumunun İslami bir devlet için mükemmel bir örnek olduğu, İslam'ın yeniden ihtişamını kazanması için Hz. Muhammed ve Dört Halife dönemine dönülmesi ve İslam'ın arındırılmasına ihtiyaç duyulduğu inancı²¹⁷ yer alan Teymiye, İslam dünyasının içinde bulunduğu kötü durumdan kurtulmasının ancak Selef'in yaşamının örnek alınması ile mümkün olacağını savunmaktadır. Teymiye'ye göre, Selefin örnek alınması, Kur'an ve Sünnetin Selef'in anladığı şekliyle yaşanması demektir. Bu kapsamda Teymiye, Selefin mezhebini, *Kuran ve sünnette yer alan bütün sıfatları, isimleri, bütün haberleri ve halleri olduğu gibi kabul etmek* olarak tespit etmektedir²¹⁸.

İslam düşünürü olarak Teymiye, Sünni İslam anlayışı içerisinde en muhafazakâr fıkıh ekolu olarak kabul edilen Hanbeli fıkıh alanında derin bir uzmanlık kazanmıştır. Bu bağlamda Burke, Teymiye'nin, El Kaide lideri Usame Bin Ladin'in de aralarında bulunduğu dini istismar eden militanlar ve radikal düşünürler bakımından kilit önem taşıyan muhafazakâr bir İslam âlimi olduğunu belirtir. Burke, Teymiye ve yaşadığı döneme ilişkin olarak şunları aktarır:

Teymiye, modern radikal devrimci Sünni İslamcı eylemciliğin babası olarak görülür. 1258'de Bağdat'ın Moğollar karşısında düşüşü devrin dindar Müslümanları için sarsıcı bir gelişme olmuştu. Müslümanların çoğu, yüzyıllar süren askeri yayılma, siyasi ve kültürel üstünlüğün ardından halifeliğin ve

²¹⁵ Ebu Zehra, **a.g.e.**, s.641

²¹⁶ Teymiye, **a.g.e.**, s.13

²¹⁷ Whelan, **a.g.e.**, s. 59.

²¹⁸ Ebu Zehra, **a.g.e.**, s. 201

İslam'ın kâfirler tarafından fethedilmesini imkânsız olarak görüyordu. Benzer bir şok, yaklaşık beş yüzyılı aşkın bir süre sonra Napolyon'un Mısır'ı işgal etmesiyle yaşanacaktı. Teymiye Moğollar karşısında yenilgiye yol açan zafiyetin, Müslüman cemaatin ya da ümmetin ilk kutsal metinlerdeki emirleri gereğince yerine getirmemesinin bir sonucu olduğunu düşünüyordu. Şam'a sürgüne gönderilen Teymiye, düşüncelerini burada da yaymayı sürdürdü ve sonuçta hayatının büyük bir bölümünü hapiste geçirdi²¹⁹.

Teymiye'nin geliştirdiği Selefi anlayışa göre dinin bütün inanç ve ibadet meselelerinin naslara (*ayet ve hadislere*) dayanması gerekir. Çünkü Allah, inanılması gereken hükümleri vahiyle bildirdiği gibi, onları ispat ve takviye edecek aklî kuralları da yine naslarda işaret etmiştir. Dolayısıyla bunları anlama çabası dışında başka deliller aramaya ihtiyaç yoktur²²⁰. Teymiye'den etkilenen günümüz radikal selefilere göre ise, İslam coğrafyasında bazı ülkelerin Batılı ülkeler tarafından işgal edilip sömürgeleştirilmesinin de etkisiyle, ilk asırlardan sonra dine çeşitli hurafe ve yanlış anlayışlar girmiş, ulema arasında taklit yaygınlaşmış, nasların ve diğer ilk kaynakların yerine fukahanın, kelamcılarının ve müfessirlerin şahsi görüşleri önem kazanmış, tasavvuf ve tarikatlar halkı miskinleştirmiştir. Dolayısıyla yeniden İslam'ın özüne dönülmesi gerekmektedir²²¹.

Dini yorumlama biçiminde *Vahdaniyeti (Allah'ın bir olması)* ön plana çıkaran Teymiye, dönemin koşulları içerisinde görüşlerini üç ana esas üzerine kurmuştur. Teymiye'ye göre *din bilginleri* veya *dindar insanlar* aracılığı ile Allah'a yaklaşma düşüncesi dinen yanlıştır ve yasaklanmalıdır. Bu paralelde ölü veya diri kişilerden yardım isteme ve onları aracı yapma düşüncesine de izin verilmemelidir. Ayrıca teberrük (*bereket vesilesi saymak*) ve takdis (*kutsamak*) amacıyla Peygamberlerin ve Salih kişilerin kabirlerini ziyaret etmek de dinen sakıncalı olup engellenmelidir. Teymiye ölmüş veya ölmemiş bir insana dua eden kimsenin dinde bidat yaptığını ve Allah'a ortak koştuğunu, Allah'a dua ederken başka bir varlığı aracı eden kimsenin ise başlı başına bir bidat uydurmuş olacağını ifade eder²²².

Teymiye'ye göre metinlerin yorumlanmasında “esas olan din ve nakildir. Akıl sadece idrak ve tasdik edicidir. Akıllar türlü türlüdür ve bugünkü akıl ile yarınkı akıl

²¹⁹ Burke, **a.g.e.**, s.29

²²⁰ Yıldız, **a.g.m.**, s.72

²²¹ **a.e.**, s.72

²²² Ebu Zehra, **a.g.e.**, s.213

birbirine uymaz. Nakil ise daima birleştiricidir²²³.” Teymiye’nin açıklamalarında *sahih nakil* ve *sahih akıl* kavramlarından söz ettiği görülse de dinin yorumlanmasında akla kıymet verdiğini söylemek zordur. Bu yönüyle Teymiye dini metinlerin olduğu gibi bırakılması veya *dini metinleri oluşturan sözcüklerin gerçek anlamları* ile kabul edilmesi taraftarıdır²²⁴. Bu noktada Ebu Zehra, Teymiye’nin dini metinleri yorumladığı yönetime yönelik şu şekildeki izahı yerindedir:

Teymiye’ye göre, metinler konusunda en güvenceli yol, onları olduğu gibi bırakmaktır. Teymiye bu görüşünün “Selef-i Salih”e dayandığını iddia etmektedir. Bu nedenle, kelimeleri zahirlerine göre (*gerçek anlamlarına göre*) değerlendirmekte ve bunların ifade ettiği temel zahiri manalara itibar etmektedir. Diğer yandan Teymiye, bunların “yaratıklarda olana” benzemediğini ifade etmekte ve ötesine karışmamaktadır. Ötesi için herhangi bir tefsir yapmayan Teymiye, bunu tefsir etmeye kalkışmanın sapıklık olduğunu da, iddia etmektedir... Teymiye, bu tutumuyla yorumlama ve olduğu gibi bırakmanın arasını bulduğuna inanmaktadır. Çünkü bir yandan bu tür ayetleri zahiri manaları ile tefsir edip, Allah’ı yaratıklara benzemekten tenzih ederken, diğer yandan da “Keyfiyet” ve gerçek niteliğe dokunmamaktadır. Teymiye, sahabelerin, içinde “el”, “ayak”, “yüz”, “oturmak”, “inmek” ve benzeri tabirler bulunan müteşabih ayetlerin manasını bildiklerini, bu bilgilerini ayetlerin zahiri manalarından aldıklarını ve Allah’ın zatının mahiyetini öğrenmeye kalkışmadıkları gibi, bu sıfatların da mahiyetini öğrenmeye yeltenmediklerini iddia etmektedir. İşte, Teymiye’nin “Selef Mezhebi” olarak öne sürdüğü anlayış budur²²⁵.

Radikal selefilerin günümüz yansımasında bu *gerçek mana* hassasiyeti devam etmekte ve radikal selefilerin sosyal yaşantılarını buna göre şekillendirmektedirler. Akıl ve mantığa, bilimsel bulgulara ve başka bilgilenme kaynaklarına müracaatta bulunmayı, hadislerin sıhhatini sorgulamayı, hele hadisleri Kur’an’ın ışığında eleştirel bir süzgeçten geçirmeyi bir sapıklık, dalâlet ve yoldan çıkma olarak görmektedirler. Eski devirlerde yaşamış âlimlerin o devrin şartlarına göre verdikleri fetvaların ve yaptıkları tahlillerin günümüzde geçerli olmayabileceği görüşü radikal selefi zihniyetin hiç de sıcak bakmadığı bir görüştür. Tipik bir radikal selefi zihniyetli kişiye zamanın değişmesiyle hükümlerin de değişmesi gerektiği fikrini kabul ettirebilmek zordur²²⁶. Ona göre yapılması gereken yapılmış, söylenmesi gereken söylenmiştir. Dini bizden daha iyi bildikleri kuşku götürmeyen önceki âlimlerin hükümlerini bir kenara bırakarak yeni hükümler peşinde koşmak en hafifinden bid’attır, yani dine sonradan sokulan bir şeydir ve kesinlikle

²²³ İşcan, **a.g.e.**, s.30

²²⁴ Öztürk, **a.g.e.**, s.101

²²⁵ Ebu Zehra, **a.g.e.**, s.205-206

²²⁶ Acar, **a.g.m.**, s.172

haramdır. Bu bağlamda radikal selefilere dillerinden düşürmedikleri hadislerden biri de *Dinde her yeni şey bir bid'attir; her bid'at dalâlettir; her dalâletin sonu ateştir* şeklindeki hadistir. Hadisin katı yorumu selefilere her türlü yeniliğe karşı otomatik bir şekilde cephe almaya yönelmektedir²²⁷.

Yine günümüz radikal selefilere, *Asr-ı Saadet* günlerine dönme, öze dönme olarak nitelendirdikleri ve o zamandaki yaşam koşullarına benzer yaşam koşullarını sağlayarak sosyal hayatı yeniden çerçeveleme arayışındadırlar. Öz ile biçim ayrımını görmezden gelerek tarihi aynı kalıplarda tekrarlama anlayışı siyasetten ekonomiye, kılık kıyafetten yeme-içmeye, mimariden eğitime her alanda çeşitli biçimlerde yansımaları bulmaktadır. Bu konuda verilebilecek çok sayıda örnekten birkaçı şu şekilde özetlenebilir: Arap kültürüne ve coğrafyasına özgü formatta peçe, çarşaf ve uzun beyaz entari tipi kıyafetlerin *İslami kıyafet* olarak nitelendirilip özellikle Batılı ülkelerde yeni Müslüman olan insanlara *İslami kıyafet* olarak takdim edilmesi, başka coğrafya ve kültürlerin ürettiği geleneksel kıyafetlerin gayri-İslami olarak görülmesi; Hz. Peygamber eliyle yemek yemişti diyerek kaşık ve çatala yemek yemeye soğuk bakılması, bunun da Peygambere olan sevgi ve bağlılığın bir gereği olarak takdim edilmesi; daha uç örneklerinde Hz. Peygamber uçağa binmemişi deyip uçağa binilmemesi, karpuz yememişti deyip karpuz yenmemesi; Hz. Peygamber devrinde mescitlerde minare yoktu deyip camilere minare yapılmasına karşı çıkılması; demokrasi dâhil sonraki yüzyıllarda ortaya çıkan pek çok siyasi teşkilatlanma ve yönetim tarzına İslami değildir, gâvur icadıdır veya kâfir kurumudur gerekçesiyle karşı çıkılması gibi unsurlar²²⁸. Radikal selefilik algısı; olguların şekilleri ile ölçülmesi ve aklın çeşitli unsurlarda devre dışı bırakılmasıyla sosyal hayatı bile etkileyecek formatta karşımıza çıkabilmektedir.

Teymiye'nin, selefilik kurumunda gerçekleştirmiş olduğu yapılandırmadan en önemlisi cihat anlayışı üzerinde olmuştur. Teymiye'nin, dönemin şartları ve siyasi istikrarsızlığından kaynaklı olarak cihadın farz olduğuna dair iddiası, yıllar sonrasında ortaya çıkacak olan dini istismar eden örgütlere ilham kaynağı olmakla kalmamış, en başlıca referans kaynaklarından birisi olmuştur²²⁹. Nitekim Usame Bin Ladin dünya kamuoyuna yaptığı pek çok açıklamada Teymiye'ye atıfta bulunmaktadır. 1996 yılında,

²²⁷ a.e., s.172

²²⁸ a.e., s.171

²²⁹ Esposito, a.g.e., s. 64

Amerikan askerlerini Arabistan yarımadasından kovmak, Müslümanların kutsal şehirleri olan Mekke ve Medine'yi kurtarmak, Amerika'yla işbirliği içindeki Suudi Hükümetini yıkmak ve dünyadaki devrimci gruplara destek vermek amacıyla, Amerika ve müttefiklerine karşı açık bir cihat çağrısı yaptığı bildirisinde Ladin, Teymiye'ye şu şekilde gönderme yapmaktadır;

İmandan sonra Amerikalı düşmanı kutsal topraktan atmaktan daha önemli bir görev yoktur. Hiçbir öncelik, imandan başka, bunun önüne koyulamaz. İbn-i Teymiye şöyle dedi: *'Dini ve imanı savunmak için savaşmak ortak bir görevdir. İmandan sonra hayatı ve dini bozan düşmanla savaşmaktan başka görev yoktur. Bu görevden daha öncelikli başka bir durum yoktur ve düşmana en iyi imkânlarla karşı konulmalıdır'...* Bu şartlar altında birincil düşman olan kâfirleri ülkeden atmak ilk görevdir, imandan sonra bundan daha önemli bir görev yoktur²³⁰.

İslamiyet'i istismar eden dini motifli terör örgütleri ve radikal düşünürler, toplumsal gelişmeleri ve hareketleri değerlendirirken kendi politik amaçlarını destekleyecek şekilde Teymiye'nin dini metinleri yorumlama biçimine vurgu yapmaktadır²³¹. Örnek verecek olursak, Hac Suresinde geçen *Kendileriyle savaşılana (müminlere) zulme uğramış olmaları sebebiyle (savaş konusunda) izin verildi* ayeti²³², Teymiye'ci bir yorumla ele alınırsa metin ya olduğu gibi kabul edilecek ya da kelimelerin zahiri manalarına göre hüküm verilecektir. Dolayısıyla El Kaide ve benzeri dini istismar eden bir terör örgütü, haksızlığa veya zulme uğradığını değerlendirdiği Müslüman bir topluluğu gerekçe göstererek bu ayeti terör eylemlerine referans yapabilmektedir²³³.

Burada şunu vurgulamakta yarar vardır ki, Teymiye'nin yaşadığı dönemde İslam toplumlarının uğradığı Moğol saldırılarına karşı Müslümanların cihat yapmaları doğal bir hak olarak değerlendirilebilir. Belirtilen dönemde Müslümanlar kendi ülkelerinde şiddetli bir saldırıya uğramışlar ve can-mal güvenlikleri tehlike altına girmiştir. Dönemin İslam Devleti ile Moğollar arasında bir savaş başlamıştır. Bahse konu dönemde Teymiye, Moğollara karşı cihat yapılabileceğini gerektiğini belirten bir cihat ilanı yayınlamıştır. Bu yönüyle Teymiye doğrudan saldırgan bir tutum içinde bulunmamıştır²³⁴. Ancak, zaman içerisinde bu durum doktrinleşerek, her türlü İslami olmayan devlete karşı cihat etmek

²³⁰ Swetnam ve Alexander, **a.g.e.**, s. 107

²³¹ Barry Cooper, "Homegrown Jihadists and the Evolution of Al-Qaeda", **Policy Paper**, The Canadian Defence & Foreign Affairs Institute, 2003, p.9

²³² Hac Suresi, 22/39

²³³ Gürbüz, **a.g.e.**, s.100

²³⁴ Öztürk, **a.g.e.**, s.104

farzdır şeklinde yorumlanmıştır²³⁵. Nitekim El Kaide'nin baş ideologu olarak bilinen Abdullah Azzam, bahsedilen Moğol saldırına karşı yürütülen cihadın, şariat dışında bir yönetime gösterenlerin öldürülmeleri gerektiği şeklinde ilan edildiğini ileri sürmektedir²³⁶.

Günümüzde Teymiye'den etkilenen bazı radikal selefiler, Teymiye'nin özellikle cihat fetvası ve hüküm konularına atıflarda bulunarak, içerisinde bulundukları koşulları meşrulaştırmaya çalışmaktadırlar. Özellikle, *tağut* kavramı üzerinden hareketle, anayasal düzenlere karşı, Allah'ın hükümleri dışında hüküm koydukları gerekçesi ile cihat ilan edebilmekte, hatta bunu İslam dini açısından farz olarak görebilmektedirler.

İbn-i Teymiye şöyle der: “Tağut, tuğyan kelimesinden türemiştir. Tuğyan ise, sınırı aşan manasına gelir. Bu, zulüm ve taşkınlıktır. Allahu Teala'dan başka kendisine ibadet edilen mabud, kendisine yapılan bu ibadeti kötü görmüyorsa “Tağut” olur. Allahu Teala'ya isyan olan bir işte veya hak dinden başka bir şey üzere kendisine itaatte bulunulan kişi tağuttur. İtaatte bulunulan bu kişinin, Allahu Teala'nın Kitabı'na muhalif olan bir haberinin tasdik edilmesine binaen kendisine uyulması ile, Allahu Teala'nın emrine muhalif olan bir sözüne itaat edilmesine binaen kendisine uyulması arasında fark yoktur. Bu nedenle Allahu Teala'nın Kitabı dışında hüküm veren hakim ve yine Firavun ve Ad (kavmi) de tağut olarak isimlendirilmiştir²³⁷.

Teymiye'nin geçmiş dönemde, özellikle *kılıç ayetler* olarak nitelenen ve akıldan ziyade sadece nakil ile yorumlandığında içerisinde doğrudan şiddet barındıran ayetler ve buna benzer bazı hadisler ile vermiş olduğu örnekler, günümüzde cihadi selefilik olarak karşımıza çıkmakta ve El Kaide ve benzeri yapıların teorik eğitimlerinde rahatlıkla örneklenebilmektedir. Özellikle, Teymiye gibi hem savaşmış hem de ilim tahsil ederek din bilgisi ile ünlenmiş kişilerin cihat konusundaki yorumları, radikal dini söylem içerisinde sorgulanmadan kabul bulmakta ve doğrudan aktarılmaktadır²³⁸.

Teymiye'nin cihat içerikli bazı söylemlerinden örnekler verecek olursak;

...“Allah kendisinin sevgisini kazanmış kişiler için iki alamet belirlemiştir. Bunlardan birincisi Rasul'e ittiba ve ikincisi ise Allah yolunda cihaddır. Çünkü cihadın hakikati; iman ve salih amel gibi, Allahu Teala'nın razı olduğu şeyleri elde etmek ve yine küfür, fık ve isyan gibi buğzuna sebep olan şeyleri ise bertaraf etmektir”...²³⁹

²³⁵ Cooper, **a.g.e.**, p.7

²³⁶ Abdullah Azzam, **Tevbe Suresi Tefsiri-Cihat Dersleri**, Buruç Yayınları, İstanbul, 2009, s.199

²³⁷ Abdul Munim Mustafa, **Müslümanlar'ın Birliğini Sağlayacak Temel Esaslar**, s.26, www.davetvecihad.com (Erişim Tarihi: 02.07.2010)

²³⁸ Roel Meijer, **Global Salafism: Islam's New Religious Movement**, Columbia University Press, New York, 2009, p.47

²³⁹ Mustafa, **a.g.e.**, s.53

...“Cihada güç yetirilemediği zaman, onun için kuvvet ve savaş atları hazırlamak gerekir. Çünkü vacibin ancak kendisi ile yapılabilirdi şey de vaciptir.”...²⁴⁰

...“Cihad; hacdan, umreden ve içinde kılınan bir namazın, başka mescidlerde kılınan namazdan yüzbin kez daha faziletli olduğu Mescid-i Haram’da ibadete çekilmekten daha üstündür. Allahu Teala şöyle buyurur: “Hacca gelenlere su vermeyi, Mescid-i Haram’ı onarmayı, Allah’a ve ahiret gününe iman edip, Allah yolunda cihad eden ile bir mi tuttunuz? Allah katında bunlar bir değildirler. Allah zulmeden bir milleti doğru yola erdirmez. İman eden, hicret eden ve Allah yolunda mallarıyla, canlarıyla cihad eden kimselere Allah katında en büyük dereceleri vardır. İşte kurtulanlar onlardır. Rableri onlara katından bir rahmet, hoşnutluk ve içinde tükenmez nimetler bulunan cennetleri müjdeler. Şüphesiz büyük ecir Allah katındadır”...²⁴¹

...“Bildiğim kadarıyla âlimler, Allah Subhanehu ve Teala için yapılan ibadetler arasında cihadın en üstün olduğu konusunda ittifak etmişlerdir. Cihad; hac, nafil oruç ve nafil namazdan daha faziletlidir”...²⁴²

...“Savunma savaşı, dine ve kutsallara saldıran düşmanı defetmenin en çetin şeklidir. İcma ile vaciptir. Dini ve dünyayı bozan saldırgan düşmanı defetmek, imandan sonra gelen en büyük vaciptir. Bu nedenle hiçbir şart yoktur ve imkân ölçüsünde herkese vaciptir.”...²⁴³

... “Düşman askerleri arasında Müslümanlardan en hayırlıları dahi bulunuyor olsa ve bunlar öldürülmeden kâfirlere ulaşmanın imkânı yoksa bu Müslümanlar öldürülebilir. Kâfirlerin, Müslümanları kalkan olarak kullanmaları durumunda, düşmanla savaşabilmek için bunları vurmaktan başka da imkân yoksa bütün imamlar bunların vurulmasında bir sakınca olmadığı meselesinde ittifak etmişlerdir. Müslüman askerler için bir korku bulunmadığında dahi, kâfirlerin kalkan olarak kullandıkları Müslüman kişileri öldürmek, âlimlerden bir kısmının görüşüne göre yine caizdir. Mazlum olarak, Allah’ın ve Resulü’nün emrettiği cihad yolunda öldürülenler, şehid olurlar ve niyetlerine göre dirilirler. Böylelerinin öldürülmesi, mücahid mü’minlerden öldürülenlerin öldürülmesinden daha büyük ve önemli bir kötülük değildir. Cihadın vacip olduğu durumlarda, cihadın gerektirmesi sebebi ile, kafirlerin kalkan olarak kullandıkları mü’minlerden Allah’ın takdir ettiği kadar kişi öldürülse bile, onların öldürülmeleri mü’min mücahidlerin öldürülmesinden daha büyük ve önemli değildir. Hatta böyle bir durumda kalkan konumundaki Müslümanların, mü’min mücahidlere karşı savaşmaması gerekir. Rasulullah Sallallahu Aleyhi ve Sellem, fitne savaşlarında mü’minlerin kılıçlarını kırmalarını belirtmiş ve öldürülse dahi bir mü’minin diğer bir mü’min ile savaşmasını kötülemiştir.”...²⁴⁴

Teymiye’nin cihadi konularda vermiş olduğu fetvaların bir kısmı da *mürted* konusunda olmuştur. Birçok dini istismar eden yapılanmanın ötekileştirme kaynağını teşkil eden *mürted* kavramı, genelde dinden çıkan, dinden dönen manalarına gelirken; özelde

²⁴⁰ Abdulkadir Bin Abdulaziz, **Ehli Sünnetin Menheci ve Cihad Esasları**, s.6 www.davetvecihad.com (Erişim Tarihi: 02.07.2010)

²⁴¹ **a.e.**, s.13

²⁴² **a.e.**, s.13

²⁴³ **a.e.**, s.110

²⁴⁴ **a.e.**, s.153

İslam dininden çıkan veya dönen manasında kullanılmaktadır. Kavramın, ötekileştirici yönü itibariyle cihat kavramı ile beraber kullanımı, cihadın kime karşı yapılacağı sorusuna yanıt olarak verilebilmektedir. Kendilerinin algıladığı şekilde İslam'ı yaşamayanları *mürted* olarak nitelendiren radikal selefilerin, bu noktada Teymiye'nin söylemlerinden de cesaret bulduğu rahatlıkla söylenebilir.

...“Rasulullah'ın Sallallahu Aleyhi ve Sellem sünnetinde mürtedlerin cezasının, asli kâfirlerin cezasından daha ağır olduğu sabittir. Bu birkaç yöndendir. Bu yönlerden birisi, mürtedin her halükarda öldürülmesi, onlardan cizyenin kabul edilmemesi ve onlar ile zimmet akdinin yapılmamasıdır. Bu hükümler asli kâfirlerin hükümlerinden farklı ve daha ağırdır. Bu yönlerden bir diğeri ise, mürtedin, savaşmaya güç yetiremeyen aciz bir kişi dahi olsa, asli kâfirdeki hükmün aksine öldürülmesidir. Savaşmaktan aciz olan asli kâfir; Hanefilere, Malikilere, Hanbelilere ve ulemanın çoğunluğuna göre öldürülmez. Bir diğer yön ise mürtedin mirasından Müslüman yakınının alamaması ve yine Müslüman yakınından kalan mirasda da mürtedin hak sahibi olmamasıdır. Ayrıca nikâh akdi de asli kâfirin aksine mürted ile caiz değildir. Hatta yine asli kâfirin aksine mürtedin kestiğinin yenilmesi haramdır.”...²⁴⁵

...“Mürted olan bir kişi mümteni' olsa (bu daru'l-harbe kaçması veya mürtedlerin İslam'ın hükümlerini uygulamama gücüne sahip olmaları suretiyle olabilir) hiç tereddütsüz istitabe yapılmadan öldürülür.”...²⁴⁶

...“Ebu Bekir (Radiyallahu Anhu) ve sahabe asli kâfirden önce mürted ile cihada başladılar. Çünkü mürted ile yapılan bu cihadda Müslümanların ülkelerinin bütünlüğü korundu. Ayrıca İslam'dan çıkmak isteyenlerde yeniden İslam'a döndürüldü. Oysaki o dönemde asli kâfirle ve diğer müşriklerle yapılan cihadda istenen hedef Müslümanların topraklarını müdafaa ya da Müslümanların o anki sayılarını korumak değildi. Aksine yeni fetihler ve yeni kavimlere İslam'ın taşınması idi. Ancak şu muhakkak ki, önceden fethedilen yerlerin ve önceden dine girmiş insanların korunması, sonraki yapılacak fetih hareketlerinden öncelikli ve önemlidir.”...²⁴⁷

Başta El Kaide olmak üzere dini istismar eden cihadi yapılanmaların çoğunda bulunan ortak özelliklerden biriside yaşadıkları toprakların “*dar'ul harb*” olup olmadığı arayışıdır. *Dar'ul İslam*, *Dar'ul Küfr*, *Dar'ul Harp* gibi kavramlar dini istismar eden terör örgütlerinin söylemlerinde sık karşılaşılan kavramlardır. Burke bu kavramların İslam'ın kilit kavramları arasında yer aldığını ve günümüzde de güçlü bir etkiye sahip olduğunu belirtir²⁴⁸. *Dar'ul İslam*; İslam hükümleri ile yönetilen, iç ve dış güvenliği Müslümanların

²⁴⁵ a.e., s.136

²⁴⁶ Abdulkadir Bin Abdülaziz, **İman ve Küfür**, s.102 www.davetvecihad.com (Erişim Tarihi: 02.07.2010)

²⁴⁷ Abdülaziz, **Ehli Sünnetin Menheci ve Cihad Esasları**, s.136

²⁴⁸ Burke, a.g.e., s.39

otorite ve gücü ile sağlanan ülke anlamına gelmektedir²⁴⁹. *Dar'ul Harp* ise, güvenliği Müslümanların otoriteleri ile sağlanmayan ülkelerdir. Dini istismar eden terör örgütlerince İslam hukukunun yeteri kadar hâkim olmadığı topraklar *Dar'ul Harp* ilan edilir ve İslam dinin normal şartlar altında izin vermediği bazı kurallar (*hırsızlık, cinayet vb.*) buralarda rahatça yapılabileceği kabul edilir. Kur'an'da *Dar'ul Harp* terimi geçmemekle birlikte,²⁵⁰ Teymiye'nin söylemlerinde yer bulmaktadır.

...İbn-i Teymiye, ülkeler için bir üçüncü kısmın daha olduğu görüşüne sahiptir. Bu da iki özelliği birden (İslam ve küfür) üzerinde bulunduran ülkedir. Kendisine, “Mardin dâru'l-harp midir, dâru'l-İslam mıdır? Orada yaşamakta olan Müslümanların İslam ülkesine hicret etmeleri gerekir mi, gerekmez mi? Eğer hicret vacipse, hicret etmeyip düşmanlara canıyla ve malıyla yardım eden bu durumda günahkar olur mu? Böyle bir kimseyi nifak ile suçlayan ve hakaret eden günahkar olur mu, olmaz mı?” şeklinde sorular sorulduğunda şöyle cevap vermiştir: “Mardin’de veya başka yerlerdeki Müslümanların kanları ve malları haramdır. İster Mardin halkı, isterse başkaları olsun, İslam şeriatından çıkanlara yardım da haramdır. Orada yaşayan eğer dinini yerine getirmekten aciz ise hicret üzerine vacip olur. Böyle bir acizyet söz konusu değilse hicret vacip değil müstehabtır. Müslümanların, düşmanlarına canları veya malları ile yardım etmeleri haramdır. Gerek kaçarak, gerek tevriye yaparak, gerek aldatarak; hangi yolla olursa olsun, bundan kaçınmak üzerlerine vaciptir. Eğer bundan kaçınmaları ancak hicret ile mümkün oluyorsa hicret etmeleri farz olur...”²⁵¹

...“Şâyet mürted dâru'l-harbe kaçmak suretiyle yahut İslam otoritesinden kendisini koruyacak olan bir güce sahip olmak suretiyle mümtenei olacak olursa, hiç tereddüt etmeksizin istitabesiz öldürülür.”...²⁵²

Son olarak, Teymiye'nin selefilik akımını olan etkisini değerlendirecek olursak; Teymiye'nin selefilik kurumuna cihat yönünde bir evrilme gerçekleştirdiği rahatlıkla söylenebilir. Bizzat kendisinin savaş meydanlarında bulunması, diğer yandan bilgin kişiliği ile yaşadığı dönemden bu yana birçok radikal selefi gruplara örnek olmuştur²⁵³. Yaşadığı dönem içerisindeki siyasi olaylar ve Moğol baskıları sebebiyle vermiş olduğu cihadın farz olduğu fetvası, halen güncelliğini koruyarak El Kaide ve benzeri yapılanmaların kendi düşünsel artyöresinde meşruiyet kaynağını oluşturmaktadır. Özellikle, naklin akıldan üstün

²⁴⁹ Abdülhakim Yüce, “Din Maskeli Terörün Din Tahripçiliği”, **Terörün Sosyal Psikolojisi**, Der. Murat Sever ve diğerleri, Polis Akademisi Yayınları, Ankara, 2010, s.121

²⁵⁰ Yüce, **a.g.e.**, s.121

²⁵¹ Abdulkadir Bin Abdülaziz, **Ülkelerin Hükümleri**, s.32 www.davetvecihad.com (Erişim Tarihi: 02.07.2010)

²⁵² Abdulkadir Bin Abdülaziz, **Tağut ve Destekçileri**, s.42 www.davetvecihad.com (Erişim Tarihi: 02.07.2010)

²⁵³ Meijer, **a.g.e.**, p.81

olduğu ve tek kaynağın ayetler ve hadisler olduğu görüşü, Kur'an'da bulunan bazı *kılıç ayetlerin* doğrudan nakliyle alınmasını savunan şiddet yanlısı grupların iştahını kabartır şekilde konumlanmaktadır. Teymiye'nin sahip olduğu dini bilgilere sahip olmayan dini istismar eden terör örgütleri, Teymiye'nin bu söylemlerinden rahatlıkla istifade edebilmekte ve yapmış olduğu terörize eylemlere meşruluk kazandırabilmektedir. Burada altı çizilmeye çalışan husus ise, El Kaide'nin cihat anlayışını şekillendirmesi bakımından Teymiye'den nasıl etkilendikleridir. Bu açıdan değerlendirildiğinde, belki de El Kaide ve benzeri yapılanmalar, istismar halkasına Teymiye'yi de katarak amaçlarına ulaşmaktadır.

2.3 Vahhabilik Akımı ve Abdolvahhab

Birçok kaynakta El Kaide ve benzeri yapılanmaların cihat anlayışı açıklanırken, *Selefi-Vahhabi* görüşten yola çıktıkları vurgulanmaktadır. El Kaide örgütünün öncelikli olarak Selefilik akımından etkilendiğini ve özellikle Teymiye'nin doktrinlerinden beslenerek cihadın farz olduğunu kabullendikleri görülmektedir. El Kaide'yi derinden etkileyen doktrinlerden bir tanesi de Vahhabiliktir (*Wahhabism*). Selefiliğe göre daha yakın bir zamanda ortaya çıkan Vahhabilik, sadece terörize gruplara kaynaklık etmekle kalmayıp, Arap ülkeleri başta olmak üzere çeşitli ülkelerin yönetim sistemlerini doğrudan veya kısmen etkileyen siyasi bir hareket olarak da önem kazanmıştır²⁵⁴. Özellikle, konumuzla doğrudan alakalı olarak siyasal şiddet yönüyle ön plana çıkan Vahhabilik, El Kaide'nin benimsemiş olduğu tüm Müslümanların tek bir çatı altında toplanacağı dini kurallara dayalı bir devlet hedefinde ağırlıklı bir rol oynamaktadır²⁵⁵.

Günümüzde sık sık gündeme gelen “radikal İslamcı” akımların sağlıklı şekilde anlaşılabilmesi için Vahhabi ideolojinin doğru şekilde analiz edilmesi gerekmektedir. İslam dünyasında yetişen birçok düşünür, lider ve ideolog bu ideolojiden çeşitli şekillerde etkilenmiştir. El Kaide, Hizbullah ve benzeri dini istismar eden terör örgütlerinin teorik zeminini yine bu ideoloji oluşturmaktadır. Ayrıca Mısır'daki Müslüman Kardeşler ile İslami Cihad'ın yanı sıra; Türkiye'deki Hizbullah, Hizb'ut Tahrir ve İBDA-C gibi örgüt ve yapılanmalar da Vahhabi ideolojiden dolaylı veya dolaysız olarak etkilenmiştir²⁵⁶.

²⁵⁴ David Commings, **The Wahhabi Mission and Saudi Arabia**, I.B. Tauris Pub., London, 2006, p.27

²⁵⁵ Reidel, **a.g.e.**, p.24

²⁵⁶ Demirel, **a.g.e.**, s.52

Esposito, Vahhabi ideolojinin temelde Suudi Arabistan ile ilişkili olduğunu ancak zaman içerisinde *İslami fundamentalizm*, *dini aşırılık* ve *radikalizm* kavramları bakımından yanlış bir şekilde kapsayıcı bir nitelik kazandığını belirtir. Esposito'ya göre Vahhabilik ve Selefilik kavramları, günümüzde modern veya modern olmayan, şiddet içeren veya içermeyen farklı ideoloji ve hareketleri kapsayan bir ana terim olmuştur.

20. yüzyılın sonlarından beri “Vahhabilik” kavramı mevcut hükümetlere karşı silahlanan militan hareketler için kullanılmaktadır. Bu özel isimlendirme tamamen yeni değildir. 19. yüzyıl sömürge Hindistan’ında İngiltere yerli, anti-empyralist İslami uyanış hareketlerini “Vahhabi” diye damgalamıştır. Son yıllarda, Vahhabi İslam sadece Taliban ve Usame Bin Ladin’in El Kaide’sini belirtmek için değil, başka bölgelerde, özellikle Rusya, Kafkaslar, Çeçenistan, Dağıstan ve Orta Asya’da İslami muhalefet hareketlerini belirtmek için de kullanılmaktadır. Vahhabi görüşü, Arap milliyetçiliği ve sosyalizminin ortaya çıkardığı tehdide karşılık olarak 1960’larda uluslararasılaşmıştır. Petro-dolarlar ile özellikle 1973 petrol ambargosundan sonra fırlayan gelirlerden oluşan zenginlikten beslenmiştir. Suudi Arabistan ve diğer monarşiler, özellikle Nasırizm tarafından, genellikle muhafazakâr Arap monarşilerini kınayarak ve kitlelere sosyal devrim vaat ederek iktidara gelen radikal Arap sosyalist hükümetleri tarafından tehdit edilmekteydi. Prens Faysal’ın (daha sonra kral oldu) liderliğinde Suudiler, Nasır’ın Sovyetler Birliği ve Doğu Avrupa’daki “ateist komünizm” ile bağları ve “seküler, sosyalist” pan-Arapçılığına karşı pan-İslamcı siyasetin liderliğini yapmıştır. Suudi Arabistan, İslam’ın en kutsal iki yerinin koruyucusu olarak küresel İslami liderlik iddiasında bulunmuş, Nasır ve onun destekçisi Libya’da Muammer Kaddafi’ye karşı diğer Müslüman hükümetlerle birlikte hareket etmiştir²⁵⁷.

2.3.1 Vahhabiliğin Ortaya Çıkışı ve Etkileri

Selefiliğin, Teymiye’den sonra bir üst basamaklı daha dar ve katı bir yorumu olarak Vahhabilik, Muhammed Bin Abdulvahhab (1703-1792) tarafından selefiliğin üçüncü kuşak yorumlanması olarak da düşünülmektedir. Selefiliğin tarihsel gelişimi Vahhabilik için de geçerlidir. Çünkü Vahhabilik, Selefilik üzerine inşa edilmiş ve aynı görüşler paralelinde Selefiliğin daha da katı olarak uygulamaya konulmuş şeklidir²⁵⁸. Vahhabilik ilk kez 18. yüzyılda bugünkü Suudi Arabistan Krallığı’nın sınırları içerisinde yer alan Necd bölgesinde ortaya çıkmıştır. Adını kurucusu olan Muhammed bin Abdulvahhab’dan alan Vahhabilik, ilk olarak dini bir akım olarak ortaya çıkmış; daha sonra yine dini içerikli ancak aynı zamanda bir devlet geleneği haline gelerek siyasi bir kimliğe bürünmüştür²⁵⁹.

²⁵⁷ Esposito, **a.g.e.**, s.61

²⁵⁸ Demirel, **a.g.e.**, s.46

²⁵⁹ Öztürk, **a.g.e.**, s.106

18. yüzyıl İslam dünyası, günümüzde olduğu gibi çok büyük bir alana yayılan İslami yeniden canlanış dalgası yaşamıştır. Bu dönemde yaşanan en önemli gelişme, İslam dünyası içinde ılımlı ya da aşırılık yanlısı birçok hareketin oluşmasına etki eden Vahhabi hareketinin ortaya çıkmasıdır²⁶⁰. Vahhabilik günümüz Suudi Arabistan topraklarında yaşamını devam ettiren dini bir akımdır ve söylemleri hem geçmişte hem de günümüzde ortaya çıkan pek çok radikal dini grubun ilham kaynağı olmuş, özellikle Müslüman olan devlet ve toplumlarda korku ve kargaşa yaratan bir akımın kaynaklarından birini oluşturmuştur²⁶¹.

Arap yarımadasının Necd bölgesinde doğmuş olan Muhammed b. Abdulvahhab, ilk tahsilini babasının yanında yapmış; ardından Mekke, Medine, Basra, Bağdat, Hemedan ve Isfahan gibi İslam dünyasının değişik yerlerini gezmiş ve buralarda pek çok âlimle tanışma fırsatı bulmuştur. Aralarında Hintli Muhammed b. Hayat El-Sindi'nin de yer aldığı çoğunluğu Hanbelî mezhebinden olan hocalardan dersler alan Abdulvahhab ayrıca hadis eğitimi üzerine de yoğunlaşmıştır²⁶². Şüphesiz bunların, hadislerde tasvir edilen ideal toplumla yaşanan toplum arasındaki farklılığı sürekli vurgulamaları, Abdulvahhab'ı katı bir taassup içinde reaksiyoner bir tavır almaya sevk etmiştir²⁶³. Gençliğinde tasavvufa ilgisi olan Abdulvahhab, daha sonra Teymiye'nin fikirlerinin ciddi anlamda etkisi altında kalmıştır²⁶⁴. Teymiye'nin eserlerini okuyarak oldukça beğenmiş ve bu konuda derinleşerek, Teymiye'nin yöntemini tekrar diriltmiştir. İnanç konusunda Teymiye'nin ortaya koyduğu hususlara yeni bir şeyler eklemeyen ancak Teymiye'nin katı tutumunu daha da sertleştiren Abdulvahhab, onun değinmediği bazı pratik sonuçlar da çıkarmıştır.

Siyasal İslamcı düşüncenin hareket noktasını oluşturduğu *tevhid* ilkesiyle dinin entegre bir yaşam tarzını vurguladığını belirtecek olan Abdulvahhab; bu prensibi, başlattığı hareketinin ideolojik temeli haline getirmiştir. İslam'ın eski saflığını büyük ölçüde yitirdiğinden sık sık söz eden Abdulvahhab, ideolojik donanımının etkisiyle *İslam garip başladığı gibi garip dönecek, ne mutlu o gariplere!* hadisini dayanak edinerek toplumu kendi görüşleri doğrultusunda değiştirme mücadelesine, dini söylemi dayanak edinerek girişmiştir. Böylece bu hadis çerçevesinde İslam öncesi dönem nasıl cahiliye olarak

²⁶⁰ Esposito, **a.g.e.**, s. 66

²⁶¹ Commins, **a.g.e.**, p.36

²⁶² H.Ezber Bodur, "Vahhabi Hareketi ve Küresel Terör", **KSÜ İlahiyat Dergisi**, Kahramanmaraş, 2003, Sayı:2, s.7

²⁶³ Bodur, **a.g.m.**, s.7

²⁶⁴ Yıldız, **a.g.m.**, s.73

değerlendirilmiş ise Vahhabilik öncesi dönem de aynı şekilde tasvir edilerek hareket kutsal bir zemine oturtulmuştur²⁶⁵. Ebu Zehra'ya göre, gerçekte Vahhabiler inanç konusunda Teymiye'nin ortaya koyduğu hususlara bir şey eklememişlerdir. Ancak bunlar, Teymiye'nin katı tutumunu daha da sertleştirerek, Teymiye'nin değinmediği bazı pratik sonuçlar ortaya çıkarmışlardır. Bu yeni hususlar Teymiye döneminde tartışma konusu olmayan konulardandır²⁶⁶.

Vahhabiliğin doğuşunda Abdulvahhab'ın faaliyet ve görüşlerinin dışında başka dinamiklerin de ciddi anlamda etkisinin olduğu düşünülmektedir. Özellikle Vahhabiliğin doğuş sürecinde *devlet otoritesinin zayıflığı, Vahhabilerin bedevi karakteri, Arap yarımadasının içinde bulunduğu coğrafi şartlar, Arap milliyetçiliği duygusu, Türk düşmanlığı ve Batılı devletlerin teşviki* gibi faktörlerin de ciddi anlamda etkisi vardır²⁶⁷. Ancak, Abdulvahhab, görüşlerini hayata geçirme alanı olarak dağınık, küçük, nispeten soyutlanmış, kabile dışındakilerle sosyal temasın yok denecek kadar az olduğu, kendi dışındakilerden nefret eden, okuma-yazma oranının son derece düşük olduğu, kültürel gelişmenin fazla görülmediği, geleneksel değerlerin toplumsal hayatı yönlendirdiği, dinin tüm sosyal yapıya nüfuz etmek suretiyle çok önemli rol oynadığı, ekonomik, siyasal, ailesel ve eğitimsel aktivitelerin dini olarak tanımlandığı, siyasi ve dini gibi bir ayrımın olmadığı, ekonomik davranışların dini davranışlar olarak görüldüğü, kutsal toplum tipinin aşağı yukarı tüm özelliklerini bünyesinde barındıran, doğum yeri olan Necd bölgesini seçmiştir²⁶⁸. Aslında Haricilik gibi fundamentalist hareketlerin faaliyet alanı olan bu bölgelerde radikal İslamcılığın beslendiği dini-kültürel gelenek, potansiyel olarak hep varlığını korumuştur.

Vahhabiler kendilerini Teymiye'nin yorumladığı şekilde Ahmed Bin Hanbel'in görüşlerini devam ettiren Sünnîler olarak görüp itikatta Selefi, amelde ise Hanbelî mezhebinde olduklarını söylerler. Kur'an ve hadis metinleri dışında akli delillere çok az yer veren bir fıkıh metodolojisini uygun bulması dolayısıyla Hanbelî mezhebinden; bu dinî metinlerin yorumunda, naslarda (*ayet ve hadislerde*) geçen ibarelerin zahiri ve kuru

²⁶⁵ Bodur, **a.g.m.**, s.10

²⁶⁶ Ebu Zehra, **a.g.e.**, s.238

²⁶⁷ A. Vehbi Ecer, **Tarihte Vehhabi Hareketi ve Etkileri**, ASAM Yay., Ankara, 2001, s.56

²⁶⁸ Bodur, **a.g.m.**, s.10

anlamalarını esas alması dolayısıyla da Zahirî mezhebinden büyük ölçüde etkilenmişlerdir²⁶⁹. Mustafa Karaca, Vahhabiliğin din anlayışını şu şekilde aktarmaktadır:

Vahhabiliğin din anlayışı, Muhammed Bin Abdulvahhab'ın üzerinde önemle durduğu tevhit (Allah'ın birliği) konusundaki yorumu çevresinde toplanır. Abdulvahhab'a göre, tevhit, kullukta Allah'ı bir tanımadır. Tevhit kelimesini (La İlahe İllallah) söylemek, Allah'tan başka tapınılan şeyleri tanımadıkça bir anlam taşımaz. Allah kalple, dille ve davranışlarla birlenmelidir. Bunlardan birisinin eksik olması durumunda, kişi Müslüman olamaz. Tevhit üçe ayrılır. İlki, Allah'ı isim ve sıfatlarında birlemek, ikincisi, Allah'ı Rablıkta birlemek, üçüncüsü de Allah'ı ilahlığında birlemektir. Allah'ı bu üç biçimde birleme, ancak amellerle mümkündür. Buna göre Kuran ve sünnetin dışında emir ve yasak tanımamak, Hz Muhammed'in döneminde bulunmayan şeyleri terk ederek Allah'ı birlemek gerekir. Bu tevhide, ameli tevhit denir. Herhangi bir hüküm koyucu tanımak, Allah'tan başkasından yardım dilemek, peygamber için bile olsa, Allah dışındaki bir varlık için kurban kesmek, adak adakta bulunmak kişiyi küfre düşürür, can ve mal dokunulmazlığını ortadan kaldırır²⁷⁰.

Muhammed Bin Abdulvahhab'ın doktrininin özü ve hareket noktası, *tevhid* anlayışı üzerine inşa olmaktadır. Buna göre, birçok yerde kullanılan *Yüce Allah'ın zat, sıfat ve fiilleri yönünden birlenmesi* şeklindeki tevhid tanımı, gerçek tevhid için yeterli değildir. Bu çerçevede Yüce Allah'ın birliğinin dil ile söylenip idrak edilmesi ve O'nun birliğine inanılması gibi hususlar, yeterli sayılmaz. Bunların yanında insanların ayrıca fiil ve amelleri ile Allah'ı birlemeleri gereklidir; zira ancak bu şekilde dengi olmayan Allah'tan başkasına dua ve istekte bulunulmaması, Hz. Muhammed'e inanılması ve bu bilgilerle amel edilmesi ile gerçek tevhid denilen *tevhîd-i ulûhiyet* (Amelî tevhid) meydana gelir²⁷¹. Sürekli tevhid anlayışlarını ön planda tutmaya çalışan Vahhabiler, bu sebepten ötürü kendilerine tevhid ehli manasına gelen *Ehlu't Tevhid* ismini de kullanmışlardır²⁷². Bu anlayış, Vahhabilerin iman anlayışı ile de örtüşmektedir. Zira onlara göre iman, söz ve ameli içerip, dil ile ikrar etmek, kalp ile tasdik etmek ve rükünleri ile yerine getirmek demektir. Bu yüzden iman, güzel amellerle artar, kötü amellerle eksilir. Buna göre ibadetleri yerine getirmeyen kimse, imansız olarak görülmektedir²⁷³.

²⁶⁹ Ruhi Fırlı, **Günümüz İslam Mezhepleri**, İzmir İlahiyat Vakfı Yay., İzmir, 2008, s.189

²⁷⁰ Mustafa Karaca, "Vahhabilik", **Evanjelizm ve Vahhabilik**, Der. Mustafa Karaca, Nokta Kitap, İstanbul, 2005, s. 87.

²⁷¹ Yıldız, **a.g.m.**, s.73

²⁷² Sönmez Kutlu, "Çağdaş Dinî Hareketler, Vehhabilik, Kadıyanilik, Babilik-Bahailik", **İslâm Düşünce Ekolleri Tarihi**, Der. Hasan Onat, Ankara Üniversitesi Uzaktan Eğitim Yay., Ankara, 2007, s. 229.

²⁷³ Yıldız, **a.g.m.**, s.73

Vahhabilerin üzerinde eleştiri unsuru olarak durdukları başka bir konu da şefaât ve tarikattır. Vahhabilere göre şefaât (*bağışlanmaya delalet etme*) yetkisi, sadece Allah'a aittir. Bu nedenle Kur'an'dan başka mürşit ve Allah'tan başka hidayet verici aramak doğru olmadığı gibi, Peygamberlere bile tevessül ve onlardan şefaât dilemek doğru değildir. Bu çerçevede tasavvuf ve tarikatlar ise, bütünüyle bidat olup sapıklıktır. Dolayısıyla tasavvufi oluşumlarda var olan şeyhlik, mürşitlik ve insanların onlardan yardım istemesi, şeyhlerin hem hayatta hem de öldükten sonra tasarrufta bulunmalarına yönelik olmak üzere dörtler, yediler ve kırklar gibi inanışlar, yanlış olup bu tür şeylere inanmak, insanı dinden çıkarır²⁷⁴.

Vahhabilerin başka bir özellikleri de *bidat* kavramını çok geniş bir alanda kullanmalarındır. Onlara göre Kur'an ve sünnette bulunmayan her şey, bidat olup her bidat, reddedilmelidir²⁷⁵. Bu nedenle türbe, mezar yapmak ve buraları ziyaret etmek, camileri süslemek, kubbe ve minare yapmak, makam ile ezan okumak, namazlardan sonra tespih çekmek, mevlit okumak ve okutmak, sünnet veya nafilâ namaz kılmak, Allah'tan başka bir varlık için kurban kesmek, yine Allah'tan başka bir varlık için adak adamak, ayet ve hadisleri zahiri anlamlarından farklı yorumlamak, tarikat şeyhlerine aşırı saygı göstermek, kâhin ve falcılara inanmak, tütün ve kahve içmek gibi eylemler, birer bidat olup şirktir. Vahhabilere göre bidatlarla mücadele etmek, hatta savaşmak gerekir; başka bir ifadeyle bidatlara uyanlarla savaşmak farzdır. Vahhabiler, bu inançları nedeniyle birçok türbe ve mezarı yıkmışlar, bu yüzden de onlara bazı yazarlar tarafından *Mabet Yıkıcıları* ismi verilmiştir²⁷⁶. Nitekim bu lakaplarını güçlendirecek ve İslam tarihinin en kanlı eylemleri arasında bulunan Kerbela baskını da Vahhabiler gerçekleştirmiştir. 20 Nisan 1802 tarihinde Kerbela'da Hz. Hüseyin'in öldürülmesini anmak için toplanan 10 bin Şii Müslüman Vahhabiler tarafından öldürülmüş, ayrıca, Hz. Hüseyin'in türbesi yağmalanmış ve Kerbela harabeye dönmüştür²⁷⁷. Bununla alakalı çarpıcı bir örnekte; sahabelerin mezarlarının oldukça yoğun olarak bulunduğu Hicaz bölgesinin yönetimini ele geçirdiklerinde, nerdeyse tüm sahabe mezarlarını yıkmaları, mevcut kabir inşaatlarının durdurarak bütün kabir ziyaretlerini yasaklamış olmalarıdır. Hatta türbelerin yanında eğer varsa mescitleri de yıkmışlar, bunu da Hz. Muhammed'in *İsrailoğullarının kendi*

²⁷⁴ a.e., s.73

²⁷⁵ Ebu Zehra, a.g.e., s.239

²⁷⁶ a.e., s.239

²⁷⁷ Demirel, a.g.e., s.47

Peygamberlerinin kabirlerini mescit haline getirmelerini hoş karşılamadığı hadisine dayandırarak meşrulaştırmışlardır²⁷⁸.

İslam dinin sadece inançla olmayacağı, fiili yaşantı ve amellerin iman açısından mutlak olduğu sık sık dile getiren Vahhabiler, bir dönem kahve ve benzeri içeceklerin haram olduğunu iddia ederek kahve içmeyi yasaklamışlardır²⁷⁹. Bununla birlikte sigara içmeyi de kesin olarak haram sayan Vahhabiler, bu konuda çok katı davranmışlardır. Hatta Vahhabiler'den bazıları, sigara içenleri Allah'a şirk koştukları gerekçesi ile kâfir ilan etmişlerdir. Vahhabiler putçuluğa yol açabileceği için fotoğraf çekirtmeyi yasaklamışlardır. Vahhabiler *bidat*kavramını o kadar geniş bir şekilde yorumlamışlardır ki, bu doğrultuda bazı Vahhabilerin bir Müslüman'ın *Peygamber Efendimiz* demesini dahi bidat kabul ettikleri görülmüştür. Bu tarz özellikleriyle Haricilere büyük benzerlik gösterdikleri kaçınılmaz bir gerçek olan Vahhabilerin özellikle sosyal yaşantıya yönelik ana ilkeleri şu şekilde sıralanabilir:

- 1) Allah'ın zatı, sıfatı ve fiili aynıdır. Ayrı olamaz.
- 2) Bu Tevhid'dir. Tevhide inanmayanın malı, canı helaldir.
- 3) Amel imanın içinde gizlidir, amelsiz iman olamaz.
- 4) Ameli yerine getirmeyene harp açılır. Kestiği yenmez. Bu kişilere karşı cihat edilir.
- 5) Ayetleri yorumlamak küfürdür. Hüküm zâhire göredir.
- 6) Allah'a aracısız ibadet şarttır. Mürşit, şeyh, veli, aracı küfürdür.
- 7) Kesin delil Kur'an'dır. Şia, kelam, tasavvuf, tarikat uydurmazdır.
- 8) Kur'an ve Hadis'ten başka her şey bid'attir.
- 9) Mezar, türbe yapmak, adak adamak, kabir ziyareti küfürdür.
- 10) Allah'tan başka kimseden yardım beklemek küfürdür.
- 11) Amelde 4 mezhep helâldir. Tarikat küfürdür, sömürü aracıdır.
- 12) Namazı cemaatle kılmak şarttır. Namaza gelmeyen cezalandırılır.
- 13) Sigara, nargile, içki ve kahve içene kırk değnek vurulur.
- 14) Vakıf bâtıldır. Vakıf kuranlar servetlerini kaçırانlardır.
- 15) Muska, tespih, zikir, sünnet ve nafilâ namaz batıldır.
- 16) El öpmek, boyun kırmak, evliya kabri ve sakalı şerif ziyareti, mevlit ve kaside okuma, çalgı dinlemek, eğlenmek şirktir.
- 17) Rûfai, Kadırî, Nakşibendi ve benzeri tarikatları küfürdür.
- 18) Ehli beyt sevgisi taşımak, Ali evladını masum saymak şirktir.²⁸⁰

²⁷⁸ Ebu Zehra, **a.g.e.**, s.239

²⁷⁹ Commins, **a.g.e.**, p.26

²⁸⁰ <http://www.yenisafak.com.tr/diziler/vahhabi/vahhabi2.html> (Erişim tarihi:03.03.2006), Aktaran: İlyas Avcı, "El Kaide Tehdidi ile Mücadele", **Polis Bilimleri Dergisi**, Cilt.11 sayı.3, s.102-103

2.3.2 Vahhabilik ve Siyasal Şiddet

Vahhabilik hareketi, yüzyıllar önce aynı topraklarda ortaya çıkan ve şiddeti var olmasının bir aracı olarak kullanan Hariciliğin yeniden doğuşu gibi nitelenebilmektedir. Aynı topraklarda, aynı formattaki kabile yaşantısından ortaya çıkmıştır. Kendileri dışındakileri *öteki* olarak görüp dışlamaları, sonraki aşamalarda ortaya çıkacak olan şiddet hareketlerinin de kaynağını oluşturmaktadır²⁸¹. Kabile yaşantılarının yapısında egemen olan davranış biçimlerinden birisi olan kendileri dışındakileri öteki görüp dışlama durumu Vahhabilik hareketinde de kendisini göstermiştir. Abdolvahhab'ın, öğretileri arasında yer alan, dini konularda ekol oluşturmuş âlimlerin fikirlerini benimseme anlamındaki taklit anlayışına şiddetle karşı çıkması, yalnızca kendi fikirlerinin doğru olduğunu ve benimsenmesi gerektiğini vurgulaması, partiküleristik eğilimini besleyen bir başka kaynak olarak değerlendirilmiş²⁸² ve ötekileştirme zirve noktasına ulaşmıştır. Kuşkusuz ötekileştirmenin temel noktasında, inanç açısından doğru olmadığını düşündüklerini kâfir sayarak, zaman içerisinde kendi etraflarına aşılması zor inanç duvarların örülmesi yatmaktadır. Tekfir etme (*kafir sayma*) sistematığının, dini bilginlerin elinden çıkarak, toplumun alt kademesinde bulunan çoğunluğu cahil kişilere kadar indirgenmesi, tekfirciliğin önüne gelen yutan ve çarkları arasında ya parçalayan ya da kendi istediği şekilde yeniden dizayn eden bir makine gibi çalışmasıyla sonuçlanmıştır.

Dini anlayış çerçevesinde, kendi düşüncelerini mutlak doğru kabul eden ve fikri hoşgörüsüzlük eğilimi yükselen Vahhabiler, kendilerinin dışındaki Müslümanları yok sayabilmişlerdir. Bu sebepten dolayı, diğer Müslümanlarla olan fikri ayrılıklarından hareketle ihtilaflarını çözümlemek için akla, aklı kullanmaya ve ikna etmeye değil, kaba kuvvete başvurmuşlardır²⁸³. Başka bir deyişle görüşlerini paylaşmayanlar düşman sayılarak mal ve canlarının kendilerine helal olduğu yolunda insanlık dışı bir anlayışın benimsenmesiyle özelde Türkler'e, genelde tüm Müslümanlara cihat ilan edilmiştir. Kendi din anlayışının tek doğru olduğunu vurgulayan Abdolvahhab'ın bu partiküleristik yaklaşımı, bugün İslam adına cinayet işleyen teröristlerin beslendiği temel kaynaklardan biri haline gelmiştir²⁸⁴.

²⁸¹ Charles Allen, **God's Terrorists: The Wahhabi Cult and The Hidden Roots of Modern Jihad**, Da Capo Press, Philadelphia, 2006, p.113

²⁸² Bodur, **a.g.m.**, s.7

²⁸³ Yıldız, **a.g.m.**, s.77

²⁸⁴ Bodur, **a.g.m.**, s.7

Söylemlerine hareket katmak amaçlı olarak, çoğu İslami grupların hassasiyet gösterdiği *Emr-i bi'l-ma'ruf ve Nehy ani'l-münker* olarak isimlendirilen *iyiliği emretme ve kötülükten men etme* anlayışını söylemlerinin içerisine katan Vahhabiler, İslam'a davet adı altında özellikle Müslümanlarla savaşmak olarak pratize etmişler ve bu çerçevede ameli imana dahil ederek namaz, oruç, hac gibi ibadetleri yerine getirmeyen Müslümanlara karşı şiddet uygulamışlardır.

Aslında Vahhabi doktrininin tevhit, taklit, cihat, şirk, tekfir ve sair gibi ana temaları asırlardır dini literatürde tartışılan konular arasında yer almaktadır. Ancak bunların Vahhabilik yoluyla militan İslamcı siyasal bir yapılanmanın ifadesi haline getirilişi yenidir. Öte yandan kutsal metinlerin literal anlamları üzerindeki vurgunun yanında, Vahhabilik doktrininde içtihadı hiç önem verilmemesi²⁸⁵ ya da bunun Abdolvahhab ve taraftarlarının öğretileri ve yazılarıyla sınırlı kalması, bu harekete bir yandan şekilcilik ve kuralcılık temelinde katı bir muhafazakârlık hüviyeti kazandırırken, bir yandan da anti entelektüel bir tutumun gelişmesine neden olmuştur²⁸⁶. Bodur, Vahhabiliğin ve Abdolvahhab'ın bu tutumunu şu şekilde açıklamaktadır:

Görüldüğü gibi otoriter figürlerin mutlak doğru olarak kabul edilmesi bağlamında “biz” duygusunun geliştirilmesi amaçlanarak grup bağlılığı güçlendirilmek istenmiş, grupsal her türlü doktrin ve pratik “iyi” ve “kötü” kategorisinde değerlendirilerek dogmatik düşünceye yol açılmıştır. Buna göre doğru kategorisinde yer alanlar “biz”le özdeşleştirilmiş “kötü” ise kendi dışındakilerin tümünün sıfatı haline getirilerek şeytanlaştırılmıştır. Böylece Abdolvahhab, doktrininin mutlaklığı ve tartışılmazlığı çerçevesinde karizmatik bir lider hüviyeti ile Necd bölgesinde çeşitli kabile liderlerinin ittifakını arayacak, sonunda Suud ailesi ile 1744'te sağladığı ittifakla Arap siyasi kimliğini oluşturma faaliyetlerine dinsel motivasyon çerçevesinde girişecektir²⁸⁷.

Dini doktrinini siyasal bir dönüşüme çevirmek isteyen Abdolvahhab, ilk dönemler içerisinde fundamentalist temalar üzerine inşa ettiği yönetsel anlayışını gerçekleştirecek siyasal alanı bulamamış olsa da, sonraki süreçte Riyad'ın kuzey batısında bulunan Deriye kasabasının emiri ve aynı zamanda eniştesi²⁸⁸ olan Muhammed Bin Suud'un desteğini almayı başarmıştır. Bu sayede, dini doktrinini gerçekleştirebileceği ilk adımı atmıştır. Kabileler arası ve kabile içi meşruiyet kaynağı arayışında olan Suud için Abdolvahhab'ın

²⁸⁵ Joseph J. Malone, “The Anti-Wahhabi Reaction in Nineteenth Century in Afganishtan”, **The Muslim World**, 1995, Vol.:85, No: 1-2, p. 32.

²⁸⁶ Bodur, **a.g.m.**, s.12

²⁸⁷ **a.e.**, s.12

²⁸⁸ Ebu Zehra, **a.g.e.**, s.239

doktrini yeterince cazip bir hale bürünmüştür. Nitekim özellikle eğitim seviyeleri düşük kitleler olan kabileleri yapay bir otorite oluşturarak kontrol altında tutmak, oluşturulan bu yapay otoritenin dinin gerekleri gibi göstermek ve din emrettiği için cezalandırmak dönem şartları içerisinde kabilelere karşı yönetim üstünlüğünü sağlamak açısından en sistematik çözüm görünmektedir²⁸⁹.

Fundamentalist bir vaiz ile savaşçı bir kabile lideri arasındaki işbirliği doğal olarak barışçıl ve demokratik temalı bir yönetimden oldukça uzak olacak temellere dayanmıştır. *Ümera* ile *Ulema* arasında meydana getirilen bu birliktelik sayesinde hem dinin kolektif kimliğin güçlenmesinde bir araç olarak kullanılmasına, hem de yönetici ailenin meşrulaştırılmasına katkıda bulunmuştur²⁹⁰. Teymiye'den esinlendiği siyasal fikirleri uygulamaya koyma şansı bulan Abdulvahhab, din ve devletin birbirinden ayrılamayacağını vurgulayarak siyasetin desteği olmadan da dinin yaşayamayacağı ve sürekli tehlike altında olacağı, öte yandan dine dayalı olmayan devletinde ayakta duramayacağı ifade eden bir form geliştirmiştir. Bunun doğal sonucu olarak, dar kafalı, fanatik, fundamentalistler gruplar doğmaya başlamıştır²⁹¹.

Abdulvahhab'ın dini öğretilerinden beslenerek harekete geçen Suudi-Vahhabi kabile grupları, kendilerinden olmayan diğer Müslüman kabile ve grupları *kâfir* ilan ederek ötekileştirmiş ve onlara karşı *cihat* uygulanmasının farz olduğuna inanarak, diğer kabile ve gruplara saldırmış, kılıç zoruyla ya kendi inançlarına inanmaları ya da ölümü seçmeleri yönünde şiddet içerikli uygulamalar gerçekleştirmişlerdir. Özellikle diğer kabilelere karşı *kâfir* ilan edilerek cihat adı altında şiddet uygulamaları, kısa sürede bütün Necd bölgesinde yayılmalarına ve büyümelerine ivme katmıştır. Böylece Arap siyasi kimliğini oluşturma girişimi olarak görebileceğimiz bu ilk Vahhabi-Suudi devletin kuruluşu, daha sonra dini temelli siyasal formlar oluşturmaya yönelik hareketler için ilham kaynağı olmuştur²⁹². Vahhabilerin başlatmış olduğu bu İslam'ın siyasal formlar üzerinden dönüşümü, Kur'an ve sünnete dönüş gibi ilgi çekici bir çağrıyla, son iki yüzyılda İslam dünyasında yenilikçi ya da gelenekçi pek çok şahsiyet ve hareketi etkilemiştir. İlk olarak Pakistan'ın Peşaver kentinde bir Vahhabi ayaklanmasının ortaya çıkmasıyla 1830 yılında bir hükümet kurulmuştur. Yine Hindistan'da Seyyid Ahmed Barelvi (1786-1831) ve Mücahidiyye

²⁸⁹ Allen, **a.g.e.**, p.127

²⁹⁰ Bodur, **a.g.m.**, s.13

²⁹¹ Allen, **a.g.e.**, p.99

²⁹² Bodur, **a.g.m.**, s.14

hareketi, Bengal’de Hacı Şeriatullah (1781-1840) ve Ferâiziyye hareketi, Kuzey Afrika’da Şeyh Muhammed Senûsî (1791-1859) ve Senûsiyye hareketi, Yemen’de Muhammed Şevkânî (1758-1835), Mısır’da M. Abduh (1849-1905), Reşîd Rıza (1864-1935), Suriye’de Abdurrahman Kevâkibî (1854-1902), kısmen İhvân-ı Müslimîn teşkilatı taraftarları, yine kısmen Pakistan’da Cemaat-ı İslamî taraftarları, günümüz Afganistan’ında Taliban oluşumu ve son olarak kaçınılmaz bir şekilde El Kaide bu hareketten ciddi anlamda etkilenmişlerdir²⁹³.

Vahhabilerin, tehditlerini Necd bölgesindeki komşu prensliklerin yanında Kerbela, Necef, Şam ve Halep gibi yerlere ve nihayet Hameyn’e yöneltmeleri karşısında Osmanlı devleti buna kayıtsız kalmamıştır²⁹⁴. Özellikle Arap milliyetçiliği temelli ve Türk düşmanlığı merkezli hareket eden Vahhabiler, tarihimize *Vahhabi Ayaklanmaları* olarak geçen bu sürecin sonunda ilk etapta bastırılamamış olsa da, dönemin Mısır valisi Mehmet Ali Paşa’nın girişimleri ve karşılıklı gerçekleşen birkaç savaşta yenilgiye uğratılması sonucu belli bir süre kontrol altına alınmıştır²⁹⁵. Osmanlı Devleti ilk olarak askeri müdahaleye ve kuvvet kullanmaya gerek duymadan durdurmaya çalışmış, ancak karakteristik özellikleri olarak sert ve diyaloga kapalı tutumları, uzlaşma ve anlaşmaya karşı çıkmaları ve hac için diğer bölgelerden gelen farklı kültürlere mensup hacıları ve bazı hocaları şiddet içerikli hareketlerle etkilemeye çalışmaları kuvvet kullanımını zorunlu hale getirmiştir.

Daha sonra Suudi ailesinin önderliğindeki Vahhabi güçleri, dinin mutaassıp yorumunu siyasal amaç için kullanmak suretiyle Necd bölgesinde köktenci II. Suudi devletini (1821-1891) kurmuşlardır²⁹⁶. Bu yeni siyasal yapılanmada Arap tarihinde devlet oluşumunun klasikleşmiş biçimi olarak dinin militan boyutunu öne çıkaran doktrinler çerçevesinde çöl kökenli bedevi Araplar mobilize edilmek istenmiştir. Böylece Suud ailesi, bu kabileleri kendi siyasal güçlerine boyun eğmeye zorlamış, yönetimi kalıcı kılmak için de Vahhabiliği tavizsiz uygulayarak siyasal otoritelerinin temel ideolojisi haline getirmeye çalışmışlardır. Bu çerçevede İkinci Suudi-Vahhabi devleti, kendisi Vahhabiliği benimsemiş ve daha önce Suudilerin etki alanına girmiş olan Cebel Sammar emiri İbn Raşid’in Riyad’ı

²⁹³ Yıldız, **a.g.m.**, s.78

²⁹⁴ Malone, **a.g.e.**, s.33

²⁹⁵ Ebu Zehra, **a.g.e.**, s.239

²⁹⁶ Bodur, **a.g.m.**, s.14

ele geçirmesi, Suud ailesi içindeki iktidar mücadelesi ve iç çatışmalara yol açan saray entrikalarıyla hayli zayıflamış ve kısa zamanda yıkılmıştır²⁹⁷.

Yirminci yüzyılın başında Suud ailesinden İbn Suud olarak bilinen ve Kuveyt'te sürgünde bulunan Abdülaziz Bin Suud (1880-1953), Riyad'a dönerek yeniden siyasal birlik arayışlarına başlamış ve Riyad'ı işgal etmiştir. Aynı yıllarda Osmanlı Devleti bu fiili durum karşısında bir çözüm olarak Abdülaziz'in babası Abdurrahman'ı Riyad kaymakamı olarak tayin etmiştir. Balkan savaşının sürdüğü sıralarda Osmanlı askerlerinin bölgede azaltılmasını fırsat bilen Abdülaziz Bin Suud topraklarını genişleterek 1926'da Hicaz Kralı olmuş ve 1936'da şimdiki Suudi Arabistan Krallığını kurmuştur²⁹⁸.

Vahhabiliğin, İslam dini içerisinde siyasal olarak dönüşümü ve bir devlet olarak ortaya çıkmasına kadar olan geçirmiş olduğu süreç, şüphesiz ki İslam dini beraberliğinde siyasal hedefler belirleyen bütün yapılanmalar için örnek olmaktadır²⁹⁹. Özellikle, Kur'an ve hadislerden işlerine yarayacak bazı kısımlarını dönemin şartlarını göz ardı ederek ve akli devre dışı bırakarak doğrudan kullanmaları, şiddet ile olan birlikteliklerini meşrulaştırmak için araç haline getirilmektedir. Bütün Müslümanları tek bir çatı altında toplayacağını ve dini esaslara dayalı bir siyasal model ile yönetim sergileyeceğini iddia ederek harekete geçen bazı dini istismar eden terör örgütleri, Teymiye'den beslenerek diğer Müslümanları kâfir sayıp *cihat* ilan eden ve şiddet uygulayan Vahhabilik'ten etkilenecek günümüzde karşımıza çıkmaktadır. Şiddetin, siyasal amaçlar için kullanılması ve dinin bu aşamada araç haline gelmesi açısından, Vahhabilerin gerçekleştirdiği "cihat" adı altındaki siyasal şiddet hareketleri, El Kaide'nin cihat anlayışını kavramamız açısından oldukça yerinde bir örnektir. Kısa bir ön değerlendirme ile El Kaide'ye yönelik yapılan bütün tanımlamalarda vurgulanan Selevi-Vahhabi anlayış, cihat kavramını yeniden şekillendirirken; Selevi doktrinden etkilenecek *Şiddeti*, Vahhabi doktrinden etkilenecek de *Siyasalı* kavramın içerisine enjekte etmiş, siyasal şiddetin İslami temellere dayalı yeni bir formülü olarak ortaya çıkmıştır.

²⁹⁷ a.e., s.14

²⁹⁸ Commins, a.g.e., p.53

²⁹⁹ Andrew Mango, **Türkiye'nin Terörle Savaşı**, Çev. Orhan Azizoğlu, Doğan Kitap, İstanbul, 2005, s.84

2.4 Küresel Cihat ve Abdullah Azzam

El Kaide'nin beslenmiş olduğu alt yapısal doktrin olarak Selefi-Vahhabi anlayışın genel çerçevesi ve cihat algısına yönelik önceki bölümlerde yapılan açıklamalar, günümüz dünyasının en büyük terörist örgütü olan ve Müslüman olan veya olmayan binlerce insanın ölümüyle sonuçlanan eylemleri gerçekleştiren bu örgütün bilinçaltını görebilmek adına gereklidir. Selefi-Vahhabi düşünce sisteminden sadece El Kaide'nin etkilenmediği gibi, şiddete bulaşmış veya bulaşmamış birçok radikal yapılanmalar bir şekilde bu ideolojiden payına düşeni almıştır³⁰⁰. Aynı şekilde, El Kaide örgütü de, sadece Teymiye ve Abdulvahhap ile yetinmemiştir. Sünni İslam ekolünden yetişen çeşitli din bilginlerinden özellikle Seyyid Kutup, Mevdudi, Hasan El Benna gibi isimler dolaylı bir şekilde olsa da El Kaide'yi etkilemiş kişilerdir³⁰¹. Ancak, çalışmanın konusu gereği, El Kaide'nin cihat anlayışının şekillenme aşamalarında doğrudan etkisi bulunan ve pratiğe yansıyan unsurlar irdelenmektedir. Bu sebepten dolayı, Seyyid Kutup, Mevdudi, Hasan El Benna gibi radikal İslam'ı benimseyen grupları etkileyen kişilere sadece isim bazında yer vermek yeterli olacaktır.

Selefi-Vahhabi ideoloji esasında El Kaide'nin cihat anlayışını şekillendirme aşamasında gerekli olan alt yapı veya bilinçaltında yatan unsurların bir göstergesidir. Başka bir deyişle, El Kaide gibi cihat yaptığını iddia eden bir örgütün inşa olduğu temeldir³⁰². Bu kaynaklardan beslenerek oluşturulan cihat anlayışını pratiğe yansıtmak ise başlı başına ayrı ve zor bir süreçtir. Ladin'in gerçekleştirmiş ve başarmış olduğu bu süreçte, tıpkı daha önceki yapılanmalara benzer bir şekilde dini bir bilgine ihtiyaç duyulmuştur. El Kaide'nin cihat anlayışını derinden etkileyen ve kurulduğu dönemde beslendiği cihat öğretisini pratiğe aktarma yolunda en büyük hamleyi gerçekleştiren isim ise Abdullah Azzam'dır. El Kaide'yi kökleri yerin altına uzanan büyük bir ağaca benzetecek olursak; Selefi-Vahhabi ideoloji ağacın köklerinin bulunduğu ve oldukça verimli bir toprak; Abdullah Azzam ise ağacın tohumlarını atan ve sulayan kişidir. El Kaide'nin ortaya çıktığı dönemin koşullarını iyi okumak, tohumların atılacağı zamanı belirlemektir. Tohumun fidan haline gelmesi ve büyümesi için gerekli sulama işleme ise,

³⁰⁰ Malone, a.g.e., p.32

³⁰¹ Burke, a.g.e., s.81

³⁰² Jarret Brachman, **Global Jihadism: Theory and Practice**, Taylor & Francis e-Library, 2009, p.84

Azzam'ın cihat konusundaki fikirleri ve öğretileridir. Burke, Azzam'ın etkisine yönelik şunları söylemektedir:

Bu değişim etkisini doğurmakta en etkili olanlardan biri de vaazları bin Ladin'i üniversitedeki kadar etkileyen karizmatik, bilgi deryası, hitabet ustası vaiz Abdullah Azzam'dı. Bin Ladin, Pakistan'a gelişini izleyen birkaç hafta içinde Abdullah Azzam'la tanıştı. İkili iyi anlaştı. Genç Suudi'nin enerjisi, idari yeteneği ve bağlantıları, yaşlı adamın derin İslam bilgisi, kendine güveni, karizması ve kararlılığıyla tamamlanıyordu.

Bin Ladin'i derinden etkileyen Azzam, "Afgan Arapları"nın ideologu oldu. Azzam, Kutub, Mevdudi ya da El Benna gibi orijinal bir düşünür değildi, ama beklenmedik derecede etkili bir şey yaratmak için tarihi ve bugünü kaynaştırabilen güçlü bir hatipti. Azzam İbn Teymiyye'den, Kur'an'dan ve hadislerden alıntılar yapıyordu, ama Filistin ve Ruslardan bahsediyordu. Dahası Kutub'un dahi tersine, Azzam, zaten sürüp giden bir savaşta çarpışmayı bekleyen, buna hazırlanan bir orduya vaaz veriyordu³⁰³.

Cihat fikrini bugünkü şekliyle geliştiren kişi Filistinli Müslüman Kardeşlerin üyesi ve Hamas'ın kurucusu olduğu rivayet edilen Abdullah Azzam'dır³⁰⁴. Küresel cihadın babası olarak da tanımlanan Azzam, doktorasını El Ezher Üniversitesi'nde tamamlamış, Ürdünlü bir İslam hukukçusudur. Azzam, hayatı boyunca militan bir küresel cihat ideolojisinin savunuculuğunu yapmış³⁰⁵, bu durum, onun İslami hareketler ve İslam'ın katı yorumlarından beslenen dini istismar eden terör örgütleri açısından önemli bir ideolog ve ruhani bir lider olarak kabul edilme ile sonuçlanmıştır. Ateşli ve cezp edici konuşmaları, küresel cihat ve militan çatışmalara verdiği destekle İslamcı radikaller arasında büyük bir şöhret yakalayan ve Selefi anlayışı teoride ve pratikte en iyi temsil eden kişi olan Azzam'ın görüşlerini; *"Yalnızca cihat ve silah: Ne müzakere, ne konferans, ne de diyalog."*³⁰⁶ cümleleri özetlemektedir

2.4.1 Abdullah Azzam'ın Hayatı

Abdullah Azzam, 1941 yılında Filistin'in Sıla el-Harisiye kasabasında doğmuştur³⁰⁷. 18 yaşına geldiğinde Mısır merkezli faaliyet gösteren Müslüman Kardeşler'e

³⁰³ Burke, a.g.e., s.57

³⁰⁴ Zafer Cihlioğlu, **Terör ve Toplum**, Gündoğan Yayınları, İstanbul, 2004 s.168

³⁰⁵ Esposito, a.g.e., s.22

³⁰⁶ Whelan, a.g.e., s.75

³⁰⁷ Azzam, a.g.e., s.1

(*İhvan-ı Müslimin*) katılmıştır³⁰⁸. Ardından Şam üniversitesine giderek, İslam Hukuku alanında eğitim görmüş, 1966 yılında Şam üniversitesinin Şeria Fakültesinden mezun olmuştur. Şam Üniversitesinde iken kendisini derinden etkileyen hocası Şefik Esad Abd Al-Hadi'nin 1964 yılında ölümünden sonra kendisini dini eğitime adanmış Azzam, tatil günleri de dâhil olmak üzere neredeyse bütün günlerde cami ve medreselerde vaaz vererek geçirmiştir.

Kısa bir süre Amman'da lise öğretmenliği yaptıktan sonra 1967 yılında İsrail devletine karşı mücadele eden Müslüman Kardeşlerin Mücahitleri Birliğine (çeşitli kaynaklara göre Hamas'a) katılarak İsrail'e karşı mücadele vermiştir. Burada göstermiş olduğu silahlı direniş ile adını duyurmaya başlayan Azzam'ın, Hamas'ın kurucuları arasında olduğu da iddia edilmektedir³⁰⁹.

1969 yılında İslam Hukuk Usulü (*Usul-i Fıkıh*) alanda master yaptıktan sonra Amhud Şariat Fakültesinde öğretim görevlisi olarak çalışmıştır. 1973 yılında Mısır/Kahire'de bulunan ünlü El Ezher Üniversitesinde yine aynı alanda doktorasını tamamladıktan sonra 1973-1980 yılları arasında Amman Üniversitesinde öğretim görevlisi olarak ders vermiştir³¹⁰. Sonrasında derslerde bahsettiği ve anlattığı konular sakıncalı bulunduğu için Ürdün Genel Askeri Hâkimi kararıyla üniversiteden uzaklaştırılmıştır. El Ezher Üniversitesinde doktorasını yaparken Seyyid Kutup'un ailesi ile tanışmış ve sıkı dostluklar kurmuştur. Bunun yanı sıra şiddet yanlısı Mısırlı örgüt Cemaat-ül İslamiye'nin ruhani lideri sayılan vaiz Şeyh Abdül Ömer Rahman ile tanışma fırsatı bulmuş ve birçok defa kendisiyle yüz yüze görüşmüştür³¹¹.

1978 yılında Cidde çeşitli dersler vermek için Suudi Arabistan'a gitmiştir. Ardından 1981 yılında Cidde Kral Abdülaziz Üniversitesinde dersler vermeye başlamıştır. Bu dönem içerisinde başlayan Afgan Savaşına Körfez ülkelerinin desteğini almaya çalışan liderle tanışmış ve onlara destek vermeye başlamıştır³¹². Daha sonrasında Afgan Savaşına kendisini adanmış ve daha aktif destek verebilmek ve cihada yaklaşmak adına İslamabad'a yerleşmiştir. Burada Suudilerin fonları ve destekleri ile kurulan ve daha bir öncesinde

³⁰⁸ Burke, **a.g.e.**, s.58

³⁰⁹ Whelan, **a.g.e.**, s. 75

³¹⁰ Azzam, **a.g.e.**, s.1

³¹¹ Burke, **a.g.e.**, s.58

³¹² Brachman, **a.g.e.**, p.21

açılışı yapılan Uluslararası İslam Üniversitesi'nde ders vermek için başvurmuş ve başvurusu kabul edilmiştir³¹³.

1984 yılına gelindiğinde üniversiteden istifa ederek kendisini tamamen Afgan-Rus savaşına adanmış Azzam, Peşaver'e gelen gönüllü savaşçıların eğitimi, lojistik vb. gibi görevleri yerine getirirken, Ortadoğu'dan gelen maddi yardımların kabulü, dağıtım gibi görevleri üstlenmiştir. Bütün bu faaliyetlerini gerçekleştirmek için kurduğu Mekteb-ül Hidamat/MAK (*Hizmet Bürosu*), daha sonrasında çok fazla sayıda ülkede temsilcilikler açmış ve bütün dünya daki Müslümanlara Afganlara destek vermeleri konusunda çağrılarda bulunmuştur. Özellikle Arap ülkelerinin Afganlara karşı olan sert tutumlarının değişmesi ve bizzat Arapların Afgan savaşına destek vermesi konusunda büyük rol oynamıştır³¹⁴.

Usame Bin Ladin, MAK içerisinde Azamla birlikte çalışmış ve El Kaide'nin temellerini de bu dönemde atmıştır. Bu sebeple, Azzam tarafından kurulan MAK'ın, El-Kaide'nin ortaya çıktığı süreçte bir ön aşama olduğu söylenebilir. Afgan cihadına katılmak ve Afgan topraklarından Sovyetleri çıkartmak üzere Müslüman dünyaya, Afgan Müslümanları savunma çağrısı yapan Azzam'ın, bu çağrısı birçok yerde tekrarlanmış ve *Göçebe Cihatçılık* olarak da adlandırılan bu hareket, Usame Bin Ladin ve El Kaide ile bağlantılı uluslararası ağın oluşmasına yardım etmiştir³¹⁵.

Azzam, Usame Bin Ladin üzerinde önemli bir nüfuza sahiptir olmuştur. Bu nüfuz oldukça totaliter bir şekilde kendini göstermiştir. İkili, Afganistan için eleman toplamada, sermaye temininde, gönüllülerin eğitiminde ve tıbbi mühendislik destek yapılarının kurulmasında birkaç yıl yakın şekilde birlikte çalışmışlardır³¹⁶. Bununla birlikte Usame Bin Ladin, 1988 yılında Azzam ile yollarını ayırmış ve El Kaide örgütünü kurmuştur. El Kaide'nin kurulmasından yakın bir zaman sonra Azzam, Pakistan'ın Peşaver şehrinde 24 Kasım 1989 tarihinde arabasının bombalanması sonucu iki oğlu ile birlikte öldürülmüştür. Azzam'ın öldürülmesini müteakip Usame Bin Ladin'in liderlik nüfuzu daha fazla

³¹³ Azzam, *a.g.e.*, s.1

³¹⁴ Bill Braniff and Assaf Moghadam, "Towards Global Jihadism: Al-Qaeda's Strategic, Ideological and Structural Adaptations since 9/11", *Perspectives On Terrorism*, Vol:5, Issue:2, 2011, pp.36-37

³¹⁵ Randal, *a.g.e.*, s. 138

³¹⁶ Whealen, *a.g.e.*, 80

güçlenmiş, Azzam'ın kontrolündeki Mekteb-ül Hidamat ise üyeleri ve tüm lojistik varlığı ile birlikte El Kaide'nin idaresine geçmiştir³¹⁷.

2.4.2 Küresel Cihat

Derin bir İslam eğitimi alan ve İslam Hukuku olarak ifade edilen *Fıkıh* alanında doktora yapan Azzam'ın, İslami konularda akademik bir tecrübesinin olması, dini metinlerin yorumlanmasında fikirlerinin destek bulmasına yardımcı olmuştur. Azzam'ın El Kaide ve benzeri dini istismar eden terör örgütleri ve radikal İslamcı kesimlerce referans kabul edilmesinin ardında, almış olduğu dini eğitimin ve buna bağlı olarak Selefi-Vahhabi ideoloji bağlamında ürettiği sert yorumların olduğu söylenebilir³¹⁸. Azzam, Afgan cihadı sonrası elde edilen başarı ile Mevdudi, Hasan El Benna hatta Seyyid Kutub'u gerilerde bırakacak yeni bir dünya görüşü yaratmıştır. Bu yeni dünya görüşü; Vahhabiliğin sıkı Selefi reformculuğundan, zulme karşı uluslararası cihatta şehit olma davetinden, modern savaşın acımasız şiddeti ve karmaşasına ilişkin gerçek bir deneyimden, Sovyetleri ve onların *mürted yardakçıları* tek başına İslam'ın yendiği düşüncesinden beslenmiştir. Dönem sonrasında Azzam'ın silahlı bir mücadele olarak cihattan başka her şeyi reddettiği rahatlıkla söylenebilir³¹⁹.

Esasında Azzam ile Ladin arasındaki ilişki, Vahhabilik akımında Abdulvahhab ile Suud arasındaki ilişkiye benzer bir ölçekte temellenmiştir. Bir tarafta savaşçı ve karizmatik otoriteye sahip bir lider, diğer tarafta İslami bilgisi ve cihat içerikli net fetvaları ile katı ve sert bir bilgin. Her ne kadar, 1988 yılında ikili arasındaki anlaşmazlık³²⁰ yüzünden ayrışma olsa da, o güne kadar ki birliktelikleri ve Müslümanlara yönelik cihat çağrıları meyvesini vermiş ve El Kaide gibi bir örgüt ortaya çıkmıştır. Bu sebepten dolayı Abdullah Azzam, El Kaide'nin ruhani lideri ve baş ideologu olarak halen El Kaide mensupları üzerinde etkisini devam ettirmektedir. Özellikle, Kur'an'daki Tevbe Süresi'nin tefsirini yaparak ortaya çıkarmış olduğu *Tevbe Süresi Tefsiri-Cihad Dersleri* isimli kitap, halen El Kaide'nin başucu kitabı olarak ilgi görmektedir.

³¹⁷ Demirel, **a.g.e.**, s.57

³¹⁸ Gürbüz, **a.g.e.**, s.151

³¹⁹ Burke, **a.g.e.**, s.101

³²⁰ Brachman, **a.g.e.**, p.21

MAK isimli yapılanmanın kurulmasının ardından dünyanın dört bir yanından Afgan-Rus savaşında Afgan Müslümanlara destek vermek için gönüllü *mücahitler* toplanmaya başlamıştır. Esasında bu durum, sadece El Kaide'yi değil, bütün dini istismar eden örgütleri etkileyen temel noktadır. Çünkü o ana kadar cihadın sadece kendi topraklarını savunma şeklinde olacağını düşünen birçok cihat yanlısı Müslüman'a, aktif cihat yapabilmeleri için bir davet sunulmuş ve cihat yapacakları bir alan oluşturulmuştur. Normal şartlar altında, dünyanın herhangi bir noktasında yaşayan cihat yanlısı bir bireyin Afganistan gibi bir yerde cihat yapması aklına gelmeyecekken, yaklaşık 55 ülkede açılan temsilciliklerle adeta cihadın reklamları yapılmıştır³²¹. Dev bir şirket gibi uluslararası alanda faaliyet gösteren MAK, binlerce insana ulaşarak sanki hazırladıkları *cihat kampanya paketleri* ile Afganistan'a gitmeleri konusunda lojistik destek sağlamıştır. Özellikle teknoloji ve haberleşme alanındaki gelişmelere paralel olarak, MAK kurulduğu dönem içerisindeki avantajları iyi değerlendirmiş ve daha çok insana ulaşarak cihada yönlendirmiştir. Özellikle, Azzam'ın Selefi-Vahhabi ideolojiden beslenerek oluşturduğu *fetva davetler* Afgan cihadına katılmayı daha cazip hale büründürerek, dini alt yapısı hazırlanmış *küresel bir cihat kültürü* oluşturulmuştur. Bu sebepten dolayı, Abdullah Azzam *Küresel Cihadın Babası (Father of Global Jihad)*³²² olarak nitelendirilmiştir.

Azzam'ın, Bin Ladin'in ve diğerlerinin Ortadoğu çapında gönüllü toplama büroları ağı oluşturma çabası da meyvelerini vermeye başlamıştı. New York, Brooklyn'de MAK büroları açılmıştı. Örgüt birçok yerde, Müslüman Kardeşlerin mevcut yapısına dayanıyordu. Peşaver'e o kadar çok gönüllü geliyordu ki, konukevleri sisteminin yeniden düzenlenmesi gerekti. Artık şehirde en az bir düzine konukevi vardı; kimileri Üniversite Mahallesi'nde, kimileri de batıdaki Hayatabad banliyösündeydi; gönüllüler, geldikleri ülkeye göre ayrı konukevlerine yerleştiriliyordu.

Gönüllülerin büyük bölümü Suudi Arabistan, Yemen, Mısır ve Cezayir'den gelse de, Sudanlı savaşçılar, az sayıda Endonezyalı, Filipinliler, Malezyalılar, Çeçenler, Iraklı Kürtler ve Bosnalı Müslümanlar da vardı. Hemen her İslam ülkesi, birkaç gönüllüyle de olsa temsil ediliyordu³²³.

Azzam yazmış olduğu kitaplar ve verdiği derslerde sürekli olarak İslam'ın bütün dünya da yaşanması gerektiği, bununda gönüllü cihatçılar ile gerçekleşeceğini

³²¹ Davin Springer, **Islamic Radicalism and Global Jihad**, Georgetown University Press, Washington, 2009, p.56

³²² Peter Brookes, **A Devil's Triangle: Terrorism, Weapons of Mass Destruction and Rogue States**. Rowman & Littlefield Pub., Maryland, 2007, p.33

³²³ Burke, **a.g.e.**, s.108

vurgulamıştır. Ona göre Dünya'nın neresinde olursa olsun, gerçek Müslümanların aktif olarak cihada destek vermeleri gerekmektedir.

Kuşkusuz Beyt-i Atik'i bağrına basan ve sevgisi Resulullah'ın kalbinde duran kent olarak Meme yeşil sebzelerin üretimi ve ürünler vermekten yoksun kaldığı takdirde terk edilir. Zira İslami anlayışta Cihad bir toprak parçasını veya bir ırkı veya bir kavmi savunma yoluyla gerçekleşmez. Kuşkusuz o Cihad, davet yanında tüm yeryüzünü kaplaması gerekli olan akideyi; inanç birliğini savunmak sayesinde gerçekleşir. Cihad ayrıca Allah Teala'nın bütün dünya rejimlerinin üstüne çıkarılmasını arzuladığı kendi rejimini savunularak elde edilir...³²⁴

Kâfir güçlerin Müslümanların ellerindeki toprakların bir karışına dahi saldırıda bulunması durumunda bütün Müslümanların seferberlik ilan etmeleri farz-ı ayn olmuştur. Artık kadın kocasından izin istemeye kalmadan, köle efendisinden izin istemeden, çocuk babasına danışmadan, hatta borç alan kişi para sahibine sormaksızın seferberliğe katılması bir yükümlülüktür.³²⁵

Azzam'ın bireyleri Afgan cihadına davet yöntemlerinden bir tanesi de özendirme üzerine kurulmuştur. Yazılı medya yolu ile dünyanın dört bir yanına ulaşmayı başaran Azzam, öncelikli olarak Rus ve Komünizm düşmanlığı merkezli söylemler içerisinde hareket etmiş, sonrasında Amerika, İsrail ve bazı batılı ülkelere göndermelerde bulunarak; özellikle genç Müslümanların bu devlet ve oluşumlara nefret kazanmasını, ardından bu nefreti kullanarak savaşa, yani cihada katılmalarını sağlamıştır. Buna paralel olarak verdiği örnekler içerisinde sürekli olarak genç ve Müslüman Afganların Rusları nasıl öldürdükleri, savaş esnasında verdikleri mücadeleler ve kullandıkları silahlar gibi şiddet içerikli unsurlar bulunmaktadır.

9-10 yaşlarında bir çocuk, tankların yoluna mayın döşedi. Son yoklamalarını yaparken aniden tank geliverdi. Askerler, "Burada ne yapıyorsun?" diye sordu. Çocuk koyun çobanı olduğunu söyledi. Askerler, "Beklediğin koyunlar nerede?" diye sorunca çocuk bocaladı. Durumundan kuşkulandılar. Onu da beraberlerinde tanka aldılar. Tank mayınların döşendiği alana gelince çocuk haykırdı: "Allahü Ekber!" mayınlar patladığı gibi tank hallaç pamuğu gibi göklere fırladı. Çocuğu da uzaklara sapasağlam fırlattı. Tank yandı, içindekiler ise yanarak öldü.³²⁶

Azzam'ın küresel cihat çağrısı esasında çift yönlü gerçekleşmiştir. Özellikle içerisinde şiddet eylemlerinin yoğunlukla yaşandığı aktif cihat çağrılarında bulunan Azzam, İslami kurallar çerçevesinde cihat için her türlü fedakârlığın caiz ve farz olduğu vurgusu, Selefi-Vahhabi düşünceden beslenen çoğu Müslümanların dışında, dini eğitimi yetersiz olan ya da duygusal tepkileri dini yaşantısının önüne geçme eğilimi olan sıradan Müslümanları da etkilemiştir³²⁷. İçinde yaşadığı kültür, yetiştiği sosyal çevre, genetik veya biyolojik bozukluk kaynaklı olarak iç dünyasında şiddet eğilimleri bulunduran çoğu

³²⁴ Abdullah Azzam, **Cihad Dünya Gündeminde**, Vera Yayınları, İstanbul, 2009, s.45

³²⁵ Azzam, **Cihad Dünya Gündeminde**, s.61

³²⁶ Azzam, **Cihad Dünya Gündeminde**, s.147-148

³²⁷ Brookes, **a.g.e.**, s.34

Müslüman Azzam'ın çağrılarını uyarak dini bir meşruiyet kazanma gibi psikolojik destekle öncelikle olarak Afgan savaşına, ardından da El Kaide'ye katılmıştır. Başka bir deyişle, şiddeti içerisinde barındıran bazı bireyler için oldukça cazip bir hareket alanı oluşmuştur³²⁸. Öte yandan Selefi-Vahhabi ideolojiden etkilenmiş ancak aktif cihadı benimsememiş bazı Müslümanlar da, Azzam'ın cihat çağrıları ile cesaret bulmuş ve verdiği örneklerden etkilenecek kendisini Afgan savaşının içerisinde bulmuştur. Özellikle, cihada katılmak isteyenlere yönelik yapılan maddi yardımlar da bunun ivmesini yükseltmiştir.

İster davet, ister teklif, ister eğitim ve ister başka bir şey olsun, hiçbir şeyin cihadı terk etmenin sorumluluğundan kurtaramayacağı görüşündeyim.

Ben bugün yeryüzünde her Müslüman'ın boynunda Allah yolunda savaşmak yani cihadı terk etmek sorumluluğunu taşıdığı kanaatindeyim. Her Müslüman, silah taşımanın günahını yüklenmektedir.

Bu konuda kendini mazur gösterecek herhangi bir dayanağı olmaksızın elinde tüfek bulunmadan Allah Teala'ya kavuşan herkesin Allah'la günahkar olarak karşılaşacağını görüyorum. Çünkü o, savaşı terk etmiş bulunmaktadır. Şu anda savaşmak ise Farz-ı Ayındır. Yeryüzünde bulunan bütün Müslümanlara Farz-ı Ayındır. Allah'ın mazur gördüğü kimseler müstesna. Farzı terk etmek ise günahtır. Çünkü farz işleyenin sevap aldığı, ter edenin ise hesaba çekildiği işlerdir.

Ben şu kanaatteyim. Cihadı terk etmeleri sebebiyle Allah huzurunda bağışlanabilecekler Allahü âlem şunlardır;

Kör, topal, hasta erkek, kadın ve çocuklar arasında mustazaf olup Cihad için çare bulamayan yani savaşın fiilen cereyan ettiği yere gidemeyen ve buraya giden yolları bilmeyen kimselerdir.

Savaş ister Filistin'de ister Afganistan'da isterse kafirlerin çiğnediği ve pislikleriyle kirlettiği herhangi bir bölgede olsun savaşmayı terk ettikleri için tüm Müslümanlar günahkardır.

Ben bugün Allah yolunda savaşmak ve savaşa çıkmak için hiçbir kimsenin izin yetkisi olmadığı görüşündeyim. Babanın çocuğa izin vermesi, kocanın hanıma izin vermesi, borçlunun alacaklısına izin vermesi, hocanın öğrencisine izin vermesi, amirin memuruna izin vermesi gerekmez.

Bütün tarih dönemlerinde ümmetin, bütün âlimlerin icmaı budur. Böyle bir durumda çocuk babasının izni olmadan, hanım kocasının izni olmadan savaşa çıkar. Bu konu ile ilgili olarak kim mugalata yapmaya çalışırsa haksızlık etmiş, zulmetmiş, Allah'tan kendisine gelmiş bir hidayet olmaksızın hevasına tabi olmuş demektir.

Üstü kapalı hiçbir tarafı olmayan sulandırılmasına imkân bulunmayan ve hiçbir kimsenin bunu oyuncak edinmesine veya te'vil edilmesine imkân bırakılmayan gayet açık ve net bir meseledir...³²⁹

³²⁸ Brachman, a.g.e., p.22

³²⁹ Abdullah Azzam, **Cihad Kervanı**, Vera Yayınları, İstanbul, 2009, s.40-41

El Kaide örgütünün dünyanın dört bir yanından eleman temin edebilmesinin altında şüphesiz Azzam'ın söylemleri yatmaktadır. Sadece El Kaide değil, birçok dini istismar eden terör örgütü için Azzam'ın söylemleri sorgulanmadan kabul edilen gerçekler niteliğindedir. Örgütsel eğitimler esnasında oluşturulan ders halkalarında sürekli olarak başvurulmuş Azzam'ın söylemleri, bireyi aktif cihada yani şiddete yöneltme konusunda örgütlere pratiklik kazandırmaktadır. Nitekim söylemlerinde cihadın pasif direniş boyutundan çok aktif saldırı boyutunu ön planda tutan Azzam, din kardeşliği formülü ile Afgan savaşına eleman teminini hızlandırmıştır³³⁰. Örgütler içerisinde çok farklı millet veya ülkelerden insanların bulunması eşine pek rastlanırlı durum değil iken, Azzam'ın özellikle bu alana vurguları ve söylemleri ile tüm dünya daki Müslümanları etkisi altına alan yeni bir hareket oluşmuştur.

Filistin'de 1948 yılında harb başladığında, Filistin cihadına katılmak için Yugoslavya'dan mücahidler gelmişti. Allah'a yemin ederim ki onlardan biri bana şunları anlattı: Binlerce Yahudi'nin arasına tek başıma giriyordum. Üzerime kurşunlar yağmur gibi yağıyor, öyle ki sırtımdan ceketini düşürüyorlardı. Ona "Peki ne yapıyordun?" dedim (ve o gün onu doğrulamamış, ona inanmamıştım. Ta ki Afgan cihadında bunlara şahid oluncaya kadar). Yugoslavya'nın Bosna Hersek'inden olan Şeyh Abdurrahman şu cevabı verdi: "*Ben Kulhuvalahu Ahad, Kul euza birabbi'l-Felak ve kul euza birabbi'n-nas sürelerini, ayete'l-kürsi ile birlikte okuyordum ve binlerce Yahudi askerinin arasına giriyordum. Görevimi tamamladıktan sonra da hiç yara almadan geri dönüyordum.*"³³¹

Mesela Afganlar komünist Rusları topraklarından çıkarmaya güç yetiremezlerse Pakistanlılar ve İranlılar da bundan sorumlu olurlar. Şayet bunlar da güç yetiremezler, gevşek davranırlar veya oturup kalırlarsa bu defa onların çevresinde bulunan Arap ülkelerine (yani Suud'a, Arap emirliklerine) Cihad farz olur. Bunlarında gücü yetmez veya ihmalkâr davranırlarsa onların yakınında bulunan Mısır, Ürdün, Suriye, hatta Endonezyalıların Cihad etmeleri farz olur.³³²

Görüldüğü üzere Azzam oluşturduğu *Küresel Cihat (Global Jihad)* anlayışı ile insanları Afgan savaşına çekmeyi başarmıştır. Özellikle kurmuş olduğu MAK, küresel cihadın işlevselliğini sağlamak adına sistemin çarkları görevini üstlenmiş ve insanların maddi, manevi, psikolojik, sosyal ihtiyaçlarını karşılayarak çarkların arasında yeniden şekillenmesini sağlamıştır. 1989 yılında Azzam'ın ölümü sonrası MAK'ın doğrudan El Kaide'ye aktarılmasıyla birlikte tüm dünya uluslararası terörizmin yeni yüzüyle tanışmıştır.

³³⁰ Springer, a.g.e., p.57

³³¹ Azzam, *Tevbe Suresi Tefsiri- Cihad Dersleri*, s.95

³³² Azzam, *Tevbe Suresi Tefsiri- Cihad Dersleri*, s.287

Günümüze dek devam eden sürece göre şu net bir şekilde söylenebilir ki; Azzam kendisine atfedildiği gibi *Küresel Cihadın Babası* görevini eksiksiz bir şekilde yerine getirmiştir.

2.4.3 Mücahit Üst Kimliği ve Şehitlik Motivasyonu

Cihat kavramından türetilen bir kelime olan *mücahit* (*mujahideen*); cihat yapan, cihat eden kişi manalarına gelmektedir. Cihat kavramının içerisine ne gibi unsurlar konulursa; mücahit kelimesinden de o fiili gerçekleştiren kişi manası çıkmaktadır. Bu açıdan bakıldığında mücahit; cihada tam manasıyla bağlı; çakılı bir anlam taşımaktadır. Bu yönüyle tıpkı cihat kavramında olduğu gibi suiistimale açık bir pozisyonda duran mücahit kavramı, doğal olarak dini istismar eden yapılar tarafından istismar edilerek kullanılmaktadır.

Abdullah Azzam, ortaya koyduğu nerdeyse bütün eserlerinde Afgan savaşına katılan bütün Müslüman unsurlar için mücahit kavramını kullanmıştır. Durumuna bağlı olarak isim yerine kullanırken, çoğu zamanlarda sıfat yerine kullanılmış ve nitelenen kişi yüceltilmiştir³³³. Bu açıdan değerlendirildiği zaman, Selefi-Vahhabi düşünce sistemi içerisinde mücahit olan kimse doğal rütbelere sahip olmakta ve daha fazla itibar görmektedir.

Kuşkusuz fikren dondurulmuş toplumlar durgun göl suyu gibidir. Böyle suyun yüzünde sadece etrafa mikrop saçan çöpler, yosunlar ve klorofil taşımayan likenler yüzer. Buna göre kendilerinde hiçbir savaşma duygusu, dinamizm göstermeyip gelişmekte olan toplumlar etrafa mikrop saçan yuva olarak istikrarını kaybetmiş şekilde, istikrara kavuşan toplumlar arasında sendeleyerek varlığını sürdürür.

Mücahid yetiştiren toplumlar ise akış halindeki ırmak ve sular mikrop saçan çöpleri taşımak ve üzerinde pis şeyleri yüzdürmekten kesinlikle uzak durur.³³⁴

Azzam'ın sürekli olarak mücahitlik vurgusu yapması, söylemlerindeki aktif cihat eğilimine paralel bir şekilde gerçekleşmiş ve yeni bir üst kimlik oluşumunu sağlamıştır. Gerek Selefi-Vahhabi çizgide, gerekse bağımsız hareket eden cihat yanlısı Müslümanlar, *mücahit* sıfatını elde edebilmesi için tek yolun aktif cihada katılması gerektiği düşüncesinden hareketle Afgan cihadına katılmıştır.

³³³ Yoram Schweitzer, "Current Trends in al-Qaeda and Global Jihad Activity", **NATO Review**, p.159

³³⁴ Azzam, **Cihad Dünya Gündeminde**, s.56

Mücahitlik üst kimliğine ait olmak için, düşüncenin fiile dönüşmesi yani harekete geçmesi şarttır. Başka bir deyişle, cihat etme düşüncesine sahip bireyin bilinçaltına sürekli olarak *mücahitlik* kodlaması yapılarak, bir *iç ötekileştirme* yapılmaktadır. Birey ya mücahit olarak yeni üst kimliğini kazanacak, ya da dışlanacaktır. Tamamen psikolojik etkilere sahip olan bu kavram, Azzam tarafından oldukça profesyonelce kullanılarak birçok kişiyi tesiri altında bırakarak Afgan cihadını aktif katılımı yükseltmiştir.

Mücahitlik kavramı üzerinden yapılan *iç ötekileştirme*, daha sonrasında El Kaide için eleman temininin anahtar unsurunu oluşturmuştur. Nitekim bütün örgüt üyeleri ve aktif militanlar kendilerini mücahit olarak tanımlayarak motive olmaktadır. Her ne kadar El Kaide örgütü sloganları içerisinde mal ile cihat, pasif cihat vb. gibi fiilleri barındırsa da, aktif destek vermeyenler mücahit olamamaktadır. Bu sebepten dolayı, El Kaide örgütü, sürekli olarak Azzam’a atıflı bir şekilde mücahitlik kodlamasını kullanmakta ve cihat etme düşüncesi oluşmuş bireyleri özendirme eğiliminde bulunarak, onlara yeni bir *Biz* duygusu kazandırmaktadır. Bütün terörist yapılanmalarda olduğu gibi El Kaide’de de *büyük grup kimliğinden* hareketle³³⁵, bireylerin şiddete yönelmeleri kolaylaşmakta ve her türlü terörist eylem gerçekleşmektedir³³⁶.

Azzam’ın cihat kavramı üzerinden oluşturduğu ve bireyleri en derinden etkileyen konulardan bir tanesi de *şehitlik* ve *şahadet* olgusudur. İslam dini açısından değerlendirildiği zaman şehitlik veya şahadet şüphesiz bütün Müslümanlar için arzu edilen bir makamdır. İslam dini açısından şehitlik, bir Müslüman’ın Allah’a yakınlaşmak bağlamında elde edebileceği en büyük başarıdır. Allah yolunda canını feda eden bir Müslüman’a şehit denir³³⁷. İslam’a göre şehitler, Peygamberlerden sonra gelmektedir.

İslam dini bakımından *şahadet* ve *şehitlik*, Müslümanların teşvik edildiği ve her zaman duyarlı olmalarının istendiği iki önemli kavramdır. Şehitler, Allah yolunda canlarını feda ederek İslam’ı saldırılardan korurlar. Bunun karşılığı olarak ise cenneti kazanırlar. Cennet, Müslümanlar için ölüm sonrası hayatlarında mükâfat yeri olarak kabul edilir. İslam inancına göre Allah cennete kendisini tanıyan, emirlerine uyup yasaklarından sakınanları koyacaktır. Cennete giren, orada istediği her nimeti bulacaktır³³⁸.

³³⁵ Vamık Volkan, “Büyük Grup Kimliği ve Şiddet”, **Terörün Sosyal Psikolojisi**, s.20

³³⁶ Volkan, **a.g.m.**, s.24

³³⁷ Mehmet Dikmen, **İslam İlmihali**, Cihan Yay., İstanbul, 2004, s.352

³³⁸ Lütfi Şentürk ve Seyfettin Yazıcı, **İslam İlmihali**, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2007, s. 57

Khosrokhavar, *şahadet* ve *şehitlik* kavramlarının *cihat* kavramı ile yakından ilgili olduğunu belirtir. *Şehitlik* cihadın bir sonucu, *cihat* ise *şahadetin* bir gösterim biçimidir³³⁹.

Bu durum, Azzam'ın söylemlerinde de yerini bulurken, şehit olmaya giden yolun ise tamamen aktif cihattan geçmekte olduğu vurgulanmaktadır. Azzam, cihat konusunda fetvalar verirken sürekli olarak şehitliğin ödülllerinden bahsetmiş, Peygamber'in şehitlere bütün günahlarını bağışlanmasının yanı sıra, 72 güzel bakire ve ev ahalisinden 70 kişiyi de kendisi ile birlikte cennete gitme güvencesi veren hadislerinden örnekler vermiştir³⁴⁰.

Ben Paktia'da Cavar sınırında, beraberinde Celaleddin Hakkani'de bulunurken aynı otomobildeydik ve bir Şehidi gördüm. Beraberinde diğer gençlerde vardı. "o gün yüzler vardır, ıslıl ışıldırlar" ayetinin işareti olarak yüzünün ıslıl ıslıl parladığı gördüm.³⁴¹

Şehidlerin gerçekten bizzat diri olduklarını ifade eden bazı açık mucizeler gördük. Ömer Cüneyf bana şöyle anlattı: "*Kendi elimle 12 şehidin kabrini açtım, hiçbirinin cesedinde hiçbir değişiklik olmamıştı. Hatta bazılarının kabirde etlerinin çoğaldığını tırnaklarının uzadığını gördüm.*"

Doktor Babrak Orgün'de şehid edilmiş ve Peşaver'deki evimin kapısının önüne getirilmiştir. Evlatları okuldan dönüp başucunda durduklarında, ağlamış ve gözyaşları yüzüne doğru akıvermişti³⁴².

Afgan savaşı sürecinde kullanılan en büyük motivasyon kaynaklarından birisi olan şehitlik, sonraki süreçte doğal olarak El Kaide'nin cihat söylemleri içerisinde yerini bulmuştur. Özellikle cennete gitme dürtüsünü barındıran şehitlik, belli bir süre sonra tamamen amaç haline bürünmüştür. Özellikle hayattan beklentisi kalmamış, sosyal ilişkiler açısından zayıf bağlar kuran veya çeşitli psikolojik problemler taşıyan bireyler için cennete gitme motifi cazip hale gelmektedir.

Başta El Kaide olmak üzere dini istismar eden terör örgütlerinin şehitlik vurgusu üzerinden militanlarını intihar eylemlerine yönlendirmektedirler³⁴³. Bunun en çarpıcı örneklerinden bir tanesi 11 Eylül saldırıdır. Saldırıyı gerçekleştiren örgüt militanları, sağ kurtulma ihtimallerini devre dışı bırakarak eyleme hazırlanmıştır. Bu açıdan değerlendirildiğinde, canlı bomba eylemleri benzeri intihar saldırıları önüne geçilmesi en

³³⁹ Ferhad Khosrokhavar, **İntihar Bombacıları Allah'ın Yeni Şehitleri**, Çev. Tülay Duman, Versus Yayınları, İstanbul, 2006, s.61

³⁴⁰ Burke, **a.g.e.**, s.47

³⁴¹ Azzam, **Cihad Dünya Gündeminde**, s.150

³⁴² Abdullah Azzam, **Cihadın Fazileti**, Vera Yayınları, İstanbul, 2009, s.14-15

³⁴³ Asaf Maliach, "Abdullah Azzam, Al-Qaeda and Hamas: Concepts of Jihad and Istishhad", **Military and Strategic Affairs**, Vol: 2, No.10, 2010, pp. 79-81

zor saldırılardandır. Çünkü normal şartlar altında eylem yapan militanlar, eylem sonrası yakalanmamak için çeşitli tedbirler almak zorundadır. Bu durum ise eylem yapmayı zorlaştıran bir faktördür. Ancak intihar eylemlerinde bu engel devre dışı kalmaktadır. Eylemi gerçekleştiren kişilerin yakalanma gibi çekincesi ortadan kalkmakta, hatta saldırı sonrası eylemi aydınlatacak ve sorumlularının tespit edilmesini sağlayacak deliller de kaybolmaktadır.

Bu açıdan değerlendirildiği zaman, intihar saldırıları bütün örgütler için önemli bir eylem olarak karşımıza çıkarken, örgütlerin canlı bomba olacak kişileri motive etmesi ve saldırıya yönlendirmesi oldukça zordur. Ancak bu durum, şehitlik gibi en yüksek ödülü kazanma motivasyonunu kullanan dini istismar eden örgütler için kolaydır. Cenneti bir düğmeye basma yakınlığına indirgeyen El Kaide gibi örgütler, sık sık bu tarz eylemlere yönelmektedir. *İstişhad (Istishhad)* olarak isimlendirilen intihar eylemleri El Kaide'nin sıkça başvurduğu eylemlerden birisidir³⁴⁴.

Burada altını çizmemiz gereken bir diğer nokta ise, eylem için kullanılan motivasyon açısından El Kaide vb. dini istismar eden örgütlerin, diğer örgütlerden ayrıldığıdır. Devrim, etnik köken, kendi yönetim sistemini kurma gibi kolektif amaçlar taşıyan diğer örgütlerde bireyleri intihar saldırılarına yönlendirme oldukça zordur. Çünkü bireylerin temel motivasyonları kendi istedikleri şekle bürünmüş bir dünya da yaşamaktır. Ancak, dini istismar eden örgütlerde birey açısından cihatla başlayan süreç şehit olma amacına dönüşmüştür. Kolektif amaç örgüt için varken, şehit olma amacı tamamen bireyseldir. Sempatizan seviyesinden militan seviyesine çıkan herhangi bir örgüt mensubu için cihat ederek ölmek, *şehit* olmak arzulanan mutlak sondur. Başka bir deyişle, örgütsel kazanım içerisinde birey nasıl ölmesi gerektiği konusunda psikolojik bir dönüşüme uğrayarak, *cennete girme* dürtüsü ile ölümün en karlı şeklini seçmektedir³⁴⁵.

Kısaca özetleyerek olursak, diğer örgütlerde amaç yaşamak iken, El Kaide vb. dini istismar eden örgütlerde cihat üzerinden ölüm amaçlanmaktadır. Azzam'ın, özelde Afgan savaşı çerçevesinde sınırlarını çizmeye çalıştığı *cihat ederek şehit olma* vurgusu, sonraki dönemde El Kaide'nin işi kolaylaştıracak ve intihar saldırılarını gerçekleştirecek

³⁴⁴ Maliach, **a.g.m.**, p.82

³⁴⁵ Domenico Tosini, "Al-Qaeda's Strategic Gamble: The Sociology of Suicide Bombings in Iraq", **Canadian Journal of Sociology**, Vol:35 No:2, 2010, pp.271-273

militalanların yetişmesini sağlayacak şekilde kullanılmıştır. Burke, El Kaide'nin Selefi-Vahhabi ideoloji temelinde formüle edilen şehitlik anlayışını şu şekilde açıklamaktadır:

şehitlik, bir ahit olarak nihai bir cihat gösterisidir. İlk ve öncelikli izleyici Tanrı'dır, ama şehitlik buna ek olarak çeşitli amaçlarla, çeşitli izleyicilere yönelik bir inanç gösterisidir. Öncelikle şehit olanın imanını, cesaretini ve cemaatine ait olma hakkını teyit eder. (Bu cemaatin dışında kalanlar için bu eylemin korkaklığı ve fanatikliği gösterdiği anlaşılır bir olgudur.) İnancın dışmanlarına da, maddi güç bakımından bariz bir farklılık olsa da, "kozmi mücadele" içindeki tarafların aslında eşitlerin savaşı içinde olduğunu gösterir. Ancak her iki tarafln da intihar bombacısı kullandıkları bir çatışma olmamıştır. Bir intihar saldırısı, bir tarafln inançtan yoksun, diğerininse inançlı olduğunu göstermek, böylece şehidin eyleminden haberdar olan herkese (bütün tanıklara), güçlerdeki bariz dengesizliğe karsın, en önemli nitelik "uzun vadede, zafer için gerekli olan inanç" dikkate alındığında, buna derinden sahip olan kişinin intihar bombacısı olduğunu düşündürmek üzere tasarlanır³⁴⁶.

Görüldüğü zere İslam dini açısından oldukça önemli bir kurum olan ve ölüm sonrası için ulaşılması en zor makamlardan birisi olarak değerlendirilen şehitlik, Azzam'ın söylemlerinde yeni bir gösterge olarak üretilmiş ve cihat ile birleştirilerek Afgan savaşı üzerinden günümüzde birçok örgütün temel doktrinlerinden birisi haline gelmiřtir³⁴⁷. Özellikle doğrudan konu ile bağlantılı olarak, El Kaide'nin cihat anlayışını şekillendirerek, intihar eylemleri gibi örgütsel aından en st saldırıları gerçekleştirecek bireyleri, hem psikolojik hem de fiziksel olarak yönelimlerini hızlandırıcı bir katalizör etkisi oluşmuştur. Örgütler açısından bir yandan en güvenli ve etkili saldırı; diğer yandandışman ötekiye en çok zararı veren intihar saldırıları, *mücahitlik* st kimliği kazanmış bireylerin gerçekleştirdiği *cihadın* bir sonucu, *şehitlik* ile de mutlu sona ulaşma yöntemi haline gelmiştir.

2.4.4 rnek Lider/nder Olarak Azzam

Abdullah Azzam, El Kaide'nin cihat anlayışı şekillendiren bir din bilgini olarak ön plana çıkarken, dini istismar eden çoğu yapı için örnek alınacak bir *mücahit* kabul edilmektedir. Söylemlerini bizzat kendisinin de fiili olarak uygulamış olması, özellikle Afgan savaşı esnasında önemli çatışmaların yaşandığı cephelere sürekli olarak gidip gelmesi, Azzam'ın örnek bir mücahit sıfatı kazanmasını sağlamıştır. Özellikle Azzam'ın

³⁴⁶ Burke, a.g.e., s.45

³⁴⁷ Tosini, a.g.m., p.272

bombalı suikast sonucu öldürülmesi, karizmatik liderlik yönünü yükseltmiş ve öncelikli olarak Afgan savaşçılarına, ardından El Kaide militanlarına *Şehit* olmuş örnek bir *mücahit*, *mürekkebinin kan ile birleştirmiş* en bilgili âlim olmuştur. Bunun sonucu olarak ise, söylemleri sorgulanmadan doğrudan kabul görmüş ve Azzam'ın öğretileri dışında kalan çoğu şey tamamen görmezden gelinmiştir³⁴⁸.

Azzam tarafından ortaya konulan ve El Kaide mensuplarının doğrudan kabul ettiği bazı şiddet içerikli söylemlere örnek verecek olursak:

Yeryüzünde ilahlık taslayan tağutlara sadece zürriyetlerinin öldürülmesi, ağaçların kesilmesi, binaların yıkılmasıyla ulaşabilmek mümkünse bunda beis yoktur, çünkü bu, bizim için hedef olmayan ve istenmeyen bir şeye zorunlu bırakılmamızdır.³⁴⁹

Müşriklere ya da müşriklerin dışındaki kâfirlere faydası dokunan herkes yaşlı da olsa, rahip de olsa veya savaşa katılmaya muktedir olmasa da öldürülür.³⁵⁰

Bugün Afganistan, Filistin ve kâfirlerin işgal ettiği yerlerde mal ve canla cihad yapmak, herkesin üzerine farzdır. Afgan halkının cihadı İslami olup, aleni küfür ve sapıklığın karşısında hedefi ve gayesi açık bir cihaddır. Afganistan'da cihad yapmak, kâfirleri oradan kovmak, savaşıma güç yetiren her Müslüman için bir vazifedir. Afganistan cihadının hükmü namaz ve oruç gibi her Müslüman'a farz-ı ayn'dır.³⁵¹

Savaşa iştirak etmedikleri müddetçe, güçsüz olduklarından dolayı ne kadınların ne çocukların ne de ruhbanların kasti olarak öldürülmelerine gerek vardır. Ancak, müşriklere karıştırlarsa öldürülürler, çünkü onları müşrik savaşçıların arasında tek tek ayırt etmek mümkün değildir, bundan dolayı zayıfları vurmak kast edilmeksizin müşriklere ateş açılır.³⁵²

Hristiyan ve Yahudilerle tokalaşmak caiz değildir... Bir Amerikalının yüzüne gülümseyerek bakmak caiz değildir.³⁵³

Görüldüğü üzere Azzam, El Kaide hareketi açısından terör eylemlerini meşrulaştıran bir yorum ortaya koymaktadır. İslam bilginleri ve düşünürlerinin büyük çoğunluğunun aksine Azzam, düşmana faydası dokunan veya bir çatışma ortamında mücadele edebilme yeteneği olmayan (yaşlı, din adamı, çocuk vb.) kişilerin hedef alınabileceğini ve din adına öldürülebileceğini savunmaktadır. Azzam'ın bu yorumu özellikle El Kaide hareketi içinde şiddet eyleminde bulunanlar açısından önemli bir motive

³⁴⁸ Maliach, **a.g.m.**, p.81

³⁴⁹ Azzam, **Cihad Kervanı**, s.30

³⁵⁰ **a.e.**, s.30

³⁵¹ Abdullah Azzam, **Müslüman Halkın Cihadı**, Vera Yayınları, İstanbul, 2006, ss.36-37

³⁵² Abdullah Azzam, **Cihad Ahkâmı**, Vera Yayınları, İstanbul, 2006, ss.15-23

³⁵³ Azzam, **Tevbe Suresi Tefsiri- Cihad Dersleri**, s.484

unsurudur³⁵⁴. Azzam, ölmeden önce kaleme aldığı bir eserinde Müslüman gençlere yönelik vasiyetlerini şu şekilde dile getirmiştir:

Kendisini mazur gösterecek herhangi bir illeti olmaksızın elinde tüfek bulunmadan Allah'ı Teala'ya kavuşan her kesin Allah'la günahkâr olarak karşılaşacağını görüyorum. Çünkü o savaşı terk etmiş bulunmaktadır. Şu anda savaşmak ise Farz-ı ayn'dır. Yeryüzünde bulunan bütün Müslümanlara Farz-ı ayn'dır. Allah'ın mazur gördüğü kimseler müstesna. Farzı terk etmek ise günahdır. Çünkü farz, işleyenin sevap aldığı, terk edenin hesaba çekildiği işlerdir... Savaş ister Filistin'de, ister Afganistan'da, istersede kâfirlerin çiğnediği ve pislikleriyle kirlettiği her hangi bir bölgede olsun, savaşmayı terk ettikleri için Müslümanlar günahkârdır... Artık ey Müslümanlar sizin hayatının cihaddır. Hedefiniz cihaddır. Var olusunuzakıbetiniz cihad ile alakalıdır. Ey davetçiler, sizler silahlarınızı omuzlamadıkça, tağutların, kâfirlerin ve zalimlerin mülkünü darmadağın etmedikçe, sizin hiçbir değeriniz yoktur. Cihadsız, savaşırsız, kansız, sakatsız, Allah'ın dininin muzaffer olacağını zanneden kimseler bu dinin tabiatını idrak etmeyen kimselerdir. Onlar vehme kapılmışlardır. Davetçilerin heybeti, davetin şevketi ve Müslümanların izzeti savaşırsız olamaz... Size selefakidesini, ehlisünnet ve cemaat akidesini tavsiye ediyorum. Ey İslamyavrukları, bombaların nameleri, topların gürültüleri, uçakların uğultuları, tank sesleri eğitiminizin nağmeleri olsun³⁵⁵.

Yukarda açıklandığı üzere, El Kaide'nin günümüzdeki cihat anlayışını en derinden etkileyen ve Usame Bin Ladin'e rahat hareket sağlayabileceği çok geniş bir alan bırakan isim şüphesiz Abdullah Azzam olmuştur. Azzam'ın henüz El Kaide kurulmadan önce, 1987 yılında El Kaide gibi örgütsel bir yapılanmanın gerekliliğini vurgulayan bazı tespitler yapmıştır:

Her ilkenin kendisini ileriye taşıyacak, ağır görevler üstlenip büyük fedakârlıklara katlanacak bir muhafıza gereksinimi vardır. Dünyevi ya da ilahi tek bir ideoloji yoktur ki, zafere ulaşmak için sahip olduklarının hepsinden vazgeçecek bir muhafıza gereksinim duymasın. O, bu sarp, sonu gelmez, zorlu yolda bayrağı en önde taşır, ta ki gerçek hayta amacına ulaşana dek. Allah onun bunu başarmasını ve kendini göstermesini buyurmuştur. Bu muhafız, beklenen özlenen toplumun güçlü temelini El Kaide El Sulbah oluşturur³⁵⁶.

Azzam açık bir şekilde sahip olunan ideolojinin bir muhafıza ihtiyaç duyduğunu ve bu muhafızın özlenen toplumun güçlü temelini oluşturacağını işaret etmiştir. Azzam'ın işareti doğrultusunda 1988 yılında Usame bin Ladin liderliğinde El Kaide örgütü kurulmuştur. Burada dikkat çeken ve üzerinde durulması gereken nokta, Azzam'ın El

³⁵⁴ Öztürk, a.g.e., s.117

³⁵⁵ Azzam, **Müslüman Halkın Cihadı**, ss.87-88

³⁵⁶ Burke, a.g.e., s.11

Kaide ile ideoloji arasında bir ilişki kurması ve El Kaide'yi söz konusu ideolojinin koruyucusu olarak göstermesidir³⁵⁷.

El Kaide'nin cihat anlayışının şekillenmesi sürecinde Abdullah Azzam'ın etkisini toparlayacak olursak; Soğuk Savaş döneminin siyasal atmosferini detaylı ve doğru bir şekilde okuyan Azzam, siyasal İslam'ın yükselişe geçmesiyle birlikte bizzat kendi dini anlayışının temellerinde yatan Selefilik akımını ve Teymiye'nin cihat anlayışı içerisinde barındırarak Afgan-Sovyet savaşını değerlendirmiş ve *küresel cihat* ilan ederek dünya da geniş bir coğrafya dan insanların savaşa katılımını sağlamıştır. Kendisinin kurmuş olduğu MAK ile kolektif bir hareket kurmuş ve insanları fiili olarak savaşa adapte etmeyi başarmıştır. Usame Bin Ladin ile olan yakın ilişkisi, uzunca bir süre beraber hareket etmeleri, Ladin'i de derinden etkilemiş, ölümünün ardından Ladin'e hareket alanı kazandırmıştır. Cihadı, Teymiye'nin ardından farz ilan edişi bu konudaki cesaretinin de bir göstergesi olmakla birlikte, küreselleşmeye paralel olarak küresel cihadı ilan etmesi, sonradan kurulacak olan El Kaide'ye eleman temini aşamasında Ladin'e büyük kolaylık sağlamıştır.

Cihat kavramı üzerinden kurduğu 'mücahit' üst kimliği, hali hazırda Selefi-Vahhabi ideoloji içerisinde var olan *ötekileştirmeyi* bir adım daha öteye götürerek *iç ötekileştirme* gerçekleştirmiş, aktif cihada katılan ile katılmayan ayrımı yaparak, bireyi yeni üst kimliğini kazanmak için cihada katılması noktasında hızlandırıcı bir etkisi olmuştur. Bunun yanı sıra, yine cihat kavramı ile ilintili olarak, söylemlerinde sürekli 'şehitlik' vurgusu yapması, terörize eylemlerin zirvesi sayılan intihar saldırılarının zeminin hazırlayacak inançların ortaya çıkmasını sağlamıştır. Söylemlerinin büyük bir kısmını işgal eden şiddet içerikli örnekler, özellikle örneklerin ayet ve hadislere dayandırılarak oldukça *dar* yorumlar üretilmiş, bunun sonucu olarak şiddet meşrulaştırılmıştır. Bu durumdan ise şüphesiz en çok yararlanan, cihat kavramını istismar ederek şiddet aracı haline getiren ve bunun üzerine hareket eden El Kaide olmaktadır.

Son olarak, Azzam'ın perde arkası aydınlatılamamış olan bombalı suikast sonucu ölmesi, Azzam'ı bir kademe daha üst noktaya taşımış ve *örnek lider* haline getirerek cihattan şehitliğe uzanan söylemlerinin sorgulanmadan kabul edilmesini sağlamıştır. Günümüzde bu durumu ise El Kaide oldukça profesyonel bir şekilde kullanarak, Azzam

³⁵⁷ Öztürk, a.g.e., s.116

örneklemesi üzerinden militanlarının şehit olacakları ve Azzam'ın ardından devam edeceklerini inandırarak intihar eylemleri (*istişhad*) düzenlemektedir.

SONUÇ

Şiddet, insanlık tarihi boyunca toplumsal yaşamın neredeyse her bir aşamasında kendisine yer bulmuştur. Sebebi, sonucu, aşaması, meşruluğu veya gayrimeşruluğu, büyüklüğü veya küçüklüğü fark etmeksizin yaşamsal alanda yer edinen şiddet için önemli olan kendisine hareket alanı sağlayacak bir ideoloji bulmaktır. Nitekim tarih boyunca şiddetin kimlik arayışı belirli dönemlerde yerel düzeyde bazı ideolojilerde sonuca ulaşmış ve kendisini gerçekleştirebilecek bir ideoloji bulmuştur. Şiddeti engellemek adına insanlığa düşen en önemli görev, öncelikli olarak şiddete kaynaklık eden akımların sağlıklı bir şekilde araştırılması, şiddet barındıran unsurların bilimsel olarak analiz edilerek bu ideoloji veya akımlardan ayrıştırılmasıdır.

Bu çalışmada İslam dini içerisinde önemli bir yeri bulunan *cihat* kavramının siyasi şiddet aracı olarak nasıl kullanıldığı sorusuna, tüm dünyaya gerçekleştirmiş olduğu terör eylemleri ile adını duyuran El Kaide terör örgütü özelinde, yapısalcı bir yöntemle cevap bulunmaya çalışılmıştır. En geniş tanımıyla bir kültür veya olguda anlamı ortaya çıkarmaya yönelik olgunun alt birimleri arasındaki ilişkiyi ele alarak araştırma yöntemi olarak tanımlayabileceğimiz yapısalcılık, cihat kavramın şiddet eylemlerine yönelik kullanılmasını anlamlandırma adına yerinde bir yöntem olduğu rahatlıkla söylenebilir.

Şiddete yönelik yapılan tanımlamalarda Yves Micaud'un yapmış olduğu tanımlama en geniş ve kapsamlı tanımlamalar arasında bulunmaktadır. Micaud'a göre şiddet; bir karşılıklı ilişkiler ortamında taraflardan birinin veya birkaçının doğrudan veya dolaylı, toplu veya dağınık olarak, diğerlerinin tamamının veya birkaçının bedensel bütünlüğüne veya törel (*ahlaki, moral, manevi*) bütünlüğüne veya mallarına veya simgesel ve kültürel değerlerine, oranı ne olursa olsun zarar verecek şekilde davranması olarak tanımlamaktadır¹. Öte yandan şiddet, çatışan taraflar arasındaki sosyal ilişki olarak da değerlendirilmektedir². Her iki tanımlamada da belirtildiği gibi şiddetin doğurduğu sonuç, diğer bütün tanımlamalarla ortaklık bağı kurarak kimlik üzerine inşa olmaktadır. Nitekim şiddete uğrayan cephesinden yapılan tanımlamalarda daha belirgin olarak ortaya çıktığı üzere şiddete maruz kalan *ötekidir*. Ters açıdan konuyu ele alacak olursak; ötekileştirme ve ayrıştırma araçları açısından en önemli kavramlardan birisi şiddet olarak ortaya

¹ Michaud, a.g.e., s.11

² Ergil, a.g.m., s.40

çıkılmaktadır. Buna paralel olarak; Keane'nin her durumda şiddetin, şiddete maruz kalanın *ötekiliği* kabul edilen, saygı gören bir özne olmaktan çıkarılıp sadece potansiyel olarak bedenine zarar verilebilecek, hatta ortadan kaldırılabilecek bir nesne olarak ele alındığı ilişkisel eylem³ olarak yaptığı tespit değerlendirmeyi destekleyecek durumdadır. Şiddetin bu şekilde kurucu kimlik unsuru olarak karşımıza çıkması, bireylerin veya toplumların şiddetin bazı zamanlarda gerekli olduğuna yönelik geliştirmiş olduğu paradigmların çözümlenmesini oldukça güçleştirmektedir. Nitekim şiddet olgusu bu gruplarda veya toplumlarda, yanlış bir eylem olarak değerlendirilmenin ötesinde, bir *kişisel onur* bileşeni olarak görülmekte ve cesaret, güç gösterimi ve statüyü koruma aracı olarak değer bulmaktadır.

Buna paralel olarak şiddet türleri içerisinde toplumlara doğrudan etkisi bulunan bir türü olan siyasal şiddet ayrı bir önem kazanmaktadır. Nieburg'un tanımlamasıyla siyasal şiddet, şiddeti uygulamaya koyuluşları ve etkileri siyasal anlam taşıyan veya taşıyabilecek, yani toplumsal sistem üzerinde sonuçlar doğurabilecek, bir uzlaşma durumunda ötekilerin davranışlarını değiştirmeye yönelik karıştırıcı, yıkıcı, zarar verici eylemlerdir. Şiddetin siyasal alana taşınması ile şiddetin hak olarak görülmesi veya meşruiyet kazanması yönünde bir basamak daha ilerleme görülür. Bunun sonucu olarak şiddet, kurucu iktidarın oluşması veya iktidarın kendisini koruma aracı olarak ortaya çıkmaktadır. Kurucu iktidar kavramının tarihsel gelişim ve ontolojisinin ister yasal, isterse yasa karşıtı şekliyle olsun şiddetin ortaya çıkmasında ve tarih boyunca iktidar ile birlikte anılmasında anahtar kavramlardan birisi olarak kabul edilmiştir⁴. Kurucu İktidar (*Constitutive Power*) kavramının kökeninde *birlikte kurma* ve *birlikte yapma* anlamında bir kuruculuğu ve yapıcılığı ifade etmektedir. Bu sebepten dolayı siyasal şiddetin kaynağının *birlikte* olarak tabir edilen toplumu kapsadığı önem kazanmaktadır⁵. Egemenliğin meşru şiddet araçlarıyla donatılıp şiddetle özdeşleşecek ölçüde bu araçlara sıklıkla başvuruyor olması doğal olarak karşı şiddeti ortaya çıkarmaktadır. Bu şekilde birbiriyle ilintili olarak *şiddet sarmalının* ortaya çıkması ise kaçınılmaz görünmektedir. Walter Benjamin bu sarmalda tarafları yasa koyucu şiddet ve yasa koruyucu şiddet olarak konumlandırmıştır. Benjamin'in analizinde *yasa koruyucu şiddet* geçerli olduğu sürece saldırgan karşı şiddeti bastırmak suretiyle *yasa*

³ John Keane, **a.g.e.**, s.68

⁴ Küçükkaya, **a.g.m.**, (Erişim Tarihi: 24.11.2012)

⁵ **a.e.**

koyucu şiddeti bastırılmış olmaktadır. Benjamin'e göre bu durum o zamana kadar yasa koymuş olan şiddetin yeni güçler tarafından ya da daha önce bastırılmış güçler tarafından yok edileceği ana kadar sürmektedir⁶.

Hannah Arendt neredeyse siyaset bilimi ile uğraşmış herkesin iktidarı şiddet ile birlikte veya özdeşleştirerek kullandığını öne sürmüştür. Arendt bu durumu şu şekilde ifade eder: “*Soldan sağa tüm siyasal kuramcılar arasında bir uzlaşmaya varılmış olduğunu çabucak göreceğiz: Şiddet, iktidarın en çok göze batan dışavurumundan daha fazla bir şey değildir*”⁷.” Siyasal özne sıfatının kazanılması konusunda asgari gereksinimleri karşılanamayan gruplar otoriterinin bütün boşluklarından faydalanma arayışına girmektedirler. Arendt'in eyleme yeteneği açıklamasına benzer şekilde eyleme yeteneğinden mahrum bırakılan siyasal grupların süreç içerisinde şiddeti hak olarak görüp; şiddetin hakemlik rolünün arkasına sığınmaları kaçınılmaz olmuştur. Devlet veya egemen erk şiddet kullanımının meşru temsilcisi olarak siyasal özne arayışındaki gruplara yönelik denetim baskısı; muhalif grupların *paralel otorite* imgesiyle karşı karşıya gelmektedir. Şiddet; kendi şiddetini doğurur ve şiddet, şiddetin önüne geçme idealiyle hareket edenlerce siyasal alana bir kez daha taşınmış olur. Buna göre şiddet, genellikle iktidarın zayıfladığı durumlarda veya muhalif grupların iktidar olma heveslerinin kabardığı durumlarda ortaya çıkar⁸. Bu gibi durumlarda şiddet, iktidar üretmenin bir aracı olarak görülerek iktidar olmak isteyen her hevesle birlikte eninde sonunda siyasal alana taşınan bir fenomen haline gelmektedir. Böylece şiddetin her iktidarın ömrünü uzatan bu yapısı, onun başka iktidar odaklarının gelişmesine karşıt olarak gelişir.

11 Eylül saldırıları ile tüm dünyaya adını duyuran ve yeni bir küresel korku unsuru olarak insanların bilinçaltına yerleşen El Kaide terör örgütü, şiddetin küresel bir boyutunu göstermenin yanı sıra, siyasal şiddetin dönemsel algılarını değiştirmiş ve İslam dini üzerinden *cihat* propagandası ile yapmış olduğu terör eylemlerini meşrulaştırmaya çalışmıştır. Halen dünyadaki en büyük terörist örgütlerden birisi pozisyonunda bulunan El Kaide, kurulmuş olduğu 1989 yılından bu tarafa cihat kavramı üzerinden propagandalarına devam etmektedir. Amacı, tüm dünyada Müslümanların tek çatı altında bulunduğu büyük bir İslam devleti kurmak olan El Kaide örgütü, siyasal şiddete yönelik yapılan tespit ve

⁶ Benjamin, **a.g.m.**, p.279

⁷ Arendt, **a.g.e.**, s.47

⁸ Taşçier, **a.g.e.**, s.25

analizleri içerisinde barındıracak unsurlarla hareket ederken, tüm dünyaya cihat yaptığını ilan etmiştir. Bunun olumsuz bir sonucu olarak, başka dine mensup insanların İslam dini algısının içerisinde *terör* girmiştir.

Sovyet-Afgan savaşları esnasında tüm dünyadan toplanan gönüllü Müslüman savaşçıların Afgan halkına destek vermek amacıyla bahse konu topraklara gitmesini fırsat bilen Usame Bin Ladin, savaş sonrası hazır şekilde bekleyen askeri birlikleri kullanarak El Kaide örgütünü kurmuştur. Başta Amerika Birleşik Devletleri olmak üzere birçok Batılı ülkeye karşı *cihat* ilan ederek tüm dünya tarihinde eşi görülmemiş büyüklükte eylemler gerçekleştirilmesine neden olmuştur. Şüphesiz, Usame Bin Ladin'e gönülden bağlı militanların canlı bomba eylemleri yapacak derece motive olmasını sağlayan kavram ise cihat olmaktadır. Çünkü militanlar El Kaide adına yapmış oldukları eylemleri bir cihat olarak görmüş, bunun karşılığında cennet ile ödüllendirileceklerine inanmışlardır. İslam dini açısından önemli bir yere sahip olan cihat kavramının bu denli büyük bir terörist oluşumda ana unsur olarak kullanılması, eşine pek rastlanır bir durum değildir.

Bütün terör örgütlerinde olduğu gibi, El Kaide örgütünün de eylemlerini meşrulaştıracak bir zemine ihtiyacı vardır. Bu olguyu bulmak, üretmek veya hayata geçirmek teorikte kolay gözükse dahi pratikte oldukça zordur. Bireyleri ortak bir amaçta toplamak, bu amacı gerçekleştirmek için gereken bütün altyapı veya lojistiği bu olguyla birleştirmek, bireyleri bu olgu içerisinde aşamalı olarak fikri sürece tabi tutarak, her türlü eylemsel noktaya taşımak için, ideolojinin mekanik ve dinamik doktrinlerinin olması gerekir. Bunun yanı sıra bireye üst kimlik kazandırarak ve bireyleri bir araya getirerek geniş bir hareket alanı sağlamak kolay değildir. Bütün bunlara ek olarak, bireye bu oluşum içerisinde süreklilik kazandırmak için motivasyon kaynağının da bu ideoloji içerisinde kendiliğinden var olması gerekir. Tam bu örgütsel ihtiyaçlar veya doktrinler hiyerarşisi içerisinde, El Kaide örgütünün yardımına koşan *cihat*, bütün sıralanan gereklilikleri sağlayacak şekilde karşımıza çıkmaktadır⁹.

Kavrama yönelik temel İslami kaynakların yaklaşımı çerçevesinde yapılan incelemelerde, içerisinde doğrudan şiddeti barındıran herhangi bir yönü bulunmadığı net bir şekilde görülmektedir. Temelde mücadele etmek, gayret etmek gibi manaları taşıyan cihat kavramı, İslam dinin kötülüklere karşı mücadele etme yöntemi olarak görülmektedir.

⁹ Gunaratna, a.g.e., p.27

Ancak dini algılama pratikliğindeki çeşitliliklerden kaynaklı olarak ortaya çıkan problemler, cihat kavramının algılanmasında da kendisini göstermektedir. Bunun bir sonucu olarak cihat kavramı; genelde bütün dinler, özelde İslam dininin istismar edilerek terör eylemlerinin meşrulaştırılmasında kullanıldığı gibi istismar edilerek kullanılmakta ve başta El Kaide olmak üzere çeşitli örgütlerce hareket noktasını oluşturmaktadır.

Cihat kavramına, *Kutsal Savaş (Holy War)* manasının verilmesi, özellikle batılı kaynaklarda sıkça rastlanan ve yeteri kadar ayırtılamayan bir yanıdır¹⁰. Çünkü saldırganlık, İslam dinin genel anlamda savunduğu ahlakı ve kurallarıyla uyuşmamaktadır. Diğer taraftan cihat, İslam'da kutsal savaş anlamında da değildir. *Mukaddes cihat* Hristiyanlıkta olup, İslam dinine özünde yabancı bir terimdir¹¹. Esasen cihat sözcüğü Kur'an-ı Kerim'de açıklandığı gibi *temelde hikmet ve güzel öğütle davet ve en güzel biçimde mücadeleyi* içermektedir¹². Ancak duruma göre *kötülüğü güzellikle savma* ilkesi uyarınca *pasif direnişe*¹³ ya da baskı ve zulüm karşısında haklı gerekçelere dayanarak silahlı savunmaya izin verilmektedir. Yine aynı şekilde İslami kaynaklara göre İslam Peygamberi Hz. Muhammed, Bedir savaşından sonra Müslümanlara “*küçük cihattan (Cihadul Asgar) büyük cihada (Cihadul Ekber) döndünüz*” diyerek, büyük cihadın nefisle cihat olduğunu, gerçek mücahidin ise nefisini kontrol altına alarak İslam dini tarafından yasaklanan davranışlardan uzak tutabilen kişi olduğunu belirtmiştir¹⁴. İslam âlimleri cihadın ruhi ve manevi boyutunu ifade etmek üzere aynı kökten türetilmiş olan *Mücahede* kavramını kullanmışlardır. Mücahede kelimesi gayretle çalışma, çaba gösterme, nefis ile savaşma anlamlarına gelmektedir¹⁵. Bu kapsamda Allah yolunda çaba sarf eden, nefsiyle mücadele eden yani cihat eden kimseye de *mücahit* denilmektedir. Mücahit, insanlarla İslam'ın getirdiği mutluluk arasında bulunan engelleri kaldırmak, inancına, değerlerine, vatanına yapılan saldırılara karşı koymak ve kendi değerlerini korumak için bütün gayretinin sarf eden kişi demektir¹⁶.

Cihat kavramını oluşturan harf kökenlerinden ortaya çıkmış olan başka bir kelime ise *içtihattır*. Akıl yürütme, fikir birliğine varma ve uzlaşma gibi manalara gelen içtihat

¹⁰ Firestone, **a.g.e.**, p.18

¹¹ Thomas, **a.g.e.**, p.47

¹² Nahl Suresi, 16/125

¹³ Rad Suresi, 13/22

¹⁴ Hasan, **a.g.e.**, s.55

¹⁵ İldeş, **a.g.e.**, s.19

¹⁶ Ece, **a.g.e.**, s.183

kelimesi özünde cihat kelimesinin devamı niteliğindedir. Başka bir deyişle, içtihat tanımıyla zihni mücadele anlamına gelmektedir. Belli bir konuda yoğunlaşarak doğruyu bulmak adına çaba sarf etmektir. Bu bağlamda içtihat fiili cihadın bir türü olarak değerlendirilmektedir¹⁷.

İslam dini hoşgörüye dayalı bir dindir. Bir kelime olarak İslam, barış, emniyet ve güven anlamlarına gelmektedir. Savaş şartlarında bile yaşlılara, çocuklara, kadınlara ve teslim olanlara karşı herhangi bir şiddet türünü tamamen yasaklayan İslam teröre asla izin vermemektedir. Kuran-ı Kerim’de cihada girişmeden önce diyalog kurmaktan bahsedilmekte ve *ilk saldıranın siz olmayın* diye emredilmektedir. Cihadı, salt savaş anlamına indirgediğimiz zaman bile, bu İslam’ın belirlediği şartlar içerisinde ve belli bir hukuk dairesinde olmalıdır. İslam Hukuku’nda da, amacın meşru olması kadar, o amaca ulaşmak için takip edilen yolun da meşru olması kuraldır¹⁸. NitekimKur’an-ı Kerim, müminleri haklı bir mücadeleye teşvik etmekle yetinmemiş ve mücadelenin nasıl yapılması gerektiğini de açıklamıştır.

İslam dini genel çerçevesinden bakıldığında net bir şekilde görüldüğü üzere cihat kavramının ne şiddet hareketleri ne de terörize eylemlerle bir araya gelecek herhangi bir yönü bulunmamakta, hatta tam tersine çakişmaktadır. Buna rağmen El Kaide örgütünün cihat kavramı üzerinden yapmış olduğu kendini meşrulaştırma girişimi güncelliğini korumaktadır. Bütün bunlardan hareketle El Kaide’nin benimsemiş olduğu cihat anlayışı ve bu cihat anlayışının siyasal şiddet aracı olarak kullanılmasına yönelik sonuçlar şu şekilde sıralanabilir:

1-) El Kaide örgütünün benimsemiş olduğu dini anlayış genel manada Selefi-Vahhabi anlayış üzerine inşa olmuştur. İslam dini içerisinde en katı ve dar yorumlar arasında sayılan Selefi-Vahhabi anlayış, El Kaide’nin bütün sosyalvedini hayatını kuşatan bir etki göstermektedir. Selefi veya Vahhabi akımı doğrudan almamakla birlikte; kendisine has bir formülasyon ile sosyal ve dini yaşantısını şekillendirmiştir. Buna paralel olarak cihat anlayışı Selefi-Vahhabi çizgide ilerlemiş ve günümüzde halen devam etmektedir. El Kaide’nin bu düşüncesi İslam tarihinde çok önceden var olan ve şiddet kullanmayı dini

¹⁷ a.e., s.184

¹⁸ Zuhayli, a.g.e., s.42

hayatın bir parçası şeklinde kabul eden Selefi-Vahhabi ideolojinin, günümüz koşullarında yeniden okunması ve yorumlanması şeklinde kendisini göstermektedir¹⁹.

2-) İslam dini içerisinde ilk şiddet hareketleri olarak kabul edilen ve Arabistan'ın Necd bölgesinde ortaya çıkmış olan Hariciler (*Kharijites*), El Kaide'nin düşünsel arka planında çekirdek model olarak yerini almıştır. Dönem içerisinde sosyal yaşantıya uyum sağlayamayan ve çoğunluğu eğitimsiz, fakir, katı ve dar görüşlü, kabile yaşantısını benimsemiş ve kabile kültüründen kopamamış olan Hariciler, dağınık bir yaşam tarzına sahip oldukları için *Devlet, Hükümet, Bürokrasi, Hukuk, Yargı, Vergi* gibi kavram ve kurumlara yabancı kalmışlardır²⁰. Hakem Vakası sonucu, hakeme giden kitleleri kâfir sayarak başta Hz. Ali olmak üzere birçok kişiye yönelik şiddet uygulayan Hariciler, Kur'an-ı Kerim'in dar anlamda yorumlanması ile dine girişi zorlaştırırken, dinden çıkışı kolaylaştırmışlardır. Ayrıca, imanın amele dâhil olduğunu benimsedikleri için dinin emirlerini herhangi bir şekilde aksatan kişi kâfir ilan edilerek şiddete maruz bırakılmıştır²¹. Kitabî kültürden uzak bir şekilde yetiştiklerinden dolayı eleştiriye kapalı bir tarz sergilemişler, karışık görüşlü kişileri baskı ve şiddet ile kontrol altına almaya çalışmışlardır. Bu açıdan ele alındığında, El Kaide örgütünün şiddete yönelik eğilimleri ve genel manada fikrî tartışmalardan uzak durması, bulunmuş oldukları bölgelerde mağara, kamp vb. gibi ortamlarda kurdukları yaşamsal alanları ve devletlerin çeşitli kurumlarını yok saymaları itibarı ile Haricilik hareketinden sosyal olarak etkilendikleri görülmektedir.

3-) Yine Haricilerin bireyleri toplumsal ve modern hayattan ayırıştırarak ve kendi inançları dışındakileri kafir ilan ederek *ötekileştirebilecek*, hatta *kafir ötekilerden* olmamak için, onlara şiddetin çeşitli aşamalarından herhangi birisini uygulattırabilecek düşünce sisteminin, aynı zamanda dini açıdan bireylere *cennet* vaat ederek motivasyon sağlayabilecek olması, El Kaide'nin cihat anlayışının şekillenmesinde ve cihat kavramının şiddet aracı olarak kullanılmasında önemli bir rol model oluşturmaktadır. Nitekim Keane'nin şiddet tanımlamasına paralel bir şekilde *her durumda şiddetin, şiddete maruz kalanın "ötekiliği" kabul edilen, saygı gören bir özne olmaktan çıkarılıp sadece potansiyel olarak bedenine zarar verebilecek, hatta ortadan kaldırabilecek bir nesne olarak ele alındığı ilişkisel eylem* tanımlaması ile örtüşmektedir. Buna ek olarak hem Hariciler'de

¹⁹ Öztürk, a.g.e., s.77

²⁰ Akyol, a.g.e., s.126

²¹ Yıldız, a.g.e., s.64

hem de El Kaide’de şiddetin yanlış bir eylem olarak değerlendirilmenin ötesinde bir *kişisel onur* bileşeni olarak görülmesi ve cesaret, güç gösterimi ve statüyü koruma aracı olarak değer bulması, El Kaide’nin Hariciler’den etkilendiğinin de bir göstergesi konumundadır.

4-) Selefi-Vahhabi anlayış çerçevesinde dini yaşantısını ve cihat anlayışını şekillendiren El Kaide örgütü, Selefilik (Salafism) ilk kurucusu kabul edilen²² Hanbeli’den uzak bir tutum sergileyerek, Teymiye’nin geliştirmiş olduğu ve radikal selefilik olarak bilinen selefilik benimsenmiştir²³. Hanbeli’nin ayet ve hadislerin dönemin şartlarına göre yorumlanması ve akıl yürütülmesi gerektiği vurgusundan ayrı olarak, Teymiye’nin akli pasifize eden ve sadece nakli tek gerçek kabul eden anlayışı üzerinden hareket etmişlerdir. Buna göre, gerçek İslam Selef zamanında (*sahabe döneminde*) gerçekleşip yaşanmış olduğu için, ayet ve hadisler doğrudan kabul edilmiş ve akıl yürütmeden uzak durulmuştur. Teymiye dini metinlerin olduğu gibi bırakılması veya “dini metinleri oluşturan sözcüklerin gerçek anlamları” ile kabul edilmesi taraftarıdır²⁴. Bahse konu durum, günümüzde El Kaide üzerinde geçerliliğini devam ettirmekte ve ayetler ve hadislerin lâfzî manaları tek gerçek olarak kabul edilmektedir. Kılıç ayetler olarak bilinen ve ortaya çıktığı dönem içerisindeki şartlara göre İslam adına cihat etme, cihattan geri durmama ve savaşlar esnasında kendilerine saldıran düşmanları (*kâfirleri*) öldürmeyi emreden çeşitli ayetler, Teymiye’nin geliştirmiş olduğu selefilikte yerini bulmakta ve kâfirlere yönelik şiddet sınırları çizilmeden makul sayılmaktadır²⁵. Bu durum ise şüphesiz El Kaide’ye geniş bir hareket alanı sağlamaktadır. Öte yandan, Teymiye’nin yaşamış olduğu dönem içerisinde Moğol saldırılarına maruz kalması, buna direnmek ve karşı koymak için halkı yönlendirmek adına yapmış olduğu *cihat farzdır* ilanı, El Kaide tarafından günümüze doğrudan aktarılmakta ve savaşma parametresi öncülüğünde tüm Müslümanlara cihadın farz olduğu iletilmektedir²⁶. Cihadın, içtihat yönünün tamamen yok sayılarak aklın devre dışı bırakılması ile ortaya çıkan cihat anlayışı El Kaide’nin şiddet eylemlerinde öncül meşruiyet olarak yer bulmaktadır. Nitekim Usame Bin Ladin dünya kamuoyuna yaptığı pek çok açıklamada Teymiye’ye atıflarda bulunarak Teymiye’nin geliştirmiş olduğu selefilikten beslendiğini açıkça göstermiştir²⁷.

²² Demirel, **a.g.e.**, s.45

²³ Burke, **a.g.e.**, s.29

²⁴ Öztürk, **a.g.e.**, s.101

²⁵ Ebu Zehra, **a.g.e.**, s.205

²⁶ Esposito, **a.g.e.**, s. 64

²⁷ Swetnam ve Alexander, **a.g.e.**, s. 107

5-) Teymiye'nin dönüştürmüş olduğu radikal selefilik akımından El Kaide örgütüne yansıyan unsurlardan bazıları da etiketleme temelleri üzerinden çeşitli ötekileştirme aygıtları kurması olmuştur. Allah'ın hükümleri dışında hüküm koyma etiketlemesi olarak *tağut* kavramı, El Kaide'nin anayasal sistemlere yönelik şiddet eylemlerini meşrulaştıracak formülü oluşturmaktadır. Çoğu anayasal sistem *tağut* kabul edilerek; yıkılması ve yok edilmesi gerekmektedir. Bu da El Kaide'nin cihadında şiddetin ilerleyeceği yönü işaret ederek yer bulmuştur. Walter Benjamin'in belirttiği şiddet sarmalına benzer bir şekilde, anayasal sistemlere karşı El Kaide'nin *tağut* nitelemesi üzerinden oluşturacağı şiddet başka bir karşı şiddetle sonuçlanabilmekte ve çift yönlü bir şiddet açığa çıkabilmektedir. Bunun yanı sıra, Teymiye'den beslendikleri başka bir etiketleme olan ve dini doğru yaşamayarak dinden dönen anlamına gelen *mürted* kavramı ise İslami kurallara göre yönetilen ancak kendilerinin kabul etmedikleri sistemleri negatif yönde etiketlemek için kullanılmaktadır. Bu sayede, demokrasi gibi yönetim sistemlerini benimseyen Müslüman ülkelerin dışında kalan bazı Müslüman ülkeleri de kâfir sayılarak, bu ülkelere karşı da cihat ilan edilebilmektedir. Bunun en güncel örnek olarak, Usame Bin Ladin'in, Vahhabi anlayışa göre yönetilen Suudi Arabistan'ı ABD ile işbirliği yaptığı gerekçesi ile *mürted* ilan etmesi gösterilebilir²⁸.

Tağut, *mürted* gibi Teymiye'nin selefilikinden alıntılı aygıtlara ek olarak, Teymiye'nin öğretilerinde kullandığı *Dar'ul İslam*, *Dar'ul Küfr*, *Dar'ul Harp* gibi terimler yine bizzat El Kaide tarafından kullanılmakta ve El Kaide'nin cihat anlayışı içerisinde kendisine yer bulmaktadır. Kâfir beldesi manasında kullanılan *Dar'ul Küfr* terimi ve yine güvenliği İslam dışı unsurlarca sağlanan belde anlamında kullanılan *Dar'ul Harp* terimi sayesinde, normal şartlar altında İslam dininde yasak olan bazı fiillerin (*hırsızlık*, *cinayet*, *faiz*, *tecavüz* vb.) bu beldelerde rahatça yapılabileceği kabul edilerek meşruiyet kazanılmaya çalışılmakta ve bu durum cihat fiiline entegre edilerek normalleştirilmeye çalışılmaktadır.

6-) El Kaide'nin cihat anlayışın derinden etkileyen akımlardan bir tanesi de Selefilik'in bir üst ve daha katı ve sert yorumu olarak nitelenen Vahhabilik (*Wahhabism*) akımı olmuştur. Siyasal şiddet yönüyle ön plana çıkan Vahhabilik, El Kaide'nin cihat anlayışında benimsemiş olduğu tüm Müslümanların tek bir çatı altında toplanacağı dini

²⁸ Burke, *a.g.e.*, s.78

kurallara dayalı bir devlet hedefinde ağırlıklı bir rol oynamaktadır²⁹. Abdulvahab'ın pratiğe geçirdiği devletin dinsiz yönetilemeyeceği, dinin de devletsiz yaşanamayacağı düşüncesi, başta Suudi Arabistan olmak üzere Arap dünyasında birçok ülkeyi derinden etkilemiş ve cihadın amacı haline bürünmüştür.

18.yüzyılda ilk olarak dini bir akım olarak ortaya çıkıp daha sonra yine dini içerikli aynı zamanda da bir devlet geleneği haline gelerek siyasi bir kimliğe bürünmüş³⁰ olan Vahhabiliğin tekfir etme (*kâfir sayma*) sistematiğinin, dini bilginlerin elinden çıkarak, toplumun alt kademesinde bulunan çoğunluğu cahil kişilere kadar indirgenmesi, El Kaide'nin kullanabileceği bir formülasyon olarak cihat anlayışı içerisinde yerini bulmuş ve ötekileştirmenin ileri hamlesi şeklinde bir tepkisellik oluşturmuştur. Tekfircilik konusunun dini eğitimi yüksek kişilerce değerlendirilmesi ve tekfir etme sürecinin âlim kişilerin filtrelerinden geçmesi gibi işlemlerden uzak olarak, El Kaide'nin, Vahhabilik'ten edindiği tecrübe ile diğer Müslümanları oldukça rahat bir şekilde kâfir ilan edip şiddet uygulayabilmesi, şiddetin siyasal amaçlar için kullanılması ve dinin bu aşamada araç haline bürünmesi ile sonuçlanmaktadır³¹. Buna paralel olarak, El Kaide'de tarafından ileri seviyede kurulması ihtimal bir İslam devletinde yönetim erkinin elinde tutacağı şiddet hakkı, tıpkı Arendt'in öngördüğü gibi iktidar üretmenin bir aracı olarak cihat kavramı üzerinden siyasal alana taşınan bir fenomen olarak sonuçlanacak ve şiddetin hakemlik rolünün arkasına sığınmak ve bunu cihat ile maskelemek kaçınılmaz olacaktır.

7-) El Kaide'nin cihat anlayışını, belki de diğer bütün dini istismar eden terör örgütlerinin cihat anlayışından farklı kılan en önemli unsur ise *küresel cihat (Global Jihad)* ile sağlanmaktadır. Sovyet-Afgan savaşları esnasında tüm dünyadan gönüllü mücahit çağıran ve El Kaide'nin baş ideologu olarak nitelenen Abdullah Azzam, bu sürecin sonunda El Kaide'nin ideologluğundan terfi ederek "*Küresel Cihadın Babası*"³² unvanını elde etmiştir. MAK isimli oluşumu sayesinde, küreselleşmeye ayak uydurarak 55 farklı ülkeden insanların Afgan savaşına katılmasını sağlayan Azzam'ın Usame Bin Ladin ile olan sıkı dostluğu, savaş sonrasında MAK'ın bütün kadroları ile El Kaide saflarına geçmesi ile sonuçlanmış ve El Kaide'nin uzman militanları ile eylem

²⁹ Reidel, a.g.e., p.24

³⁰ Öztürk, a.g.e., s.106

³¹ Mango, a.g.e., s.84

³² Brookes, a.g.m., p.33

yapmaya başlamıştır³³. Cihadın sadece kendi topraklarını savunmak ile olmayacağını iddia eden ve köklü bir selefiligi savunan Azzam, tüm dünyada cihat anlayışı üzerinde yeni bir dönüşümün yaşanmasını sağlamıştır³⁴. Şüphesiz Azzam'ın üretmiş olduğu küresel cihat, günümüzde El Kaide'nin personel ihtiyacını karşılayan en önemli faktördür³⁵.

8-) Azzam'ın El Kaide'nin cihat anlayışına yapmış olduğu katkılardan bir tanesi de yazmış olduğu eserler ve vermiş olduğu derslerde sürekli olarak aktif cihada vurgu yapması ve pasif cihadın geçerliliğinin olmadığıdır³⁶. Hatta cihada yönelik olarak İslam Peygamberi Hz. Muhammed'in büyük cihadın nefisle olandır şeklindeki beyanını uydurma olarak niteleyip tamamen yok saymıştır. Bunun sonucu olarak cihadın sadece ve sadece eline silah alarak bizzat savaşmak şeklinde olacağı ve bunun dışında kesinlikle mücahit sayılamayacağı yönündeki bildirimleri aktif cihada, doğal olarak da şiddete yönelen bir tutumun ortaya çıkması ile sonuçlanmıştır³⁷. Bu sayede cihat kavramı ile birlikte mücahitlik kavramı da mutasyona uğramış ve Selefi-Vahhabi ideolojiyi benimseyen bireyler üzerinde yeni bir *mücahitlik* kimliği oluşturarak *iç ötekileştirme* meydana getirmiştir. Bu sayede aktif cihat eden *gerçek* mücahitler bireysel bir mücahit kimliğinin yanı sıra kolektif bir kimlik daha kazanmışlardır³⁸. El Kaide bu durumdan olağanca fazla istifade ederek kurucu iktidar (*Constitute Power*) kavramının kökeninde olan *birlikte kurma* ve *birlikte yapma* şeklindeki bir kuruculuğu ve yapıcılığı mücahit kolektif kimliği ile birleştirmiş ve üzerine inşa olduğu doktrinleri pratikle sağlamlaştırmayı başarmıştır.

Bunun yanı sıra El Kaide örgütü, sürekli olarak Azzam'a atıflı bir şekilde mücahitlik kodlamasını kullanmakta ve cihat etme düşüncesi oluşmuş bireyleri cesaretlendirme eğiliminde bulunarak, onlara yeni bir *Biz* duygusu kazandırmaktadır. Bütün terörist yapılanmalarda olduğu gibi El Kaide'de de *büyük grup kimliğinden* hareketle³⁹, bireylerin şiddete yönelmeleri kolaylaşmakta ve her türlü terörist eylem gerçekleşmektedir⁴⁰.

³³ Burke, **a.g.e.**, s.112

³⁴ Azzam, **Cihad Dünya Gündeminde**, s.61

³⁵ Springer, **a.g.e.**, p.57

³⁶ Azzam, **Tevbe Suresi Tefsiri- Cihad Dersleri**, s.287

³⁷ Azzam, **Cihad Kervanı**, s.44

³⁸ Schweitzer, **a.g.m.**, p.147

³⁹ Volkan, "Büyük Grup Kimliği ve Şiddet", **Terörün Sosyal Psikolojisi**, s.20

⁴⁰ **a.e.**, s.24

9-) Azzam'ın kitaplarında ve derslerinde sürekli olarak vurguladığı ve cihat kavramı üzerinden oluşturduğu bireyleri en derinden etkileyen konulardan bir tanesi de *şehitlik* ve *şahadet* olgusudur. *Şehitlik* cihadın bir sonucu, *cihat* ise *şahadetin* bir gösterim biçimidir⁴¹. El Kaide'nin cihat anlayışı içerisinde intihar eylemlerinin (*istişhad*) kısa formülü olarak öngörülen şehit olma dürtüsü, sürekli olarak militanların bilinçaltlarına kodlanarak militanlar kısa yoldan cennete gideceklerine inandırılmakta ve canlı bomba vb. intihar eylemleri gerçekleştirilmektedir. 11 Eylül saldırılarında olduğu gibi, El Kaide militanlarını Azzam'ın söylemlerindeki şahadet vurguları üzerinden, terörist örgütlerde gerçekleştirilmesi en zor olan ve sonuçları örgüt açısından en karlı olan intihar eylemlerine hazırlamakta, bireye kolektif kimliğinin yanı sıra uzun vadede bulunduğu cihat sürecinin sonuna geldiğini ve cenneti hak ettiğini kodlayarak eylem yaptırmaktadır. El Kaide'nin edindiği bu yöntem, diğer terörist örgütler açısından yapılması en zor eylemleri pratiğe yansıtmaya adına kolaylık sağlamaktadır.

Azzam'ın söylemlerinden hareketle cihadın sonuçlanması şeklinde dayatılan intihar eylemleri, El Kaide'nin cihat anlayışının ne derece şiddete yönelik evrildiğini gözler önüne sermektedir. El Kaide diğer terörist örgütlerden farklı olarak militanlarına kolektif kimlikte yaşanabilir bir dünya sunacağı şeklinde siyasal şiddet hareketlerine girişirken, ayrıca militanlarına bu süreçte ölmesi halinde cenneti vaat ederek bireysel kimlik üzerinden de kazanım sağlayacağını garantisini sunmaktadır.

Son olarak Azzam'ın 1989 yılında bombalı suikast sonucu öldürülmesi, geçmiş dönemde fiili olarak çatışmalara katılmış olan dini liderin aynı zamanda en büyük *mücahit* ve *şehit* olması şeklinde yorumlanmış; başta Usame Bin Ladin olmak üzere El Kaide örgütünün üst düzey yöneticileri bu durumdan sonuna kadar istifade ederek Azzam'ı örnek lider ilan etmiş ve Azzam'ın bu yönünden dolayı söylemlerinin kesinlikle sorgulanmadan kabul edilmesi gerektiğini sempatizan ve militan kadroları tarafından içselleştirilmesini sağlayarak, cihat anlayışları çerçevesinde eylemsel meşruiyet ve motivasyon noktası olarak Azzam'ı ve doğal olarak cihat etmeye yönelik söylemlerini en önemli enstrümanlardan birisi değerlendirmiş ve cihat anlayışları içerisinde şiddetin sorgulanması veya karşı fikir üretilmesini tamamen kapatmışlardır.

⁴¹ Khosrokhavar, a.g.e.,s.61

KAYNAKLAR

- ABDULAZİZ Abdulkadir Bin, **Ehli Sünnetin Menheci ve Cihad Esasları**, ss.6-156
www.davetvecihad.com (Erişim Tarihi: 02.07.2010)
- ABDULAZİZ Abdulkadir Bin, **İman ve Küfür**, s.102 www.davetvecihad.com (Erişim Tarihi: 02.07.2010)
- ABDULAZİZ Abdulkadir Bin, **Ülkelerin Hükümleri**, s.32 www.davetvecihad.com (Erişim Tarihi: 02.07.2010)
- ABDULAZİZ Abdulkadir Bin, **Tağut ve Destekçileri**, s.42 www.davetvecihad.com (Erişim Tarihi: 02.07.2010)
- ACAR Mustafa, “Radikal Selefi Zihniyete Bir Reddiye”, **Muhafazakâr Düşünce Dergisi**, Ankara, 2005, Yıl:2, Sayı:6, ss.163-172
- AKTAN Hamza, “Kur’ân ve Sünnet Işığında Terör ve İntihar Eylemleri”, **İslam’a Göre Terör ve İntihar Saldırıları**, Der. Ergün Çapan, Işık Yay, 2004, İzmir, ss.37-38
- AKYOL Taha, **Hâricilik ve Şîa: İslâm’da Devrimciliğin Sosyolojik Kaynakları**, Kubbealtı Neşriyat, İstanbul, 1988
- AKYOL Taha, **Hariciler ve Hizbullah: İslam Toplumunda Terörün Kökenleri**, Doğan Kitap, İstanbul, 2000
- ALİ, Tarık “Askeri Çözüm Değil, Siyasal Çözüm Gerekli”, **Düşmanını Arayan Savaş**, Der. Metin Sever ve Ebru Kılıç, Everest Yayınları, İstanbul, 2001, s.136
- ALLEN Charles, **God’s Terrorists: The Wahhabi Cult and The Hidden Roots of Modern Jihad**, Da Capo Press, Philadelphia, 2006
- ALKAN Necati, **Gençlik ve Terörizm**, Başkent Ofset, Ankara, 2002
- ALTUĞ Yılmaz, **Terörün Anatomisi**, Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul, 1995
- Anonim, **Ansiklopedik Siyasi Terimler ve Örgütler Sözlüğü**, Güvenlik ve Yargı Muhabirleri Derneği Yayınları, Ankara, 1993
- Anonim, **Meydan Larousse**, “Terörizm”, Sabah, C. 12, İstanbul, 1993

- ARENDT Hannah, **Şiddet Üzerine**, Çev. Bülent Peker, İletişim Yayınları, İstanbul, 2003
- ARI Selçuk ve Okan Arslan, **Uluslararası İlişkiler ve Din, Tanrı Tarafsız mı?**, Ankara, Platin Yayıncılık, 2005
- ARİBOĞAN Deniz Ülke, **Tarihin Sonundan Barışın Sonuna**, Timaş Yayınları, İstanbul, 2003
- ARİBOĞAN Deniz Ülke, **Terör**, Profil Yayınları, İstanbul, 2003
- ARMBORST Andreas, “A Profile of Religious Fundamentalism and Terrorist Activism”, **Defence Against Terrorism Review**, Vol:2, No:1, 2009, pp.51-71
- AYDIN Devrim, “Terör Eylemlerinin Siyasal Suç Açısından Değerlendirilmesi”, **Uluslararası Hukuk ve Politika Dergisi**, Cilt:2 No:7, Ankara, 2006, s.1
- AZZAM Abdullah, **Cihad Ahkâmı**, Vera Yayınları, İstanbul, 2006
- AZZAM Abdullah, **Müslüman Halkın Cihadı**, Vera Yayınları, İstanbul, 2006
- AZZAM Abdullah, **Cihad Dünya Gündeminde**, Vera Yayınları, İstanbul, 2009
- AZZAM Abdullah, **Cihad Kervanı**, Vera Yayınları, İstanbul, 2009
- AZZAM Abdullah, **Cihadın Fazileti**, Vera Yayınları, İstanbul, 2009
- AZZAM Abdullah, **Tevbe Suresi Tefsiri-Cihat Dersleri**, Buruç Yayınları, İstanbul, 2009
- BAL İhsan, **Alacakaranlıkta Terörle Mücadele ve Komploları**, USAK, Ankara, 2006
- BAL Metin, “Rousseau ve Şiddetin Kaynağı Olarak Eşitsizlik”, **Doğu-Batı Dergisi**, Yıl:10 Sayı:43, Ankara, 2008, ss.89-92
- BALCIOĞLU İbrahim, **Şiddet ve Toplum**, Bilge Yayınları, İstanbul 2001
- BALIBAR Etienne, “Some Questions on Politics and Violence”, **Assemblage**, No.20 Violence, 1993, p.14
- BANKS Terry ve James M. Dabbs, “Salivary Testosterone and Cortisol in a Delinquent and Violent Urban Subculture”, **Journal of Social Psychology**, vol. 136, Issue 1, 1996

- BASSIOUNI M.Charif, **International Terrorism; Multilateral Conventions (1937-2001)**, Transnational Publishers, New York, 2001
- BAŞEREN Sertaç, **Uluslararası Hukuk Açısından Yabancı Devlet Memurlarına Karşı İşlenen Terör Eylemleri ve Doğurduğu Sonuçlar**, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara, 1987, ss.7-10
- BAUMAN Zygmunt, **Bireyselleşmiş Toplum**, Çev. Yavuz Alogan, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2005
- BAYRAKDAR Mehmed, **İslam’da Düşünce Özgürlüğü**, Türk Demokrasi Vakfı Yayınları, Ankara, 1995
- BENJAMIN Walter, **Reflections: Essays, Aphorisms, Autobiographical Writings**, Edited and with an introduction by Peter Demetz, Schocken Books, New York, 1986,
- BERGEN Peter, **The Osama Bin Laden I Know: An oral History of al Qaeda’s Leader**, Free Press, New York, 2006
- BERGER Peter L., **Holy War, Inc.: Inside the Secret World of Osama Bin Laden**, Simon and Schuster, New York, 2002
- BERMAN Russell, **Freedom or Terror: Europa Faces Jihad**, Hoover Institution Press, California, 2010
- BERNER Brad, **The World According to Al Qaeda**, BookSurge Pub., U.S.A, 2006
- BEŞER Faruk, **İslam’da Sosyal Güvenlik**, Diyanet İşleri Başkanlığı Yay., Ankara, 1987
- BETZ Joseph, “Violence: Garver’s Definition and a Deweyan Correction”, **Ethics**, Vol 87. No:4, pp.342-343
- BİÇER Ramazan ve Mehmet Dalkılıç, “Dini Temalı Terör Hareketlerinin Ana Nedenleri ”, **Terörün Sosyal Psikolojisi**, Der. Murat Sever ve diğerleri, Ankara, 2010, ss.104-105
- BLANCHARD Christopher M., “The Islamic Traditions of Wahhabism and Salafiyya”, **CRS Report**, Congressional Research Service, pp.7

- BODANSKY Yossef, **Bin Laden: The Man Who Declared War on America**, Prima Publishing, 1999
- BODUR H. Ezber, “Vahhabi Hareketi ve Küresel Terör”, **KSÜ İlahiyat Dergisi**, Kahramanmaraş, 2003, Sayı:2, ss.7-14
- BONNER Micheal, **Jihad in Islam History: Doctrines and Practice**, Princeton University Press, New Jersey, 2006
- BOSTOM Andrew, **The Legacy of Jihad**, Prometheus Books, New York, 2005,
- BOZDEMİR Mevlüt, **Terör mü Terörizm mi?**, SBF Basın Yayın Yüksek Okulu Yıllığı, 1981
- BRACHMAN Jarret, **Global Jihadism: Theory and Practice**, Taylor & Francis e-Library, 2009
- BRUCE Steve, **Fundamentalism**, Polity Press, Malden, 2000
- BUFACCHİ Vittorio, “Two Concept of Violence”, **Political Studies Review**, vol 3, y.y., t.s., p.195
- BULAÇ Ali, “Cihad”, **İslam’a Göre Terör ve İntihar Saldırıları**, Der. Ergün Çapan, Işık Yay, İzmir, 2004
- BULUT Faik, **Cihat Yolcuları: El Kaide’nin Sırları**, Cumhuriyet Kitapları, İstanbul, 2008
- BUSH George W., **The National Security Strategy of the United States of America**, The White House Washington DC, 2002
- BURKE Jason, **El Kaide Terörün Gölgesi**, Çev. Ebru Kılıç, Everest Yayınları, İstanbul, 2004
- BRACHMAN Jarret, **Global Jihadism: Theory and Practice**, Taylor & Francis e-Library, 2009
- BRANIFF Bill and Assaf Moghadam, “Towards Global Jihadism: Al-Qaeda’s Strategic, Ideological and Structural Adaptations since 9/11”, **Perspectives On Terrorism**, Vol:5, Issue:2, 2011, pp.36-49

- BROOKES Peter, **A Devil's Triangle: Terrorism, Weapons of Mass Destruction and Rogue States**, Rowman & Littlefield Pub., Maryland, 2007
- BRUCE Steve, **Fundamentalism**, Polity Press, Malden, 2000
- BYMAN Daniel L., "Al-Qaeda As An Adversary: Do We Understand Our Enemy?", **World Politics**, Vol:56, 2003, pp.139-163
- CÂBİRÎ Muhammed Âbid, **Arap Aklının Oluşumu**, Çev. İbrahim Akbaba, İz Yayıncılık, İstanbul, 1997
- CHOMSKY Noam, **11 Eylül**, Çev. Dost Körpe, OM Yayınevi, İstanbul, 2002
- CİRHİNLİOĞLU Zafer, **Terör ve Toplum**, Gündoğan Yayınları, İstanbul, 2004
- COMMINS David, **The Wahhabi Mission and Saudi Arabia**, I.B. Tauris Pub., London, 2006
- COMBS Cindy C., **Terrorism in the 21'st Century**, University of North Carolina Press, Charlotte, 2003
- COOPER Barry, "Homegrown Jihadists and the Evolution of Al-Qaeda", **Policy Paper**, the Canadian Defence & Foreign Affairs Institute, 2003, pp.1-10
- COPET-ROUGIER Elisabeth, "Başsız Bir Toplumda Görünen ve Görünmeyen: Kamerundaki Mkakolar", **Antropolojik Açıdan Şiddet**, Der. David Riches, Çev. Dilek Hattatoğlu, Ayrıntı Yayınevi, İstanbul, 1989, s.69
- CORBİN John, "İspanya'da Ayaklanmalar: Casas Viejas 1933 ve Madrid 1981", **Antropolojik Açıdan Şiddet**, Der. David Riches, Çev. Dilek Hattatoğlu, Ayrıntı Yayınevi, 1989, İstanbul, s.45
- CROZIER Brian, "Aid for Terrorism", **Annual of Power and Conflict:1973-7**, Institute for the Study of Conflict, Londra, 1974, p.4
- ÇİFTCİ Mustafa, **İnanç ve Fikir Hürriyet Bağlamında Kur'an-I Kerim'de Cihad Olgusu**, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2005, ss.61-62

- ÇORA Nazmi, **İrtica ve Terör**, Toplumsal Dönüşüm Yayınları, İstanbul, 2008
- DABAŞÎ Hamid, **İslâm'da Otorite**, Çev. Süleyman Gündüz, İnsan Yay., İstanbul, 1995
- DAĞCI Şamil, "İslam ve Şiddet", **Beşinci Avrasya İslam Şurası- Gazimagusa**, DİB Yay., Ankara, 2003, ss.154-155
- DAVIES James, "Toward a Theory of Revolution", **American Sociological Review**, Vol. 27, 1962, p.8
- DAVIS Paul K. and Brian Michael Jenkins, **Deterrence and Influence in Counterterrorism: a Component in the War on Al Qaeda**, RAND Corporation, Los Angeles, 2002
- DEMİREL Emin, **Taliban, El Kaide, Laden ve Paylaşılmayan Ülke Afganistan**, IQ Kültür Sanat Yay., İstanbul, 2002
- DEMİREL Emin, **Ölüm Arabaları**, IQ Yayıncılık, İstanbul, 2004
- DENKER Sami, **Uluslararası Terör, Türkiye ve PKK**, Boğaziçi Yayınları, İstanbul, 1997
- DEVELİOĞLU Ferit, **Osmanlıca ve Türkçe Lügat**, Aydın Kitabevi, Ankara, 1993
- DEWEY John, "Middle Works 1899-1924: Volume 10", **Southern Illinois University Press**, USA, pp.245-246
- DİKMEN Mehmet, **İslam İlmihali**, Cihan Yay., İstanbul, 2004
- DİLMAÇ Sabri, **Terörizmde Tanım Sorunu ve Yaklaşımlar**, Polis Akademisi Güvenlik Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara, 2011, s.12-98
- DOĞAN Mehmet, **Büyük Türkçe Sözlük**, Yazar Yayınları, 2009
- DOLLARD John, **Frustration and Aggression**, Yale University Press, 1939
- DÖNMEZER Sulhi, "Her Yönüyle Tedhiş", **Son Havadis Gazetesi**, 1977
- DÖNMEZER Sulhi, "Çağdaş Toplumda Şiddet ve Mafya Suçları", **Cogito**, Sayı 6, y.y, 1996, s.215

- DURSUN Yücel, “Şiddetin izini Sürmek: Şiddet Nedir?”, **Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi**, Sayı:12, 2011 Güz, y.y, ss.3-8
- EBU ZEHRA Muhammed, **İslâm’da Savaş Kavramı**, Çev. Cemal Karaağaçlı, Fikir Yay., İstanbul, 1985
- EBU ZEHRA Muhammed, **İslam’da Siyasi, İtikadi ve Fıkhi Mezhepler Tarihi**, Çev. Sıbğatullah Kaya, Çelik Yay., İstanbul, 2006
- ECE Hüseyin Kerim, **Cihad Bilinci**, Denge Yay., İstanbul, 2006
- ECER A. Vehbi, **Tarihte Vehhabi Hareketi ve Etkileri**, ASAM Yay., Ankara, 2001
- ERGİL Doğu, **Türkiye’de Terör ve Şiddet (Yapısal ve Kültürel Kaynakları)**, Turhan Yayınları, Ankara, 1980
- ERGİL Doğu, “Terörizmin Mantığı ve Hedefi”, **A.Ü. SBF Dergisi**, C. XLVI, S.1-2, Ankara, 1991, s.171
- ERGİL Doğu, “Şiddetin Kültürel Kökenleri”, **Bilim ve Teknik**, Sayı 399, 2001, s.40
- ERTÜRK Devrim, “Bir Egemenlik Aracı Olarak Küresel Terör”, **e-Şarkiyat İlmi Araştırmalar Dergisi**, Sayı:4, Kasım 2010, yy, ss.82-85 (www.e-sarkiyat.com--Erişim Tarihi 04.01.2013)
- ESED Muhammed, **Kur’an Mesajı**, Çev. Cahit Koytak – Ahmet Ertürk, İşaret Yayınları, İstanbul, 1997
- ESPOSITO John L.,**Kutsal Olmayan Savaş: İslamcı Terör**, Çev. Nuray Yılmaz-Ertan Yılmaz, Oğlak Bilimsel Yayıncılık, İstanbul, 2003
- FAIR Christine, “Militant Recruitment in Pakistan: Implications for Al Qaeda and Other Organizations”, **Studies in Conflict & Terrorism**, Taylor & Francis Inc., Vol:27, 2004, pp.489-504
- FARAÇ Mehmet, **İkiz Kuleler’den Galata’ya El Kaide Turka**, Günizi Yayıncılık, İstanbul, 2004
- FARLEY Jonathan David, “Breaking Al Qaeda Cells: A Mathematical Analysis of Counterterrorism Operations”, **Studies in Conflict & Terrorism**, Taylor & Francis Inc. Vol:26, 2003, pp.399-411

- FIGLALI Ruhi, **Günümüz İslam Mezhepleri**, İzmir İlahiyat Vakfı Yay., İzmir, 2008
- FIRESTONE Reuven, **Jihad: The Origin of Holy War in Islam**, Oxford Press, New York, 2002
- FISK Robert, “Usame Bin Laden Terörün Babası mı?”, **Düşmanını Arayan Savaş**, Der. Metin Sever ve Ebru Kılıç, Everest Yayınları, İstanbul, 2001, ss.121-215
- FREEMAN Charles, **Terrorism**, Batsford Academic and Educational Limited, Londra, 1986
- FREGOSI Paul, **Jihad in The West: Muslim Conquests from the 7th to the 21st Centuries**, Prometheus Books, New York, 1998
- FREIRE Paulo, **Ezilenlerin Psikolojisi**, Çev.Dilek Hattatoğlu - Erol Özbek, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2006
- GADDIS John Lewis, **The Cold War: A New History**, Penguin Books, London, 2005
- GARRISON Arthur H., “Defining Terrorism: Philosophy of the Bomb, Propaganda by Deed and Change Through Fear and Violence”, **Criminal Justice Studies**, Routledge, UK, 2004, p.259
- GLAZIER David, “Playing by The Rules: Combating Al Qaeda withing The Law of War”, **William And Mary Law Review**, Vol:51, 2009, pp.957-1052
- GÖZLER Kemal, **Kurucu İktidar**, Ekin Yayınları, Bursa, 1998
- GRAY John, **El Kaide Modern Olmanın Anlamı**, Çev. Zehra Savan, Everest Yayınları, İstanbul, 2004
- GUNARATNA Rohan, **Inside al Qaeda: Global Network of Terror** Columbia Universty Press, 2002
- GUNARATNA Rohan, “The Post-Madrid Face of Al Qaeda”, **The Washington Quarterly**, Vol:27, No:3, 2004, pp.91-101
- GUPTA Dipak K., **Understanding Terrorism and Political Violence**, Routledge, New York, 2008
- GURR Ted, **Why Men Rebel?**, Princeton University Press, 1970

- GÜMÜŞ Tolga, “Ortaçağ Avrupa’sında Şiddet: Toplumsal Değişim ve Şiddetin Yeniden Yapılanışı”, **Doğu-Batı Dergisi**, Yıl: 10, Sayı:43, Ankara, 2008, ss.31-32
- GÜNAY Ünver, **Din Sosyolojisi**, İnsan Yayınları, İstanbul, 2001
- GÜNDÜZ Süleyman ve diğerleri, **Afganistan, Taliban ve Laden**, Birey Yay., İstanbul, 1998
- GÜRBÜZ Beyhan, **Dini Motifli ve Uluslararası Bir Terör Örgütü Olarak El Kaide**, Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2008, ss.95-182
- GÜZEL Cemal, **Korkunun Korkusu: Terörizm, Silinen Yüzler Karışında Terör**, Ayraç Yayınları, Ankara, 2002
- HAMİDULLAH Muhammed, **İslam’da Devlet İdaresi**, Çev. Kemal Kuşçu, İstanbul, Ahmet Said Matbaası, 1963
- HARRIS Sam, **The End of Faith, Religion, Terror and The Future of Reason**, Norton Paperback, London, 2005
- HASAN Münir, **Kur’an’da Savaş Olgusu**, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara, 2008, ss.33-55
- HATİP Abdulaziz, **İslam Şiddete Ne Der?**, Sebat Yay., İstanbul , 2005
- HAZIR Hayati, **Siyasal Şiddet ve Terörizm**, Nobel Yayınevi, Ankara, 2001
- HENZEL Christopher, “The Origins of al Qaeda’s Ideology: Implications for US Strategy”, **Parameters**, US Army War College Quarterly, Vol:35, No:1, 2005, pp.1-13
- HOBART Mark, “Şiddet ve Susku: Bir Eylem Siyasetine Doğru”, **Cogito**, Sayı:6-7, 1996, s.51
- HOFFMAN Bruce, **Inside Terrorism**, Victor Golanez Ltd, London, 1998
- HOFFMAN Bruce, **Combating Al Qaeda and the Militant Islamic Threat**, RAND Corporation, Los Angeles, 2006, pp.1-20
- HORGAN John, **The Psychology of Terrorism**, Routledge, New York, 2005,

HUNTINGTON Samuel, “Political Order in Changing Sodedities”, **New Haven**, Yale University Press, 1968, pp.39-41

İLDEŞ Mehmet Fatih, **Kuran-ı Kerim’in Cihad ve Teröre Bakışı**, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2008 ss.4-112

İSLAMOĞLU Mustafa, **Ayetler Işığında**, Düşün Yay., İstanbul, 2006

İŞCAN Mehmet Zeki, **Selefilik İslami Köktencilğin Tarihi Temelleri**, Kitap Yay., İstanbul, 2006

İŞCAN Mehmet Zeki, **Selefilik**, Kitap Yay., İstanbul, 2006

JACKSON Richard, “Religion, Politics and Terrorism: A Critical Analysis of Narratives of “Islamic Terrorism”, **Centre for International Politics Working Paper Series**, No:21, 2006, pp.1-22

JENKINS Brian M., “International Terrorism, A New Mode of Conflict”, **International Terrorism and World Security**, Ed. David Carlton ve Carlo Schaerf, Croom Helm, London, 1975, p.20

KAMOLNICK Paul, **Delegitimizing Al-Qaeda: A Jihad-Realist Approach**, Strategic Studies Institute, 2012

KARACA Mustafa, “El Kaide”, **Evanjelizm ve Vehhabilik**, Der. Mustafa Karaca, Nokta Kitap, İstanbul, 2005

KARACA Mustafa, “Vahhabilik”, **Evanjelizm ve Vahhabilik**, Der. Mustafa Karaca, Nokta Kitap, İstanbul, 2005

KARAMAN Hayrettin, “Selefilik, Gülden Hanım’la röportaj”, www.hayrettinkaraman.net (Erişim Tarihi: 02.04.2013)

KARLSSON Ingmar, **Din, Terör ve Hoşgörü**, Çev. Turhan Kayaoğlu, Homer Kitabevi, İstanbul, 2005

KATZMAN Kenneth, “Al Qaeda: Profile and Threat Assessment”, **Congressional Research Service**, Washington, 2005, pp.1-15

KAYA Süleyman, **Kur’an’da İmtihan**, İnsan Yayınları, İstanbul, 2003

- KEANE John, **Şiddetin Uzun Yüzyılı**, Çev. Bülent Peker, Dost Kitabevi, Ankara, 1998
- KENNEY Jeffrey, **Muslim Rebels: Kharijites and the Politics of Extremism in Egypt**, Oxford University Press, New York, 2006
- KEPEL Gilles, **Jihad: The Trail of Political Islam**, Harvard University Press, 2002,
- KHODURI Majid, **İslâm'da Savaş ve Barış**, Çev. Nejdet Özberk, Fener Yay., İstanbul, 1998
- KHOSROKHAVAR Ferhad, **İntihar Bombacıları Allah'ın Yeni Şehitleri**, Çev. Tülay Duman, Versus Yayınları, İstanbul, 2006
- KIŞLALI A.Taner, **Siyasal Çatışma ve Uzlaşma**, İmge Kitabevi, Ankara, 1995
- KIZMAZ Zahir, “Şiddetin Sosyo-Kültürel Kaynakları Üzerine Sosyolojik Bir Yaklaşım”, **Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt:16 Sayı:2, Elazığ, 2006, ss.247-255
- KOCACIK Faruk, “Şiddet Olgusu Üzerine”, **C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, Cilt 2, Sayı 1, s.3-5
- KONGAR Emre, **Küresel Terör ve Türkiye**, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2007
- KOTKU M. Zahit, **Cihad**, Seha Neşriyat, İstanbul, 1984
- KUTLU Sönmez, “İslam Düşüncesinde Tarihsel Din Söylemleri Olgusu”, **İslâmiyât Dergisi**, 2001, Sayı 4, s.20
- KUTLU Sönmez, “Çağdaş Dinî Hareketler, Vehhabilik, Kadıyanilik, Babilik-Bahailik”, **İslâm Düşünce Ekolleri Tarihi**, Der. Hasan Onat, Ankara Üniversitesi Uzaktan Eğitim Yay., Ankara, 2007, s.229
- KUTLU Sönmez, **Kuran'a göre Barış**, www.sonmezkutlu.com (Erişim Tarihi: 27.03.2013)
- KÜÇÜKKAYA Hasan, “Şiddet Doğuran Bir Faktör Olarak Kurucu İktidar Sorunsalı”, **www.umut.org.tr** (Erişim Tarihi: 24.11.2012)
- LAÇİNER Sedat, “Usame Bin Laden İdeolojisi”, www.usak.org.tr, 2005, s.1 (Erişim Tarihi 02.04.2013)

- LAQUEUR Walter, **Terrorism**, Little Brown and Company, Boston, 1977
- LORENZ Konrad, “Saldırganlığın Spontanlığı”, **Cogito**, Sayı 6-7, Kış-Bahar, 1996, s.167
- MALIACH Asaf, “Abdullah Azzam, Al-Qaeda and Hamas: Concepts of Jihad and Istishhad”, **Military and Strategic Affairs**, Vol: 2, No.10, 2010, pp.79-93
- MALONE Joseph J., “The Anti-Wahhabi Reaction in Nineteenth Century in Afganishtan”, **The Muslim World**, 1995, Vol.:85, No: 1-2, ss.32-33
- MANGO Andrew, **Türkiye’nin Terörle Savaşı**, Çev. Orhan Azizoğlu, Doğan Kitap, İstanbul, 2005
- MARION Russ -Mary Uhl-Bien, “Complexity Theory and Al-Qaeda: Examining Complex Leadership” <http://digitalcommons.unl.edu> (Erişim Tarihi:17.02.2013)
- MARION Russ -Mary Uhl-Bien, “Complexity theory and Al Qaeda: Examining complex leadership”, **EMERGENCE**, Lawrence Erlbaum Associates, Inc., Lincoln, Vol:5 No:1, 2003, pp.54-76
- MC PHILLIPS Patricia E., **Toward Greater Understanding: The Jihadist Ideology of Al Qaeda**, School of Advanced Military Studies United States Army Command and General Staff College-Monograph Report, Kansas, 2010, pp.1-67
- MEHDEN Fred Von Der, **Comparative Political Violence**, Prentice-Hall, USA, 1971
- MEIJER Roel, **Global Salafism: Islam’s New Religious Movement**, Columbia University Press, New York, 2009
- MERCAN Faruk, **Savaşçının Dönüşü**, Doğan Kitapçılık, İstanbul, 2006
- MICHAUD Yves, **Şiddet**, Çev. Cem Muhtaroğlu, İletişim Yayınları, İstanbul, 1991
- MICHOT Yahya Jean, “İslam ve Şiddet”, **Doğudan Batıdan Konferanslar Dizisi III**, İBBKDİB Yay., İstanbul, 1998
- MISHAL Shaul and MAOZ ROSENTHAL, “Al Qaeda as a Dune Organization: Toward a Typology of Islamic Terrorist Organizations”, **Studies in Conflict & Terrorism**, Taylor & Francis Inc, Vol: 28, pp.275-293

- MOGHADAM Bill Braniff and Assaf, “Towards Global Jihadism: Al-Qaeda’s Strategic, Ideological and Structural Adaptations since 9/11”, **Perspectives On Terrorism**, Vol:5, Issue:2, 2011, pp.36-37
- MUHAMMAD Garba Bala and Muhammad Sani Umar, “Religion and the Pan-African ideal: The Experience of Salafi Islam in the West African Sub-Region”, **AJIA**, Vol:5, No:1, 2002, pp.141-160
- MUSTAFA Abdulmunim, **Müslümanlar’ın Birliğini Sağlayacak Temel Esaslar**, ss.26-53 www.davetvecihad.com (Erişim Tarihi:02.07.2010)
- NEWTON Garver, “On violence”, **Philosophical Issues: A contemporary Introduction**, Ed. James Rachels, Frank A. Tillman, Harper&Row Publishers, New York, t.s, pp.223-224
- NIEBURG Harold L., **Political Violence**, St. Martin’s Press, New York, 1970
- ÖZEL Ahmet, “Cihad”, **İslâm Ansiklopedisi**, TDV, İstanbul, 1993, c.7, s.527
- ÖZEL Ahmet, **İslam ve Terör Fıkhi Bir Yaklaşım**, Küre Yayınları, İstanbul, 2007
- ÖZEK Çetin, “Devletin Şahsiyeti Aleyhine Cürümlerin Genel Prensipleri”, **İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası**, Cilt:32 Sayı:2-4, Ankara, s.621
- ÖZERKMEN Necmettin, “Terör, Terörizm Ve Radikal İslamcı Terör”, **Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi**, Ankara, 2004, Sayı:44 s.254
- ÖZSÖZ Cihat, “Şiddetin Tanımlanması ve Simgesel Şiddet”, **Sosyoloji Notları**, Ankara, 2009, ss.23-25
- ÖZTÜRK Armağan, “Bir Haklı Savaş Tartışması: Şiddet Meşru Olabilir mi?”, **Doğu-Batı Dergisi**, Yıl: 10, Sayı:43, Ankara, 2008, s.119
- ÖZTÜRK Özgür, **El Kaide’nin Düşünsel Artyöresi ve Öznenin Radikal Söylem İçerisinde Sabitletme Süreci**, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2008, ss.76-117
- PAPE Robert, **Dying to Win The Strategic Logic of Suicide Terrorism**, Random House, New York, 2005

- PAZ Reuven, “Africa: The Gold Mine of Al Qaeda and Global Jihad”, **Global Research in International Affairs**, Volume: 4, Number: 2, 2006 pp.1-13
- PELICANO Stephen M., **The Legality of al-Qaeda’s Jihad**, School of Advanced Military Studies United States Army Command and General Staff College-Monograph Report, Kansas, 2011, pp.1-48
- PICKTHALL Muhammed M., **Kadercilik Suçlaması ve Cihad**, Çev. Taha Dinçer, Akabe Yay., İstanbul, 1985
- PILLAR Paul R., “Counterterrorism after Al Qaeda”, **The Washington Quarterly**, Vol:27, No:3, 2004, pp.101-113
- RABASA Angel ... [et al.], **Beyond al-Qaeda Part 1: The Global Jihadist Movement**, RAND Corporation, Los Angeles, 2006, pp-1-229
- RABASA Angel ... [et al.], **Beyond al-Qaeda. Part 2: The Outer Rings of the Terrorist Universe**, RAND Corporation, Los Angeles, 2006, pp-1-217
- RANDAL Jonathan, **Usame Bir Teröristin Doğuşu**, Çev. Fahriye Adsay, Avesta Yayınları, İstanbul, 2005
- RAPOPORT David C., “The four Waves of Modern Terrorism”, **Attacking Terrorism: Elements of a Grand Strategy**, Eds. Audrey Kurth Cronin ve James M. Ludes, Georgetown University Press, Washington, 2004, pp.56-62
- RAŞİD Ahmed, **Taliban, İslamiyet, Petrol ve Orta Asya’da Yeni Büyük Oyun**, Everest Yay., İstanbul, 2001
- REEVE Simon, **Yeni Çakal’lar: Remzi Yusuf, Usame Bin Laden ve Terörizmin Geleceği**, Çev. Gürol Koca, Everest, İstanbul, 2001
- REIDEL Bruce, **The Search for Al Qaeda: Its Leadership, Ideology and Future**, The Brookings Institutions, Washington, 2006, pp.23-24
- REIDEL Bruce, “Al Qaeda strikes Back”, **Foreign Affairs**, Vol:86, No:3, 2007, pp.24-40
- REINARES Fernando, “Terrosim”, **International Handbook of Violence Research**, Kluwer Academic Publishers, Hollanda, 2003, p.316
- RICHARDSON Louise, “Terrorists as Transnational Actors”, **The Future of Terrorism**, Ed. Max. Taylor ve John Horgan, Frank Cass, Londra, 2001, p.209

- RICHES David, “Şiddet Olgusu”, **Antropolojik Açıdan Şiddet**, Der. David Riches, Çev. Dilek Hattatoğlu, Ayrıntı Yayınevi, İstanbul, 1989
- ROUSSEAU Jacques J., **Toplum Sözleşmesi**, Çev. M.Tahsin Yalım, Devin Yayınları, İstanbul, 2004
- ROY Arundhati, “Sonsuz Adaletin Matematiği”, **Küreselleşme ve Terör, Terörizm, Saldırganlık ve Savaş**, Der. Mehmet Ali Civelek, Ütopya Yayınevi, Ankara, 2001
- ROY Oliver, **Siyasal İslamın İflası**, Çev. Cüneyt Akalın, Metis Yayınları, İstanbul, 1995
- ROY Oliver, **Globalized Islam: The Search for a New Ummah**, Columbia University Press, New York, 2004
- ROY Oliver, **Al Qaeda in the West as a Youth Movement: The Power of a Narrative**, MICROCON Policy Working Paper, Brighton, 2008
- SAGEMAN Marc, “Understanding Jihadi Networks”, **Strategic Insights**, Vol:4, Issue:4, 2005, pp.1-12
- SAİD Cevdet, **İslami Mücadelede Şiddet Sorunu**, Çev. Halil İbrahim Kaçar, Pınar Yay., İstanbul, 1995
- SALUR Hüseyin, **Küreselleşme Bağlamında Din ve Terörizm**, Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Adana, 2006, s.132-182
- SCHANZER Jonathan, **Al-Qaeda’s Armies: Middle East Affiliate Groups & the Next Generation of Terror**, The Washington Institute for Near East Policy, 2005
- SCHEUER Micheal, **Osama Bin Laden**, Oxford University Press, New York, 2005
- SCHEUER Micheal, “Central Asia in Al-Qaeda’s Vision of the Anti-American Jihad, 1979-2006”, **China and Eurasia Forum Quarterly**, Vol:4, No:2, 2006, pp.5-10
- SCHMID Alex P. ve Albert J. Jongman, **Political Terrorism: A New Guide to Actors, Authors, Concepts, Data Bases, Theories, and Literature**, Transaction Books, New Brunswick, 1988, pp.5-6

- SCHWEITZER Yoram and Sari Goldstein Ferber, **Al-Qaeda and the Internationalization of Suicide Terrorism**, The Jaffee Center for Strategic Studies, No:78, Tel Aviv, 2005, pp.1-87
- SCHWEITZER Yoram and Sari Goldstein Ferber, "The Terrorism Threat against Israel from al-Qaeda and Global Jihad", **Military and Strategic Affairs**, Vol:2, No:1, 2010, pp.21-28
- SCHWEITZER Yoram and Sari Goldstein Ferber, "Current Trends in al-Qaeda and Global Jihad Activity", **NATO Review**, pp. 159-179
- SCOWEN Peter, **Haydut Millet Dünya'nın Bilmediği Amerika**, Çev. Attila Berkeoğlu, Truva Yayınları, İstanbul, 2004
- SEDGWICK Mark, "Al-Qaeda and the Nature of Religious Terrorism", **Terrorism and Political Violence**, Taylor & Francis Inc, Vol.16, No.4, 2004
- SEVER Metin, "Şiddet ile Demokrasi Arasında Dünya", **Düşmanımı Arayan Savaş**, Der. Metin Sever ve Ebru Kılıç, Everest Yayınları, İstanbul, 2001, ss.15-17
- SIEGEL Larry, **Criminology: Theories, Patternes, and Typologies**, Wadsworth, USA,
- SHOEBAT Walid, **The Case For Islamophobia: Jihad by the Word**, United States, 2013
- SHULTZ Richard H., **Global Insurgency Strategy and the Salafi Jihad Movement**, USAF Institute for National Security Studies, USAF Academy, Colorado, 2008, pp.1-264
- SHUMATE Brett, "New Rules for a New War: The Applicability of the Geneva Conventions to Al Qaeda and Taliban Detainees Captured in Afghanistan", **New York International Law Review**, Vol:18, No:2, 2005, p.1-79
- SIVEK Susan Currie, "Packaging Inspiration: Al Qaeda's Digital Magazine *Inspire* in the Self-Radicalization Process", **International Journal of Communication**, Vol:7, 2013, pp.584-606
- SPRINGER Davin, **Islamic Radicalism and Global Jihad**, Georgetown University Press, Washington, 2009, p.56-57
- STEVENS Michael J., "What is Terrorism and Can Psychology Do Anything to Prevent It?", **Behavioral Sciences and the Law**, y.y, 2005, p.509-510

- STOCKMOE James L., **Culture and Theology in the War against the Salafist-Jihadiyyah Islamist Transnational Terrorist Threat - US Strategy Implications**, NAVAL WAR COLLEGE Final Report, Newport- Rhode Island, 2006, pp.1-27
- SWETNAM Michael S. ve Yonah Alexander, **Bir Terörist Ağının Profili Usame Bin Laden**, Çev. Derya Engin, Güncel Yay., İstanbul, 2001, s.107-117
- ŞENTÜRK Lütfi ve Seyfettin Yazıcı, **İslam İlmihali**, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2007
- TASLAMAN Caner ve Tomis Kapitan, **Terör'ün ve Cihad'ın Retoriği**, İstanbul Yayınevi, İstanbul, 2007
- TAŞÇIER Feysel, **Siyasal Alanın Belirlenmesinde Şiddetin Rolü Üzerine Üç Görüş: Hannah Arendt, Michel Foucault ve Giorgio Agamben**, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara, 2008, ss.21-25
- TAŞDEMİR Fatma, **Uluslararası Terörizme Karşı Devletlerin Ülkeleri Dışından Münferiden Kuvvete Başvurma Yetkisi**, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2005, ss.25-26
- TAVİL Kamil E., “Usame Bin Laden, Amerika'nın Bir Numaralı Düşmanı”, **Afganistan Taliban ve Laden**, Birey Yayıncılık, İstanbul, 2001, ss.123-131
- TDK, **Türkçe Sözlük**, Kolektif Yay., 2011, Ankara
- TEYMİYE **Hapishane Mektupları**, Çev. Mehmet Emin Akın, Medarik Yay., İstanbul, 2009
- TEZCAN Mahmut, “Bir Şiddet Ortamı Olarak Okul”, **Cogito**, Sayı 6-7, 1996, s.107
- THOMAS Heath A., **Holy War in the Bible: Christian Morality and Old Testament Problem**, Inter Varsity Press, USA, 2012, p.47
- THOMAS Timothy L., “Al Qaeda and the Internet: The Danger of 'Cyberplanning'”, **Parameters**, US Army War College Quarterly, Pennsylvania, Vol:33, No:2, pp.112-122

- THORNTON Perry, "Terror as a Weapon of Political Agitation", **Internal War: Problems and Approaches**, Ed. Harry Eckstein, The Free Press, New York, 1964, p.73
- TILLY Charles, "Revolutions and Collective Violence", **Handbook of Political Science**, eds. Fred Greenstein and Nelson Polsby, Addison Welsley, 1975, pp.488-492
- TIMANI Hussam, **Modern Intellectual Readings of the Kharijites**, American University Series, Series VII: Theology and Religion, Peter Lang Publishing, New York, 2008, pp.33-34
- TOPAL Ahmet Hamdi, **Uluslararası Terörizm ve Terörist Eylemlere Karşı Kuvvet Kullanımı**, Beta Yay., İstanbul, 2005
- TOSINI Domenico, "Al-Qaeda's Strategic Gamble: The Sociology of Suicide Bombings in Iraq", **Canadian Journal of Sociology**, Vol:35 No:2, 2010, pp.271-308
- Türk Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, TDV Yayınları, İstanbul, 2000, Cilt:XXI s.432
- ÜNAL Ali ve Zübeyir Yetik, "Cihad", **Sosyal Bilimler Ansiklopedisi**, Risale Basın Yay., İstanbul, 1990, ss.245-246
- ÜNSAL Artun, "Genişletilmiş Bir Şiddet Tipolojisi", **Cogito**, Sayı 6-7: Şiddet, İstanbul, 1996, ss.29-34
- VOLKAN Vamık, "Büyük Grup Kimliği ve Şiddet", **Terörün Sosyal Psikolojisi**, s.20-24
- YAZIR Muhammed Hamdi, **Hak Dini Kur'ân Dili**, Azim yayınevi, İstanbul, II,
- YILDIZ Harun, "İslam Kültüründeki Otoriteryen Geleneğin Kaynakları Üzerine Bazı Düşünceler", **Uluslararası Bilim, Ahlak ve Sanat Bağlamında Çağdaş İslam Algıları Sempozyumu**, Samsun, 2010, ss.63-78
- YÜCE Abdülhakim, "Din Maskeli Terörün Din Tahripçiliği", **Terörün Sosyal Psikolojisi**, Der. Murat Sever ve diğerleri, Polis Akademisi Yayınları, Ankara, 2010, s.121
- ZUHAYLİ Vehbe, **İslam Hukukunda Savaş**, Çev.İsmail Bayer, İhtar Yay., İstanbul, 1996
- WADE Francis, "On Violence", **The Journal of Philosophy**, vol.68, No.12, p.370
- WATT W. Montgomery, **İslami Hareketler ve Modernlik**, Çev. Turan Koç, İz Yayıncılık, İstanbul, 1997

WEDGWOOD Ruth, “Al Qaeda, Terrorism and Military Commissions”, **The American Journal of International Law**, Vol:96, No:2, 2002, p.337

WELLHAUSEN Julius, **İslamiyetin İlk Devrinde Dini-Siyasi Muhalefet Partileri**, Çev. Fikret Işıltan, Türk Tarih Kurumu Yay., Ankara, 1996

WHELAN Richard, **El-Kaidecilik İslam’a Tehdit Dünya’ya Tehdit**, Çev. Hüseyin Bağcı, Bayram Sinkaya ve Pınar Arıkan, Platin Yayınları, Ankara, 2006

WILKINSON Paul, **Political Terrorism**, MacMillan, London, 1974,

WOLFGANG Marvin ve Franco Ferracuti, “The Subculture of Violence”, **Sage**, London

WOODCOCK George, **Anarchism**, Broadview Press, Kanada, 2004

İNTERNET ADRESLERİ

<http://arama.hurriyet.com.tr/arsivnews.aspx?id=208793> (Erişim Tarihi: 24.02.2013),

<http://arsiv.ntvmsnbc.com/news/228666.asp> (Erişim Tarihi: 24.02.2013),

<http://arsiv.ntvmsnbc.com/news/244717.asp> (Erişim Tarihi: 24.02.2013),

<http://arsiv.sabah.com.tr/2003/11/17/g09.html> (Erişim Tarihi: 24.02.2013),

http://arsiv.sabah.com.tr/ozel/londrada1110/dosya_1110.html (Erişim Tarihi: 24.02.2013),

http://dosyalar.hurriyet.com.tr/abd_operasyon/laden.asp (Erişim Tarihi: 23.02.2013),

<http://education.yahoo.com/reference/dictionary/?s=terrorism>, (Erişim Tarihi: 22.10.2012),

http://en.wikipedia.org/wiki/1998_United_States_embassy_bombings
(Erişim Tarihi: 23.02.2013),

http://en.wikipedia.org/wiki/Khobar_Towers_bombing (Erişim Tarihi: 23.02.2013),

http://en.wikipedia.org/wiki/Timeline_of_al-Qaeda_attacks (Erişim Tarihi: 23.02.2013),

<http://en.wikipedia.org/wiki/Terrorism> (Erişim Tarihi: 28.11.2012),

http://news.bbc.co.uk/onthisday/hi/dates/stories/october/12/newsid_4252000/4252400.stm
(Erişim Tarihi: 23.02.2013),

http://www.bbc.co.uk/turkce/haberler/2011/08/110829_nine_eleven_conspiracy.shtml
(Erişim Tarihi: 24.02.2013),

<http://www.britannica.com/EBchecked/topic/588371/terrorism> (Erişim Tarihi:22.10.2012),

http://www.cnn.com/WORLD/9511/pakistan_bomb/index.html (Erişim Tarihi:23.02.2013)

http://www.cnn.com/WORLD/9511/saudi_blast/11am/ (Erişim Tarihi: 23.02.2013),

<http://www.diplomatikgozlem.com/TR/belge/1-8305/abdnin-korkulu-ruyasi-bin-laden.html>
(Erişim Tarihi: 23.02.2013),

<http://www.haberlink.com/haber.php?query=61707#.USp3KqLwm0M>
(Erişim Tarihi: 24.02.2013),

<http://www.sabah.com.tr/Dunya/2011/05/02/usame-bin-ladenin-hayati?paging=2>
(Erişim Tarihi: 23.02.2013),

<http://www.sabah.com.tr/Gundem/2011/09/11/11-eylul-sonra-tarih-baska-turlu-yazildi>
(Erişim Tarihi: 24.02.2013),

<http://www.yenisafak.com.tr/diziler/vahhabi/vahhabi2.html> (Erişim Tarihi: 03.03.2006),

United States, “Title 22 of the United States Code”, Section 2656f, 1983
tr.wikipedia.org/wiki/şiddet (Erişim Tarihi: 25.10.2012),

Usame Bin Laden: Dolar Milyarderi Terörist, <http://www.ntvmsnbc.com/news/105827.asp>
(Erişim Tarihi 16.02.2013),

Usame Bin Laden’in Ölümü- www.wikipedia.org (Erişim Tarihi 16.02.2013),

ÖZGEÇMİŞ			
Adı, Soyadı	Samet BAYSAL		
Doğum Yeri ve Yılı	Kayseri-1986		
Bildiği Yabancı Diller	İngilizce		Arapça Almanca
ve Düzeyi	Orta Seviye		Temel Seviye Temel Seviye
Eğitim Durumu	Başlama - Bitirme Yılı		Kurum Adı
Lise	2001	2002	Kayseri-Nuh Mehmet Küçük Çalık Anadolu Lisesi (Hazırlık Sınıfı)
	2002	2005	Polis Koleji (Ankara)
Lisans	2005	2009	Polis Akademisi Güvenlik Bilimleri Fakültesi
Yüksek Lisans	2011	2013	Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Anabilim Dalı
Doktora			
Çalıştığı Kurum (lar)	Başlama - Ayrılma Yılı		Çalışılan Kurumun Adı
1.	2009	-	Bursa İl Emniyet Müdürlüğü
2.			
3.			
Üye Olduğu Bilimsel ve Mesleki Kuruluşlar			
Katıldığı Proje ve Toplantılar			
Yayınlar:			
Diğer:			
İletişim (e-posta):	sametbaysal@yahoo.com		
		Tarih İmza Adı Soyadı	

